

Autor:

Don DeLillo

White Noise	str.
BIJELA BUKA	336
Prevoditelj: Ljubo Pauzin	mm
"Ovo je nova mjera štednje," rekao je. "Neprivlačno pakiranje. Privlači me. Ne samo da štedim, već kao da pridonosim nekoj vrsti opće duhovne suglasnosti. To je kao Treci svjetski rat. Sve je bijelo. Džuzet će nam jarko boje i upotrijebiti ih u ratnim planovima."	127x 197

ISBN 953-96690-8-1

9 789539 669087

Don DeLillo

Bijela buka

White Noise 1985.

**(nagrada "National Book Award (Fiction)";
"National Book Critics Circle Award" finalist)**

"Ova je nova mjera štednje," rekao je. "Neprivla no pakiranje. Privla i me. Ne samo da štedim, ve kao da pridonosim nekoj vrsti op e duhovne suglasnosti. To je kao Tre i svjetski rat. Sve je bijelo. Oduzet e nam jarke boje i upotrijebiti ih u ratnim planovima."

(tekst u "tabeli" na naslovnoj strani)

Za Sue Buck i Lois Wallace

1 VALOVI I ISIJAVANJE

1

Karavani su stigli u podne i poput duga ke blistave linije vijugali zapadnim campusom. U neprekinutoj koloni klizili su oko drvene naran aste skulpture i kretali se prema spavaonicama. Na krovovima automobila bili su složeni brižljivo u vrš eni kov ezi s laganom i toplom odje om, kutije s dekama, izmama i cipelama, knjigama i bilježnicama, plahtama i jastucima, pokriva ima, smotanim sagovima i vre ama za spavanje, biciklima, skijama i ruksacima, engleskim i zapadnja kim sedlima, ispuhanim gumenim amcima. Kad su karavani kona no usporili do puževe brzine i zaustavili se, iz njih su izletjeli studenti i utrkuju i se pojurili prema automobilskim stražnjim vratima ne bi li što prije iskricali sve ono što se krilo unutra: stereo ure aje, radio prijemnike, osobna ra unala, prenosive hladnjake, sklopive stolove, kartonske kutije s gramofonskim plo ama i kasetama, sušila i u vrš iva e za kosu, teniske rekete i nogometne lopte, palice za hokej i lacrosse, lukove i strijele, sredstva za zaštitu - pilule protiv za e a i druge spravice, brzu hranu još uvijek u trgovinskim vre icama - ips s okusom luka i ešnjaka, tanke okoladice, kikiriki maslac, vafle i Kaboom kekse, vo ne žvakalice, kokice raznih okusa, Dum-dum i Mystic mint bombone.

Ovoj predstavi svjedo im svakoga rujna ve dvadeset i jednu godinu. To je spektakularan doga aj i nikad ne izostaje, studenti se me usobno pozdravljaju uz šaljive krikove i pokrete kao da e se iznenada onesvijestiti. Njihovo je ljeto bilo ispunjeno zabranjenim užicima, kao uvijek. Roditelji što je omamljeni suncem kraj svojih automobila promatraju i svuda uokolo pomla ena izdanja sebe samih. Kontroliranu preplanulost. Dobro namještena lica i ironi ne poglede. Obuzeti su osje ajem obnavljanja i op e pripadnosti. Žene su jedre i pripravne, omršavjele dijetama, znaju to no kako se tko zove. Muževi su zadovoljni jer mogu sagledati vrijeme, pomalo odsutni ali ne i mrzovoljni, upotpunjeni roditeljstvom, nešto u njima odaje debelu policu osiguranja. To okupljanje automobila karavana poru uje roditeljima, više od bilo ega što bi mogli initi kroz godinu, više i od zajedni kih odlazaka u crkvu ili zakona, kako pripadaju skupini istomišljenika povezanih duhovnim srodstvom, da su ljudi, da su narod.

Napustio sam ured, otpješa io niz brijeg i otišao u grad. U gradu su ku e s tornjevima i dvodijelnim verandama ispred kojih ljudi sjede u hladu prastarih topola. U gradu su ku e gra ene u starogr kom stilu i goti ke crkve. Tu je i umobolnica s produljenim trijemom na stupovima, ukrašenim krovnim prozorima i strmo postavljenim krovom koji završava križnom ružom u obliku ananasa. Babette i ja i naša djeca iz prijašnjih brakova živimo na kraju tihe ulice gdje je nekada bila šuma s dubokim gudurama. Sada ispod našeg dvorišta prolazi brza cesta, duboko pod nama, i no u kad se napokon smjestimo u naš metalni krevet, rijetki promet ispire prošlost, udaljeni i uporni mrmor uokolo našeg spavanja poput mrtvih duša koje brbljaju na rubu snova.

Ja sam pro elnik Odsjeka za studij Hitlera Sveu ilišta na Brijegu. Izmislio sam Studij Hitlera u Sjevernoj Americi u ožujku 1968. Bio je hladan vedar dan s povremenim naletima isto nih vjetrova. Kad sam predložio rektoru da bismo mogli izgraditi cijeli Odsjek oko

Hitlerova života i rada, brzo je sagledao mogućnosti. Bio je to trenutak i bljeskoviti uspjeh. Rektor je karijeru nastavio kao savjetnik Nixonu, Fordu i Carteru sve do svoje smrti na skijaškoj stazi u Austriji.

Na križanju četvrte i ulice Elm automobili skreću u lijevo prema samoposluživanju. Žena-policajac, zgužvana u četvrtastom policijskom automobilu, patrolira ovim krajem u potrazi za nepropisno parkiranim vozilima, prekršajima uz parkirne ure, kontrolnim naljepnicama kojima je prošao rok. Na telefonskim govornicama svuda po gradu zalijepljeni su plakati domaće izrade, ponekad ispisani dječjim rukopisom, kojima se traže izgubljeni psi i mačke.

2

Babette je visoka i prilično obilna, ima i opseg i težinu. Njezina je kosa fanatki na blond metla osobite žutosmeđe nijanse koju smo nekada zvali prljavo plavom. Da je kojim slučajem malena žena, kosa bi joj se doimala naglašeno dražesnom, suviše vragoljastom i pretjeranom. Veli inače njezinom razbarušenom izgledu pridaje određenu ozbiljnost. Velike žene ne ine namjerno takve stvari. One ne posjeduju lukavost za tjelesne zavjere.

"Trebala si to vidjeti," rekao sam joj.

"Što?"

"Danas je dan velikih automobila."

"Opet sam to propustila! Tvoja je dužnost da me podsjetiš na takve stvari."

"Rastegli su se skroz dolje pored glazbene biblioteke pa do granice. Plavi, zeleni, boje burgundca, smeđi. Svjetlucali su na suncu kao pustinjaška karavana."

"Znaš da me moraš podsjetiti, Jack."

Babette, rašupana, posjeduje bezbrižnost osobe koja je suviše zabavljena ozbiljnim stvarima a da bi bila svjesna svoga izgleda ili brinula o njemu. Ne zato što bi nam poklanjala velika djela prema uobičajenim mjerilima. Ona se brine za djecu, drži kurs u programu obrazovanja starijih, pripada grupi dobrovoljaca koji čitaju slijepima. Jednom tjedno čita starijem čovjeku imenom Treadwell koji živi na rubu grada. Znan je kao Stari čovjek Treadwell kao da je pokrajina, skupina stijena ili močvara. Čita mu iz časopisa *The National Enquirer*, *The National Examiner*, *The National Express*, *The Globe*, *The World*, *The Star*. Starac zahtijeva svoj tjedni obrok kulturnih tajnovitosti. Zašto mu to uskratiti? Smisao je u tom da Babette, štogod čini, pobuđuje u meni osjećaj da sam slatko nagrađen, povezan sa ženom cjelovita duha, ženom koja ljubi svjetlost i zgusnuti život, svestranu uskomešanost obitelji. Neprestano je promatram kako obavlja poslove odmjerenim redosljedom, vješto i naizgled silakom, nasuprot mojim bivšim ženama koje su bile sklone otuđivanju od stvarnog svijeta - samodostatna i preosjetljiva grupica povezana s intelektualnom zajednicom.

"Nisam željela gledati automobile. Kakvi su ljudi? Jesu li žene u škotskim suknjicama, u debelo pletenim džemperima? Nose li muškarci hacking jakne? Što je to zapravo hacking jakna?"

"Navikli su se na taj svoj novac," rekao sam. Oni najiskrenije vjeruju da imaju pravo na njega. To uvjerenje podupire njihovo zdravlje i blagost. Kao da lagano svijetle."

"Nekako ne mogu povezati smrt i osobni dohodak," rekla je.

"Možda smrt kakvu poznajemo i ne postoji. Samo dokumenti koji prelaze iz ruke u ruku."

"Kao da i mi nemamo automobil karavan."

"Mali je, sivi metallic i jedna su mu vrata potpuno zahrabala."

"Gdje je Wilder?" rekla je zahvalna uobičajenom panikom pozivaju i dijete, jedno od njezinih, koje je nepokretno sjedilo na triciklu u stražnjem dvorištu.

Babette i ja naše razgovore vodimo u kuhinji. Kuhinja i spavaća soba su najvažnije prostorije kod nas, legla i izvorišta. Ona i ja u tome nalikujemo jedno drugome, ostatak kuće nam se čini naprosto skladištem za namještaj, igračke, za sve one neupotrebljavane predmete iz prijašnjih brakova i različite skupine djece, za poklone izgubljene bivše rodbine, za dodaj-mi-to-molim-te i sve i svašta. Stvari, kutije. Zašto posjedovanje tih predmeta ima u sebi takvu tugaljivu težinu? Kao da im je pridodana nekakva tama, zla slutnja. Ti me predmeti ine zabrinutim, ne zbog mogućeg osobne propasti ili poraza nego zbog neke općenitije,

ne ega mnogo ve eg u opsegu i sadržaju.

Ušla je s Wilderom i posjela ga na kuhinjski pult. Denise i Steffie sišle su odozgo pa smo razgovarali o školskim potrepštinama koje e im trebati. Još malo pa e objed. Ulazimo u doba dana koje odre uje kaos i buka. Motamo se uokolo, malo se porje kamo, ispadaju nam žlice i noževi. Napokon smo svi zadovoljni s onim što smo zgrabili iz ormara i hladnjaka ili oteli jedno drugome i u tišini istiskujemo senf ili majonezu po našoj hrani živih boja. Vladalo je jedno od onih smrtno ozbiljnih raspoloženja s predosje anjem ne ega, gorka nagrada. Bila je gužva za stolom i Babette i Denise dvaput su se gurnule laktovima, ali nijedna nije progovorila. Wilder je još uvijek sjedio na pultu okružen otvorenim kutijama, zgužvanim staniolom, svjetlucavim vre icama ipsa, zdjelicama s kašastim sadržajem pokrivenim plasti nom folijom, prstenovima s konzervi i plasti nim epovima, komadima naran astog sira koji je svaki posebno zamotan. Heinrich je ušao, zastao i pažljivo promotrio scenu, moj jedini sin, a zatim izašao kroz stražnja vrata i nestao.

"Nisam za sebe planirala ovakav ru ak," kaže Babette. "Ozbiljno sam razmišljala o jogurtu i pšeni nim klicama."

"Ma gdje smo to ve prije uli?" upitala je Denise.

"Vjerojatno baš ovdje," rekla je Steffie.

"Ona stalno kupuje te stvari."

"Ali ih nikada ne jede," rekla je Steffie.

"Zato što misli ako ih bude stalno kupovala morat e ih i pojesti da ih se nekako riješi. Kao da pokušava prevariti samu sebe."

"Ve je zakr ila pola kuhinje."

"Ali ih baci prije nego što ih uspije pojesti, jer se pokvare," rekla je Denise. "I onda opet sve ispo etka."

"Gdje god pogledaš," re e Steffie, "sve je puno tih stvari."

"Osje a se krivom ako ih ne kupi, osje a se krivom ako ih kupi a ne pojede, osje a se krivom kad ih vidi u hladnjaku, osje a se krivom kada ih baca."

"To je kao da puši, a ne puši," dodala je Steffie.

Denise ima jedanaest godina, dijete s nogama vrsto na zemlji. Protestirala je gotovo svakodnevno protiv onih maj inih navika koje su je užasavale kao nepotrebne ili opasne. Ja sam branio Babette. Govorio sam da bih ja zapravo morao pokazati samoprijegor u primjeni dijeta. Podsje ao bih je koliko volim njezin izgled. Tvrdio sam da je odre eno poštenje svojstveno gojaznosti ako je u pravoj mjeri. Ljudi vjeruju odre enoj koli ini gojaznosti u drugih osoba.

Ali je ona bila nesretna sa svojim bokovima i stegnima, hodala je ubrzano, tr ala uz stepenice na stadionu neoklasi ne srednje škole. Rekla mi je da njezine mane pretvaram u vrline jer po prirodi zašti ujem od istine one koje volim. Od ne ega što se pritajilo u istini i vreba, rekla je.

Protupožarni alarm oglasio se iz predsoblja na katu da bi nas izvijestio da je baterija upravo krepala ili da se ku a zapalila. Završili smo objed u tišini.

3

Šefovi odsjeka na Sveu ilištu na Brijegu nose akademsku odje u. Ne one glomazne duga ke halje iji rubovi metu pod, ve tunike bez rukava nabrane na ramenima. Meni se svi a ta zamisao. Svi a mi se kad moram osloboditi ruku iz nabora plašta da bih pogledao na sat. Jednostavni pokret kojim bi se provjerilo vrijeme tom otmjenoš u doživljava udesnu pretvorbu. Dekorativne geste unose romantiku u život. Dokoni studenti možda vrijeme doživljavaju kao složeni ukras, romanti no postignu e ljudske spoznaje, dok svjedo e Pro elnikovu hodu preko campusa, svinutoj ruci koja se pojavljuje iz njegova srednjovjekovnoga plašta, digitalnom satu koji trep e u kasnom ljetnom sumraku. Plašt je, naravno, crn i pristaje gotovo uza sve.

Nema Hitlerove zgrade kao takve. Smješteni smo u Centenary Hallu, konstrukciji od tamne cigle koju dijelimo s odsjekom za popularnu kulturu službenog naziva Odsjek za

američki okoliš. Udna grupa. Nastavničko osoblje sastavljeno je gotovo isključivo od emigranata iz New Yorka, pametnih, nasilnih, zaljubljenih u film, zaljubljenih u žene. Oni su tu da bi odgonetali prirodni jezik kulture, da otkriju formalnu metodu iz blistavih užitaka koje pamte iz svojega djetinjstva u sjeni Europe - aristotelijanstvo omota žvaka i guma i reklama za deterdžente. Šef odsjeka je Alfonse (Brza hrana) Stompanato, uvijek širokih ramena i mrkog pogleda. Iza je zbirka predratnih soda boca postavljena kao stalna izložba u niši njegove sobe. Svi njegovi nastavnici su muškarci neurednih frizura u otrcanoj odjeći i neprestano kašlju sebi u pazuhu. Zajedno izgledaju kao službenici transportnih sindikata koji su se okupili radi identifikacije tijela unakaženog kolege. Ostavljaju utisak rastežljivosti i gorčine, sumnje i zavjere.

Iznimku od nekih gore spomenutih čini Murray Jay Siskind, bivši sportski novinar, koji me zamolio da mu se pridružim na ručku u blagovaonici gdje je institucionalni miris teško odredljive hrane u meni probudio nejasno i tmurno sjećanje. Murray je bio novi na Brijegu, uvijek pogrbljenog držanja s velikim okruglim nosom i bradom kakvu nose Amiši. On je bio privremeni predavač iz predmeta o živim ikonama i čini se da ga je šokiralo ono što je dotad zaključio o svojim kolegama s odsjeka popularne kulture.

"Shvaćam glazbu, shvaćam filmove, ali ne mogu razumjeti kako stripovi mogu biti nositelji poruka. Ali tu ima redovnih profesora koji ne pitaju ništa drugo do natpisa na kutijama kukuruznih pahuljica."

"Oni su jedina avangarda koju imamo."

"Ne da se tužim. Svi su tu a mi se ovdje. Zaljubio sam se u ovo mjesto. Mali pitomi gradovi. Želim se osloboditi velegrada i seksualnih zavrzlama. Vrelina. To su veliki gradovi za mene. Sićušna vlakna, iza sićušnih kolodvora i doživljavaš punu težinu iznenadnog udara. Vrelina zraka, prometa i ljudi. Vrelina hrane i seksa. Vrelina visokih zgrada. Vrelina koja izbija iz podzemne željeznice i tunela. Uvijek je petnaest stupnjeva toplije u velikim gradovima. Vrelina izvire iz pločnika i pada iz otrovnoga neba. Autobusi izdišu vrelinu. Vrelina dolazi iz mnoštva koje kupuje i službenika koji hodaju u gomilama. Cijela infrastruktura se temelji na vrelini, očajnik upotrebljava vrelinu i proizvodi još veće vrelinu. Moguće je smrt svemira od vreline o kojoj znanstvenici vole govoriti veće se događaje i možeš je osjetiti oko sebe u svakom velikom ili srednje velikom gradu. Vrelina i vlaga."

"Gdje stanujete, Murray?"

"U sama kom hotelu. Potpuno sam oporavljen i zaokupljen. To je prelijepa stara i zapuštena kuća blizu umobolnice. Sedam ili osam stanara, manje više stalnih, osim mene. Žena koja skriva neku užasnu tajnu. Uvijek sablasnog izgleda. Uvijek koji nikada ne izlazi iz svoje sobe. Žena koja satima stoji kraj sanduka i čeka za pisma nekakaju i nešto što po svemu sudeći nikada neće stići. Uvijek bez prošlosti. Žena s prošlostima. Kuća miriše na nesretne živote kao u nekim filmovima koji mi puno znače."

"Koji od spomenutih ste vi?"

"Ja sam Židov. Što bih drugo mogao biti?"

Bilo je nešto dirljivo u činjenici da je Murray bio odjeven isključivo u samu. Imao sam osjećaj da je još od vremena kada je imao jedanaest godina u svom prenapučenom betonskom staništu povezivao tu otpornu tkaninu s višim stupnjem spoznaje u nekom nemogućem i udaljenom i stabilnom osjenjenom mjestu.

"Ne mogu ne osjećati sreću u gradu koji se zove Blacksmith," rekao je. "Ovdje sam ne bih li izbjegao situacije. Gradovi su puni situacija i seksualno prepređenih ljudi. Više ne dopuštam ženama da slobodno posežu za nekim dijelovima mog tijela. Bio sam u situaciji sa ženom u Detroitu. Trebala joj je moja sperma za brakorazvodnu parnicu. Ironija je u tome što volim žene. Raspadnem se pri pogledu na duge noge koje žustro grabe dok radnim danom povjetarac popuhuje s rijeke poigravajući se s jutarnjim svjetlom. Druga ironija je u tome da ne žudim toliko za tijelom u žena koliko za njihovim umom. Ženski um. Osjetljiva raspodjela i snažni jednosmjerni tijek, poput opita u fizici. Kako je samo zabavno razgovarati s inteligentnom ženom u najlonkama dok premješta jednu nogu preko druge. Taj sitni statički zvuk koji proizvodi trenje najlona može me usrećiti na nekoliko razina. Treća ironija,

povezana s prve dvije, jest u tome što me bespogovorno najviše privlače složene, neurotične i teške žene. Volim jednostavne muškarce i komplicirane žene."

Murrayeva kosa bila je gusta i doimala se teškom. Imao je guste obrve, a pramenovi kose kovrčali su mu se uz vrat. Kratka vrsta brada, prilijepljena uz lice bez nastavka brkova, činila se kao uvjetna komponenta, kao da ju je mogao staviti ili ukloniti onako kako nalažu prigode.

"Koji tip predavanja pripremate?"

"Upravo sam o tome htio s vama razgovarati," rekao je. "Vi ste to s Hitlerom utemeljili fantastičnu stvar. Vi ste je stvorili, vi ste je razvili, vi ste je učinili svojom. Nitko ni na kojem fakultetu bilo kojeg sveučilišta u ovom dijelu zemlje ne može ni zamisliti riječ Hitler, a da ne kimne u vašem smjeru, doslovno ili metaforički. Ovdje je središte, neupitni izvor. On je sada vaš Hitler, Gladneyev Hitler. Mora da ste duboko zadovoljni. Međunarodni značaj ovog Sveučilišta stigao je kao rezultat Studija Hitlera. Taj studij ima identitet, osjećaj postignuća. Razvili ste cijeli sustav oko te figure, strukturu s bezbrojnim podstrukturama i međusobno povezanim poljima studiranja, povijest unutar povijesti. Divim se tome trudu. To je majstorski, oštromno, zadivljujuće i prije svih. To bih isto i ja želio napraviti s Elvisom."

Nekoliko dana kasnije Murray me je pitao o turističkoj atrakciji poznatoj kao najfotografiraniji štagalj u Americi. Odvezli smo se u dvadeset i dvije milje udaljenu okolnicu Farmingtona. Tamo su livade i voćnjaci sa stablima jabuka. Bijele ograde rube polja s lelujavom travom. Uskoro su se počeli pojavljivati natpisi. NAJFOTOGRAFIRANIJI ŠTAGALJ U AMERICI. Izbrojili smo pet natpisa prije dolaska na to mjesto. Na provizornom parkiralištu stajalo je trideset automobila i autobus. Prošetali smo duž kravljeg puta do povišenog mjesta sa strane namijenjenog promatranju i fotografiranju. Svi su ljudi imali fotoaparate, neki me u njima i tronošce, teleobjektive, filtere. Uvijek u kiosku prodavao je razglednice i dijapozitive - fotografije štaglja snimljene s istog povišenog mjesta. Stajali smo u blizini malenoga luga i promatrali fotografe. Murray je održavao produženu šutnju i povremeno nažvrljao poneku bilješku u malenu bilježnicu.

"Nitko ne vidi štagalj," rekao je napokon.

Usljedila je duga tišina.

"Kad jednom ugledaš natpise o štaglju postane nemoguće vidjeti i sam štagalj."

Još je jednom ušutio. Ljudi s fotoaparatima napustili su povišeno mjesto da bi ih odmah zamijenili drugi.

"Nismo ovamo došli da bismo ulovili sliku, nego da je otkrijemo. Svaki fotograf pojačava auru. Osjećaj li to, Jack? Nagomilavanje bezimernih energija."

Šutnja se odužila. Uvijek u kiosku prodavao je razglednice i dijapozitive.

"Biti ovdje je neka vrst duhovne predaje. Mi vidimo samo ono što drugi vide. Tisuće onih koji su ovdje bili u prošlosti i svi oni koji će doći i ovamo u budućnosti. Pristali smo biti dijelom kolektivnog doživljavanja. To doslovce prosvjetljuje ono što vidimo. Religiozno iskustvo na neki način, kao svaki turizam."

Usljedila je nova tišina.

"Oni fotografiraju fotografiranje," rekao je.

Neko vrijeme nije ništa rekao. Slušali smo neprekidno škljocanje gumbi a za oslobađanje blende i šuštavo okretanje poluga koje premataju film.

"Kakav je štagalj bio prije nego što je fotografiran?" rekao je. "Kako je izgledao, u čemu se razlikovao od drugih štagljeva, u čemu je bio nalik drugim štagljevima? Ne možemo odgovoriti na ta pitanja jer smo vidjeli natpise, jer smo vidjeli ljude kako fotografiraju. Ne možemo izaći ispod aure. Mi smo dio aure. Mi smo ovdje, mi smo sada."

Izgledao je kao da ga to čini beskrajno zadovoljnim.

4

Kada vrijeme počne po zlu, neki osjećaj nagoni ljude da previše jedu. Blacksmith je pun pretelih, i odraslih i djece, kratkonogih, gegajućih, u vrećastim hlačama. Bore se da bi izašli iz malih automobila, navlače trenirke za znojenje i trake, cijele obitelji, krajolikom, korakajući niz

ulicu s tragovima hrane na licu, jedu u trgovinama, autima, na parkiralištima, u autobusima, u redovima za kino, ispod dostojanstvenih stabala.

Samo se starci i neizuzetima iz te groznice žderanja. Ako su ponekad i odsutni od vlastitih riječi i pokreta, oni su također i mršavi i zdravoga izgleda, žene pozorno njegovane, muškarci svrhoviti i dobro odjeveni, dok biraju kolica za kupovanje na prostoru izvan supermarketa.

Prešao sam preko travnjaka srednje škole da bih došao iza zgrade prema malom otvorenom stadionu. Babette je trčala uz stadionske stepenice. Sjeo sam nasuprot igralištu u prvi red betonskih sjedala. Nebo je bilo puno duguljastih oblaka. Kad je dosegla vrh stadiona, stala je i predahnula, visoko podigla ruke i oslanjaju ih se na ogradu odmarala ih dijagonalno. Zatim se okrenula i koračala niz stepenice, teško dišući. Vjetar je kloparao njezinim prevelikim kaputom. Hodala je s rukama na bokovima, raširenih prstiju. Lice joj se iskrivilo hvatajući hladan vjetar. Nije me opazila. Kad je stigla do zadnje stepenice, okrenula se prema sjedalima i izvela neku vrst vježbi za istezanje vratnih mišića. A onda je opet po trčati uz stepenice.

Triput je hodala niz stepenice, silazila je polako. Nije bilo nikoga u blizini. Radila je naporno, kosa joj je lepršala, noge i ramena u pokretu. Svaki put kada bi stigla na vrh, oslanjala se na zid, a gornji dio tijela joj je podrhtavao. Nakon posljednjeg silaska presreo sam je na rubu igrališta i zagrlio, gurnuvši ruke u pojas njenih sivih pamučnih hlača. Mali avion pojavio se iznad drveća. Babette je bila vlažna i topla i ispuštala je tihi životinjski zvuk.

Ona trči, kopa prtljage u snijegu, popravljajući slavinu i sudoper. Igra se igara riječi ima s Wilderom i uvečer ita naglas erotske klasike u krevetu. Što ja radim? Stešnjudem ispunjene vreće za smeće i završavam ih, isplivavam runde u fakultetskom bazenu. Kad odem u šetnju, joggeri bezvučno dotrče do mene, pojave se iznenada, a ja odskočim u idiotskom strahu. Babette razgovara s mami i psima. Ja neprestano vidim obojene točke u kutu desnog oka. Lica osvjetljenog uzbuđenjem, ona planira skijanja na koja nikada ne odlazimo. Ja hodam uzbrdo na putu do škole primjećujem obijeljeno kamenje koje rubi kolne ulaze novijih kuća.

Tko je prvi umrijeti?

Ovo pitanje iskrsne od vremena do vremena, poput onoga gdje su ključevi automobila. Ono zaključuje rečenicu, produžava pogled među nama. Pitam se nije li ta misao dio prirode tjelesne ljubavi, obrnuti darvinizam koji nadoknađuje tugu i strah preživjelome. Ili je to nekakav nepomični element u zraku koji udišemo, rijetka stvar poput neona, s tom topljenjem, atomskom težinom? Držim je u zagrljaju na atletskoj stazi posutoj šljakom. Djeca trče prema nama, trideset djevojčica u svijetlim kratkim hlačicama, neokrivana poskakuju i najezda. Ljubopitljivo disanje, preklapajuć i ritam njihovih koraka. Ponekad mi se čini kako je naša ljubav neiskusna. Pitanje o umiranju postaje mudri podsjetnik. Lije i nas od naše nevinosti u budućnosti. Jednostavne stvari su uklete, ili je to praznovjerje? Gledamo kako nam se djevojčice u krugu ponovno približavaju. Sada su ošamućene, vidi im se to na licima, po osobitom načinu trčanja, gotovo bestežinske u svojoj neobuzdanosti, sposobne za lako slijetanje.

Aerodrom Marriott, Downtown Travelodge, Sheraton Inn i Konferencijski centar.

Na putu kući kažem: "Bee bi željela doći i za Božić. Mogli bismo je staviti u sobu sa Steffie."

"Poznaju li se one uopće?"

"Srele su se u Disneylandu. Bit će sve u redu."

"Kad si ti bio u Los Angelesu?"

"Misliš na Anaheim."

"Kad si ti bio u Anaheimu?"

"Misliš na Orlando. Prije gotovo tri godine."

"Gdje sam ja bila?" reče.

Moja kćer Bee, iz braka s Tweedy Browner, upravo je krenula u sedmi razred u predgrađu Washingtona i imala je problema s privikavanjem na život u SAD-u nakon dvogodišnjeg boravka u Južnoj Koreji. Išla bi taksijem u školu, telefonirala prijateljima u Seul i Tokyo. Dok je bila u inozemstvu htjela je jesti sendviče s ketchupom i Trix štapićima. Sada je kuhala

žestoke cvr e e obroke od listova poriluka i malenih ra i a poništavaju i Tweedyne domete restoranske kvalitete.

Te no i, u petak, naru ili smo kinesku hranu i zajedno gledali televiziju, nas šestero. Babette je to postavila kao pravilo. Izgleda da je mislila kako e, ako djeca gledaju televiziju jednu ve er u tjednu s roditeljima ili skrbnicima, to smanjiti blještavilo medija u njihovim o ima i pretvoriti gledanje televizije u potpuno ku ni sport. Televizijsko narkoti no podrivanje i sablasno bolesna mo ispiranja mozga postupno e se dokinuti. Osje ao sam neko neodre eno poniženje zbog takva zaklju ivanja. Ve er je zapravo bila suptilni oblik kazne za sve nas. Heinrich je sjedio šutke uz tanjur s okruglicama od jaja. Steffie bi se uzrujala svaki put kad bi se inilo da e se nekome na ekranu dogoditi nešto sramotno ili ponižavaju e. Ona je imala izraziti osje aj stida u ime drugih ljudi. esto bi napuštala sobu sve dok joj Denise ne bi signalizirala da je scena završila. Denise bi ove prigode koristila za savjetovanje mla e sestre o vrstini, potrebi da se bude zao u životu, debelokožac. Moj osobni obi aj petkom, poslije ve eri provedene pred televizorom, bio je dubinsko itanje o Hitleru do kasno u no .

Jedne takve ve eri uvukao sam se u krevet do Babette i rekao joj kako mi je rektor savjetovao, još 1968., da u inim nešto sa svojim imenom i pojavom ako želim da me prihvate ozbiljno kao inovatora studija o Hitleru. Jack Gladney ne e pristajati, rekao je, i upitao me imam li možda drugih imena pri ruci. Napokon smo se složili da bih morao izmisliti dodatno inicijalno slovo i nazvati se J. A. K. Gladney, uteg koji nosim kao posu eno odijelo.

Rektor me upozorio na lošu stranu ne ega što je nazvao mojom sklonoš u da samog sebe predstavljam kao mlitavca. Snažno je naglasio potrebu da se udebljam. Želio je da "izrastem" u Hitlera. On sam je bio visok, s trbušinom, rumen, s izrazitim podvaljkom, velikih stopala i tupan. Izvanredna kombinacija. Ja sam imao svojih prednosti u dostatnoj visini, velikim rukama, velikim stopalima, ali sam nužno trebao debljinu ili je barem on tako mislio - dašak nezdrave prekomjernosti, nepotrebnog pove anja i pretjeranosti, glomaznosti i krupno e. Kao da je tvrdio da bi, ako bih mogao poružnjeti, moja karijera nevjerojatno napredovala.

Tako mi je Hitler pružio nešto u što sam mogao izrasti i prema emu sam se mogao razvijati i izbje i nesigurnost koja me je ponekad pratila u mojim naporima. Nao ale s teškim debelim okvirima i tamnim staklima bile su moja vlastita zamisao, alternativa grmolikoj bradi koju mi moja tadašnja žena nije dopustila. Babette je izjavila kako joj se svi a niz J. A. K. i nije mislila da time skre em pozornost na sebe u jeftinom smislu. Njoj je to davalo naznaku dostojanstva, zna aja i ugleda.

Ja sam lažni karakter koji slijedi vlastito ime.

5

Uživajmo u ovim besciljnim danima dok možemo, rekao sam si u strahu od nekog iznenadnog ubrzanja.

Za doru kom Babette ita sve naše horoskope naglas upotrebljavaju i svoj pripovjeda ki glas. Pokušavao sam ne slušati kad bi došla do mog horoskopa, iako mislim da sam želio slušati, mislim da sam eznuo za nekim odgovorima.

Poslije ve ere dok sam se uspinjao u sobu uo sam glas s televizije: "Sjednimo u polupoložaj lotosa i mislimo o svojoj kralježnici."

Te no i, nekoliko sekundi nakon što sam zaspao, kao da sam pao kroz samoga sebe, skok u dubinu od kojeg zastaje srce a bez ikakva zna enja. Probudio sam se tresu i se i buljio u mrak shva aju i da sam iskusio manje više normalnu kontrakciju miši a poznatu kao miokloni ki drhtaj. Je li nalik tome, nagla, bezuvjetna? Ne bi li smrt, mislio sam, morala biti labudov skok, dražestan, bijelih krila i gladak, ostavljaju i površinu netaknutu?

Traperice su se okretale u sušilici.

Naletjeli smo na Muraya Jay Siskinda u supermarketu. Njegova je košarica bila puna generi ke hrane i pi a, robe bez marke u obinim bijelim paketi ima s jednostavnim etiketama. Bila je tu bijela konzerva s natpisom KONZERVIRANE BRESKVE. Bio je tu i bijeli paketi šunke bez plasti nog prozor i a kroz koji se može vidjeti reprezentativni uzorak.

Teglica prženih kikirikija bila je bijelo umotana i na njoj je pisalo LOMLJENI KIKIRIKI. Murray je neprestano kimao glavom prema Babette dok sam ih upoznavao.

"Ovo je nova mjera štednje," rekao je. "Neprivla no pakiranje. Privla i me. Ne samo da štedim, ve kao da pridonosim nekoj vrsti op e duhovne suglasnosti. To je kao Tre i svjetski rat. Sve je bijelo. Oduzet e nam jarke boje i upotrijebiti ih u ratnim planovima."

Buljio je u Babettine o i, uzimao robu iz naših kolica i mirisao je.

"Ve sam i prije kupovao ovaj kikiriki. Okrugao je, kockast, rupi ast, slomljen. Lomljeni kikiriki. Puno prašine na dnu teglice. Ali je ukusan. Najviše od svega volim na in na koji je pakiran. Bio si u pravu, Jack. Ovo je posljednja avangarda. Prazne nove forme. Imaju šokantnu mo ."

Žena je pala na policu s jeftinim knjigama ispred trgovine. Zdepasti muškarac izvirio je iz montažne kabine u udaljenom kutu i umorno krenuo prema njoj stisnutih o iju da bi jasnije vidio. Blagajnica je uzviknula, "Leone, peršin", a on je odgovorio dok se približavao ženi na tlu, "sedamdeset i devet." Džep na prsima bio mu je pretrpan olovkama.

"Dakle i kuhate u sama kom hotelu," rekla je Babette.

"Moja soba je zona za kuhanje. Zadovoljan sam svojom sobom. itam TV program, itam reklame u *Ufologist Today*. Želim uroniti u ameri ke arolije i strahove. Moj seminar dobro napreduje. Studenti su bistri i aktivni. Postavljaju pitanja, a ja odgovaram. Dok govorim oni prave bilješke. Moj život se iznena uju e promijenio."

Uzeo je našu bocu super-jakog sredstva protiv bolova i njuškao po rubu sigurnosnog zatvara a. Omirisao je našu zelenu dinju, naše boce s gaziranim pi ima i sokom od umbira. Babette je otišla do prolaza sa smrznutom hranom kamo je meni doktor savjetovao da ne odlazim.

"Kosa vaše supruge je živo udo," rekao je Murray unijevši mi se u lice kao da mi prenosi rastu e poštovanje temeljeno na toj novoj informaciji.

"Je, istina," rekao sam.

"Ona ima zna ajnu kosu."

"Mislim da shva am što želite re i."

"Nadam se da cijenite tu ženu."

"Potpuno."

"Jer se žene poput nje ne doga aju slu ajno"

"Znam ja to."

"Mora da je dobra s djecom. I više od toga, kladio bih se da je izvanredna u trenutku obiteljske tragedije. Ona je tip koji u takvim trenucima preuzima kontrolu, pokazuje snagu i širi pozitivne osje aje."

"Zapravo je izgubljena. Bila je potpuno izgubljena kad joj je umrla mama."

"A tko ne bi bio?"

"Potpuno se izgubila kad je Steffie zvala s ljetovanja da je slomila ruku. Morali smo voziti cijelu no . Našao sam se na improviziranoj šumskoj cesti, a Babette je plakala."

"Njezina k er, daleko, me u stranim ljudima, jako je boli. Tko ne bi plakao?"

"Nije njezina. Moja k er."

"Nije ak ni njezina k er."

"Ne."

"Izvanredno. To moraš voljeti."

Otišli smo zajedno, nas troje, manevriraju i kolicima izme u knjiga rasutih na ulazu u supermarket. Murray je odveo jedna od naših kolica na parkirno mjesto, a onda nam pomogao ugurati stvari u dvostrukim vre icama u stražnji dio našeg karavana. Automobili su ulazili i izlazili s parkirališta. Policajka je u svom sklopivom mini-automobilu kružila podru jem u potrazi za crvenim zastavicama na parking brojilima. Murrayevu jedinu laganu vre icu s bijelim artiklima dodali smo našem teretu i odvezli se kroz ulicu Elm u smjeru njegova sama kog hotela. inilo mi se da smo Babette i ja, mnoštvom i razli itosti naše kupovine, istim obiljem koje su nagovještavale te prepune vre ice, težinom, veli inom i brojem, poznatim oblicima ambalaže i živahnim natpisima, ve im koli inama, povoljnim obiteljskim pakiranjima s naljepnicama na kojima piše "akcijska prodaja", u smislu

nadopunjavanja koje donosi osje aj da ste dobrostoje i, sigurnoš u i zadovoljštinom koje su ti proizvodi unosili u neki udoban dom u našim dušama - inilo se da smo postigli puno u postojanja nepoznatu ljudima koji trebaju manje, o ekuju manje, koji svoje živote planiraju na temelju usamljenih ve ernjih šetnji.

Na odlasku Murray je uhvatio Babette za ruku.

"Pozvao bih vas u svoju sobu, ali ona je premalena za dvoje ljudi osim ako nisu pripravn na intimnost."

Murray je u stanju gledati na na in koji je istodobno podmukao i iskren. To je pogled koji da je jednaku vjerodostojnost i strahoti i pohotnom uspjehu. Rekao mi je da je u nekadašnjim danima svoga zapetljanog urbanog života vjerovao kako se žena može zavesti jedino istom i neskrivenom žudnjom. Bolno se mu io izbje i blago samoismijavanje, samoizrugivanje, dvosmislenost, ironiju, tanko utnost, ranjivost, osje aj umora civiliziranog svijeta i tragi no osje anje povijesti - baš one stvari, rekao je, koje mu se ine najprirodnijima. Od tih stvari dopuštao je samo jednom elementu, ranjivosti, da se postupno uvede u njegov program izravne požude. On pokušava razviti ranjivost koju e žene smatrati privla nom. Na tome radi svjesno kao ovjek u teretani s utezima i zrcalom. No, njegovi su napori do sada proizveli jedino taj polupodmukli pogled, plah i laskav.

Zahvalio nam je na vožnji. Gledali smo ga dok je odlazio prema nakrivljenoj verandi poduprtoj bloketama na kojoj je muškarac u stolici za ljuljanje zurio u svemir.

6

Heinrich je po eo gubiti kosu s obje strane ela. udio sam se tomu. Je li njegova majka u trudno i uzimala medikamente koji štete genima? Jesam li i ja nekako kriv? Jesam li ga, i ne znaju i, pustio da raste u blizini kakva odlagališta kemijskog otpada, na putu zra nim strujama koje prenose industrijske otpadne tvari ija je mo uzrokovati degeneraciju skalpa, jesam li ga izlagao predivnim zalascima sunca? (Ljudi kažu da zalasci sunca u ovom kraju nisu bili ni izbliza tako o aravaju i prije trideset ili etrdeset godina.) ovjekova krivnja u povijesti i prema vlastitim naraštajima zakomplicirala se tehnologijom, podmuklom smr u koja dnevno puni ašu novom kapljicom.

De ko ima etrnaest godina, esto je neraspoložen i izbjegava izravne odgovore, a drugim prigodama opet uznemiravaju e popustljiv. Imam osje aj da je njegovo spremno prihva anje naših želja i zahtjeva zapravo privatno oružje kojim nas prekora. Babette se boji da e završiti u zabarikadiranoj sobi ispaljuju i stotine metaka u rafalnoj paljbi na prazno trgova ko središte sve dok ga specijalci ne napadnu svojim oružjem velikog kalibra, polugama za razvaljivanje i tjelesnim oklopima.

"No as e padati kiša."

"Pada ve sada," rekao sam.

"Na radiju su rekli no as."

Vozio sam ga u školu prvi dan nakon upale grla i temperature. Žena u žutom plasti nom ogrta u zaustavila je promet da propusti neku djecu preko ceste. Zamislio sam je u TV-sapunici kako skida šešir od navoštenog platna dok ulazi u kuhinju kri avih boja gdje njezin muž stoji iznad lonca u kojem se kuha dimljeni jastog, nizak ovjek kojemu je preostalo još šest tjedana života.

"Pogledaj na staklo," rekao sam. "Je li to kiša ili nije?"

"Samo govorim što su oni rekli."

"Ne smijemo sumnjati u naša osjetila i nešto što je o igledno samo zato što su na radiju rekli nešto drugo."

"Naša osjetila? Naša osjetila su u krivu mnogo eš e nego u pravu. To je dokazano u laboratoriju. Zar ne znaš za sve one teoreme koji tvrde da je ono što se ini zapravo ništa? Prošlost, sadašnjost ili budu nost ne postoje izvan našega uma. Takozvani zakoni kretanja su velika neslana šala. ak i zvuk može prevariti naša osjetila. Psi to mogu uti. I druge životinje. A ja sam ak uvjeren da postoje zvukovi koje ni psi ne mogu uti. Ali oni postoje u zraku, u valovima. Možda se nikada ne zaustavljaju. Visoke, visoke, visoke frekvencije. Koje

dolaze odnekuda."

"Pada li kiša," rekao sam, "ili ne pada?"

"Ne bih želio da moram odgovoriti."

"A ako bi ti netko uperio pištolj u glavu?"

"Tko, ti?"

"Netko. uvijek u kišnom ogrta u i tammim nao alama. Uperi ti pištolj u glavu i govori, 'Pada li kiša ili ne pada?' Jedino što moraš uiniti je re i istinu i ja u spremi pištolj i prvim avionom oti i odavde."

"Koji istinu želi? Želi li istinu nekoga tko putuje brzinom svjetlosti u drugoj galaksiji? Želi li istinu nekoga tko je u orbiti oko neutronske zvijezde? Ako bi nas ti ljudi mogli vidjeti kroz teleskop, možda bismo im se mi mogli initi kao da smo visoki dvije stope i dva in a, a kiša je mogla padati ju er umjesto danas."

"On je uperio pištolj u tvoju glavu. On želi tvoju istinu."

"Zašto je moja istina važna? Moja istina ne zna i ništa. Što ako taj tip s pištoljem dolazi s planete u potpuno druk ijem sun evom sustavu? Ono što mi nazivamo kišom oni nazivaju sapunom. Ono što mi nazivamo jabukama oni nazivaju kišom. I što bih mu ja onda trebao re i?"

"On se zove Frank J. Smalley i dolazi iz St. Louisa."

"I on želi znati pada li kiša sada, baš ovog trena?"

"Sada i ovdje. Baš tako."

"Postoji li uop e sada? 'Sada' dolazi i odlazi brzinom kojom izgovoriš tu rije . Kako mogu re i da kiša pada sada kad takozvano 'sada' postaje 'tada' im izgovorim tu rije ?"

"Želiš re i da ne postoje prošlost, sadašnjost ili budu nost?"

"Samo u našim glagolima. To je jedino mjesto gdje ih možeš na i."

"Kiša je imenica. Pada li kiša ovdje, na ovom odre enom lokalitetu, u bilo kojem trenutku u slijede e dvije minute unutar kojih bi mogao odlu iti odgovoriti na pitanje?"

"Ako želiš govoriti o ovom odre enom lokalitetu dok si u vozilu koje se o igledno kre e, tada mislim da je upravo to problem ovoga razgovora."

"Možeš li mi naprosto odgovoriti, u redu, Heinrich?"

"Najviše što mogu u initi je poga ati."

"Pada li kiša ili ne pada," rekao sam.

"Baš tako. To je smisao svega što govorim. Moraš poga ati. Šest od jednoga, pola tuceta od drugoga."

"Ali vidiš da pada kiša."

"Vidiš i sunce kako se kre e na nebu. No, kre e li se sunce ili se vrti zemlja?"

"Ne prihva am tu analogiju."

"Ti si tako uvjeren da pada kiša. Otkuda znaš da to nije sumporna kiselina iz tvornica na drugoj strani rijeke? Otkuda znaš da to nisu radioaktivne padaline porijeklom iz kineskog rata? Ti želiš odgovor sada i ovdje. Možeš li dokazati, sada i ovdje, da je to kiša? Što je uop e kiša?"

"To je ta stvar koja pada iz neba i u inini da si, kako se obi no kaže, mokar."

"Ja nisam mokar. Jesi li ti mokar?"

"U redu," rekao sam. "Vrlo dobro."

"Ne, ozbiljno, jesi li mokar?"

"Prvorazredno," odgovorio sam mu. "Pobjeda nesigurnosti, slu ajnosti i kaosa. Zvjezdani trenutak znanosti."

"Samo budi zajedljiv."

"Sofisti i cjepidlake uživaju u svom zvjezdanom trenutku."

"Samo naprijed, budi zajedljiv, baš me briga." Heinrichova majka sada živi u ašramu. Uzela je ime Majka Devi i bavi se proizvodnjom alatki. Ašram se nalazi u predgra u bivšeg grada Tubb u Montani, gdje su se nekada nalazile talionice bakra, a sada se zove Dharamsalapur. Uobi ajene glasine obiluju seksualnom slobodom, seksualnim ropstvom, drogom, golotinjom, kontroliranom sviješ u, lošom higijenom, utajom poreza, idolopoklonstvom, torturom, produženom i stravi nom smr u.

Gledao sam ga kako po pljusku kora a prema školskom ulazu. Kretao se namjernom sporoš u skinuvši svoju kapu za prikrivanje deset jardi prije vratiju. U takvim trenucima otkrivam kako ga volim životinjskim o ajem, osje am potrebu zakriliti ga kaputom i stisnuti na grudi, zadržati ga tako, zaštititi ga. On kao da sam sebe dovodi u opasnost. Opasnost se prikuplja u zraku i slijedi ga iz sobe u sobu. Babette pe e njegove omiljene kola e. Promatramo ga za njegovim radnim stolom, nebojenim stolom pretrpanim knjigama i asopisima. Radi duboko u no smišljaju i šahovske poteze u igri koju igra putem pisama s osu enim ubojicom u kaznionici.

Sljede ega dana bilo je toplo i svijetlo i studenti na Brijegu su sjedili na travnjacima ili prozorima studentskih domova slušaju i svoje kasete, sun aju i se. Zrak je bio pun snatrenja i ežnje za ljetom, posljednji usporeni dan, prigoda za možda još jednu šetnju u kratkim rukavima, da se još jednom osjeti miris djeteline na travnjacima. Otišao sam u Arts Duplex, našu najnoviju zgradu, razlomljenu kreaciju s pro eljem od aluminiija, morski zelenim, u kojem se zrcale oblaci. U prizemljeuje kino dvorana, nakošen prostor s tamnim tepihom i dvije stotine plišanih sjedala. Sjedio sam u polutami na kraju prvog reda i e kao svoje studente zadnje godine.

Svi su oni imali Hitlera kao glavni predmet i bili sudionici jedinog seminara kojeg sam još uvijek držao, Napredni nacizam, tri sata tjedno, ograni enog samo na studente koji su upisali posljednju godinu, iz predmeta koji je zamišljen da razvija povijesnu perspektivu, teorijsku nepopustljivost i dubinski uvid u neprekinuti odziv masa na fašisti ku tiraniju, s posebnim naglaskom na parade, mitinge i uniforme, tri ocjene, seminarski radovi.

Svakog semestra organizirao sam projekciju pozadinskog filmskog materijala. Taj se sastojao iz propagandnih filmova, grupnih snimaka sa strana kih kongresa, scena na otvorenom iz misti nih epova u kojima su sudjelovali gimnasti ari i planinari - zbirka koju sam složio u impresionisti ki osamdesetominutni dokumentarac. Prevladavale su masovne scene. Krupni planovi gužve tisu a ljudi izvan stadiona nakon Goebbelsova govora, uskomešanost ljudi, gomilanje, raspršenost zbog prometa. Dvorane na i kane zastavama s kukastim križevima, pogrebnim vijencima i obilježjima s mrtva kim glavama. Redovi tisu a zastavnika svrstanih ispred stupova smrznutog svjetla, stotinu i trideset protuavionskih reflektora uperenih ravno prema gore - scena koja nalikuje geometrijskoj ežnji, formalnom obilježavanju neke mo ne masovne žudnje. Nije bilo pripovijedala kog glasa. Samo napjevi, pjesme, arije, govori, uzvici, pozdravljanje, optužbe, vriskovi.

Ustao sam i zauzeo mjesto na elu dvorane, ispred središnjeg prolaza, licem prema ulazu.

Ušli su iz sunca u svojim popelinskim kratkim hla ama i majicama ograni ene serije, u svojim prakti nim trikoima, u polo odje i s ragbijaškim prugama. Promatrao sam ih kako zauzimaju sjedala i osje aju nepomi ni zrak pun strahopoštovanja, neki nesigurni predosje aj. Neki su imali bilježnice i džepne svjetiljke, neki su nosili skripte za predavanje u prozirnim fasciklima. ulo se šaptanje, šuškanje papira, zvuk udaraca sjedala dok su se studenti, jedan po jedan, smještali u njih. Naslonio sam se na rub katedre ekaju i da ude još preostalih studenata i da netko od njih zavravi vrata i tako isklju i taj naš pohotni ljetni dan.

Uskoro se sve stišalo. Bilo je vrijeme za moje uvodne napomene. Pri e kao sam trenutak da produbim tišinu, a zatim izvukao ruke iz svog akademskog ogrta a da bih mogao slobodno gestikulirati.

Kad je projekcija završila netko je upitao o uroti i atentatu na Hitlera. Razgovor je skrenuo na urote op enito. Zatekao sam se kako govorim okupljenim glavama: "Sve urote nastoje završiti smrtonosno. To je u prirodi urota. Politi ke urote, teroristi ke urote, ljubavni ke urote, pripovjeda ke urote, urote kao dio dje jih igara. Svaki put kada se urotimo, za korak smo bliži smrti. To je kao ugovor koji svi moramo potpisati, i oni koji smišljaju urotu i oni koji su ciljevi urote."

Je li to istina? Zašto sam to rekao? Što to zna i?

zgrade drži predavanja za odrasle o pravilnom držanju. To se svodi na u enje kako stajati, sjediti i hodati. Ve ina njezinih u enika je stara. Nije mi jasno zašto žele unaprijediti svoje držanje. Ina se da vjerujemo kako je mogu e održavati razmak od smrti ako slijedimo pravila njegovanja vanjštine. Ponekad odlazim s mojom ženom u podrum crkve i gledam je kako stoji, okre e se, zauzima razli ite herojske poze, prati ih gracioznim pokretima. Pokazuje usporedbe s jogom, kendom, hipnoti kim hodanjem. Govori o sufijskim dervišima, Šerpa planinarima. Starci kimaju glavama i slušaju. Ništa nije strano, ništa tako nepoznato da se ne bi moglo primijeniti. Svaki put me iznena uje njihovo prihva anje i povjerenje, ljupkost njihovog vjerovanja. Ništa im nije toliko sumnjivo a da to ne bi iskušali u svojoj potrazi za iskupljenjem vlastitih tijela od lošeg držanja kakvo su imali cijeloga života. To je kraj skepticizma.

Vra ali smo se ku i pod mjesecom boje nevena. Naša se ku a doimala starom i beskrvnom na kraju ulice, svjetlost je padala na složivi plasti ni tricikl i hrpu trupaca za potpalu. Denise je pisala zada u u kuhinji jednim okom paze i na Wildera koji je najprije tumarao okolo da bi naposljetku sjeo na pod i buljio u prozor pe nice. Tišina u predvorju, sjene na strmom travnjaku. Zatvorili smo vrata i skinuli se. Krevet je bio u potpunom neredu. asopisi, ipke za zavjese, prljava dje ja arapa. Babette je mumljala neku melodiju iz broadwayske predstave dok je odlagala šipke u kut. Obujmili smo se i kontrolirano pali bo no na krevet, a zatim se presložili kupaju i se u tijelu jedan drugoga, nastoje i zbaciti plahte s gležnjeva. Na njezinom je tijelu bilo mnogo duguljastih udubina, mjesta gdje se ruka može zaustaviti i odgonetavati u mraku, mjesta za usporavanje tempa.

Vjerovali smo da nešto živi u podrumu naše ku e.

"Što bi želio raditi?" upitala je.

"Štogođ ti želiš."

"Želim ono što je tebi najbolje."

"Meni je najbolje ono što e tebi ugoditi," rekao sam.

"Želim da si sretan, Jack."

"Sretan sam kad ti uga am."

"Ja samo želim raditi ono što ti želiš."

"Želim raditi ono što je tebi najbolje."

"Ali uga aš mi ako mi dopustiš da ugodim tebi," rekla je.

"Kao muški partner mislim da je moja odgovornost uga ati."

"Nisam sigurna ukazuje li ta re enica na osje ajnost ili je naprosto seksisti ka primjedba."

"Zar je loše ako muškarac želi biti uvi avan prema svojoj partnerici?"

"Ja sam tvoj partner kad igramo tenis, što bismo, usput budi re eno, trebali opet zapo eti. Ina e sam tvoja žena. Želiš li da ti itam?"

"Prva liga."

"Znam da voliš kad ti itam seksi pri e."

"Mislio sam da i ti to voliš."

"Nije li naj eš e da onaj kome se ita iz toga izvla i korist i zadovoljstvo. Kada itam Starom o vjeku Treadwellu to nije zato što mislim da su ti tabloidi poticajni."

"Treadwell je slijep, ja nisam. Mislio sam da ti se svi a itati erotske ulomke."

"Ako tebe zadovoljava, onda se i meni svi a."

"Ali to treba i tebe zadovoljiti, Baba. Ako nije tako, kako bih se ja osje ao?"

"Zadovoljava me ako ti uživaš u mom itanju."

"Imam osje aj da se teret prebacuje s jedne na drugu stranu. Teret da se bude onaj koji je zadovoljen."

"Želim itati, Jack. Stvarno."

"Jesi li potpuno i kona no sigurna? Jer ako nisi, onda stvarno ne moramo."

Netko je uklju io televizor na kraju blagovaonice i ženski glas je rekao: "Ako se lako razbije na komadi e, zove se škrljevac. Namo en, miriše poput gline."

Slušali smo nježno rogoborenje rijeke no nog prometa.

Rekao sam: "Izaberi stolje e. Želiš li itati o etrurskim ropkinjama ili o raskalašenom životu u doba kralja Georga? Mislim da imamo i neku literaturu o javnim ku ama za

bi evanđe. Što kažeš na Srednji vijek? Imamo inkubuse i sukubuse, muške i ženske demone. Obilje opatica."

"Što je tebi najdraže?"

"Želim da ti izabereš. To je više seksi."

"Jedan bira, drugi ita. Zar ne želimo ravnotežu, neki oblik davanja i primanja? Nije li zbog toga nešto seksi?"

"Napetost, uzbu enje. Prva liga. Ja u izabrati."

"Ja u itati," rekla je. "Ali ne bih željela da izabereš nešto s muškarcima u ženskoj utrobi, citat citata, ili muškarcima koji ulaze u žene. 'Ušao sam u nju.' 'Ušao je u mene.' Nismo mi predvorja ili dizala. Željela sam ga u sebi,' kao da bi se mogao potpuno uvu i, potpisati se u knjigu gostiju, spavati, jesti, i sve to. Slažemo li se s tim? Baš me briga što ti ljudi rade, sve dok ne ulaze ili se u njih ne ulazi."

"Dogovoreno."

"Ušao sam u nju i prodirao sve dublje."

"Potpuno se slažem," rekao sam.

"U i u mene, u i u mene, da, da."

"Blesava primjena, apsolutno."

"Utakni se, Rex. Želim te u sebi, u i jako, u i duboko, da, sada, oh."

Osje ao sam bu enje erekcije. Kako glupo i izvan konteksta. Babette se smijala vlastitim re enicama. Televizor je rekao: "Sve dok kirurzi s Floride nisu pripojili umjetnu peraju."

Babette i ja jedno drugome govorimo sve. Govorio sam sve, u vrijeme dok sam živio s njima, svim svojim ženama. Sve je više sadržaja za razgovor, naravno, kako brak napreduje. Ali kad kažem da vjerujem u potpuno razotkrivanje ne mislim to na jeftin na in, kao anegdotalni sport ili plitko olakšanje. To je oblik samoobnavljanja i gesta brižnog povjerenja. Ljubav nam pomaže razviti identitet sigurnosti dovoljan da nam dopusti smjestiti se pod zaštitu i brigu nekog drugog. Babette i ja smo prepustili naše živote jedno drugome, našoj osjetljivosti i pažnji, prepustili smo ih pod mjese inom u naše blijede ruke, u no ne razgovore o o evima i majkama, djetinjstvu, prijateljstvima, bu enjima, starim ljubavima, starim strahovima (izostavljaju i strah od smrti). Nijedan detalj ne smije biti izostavljen, ak ni pas s krpeljima ili susjedov dje ak koji je pojeo kukca za okladu. Miris smo nica, osje aj praznih poslijepodneva, stvari koje su prolazile osjetilno kožom i dodirima, stvari kao injenice i strasti, osje anje boli, gubitka, razo aranja, ushita koji oduzima dah. U tim no nim recitiranjima stvaramo prostor izme u stvari onako kako smo ih osje ali u odre eno vrijeme i onako kako o njima govorimo sada. To je prostor osiguran za ironiju, naklonost i dobrodušnu zabavu, sredstva kojima se osloba amo prošlosti.

Izabrao sam dvadeseto stolje e. Obukao sam ku ni ogrta i spustio se u blagovaonicu i Heinrichovu sobu ne bih li pronašao kakav žuti asopis iz kojeg bi Babette mogla itati, jedan od onih koji objavljuje pisma itatelja s detaljima njihovih seksualnih iskustava. To me se dojmilo kao jedna od malobrojnih stvari kojima je suvremena imaginacija pridonijela povijesti erotskih praksi. U takvim pismima na djeluje dvostruka fantazija. Ljudi ispisuju zamišljene dogodovštine i onda ih ugledaju objavljene u asopisu koji se prodaje u cijeloj državi. Postoji li uzbuđljiviji podražaj?

Wilder je bio u Heinrichovoj sobi i promatrao ga kako vrši fizikalni opit sa željeznim kuglicama i zdjelom za salatu. Heinrich je sjedio u frotirskom ogrta u s ru nikom oko vrata i još jednim na glavi. Rekao mi je da pogledam u podrum.

U hrpi asopisa i novina pronašao sam nekoliko starih obiteljskih albuma s fotografijama, jedan ili dva me u njima bili su stari najmanje pedeset godina. Odnio sam ih gore u spavaonicu. Proveli smo sate pregledavaju i ih, sjede i u krevetu. Djeca snimljena zatvorenih o iju zbog sunca, žene u slamnatim šeširima, muškarci koji rukama zasjenjuju o i od odbleska kao da prošlost posjeduje neku vrijednost svjetla koju mi više ne možemo iskusiti, nedjeljni sjaj koji je u inio da ljudi u sve anim odijelima za crkvu stisnu svoja lica i usmjere se pod nekim kutom prema budu nosti, inilo se pomalo na suprotnu stranu, nose i fiksirane i pozorno iscertane osmjehe, skepti ni prema ne emu u prirodi kutije fotografskog aparata.

Tko e umrijeti prvi?

Moja borba s njema kim jezikom zapo elala je polovicom listopada i trajala je itavu akademsku godinu. Kao najuglednija osoba za studij Hitlera u Sjevernoj Americi, dugo sam pokušavao prikriti injenicu da ne znam njema ki. Nisam znao ni govoriti ni pisati njema ki, nisam mogao razumjeti izgovorenu rije niti napisati makar i po etak najjednostavnije re enice. Mali broj mojih Hitler kolega znali su bar nešto njema koga, drugi su jezik znali savršeno ili vladali razgovornim oblicima. Nitko nije mogao upisati studij Hitlera kao glavni predmet na Sveu ilištu-na-Brijegu bez najmanje jedne godine u enja njema kog jezika. Ukratko, živio sam na rubu krajolika svekolike sramote.

Njema ki jezik. Mesnat, zakrivljen, prskav, grimizan i okrutan. Bilo kako bilo, trebalo se s njim suo iti. Nije li Hitlerova osobna borba da se izrazi u njema kom jeziku klju ni podtekst njegove goleme bombasti ne autobiografije koju je diktirao u zatvorskoj tvr avi na bavarskim brdima? Gramatika i sintaksa. ovjek se mogao osje ati kao da je u zatvoru na više od jednog na ina.

Nekoliko sam puta pokušavao nau iti njema ki, ozbiljno ispitati podrijetlo, strukturu, korijen jezika. Osjetio sam smrtonosnu mo jezika. Želio sam ga dobro govoriti, upotrebljavati ga kao šarm, kao zaštitno sredstvo. Što sam više tonuo pod teretom u enja rije i, pravila i izgovora, to mi se važnijim inilo nastavljati. Ono što oklijevamo dirnuti esto se nadaje kao stvarni izvor našeg spasa. Ali temeljni zvukovi su me poražavali, grubi napregnuti sjevernja ki duh u rije ima i slogovima, zapovjedni ton. Nešto se dogodilo izme u stražnjeg dijela moga jezika i vrha usana što je ismijavalo svaki moj pokušaj izgovora njema kih rije i.

Odlu io sam pokušati ponovno.

Zato što sam dosegao visoki položaj u struci, zato što su moja predavanja bila dobro posje ena, a moji lanci tiskani u najvažnijim asopisima, zato što sam nosio akademski ogrta i tamne nao ale i danju i no u kad god sam bio na kampusu, zato što sam nosio dvije stotine i trideset funti u okviru od šest stopa i tri in a i imao velike ruke i stopala, znao sam da moje u enje njema kog mora ostati tajnom.

Potražio sam ovjeka koji nije bio povezan s fakultetom, osobu o kojoj mi je govorio Murray Jay Siskind. Oni su zajedno stanovali u ku i pokrivenoj zelenom šindrom u Middlebrook. ovjek je bio u pedesetima, lagano je vukao noge u hodu. Kosa mu je bila prorije ena, lice spokojno, a rukave košulje bi zavrtao do nadlaktica otkrivaju i ispod njih zimsku potkošulju.

Boju njegove puti bih nazvao bojom mesa. Zvao se Howard Dunlop. Rekao je da je bivši kiroprakti ar, ali nije objasnio zašto se time više ne bavi i nije rekao kada je nau io njema ki ili zašto, ali nešto u njegovu stavu zaustavilo me od pitanja.

Sjedili smo u njegovoj tamnoj, pretrpanoj sobi hotela za samce. Daska za peglanje stajala je rastvorena kraj prozora. Okrhnuti emajlirani lonci i pladnjevi s priborom bili su složeni na komodi. Namještaj je djelovao nekako neodre eno, sirotinjski. Granice sobe ozna avale su elementarne stvari. Pokretni radijator, sklopivi krevet prekriven vojni kim dekama. Dunlop je sjedio na rubu uspravnog stolca i intonirao op a gramati ka pravila. Kad smo se prebacili s engleskog na njema ki zvu alo je kao da je netko na užetu u njegovom grkljanu svezao vor. Neki otresit ton se pojavio u njegovu glasu, struganje i grgljanje koje se doimalo kao zla namjera kakve zvijeri. Zijevario je prema meni i mahao rukama, kreketao, gotovo pa bi se zadavio. Bljuvao je zvukove s dna jezika, dre ave krikove prigušene straš u. On je samo prikazivao neke temeljne na ine izgovora, ali preobrazba njegova lica i glasa natjerala me na pomisao kako pronalazi put izme u razina bi a.

Sjedio sam i bilježio.

Sat je brzo prošao. Dunlop je uspio jedva zamjetno slegnuti ramenima kad sam ga zamolio da ni s kim ne razgovara o podukama. Sinulo mi je da je u skici svojih sustanara Murray njega opisao kao onoga koji nikada ne izlazi iz sobe.

Svratio sam u Murrayevu sobu i pozvao ga ku i na ve eru. Odložio je svoj primjerak asopisa *American Transvestite* i navukao samtni sako. Zaustavili smo se nakratko na trijemu

da Murray obavijesti vlasnika, koji je tamo sjedio, o kapanju slavine u kupaonici na drugom katu. Vlasnik je bio velik ovjek, crven u licu, krepak i tako je pucao od zdravlja kao da ima sr ani napad u trenutku dok ga promatramo.

"Ve e on to popraviti," rekao je Murray dok smo pješa ili prema ulici Elm. "On na kraju sve popravi. Vrlo je dobar sa svim tim sitnim alatom, ljevilima i sredstvima za koje gradski ljudi nikada ne znaju kako se zovu. Imena tih stvari poznata su samo u udaljenim zajednicama, malim gradovima i seoskim podru jima. Šteta što je takav bogomoljac."

"Kako znaš da je bogomoljac?"

"Ljudi koji znaju popravljati stvari su obino bogomoljci."

"Kako to misliš?"

"Sjeti se svih ljudi koji su ti ikada došli u ku u da bi nešto popravili. Svi su oni bili zadrti, zar ne?"

"Ne znam baš."

"Vozili su kombije, zar ne, s ljestvama na razvla enje na krovu i nekakvim plasti nim privjeskom obješenim za unutrašnji retrovizor?"

"Ne znam baš, Murray."

"To je o igledno," rekao je.

Upitao me je zašto sam baš ovu godinu odabrao za u enje njema kog, nakon toliko godina izbjegavanja radara. Ispri ao sam mu o Hitlerskoj konferenciji predvi enoj za idu e prolje e na Sveu ilištu-na-Brijegu. Tri dana predavanja, radionica i panel diskusija. Hitlerski znanstvenici iz sedamnaest država i devet stranih zemalja. Pravi Nijemci e biti prisutni.

Kod ku e je Denise stavila vlažnu vre u sa sme em u kuhinjski stroj za tiješnjenje. Uklju ila je stroj. Nabija je udario uz jeziv škripe i zvuk, gotovo sablastan. Djeca su ulazila i izlazila iz kuhinje, voda je kapala u sudoper, stroj za pranje rublja tresao se na ulazu. Murray se doimao posve uvu enim u ovu nenadanu zbrku. Cvile i ton metala, eksplozije boca, plastika koja puca pod pritiskom. Denise je pozorno slušala da bi bila sigurna kako mrvljenje odzvanja ispravnim zvu nim tonovima, što je zna ilo da je stroj ispravan.

Heinrich je s nekim razgovarao telefonom: "Životinje stalno vrše incest. Onda, koliko to može biti neprirodno?"

Babette se vratila s tr anja, odje a joj je bila potpuno mokra. Murray je prošao kroz kuhinju da bi se rukovao s njom. Pala je na stolicu i osvrtala se po sobi u potrazi za Wilderom. Zapazio sam kako Denise u mislima uspore uje maj inu mokru odje u za tr anje s vlažnom vre om koju je malo prije strpala u stroj za tiješnjenje. Mogao sam to vidjeti u njezinim o ima, podrugljivu usporedbu. Po tim sekundarnim planovima života, iznimno osjetljivim bljeskovima i lebde im nijansama, po tim otocima prisnosti koje se neo ekivano oblikuju, vjerovao sam kako smo magijska to ka, i odrasli i djeca zajedno, kako dijelimo nemjerljivi broj stvari.

"Moramo zagrijati našu vodu da zakipi," rekla je Steffie.

"Zašto?"

"Rekli su na radiju."

"Oni uvijek kažu da naša voda mora zakipjeti," rekla je Babette. "To je sada novo, a isto je kao stati na loptu. Evo, dolazi i Wilder. Mislim da sada možemo jesti."

Dijete se gegalo u hodu i kimalo velikom glavom, a na licu njegove majke zrcalili su se ushit, radost i neki izraz izvan ovoga svijeta, dok ga je promatrala kako prilazi.

"Nutrini prolaze ravno kroz zemlju," rekao je Heinrich u telefon.

"Da da da," rekla je Babette.

9

U utorak su morali evakuirati osnovnu školu. Djecu je boljela glava, o i su im suzile, u ustima su osje ali okus metala. U iteljica se valjala po podu i govorila strane jezike. Nitko nije znao što se dogodilo. Inspektori su rekli da je možda problem u sustavu ventilacije ili u boji ili laku, a možda u staklenoj vuni, elektri noj izolaciji, hrani iz kafeterije, zra enju

mikrora unala, isparavanju klora iz bazena, ili možda u ne emu dubljem, suptilnijem, ne emu što je utkano u temeljno stanje stvari.

Denise i Steffie su ostale kod ku e taj tjedan kad su ljudi u Mylex odijelima i maskama za disanje sustavno ispitivali zgradu s detektorima infracrvenog zra enja i mjernim instrumentima. Budu i da je Mylex sam po sebi sumnjiv materijal, rezultati su bili dvosmisleni i morao se odrediti termin za drugi krug mnogo strožeg istraživanja.

Dvije djevoj ice i Babette, Wilder i ja išli smo u samoposluživanje. Samo što smo ušli, naletjeli smo na Murraya. To je bio ve etvrti ili peti put da sam ga sreo u samoposluživanju, gotovo jednako koliko sam ga vidio na sveu ilištu. Uhvatio je Babette za lijevi biceps i stao postrance da bi joj omirisao kosu.

"Divna ve era," rekao je i stao to no iza nje. "Ja i sam volim kuhati što udvostru uje moje zadovoljstvo kad to netko radi dobro."

"Do ite kad god želite," rekla je Babette osvrnuvši se u nastojanju da ga prona e.

Ušli smo zajedno u prohladnu unutrašnjost. Wilder je sjedio u trgova kim kolicima i pokušavao dohvatiti stvari s polica kraj kojih smo prolazili. Pomislio sam da je prevelik i prestar da bi sjedio u trgova kim kolicima. Pitao sam se tako er zašto se njegov rje nik zaustavio na dvadeset i pet rije i.

"Sretan sam što sam ovdje," rekao je Murray.

"U Blacksmithu?"

"U Blacksmithu, u samoposluživanju, u sama kom hotelu, na Brijegu. Osje am kako u im važne stvari svakoga dana. Smrt, bolest, život nakon smrti, daleki svemir. Ovdje je sve to mnogo jasnije. Mogu misliti i zaklju ivati."

Došli smo do odjela s generi kom hranom i Murray se zaustavio sa svojom plasti nom košaricom spreman na istraživanje me u bijelim kutijama i staklenkama. Nisam bio siguran da sam razumio ono o emu je govorio. Na što je mislio - "mnogo jasnije"? Mogao je "misliti i zaklju ivati" - o emu?

Steffie me uzela za ruku pa smo prolazili uz posude s vo em smještene uz jedan zid duga ak nekih etrdeset i pet jardi. Posude su bile postavljene dijagonalno, a iza njih su stajala ogledala u koja su ljudi nenamjerno udarali kada bi posezali za vo em u gornjim redovima. uo se glas iz razglasa: "Kleenex Softique, vaš kamion blokira ulaz." Limuni i jabuke padali bi, dva ili tri komada odjednom, pomaknuti iz uredno složenih gomilica. Bilo je šest vrsta jabuka, bilo je egzoti nih dinja u raznim bojama. Sve se doimalo sezonski svježje, navlaženo, ulašteno, svijetlo. Ljudi su skidali prozirne vre ice s police i pokušavali utvrditi koji se kraj može otvoriti. Odjednom sam shvatio da je mjesto oprano bukom. Zveket i klizanje kolica, razglas i aparati za kavu, vika djece. I, preko svega toga ili ispod svega toga, mutna i neodređljiva huka koja kao da dolazi od nekog oblika života što se roji na samoj granici ljudskog razumijevanja.

"Jesi li se ispri ala Denise?"

"Možda kasnije," rekla je Steffie. "Podsjeti me."

"Ona je vrlo draga djevoj ica i želi biti tvoja starija sestra i prijateljica samo ako joj dopustiš."

"Nisam sigurna da želi biti prijateljica. Zar ne misliš da se ponaša malo šefovski?"

"Osim što joj se moraš ispri ati, moraš joj vratiti knjigu *Referencijalni savjetnik za lije nike*."

"Stalno to ita. Ne misliš li da je to malo uvrnuto?"

"Ona bar nešto ita."

"Naravno, popis lijekova i medicinskih pomagala. A želiš li znati zašto?"

"Zašto?"

"Zato što želi saznati koje su popratne pojave kod onih stvari koje Baba uzima."

"Što uzima Baba?"

"Ne pitaj mene. Pitaj Denise."

"Kako znaš da uop e nešto uzima?"

"Pitaj Denise."

"Zašto ne bih pitao Babu?"

"Pitaj Babu."

Murray se pojavio iza jedne police i hodao uz Babette upravo ispred nas. Uzeo je dvostruko pakiranje papirnatih ručnika iz njezinih kolica i pomirisao ga. Denise je pronašla neke prijatelje i s njima otišla sasvim naprijed do jeftinih knjiga na kružnim policama, knjiga metalik sjajnih naslovnica s ispupčenim fontom i živim ilustracijama kulturnog nasilja i zanosnih ljubavi. Denise je nosila zeleni štitnik za sunce. Uoči sam Babette kako govori Murrayu da ga nosi etnaest sati dnevno već tri tjedna. Nije htjela iza i van bez njega, čak ni iz svoje sobe. Nije ga skidala u školi, u zahodu, u zubarskoj stolici, ni kad je jela za kuhinjskim stolom. Nešto u tom štitniku kao da joj je govorilo, nudilo potpunost i identitet.

"To je njezino sučeljevanje sa svijetom," rekao je Murray.

Pomagao je Babette gurati prepuna kolica. Uoči sam ga kako joj govori: "Tibetanci vjeruju kako postoji stanje prelaska izmeđ u smrti i ponovnog rođenja. Smrt je, temeljno, vrijeme čekanja. Uskoro će nova maternica primiti dušu. U međuvremenu duša u sebi ponovno pohranjuje dio božanskog koje je izgubila u ranjavanju." Proučavao je njezin profil kako bi uočio reakciju. "O tome razmišljam svaki put kad dođemo ovamo. Ovo mjesto nas duhovno obnavlja, priprema nas, ovdje su vrata ili put. Pogledaj kako je živopisno. Sve je puno tvarnih oblika."

Moja žena mu se nasmiješila.

"Sve je skriveno u simbolizam, zakrto velovima tajnovitosti i naslagama kulturnog materijala. Ali to su tvarni oblici, apsolutno. Velika vrata, širom otvorena, zatvaraju se svojom voljom. Valovi energije, uzgredno isijavanje. Sva slova i brojevi su ovdje, sve boje u spektru, svi glasovi i zvukovi, sve lozinke i prigodne fraze. Samo je pitanje odgonetavanja, preslagivanja, skidanja slojeva neizgovorljivosti. Ne da bismo to htjeli, ne da bi bilo kakva korisna svrha bila ispunjena. Ovo nije Tibet. Čak ni Tibet nije više Tibet."

Proučavao je njezin profil. Ona je stavila jogurt u kolica.

"Tibetanci pokušavaju sagledati smrt onakvom kakva jest. Ona je svršetak vezanosti na stvari. Ovu jednostavnu istinu je teško dokučiti. Ali kad jednom prestanemo nijekati smrt, možemo mirno nastaviti s umiranjem, a zatim produžiti u iskustvo materijalnog ponovnog rođenja ili u židovsko kršćanski život poslije smrti ili u iskustvo izvanstvarnosti ili na put u NLO-u ili kako god to želimo nazvati. To možemo učiniti s jasnom vizijom, bez strahopoštovanja ili užasavanja. Ne moramo se umjetno priljepiti uz život, ili uz smrt, ako hoćete. Mi jednostavno hodamo prema otvorenim vratima. Valovi i isijavanja. Pogledajte kako je sve dobro osvijetljeno. Mjesto je završeno, dostatno samo sebi. Bezvremensko. Još jedan razlog zašto razmišljam o Tibetu. Umiranje je umjetnost u Tibetu. Sve enik u e, sjedne, kaže uciviljenoj rodbini da izađe i zavravi sobu. Vrata, prozore, sve. Pred njim je ozbiljan posao. Napjevi, numerologija, horoskopi, recitacije. Ovdje mi ne umiremo, mi kupujemo. Ali, razlika je manje istaknuta nego što mislite."

Sada je već gotovo šaptao i ja sam im pokušao prići bliže, a da pritom ne udarim svojim kolicima u Babettinu. Želio sam čuti sve.

"Samoposluživanja, ovako velika i ista i suvremena, meni su otkrivenje. Cijeli sam život proveo u malim sparnim delikatesama s iskrivljenim tezgama u kojima su bili izloženi pladnjevi puni nekakvih mekanih, vlažnih i grudastih stvari izblijedjelih boja. Tezge su bile previsoke, tako da ste morali stati na prste da bi izgovorili svoju narudžbu. Uzvici, naglasci. U gradovima nitko ne zamjećuje posebnost umiranja. Umiranje je sastavni dio zraka. Nalazi se svuda i nigdje. Ljudi viču kad umiru, da bi bili zapaženi, upamćeni na sekundu ili dvije. Umrijeti u stambenoj zgradi umjesto u kući i može potišti dušu, pretpostavljam, za nekoliko slijedećih života. U malenom gradu su kućice, cvijeće u uvučenim prozorima. Ljudi bolje opažaju umiranje. Mrtvi imaju lica, automobile. Ako ne znate neko ime, znate ime ulice, ime psa. 'Onaj koji je vozio narančastu Mazdu.' Znate nekoliko beznačajnih stvari o nekoj osobi koje postanu bitne činjenice za identifikaciju i smještanje u kozmički red stvari kad ona iznenada umre nakon kratke bolesti u svom vlastitom krevetu s udobnim jastucima koji su joj odgovarali, jedne srijede u kišno popodne, s groznicom, s malim krvarenjem u sinusima i grudima, dok je razmišljala o kemijskoj istionici."

"Gdje je Wilder?" upitala je Babette i okrenula se prema meni s pogledom koji je upućivao na to da je već prošlo deset minuta otkad ga je zadnji put vidjela. Drugi pogledi, s manje

zabrinutosti i manje krivice, naznaivali su već a vremenska razdoblja, dublja mora rastresenosti. Poput: "Nisam znala da sa kitovi sisavci." što je duže vrijeme odsutnosti, pogled je prazniji, situacija opasnija. Kao da je krivica luksuz koji si može dopustiti samo ako je opasnost neznatna.

"Kako je mogao nestati iz kolica a da ja to ne primijetim?"

I tako su tri odrasle osobe stajale, svaka na po etku jednog reda polica, i buljile u promet kolica i užurbanih tijela. Onda smo se preselili u nova tri reda, s glavama nagnutima naprijed, lagano domahuju i jedan drugom pri promjeni linije promatranja. Cijelo sam vrijeme opažao raznobojne mrlje na desnoj strani, a kad bih se okrenuo nadesno tamo nije bilo ni ega. Više sam opažao raznobojne mrlje već godinama, ali nikada toliko puno i tako živahno animirane. Murray je ugledao Wildera u kolicima neke druge žene. Žena je mahnula Babette i krenula prema nama. Živjela je u našoj ulici s keri tinejdžerkom i azijskom bebom, Chun Due. Svi su se bebi obrađali po imenu, gotovo tonom ponosnog vlasništva, ali nitko nije znao kome je Chun pripadala ili pripadao, niti odakle je beba došla.

"Kleenex Softique, Kleenex Softique."

Steffie je držala svoju ruku na naručnik koji nije bio, kako sam isprva pomislio i nakon određenog vremena napokon shvatio, nježno posesivni već umirujuć. Bio sam pomalo za učen. Prvim stiskom htjela mi je pomoći i povratiti povjerenje u samoga sebe, držati me podalje od prepuštanja melankoličnim raspoloženjima koje je mislila da otkriva vrzmajuć i se oko mene.

Prije nego što je Murray otišao na brzu blagajnu, pozvao nas je na večeru u drugu subotu.

"Ne morate mi javljati da dolazite do zadnjeg trena."

"Sigurno ćemo doći," rekla je Babette.

"Ne u kuhati ništa veliko, zato me samo nazovite prije nego što krenete ili javite ako nešto iskrсне. Ali ne morate ni nazvati. Ako se ne pojavite znat ćete da je nešto iskrsnulo i da mi niste mogli javiti."

"Murray, sigurno ćemo doći."

"Povedite djecu."

"Ne."

"Odlučite. Ali, ako ih odlučite povesti, nema problema. Ne želim da se osjećate kao da vas u nečemu sprječavam. Nemojte se osjećati kao da imate neporecivu obavezu. Ako vam se dolazi - dođite, ako ne - ne. Ionako moram jesti, pa to neće biti strašna nezgoda ako nešto iskrсне i vi morate otkazati. Želio sam vam samo reći da ćete biti kod kuće ako odlučite navratiti, s djecom ili bez njih. Do slijedećeg Svibnja ili Lipnja to ionako moramo učiniti, tako da nema neke posebne tajnovitosti oko druge subote."

"Hoćete li opet doći slijedećeg semestra?" upitao sam.

"Tražili su me da držim seminar o kinematografiji automobilskih sudara."

"Uzmite to."

"Hoću."

Dok smo stajali u redu za blagajnu, straga sam se priljubio uz Babette. Ona mi se još više približila, a ja sam je obuhvatio rukama i uhvatio je za grudi. Zavrtjela je bokovima, a ja sam zaronio licem u njezinu kosu i promrmljao, "prljava plavuša." Ljudi su ispisivali etikete, visoki momci trpali su robu u vrećice. Nisu svi na blagajnama govorili engleski, ili kraj polica s voćem i smrznutim proizvodima, ili vani među automobilima na parkiralištu. Sve sam više i više slušao jezike koje nisam mogao prepoznati, još manje razumjeti, iako su visoki momci bili rođeni Amerikanci, a i blagajnice, niske i debeljuškaste, u plavim tunikama i rastezljivim tajicama, s tankim bijelim espadrilama na nogama. Pokušao sam ugruhati ruke u Babettinu suknju i dirati joj trbuh, dok se red polako primicao posljednjoj točki kupovanja, polici s pepermintima za svjež dah i inhalatorima za grlo.

Vani na parking ušli smo prve glasine o ovjeku koji je umro za vrijeme ispitivanja zgrade osnovne škole. Bio je to glomazan ovjek, jedan od maskiranih ljudi u Mylex odijelima s teškim izmama. Kolabirao je i umro, glasila je priča koja je kružila, u ulaznici na drugom katu.

Školarina za Sveu ilište-na-Brijegu iznosi etnaest tisu a dolara, u što je uklju en i nedjeljni obrok. Osje am povezanost ove mo ne brojke i na ina na koji se studenti tjelesno smještaju u dijelove biblioteke odre ene za itanje. Sjede u širokim tapeciranim sjedalicama u raznim oblicima nezgrapnih položaja s o iglednom namjerom da se prepoznaju kao znaci neke srodne skupine ili tajne organizacije. To su položaji fetusa, nakrivljeni položaji, priljubljenih koljena, poput luka, isprepletenih nogu, ponekad gotovo naglavce. Ti su položaji tako dobro uvježbani da podsje aju na klasi ni mim. Mogu se uo iti elementi pretjerane istan anosti i ograni enosti koja proizlazi iz istovrsnih zamisli. Ponekad mi se u ini kako sam zalutao u neki dalekoisto ni san, previše udaljen da bi se mogao objasniti. No, to je samo jezik društvenog sloja koji oni govore u jednom od svojih dopustivih vanjskih oblika, poput saziva automobila karavana na po etku godine.

Denise je promatrala svoju majku kako povla i tanku celofansku vrpcu na bonus pakiranju od šesnaest pojedina no omotanih paketi a žvaka ih guma. O i su joj se suzile kad je ponovno pogledala telefonske adresare na kuhinjskom stolu ispred sebe. Jedanaestogodišnje lice bilo je stru njak za krinku potisnute srdžbe.

Na inila je dugu pauzu i onda progovorila jednoli nim glasom: "Te stvari uzrokuju rak u laboratorijskih životinja, za slu aj da nisi znala."

"Ti si htjela da žva em gume bez še era. To je bila tvoja zamisao."

"Tada nije bilo upozorenja na paketi ima. Stavili su upozorenje i malo mi je teže povjerovati da ga nisi vidjela."

Prepisivala je imena i telefonske brojeve iz starog adresara u novi. Nije bilo adresa. Njezini su prijatelji imali samo telefonske brojeve, ljudska rasa koju povezuje svijest od sedam znamenaka.

"Bit u zadovoljna i na jedan i na drugi na in," rekla je Babette. "To ovisi isklju ivo o tebi. Ili u žvakati gume sa še erom i umjetnim bojama ili u žvakati bezbojne i beše erne gume koje su štetne za štakore."

Steffie je prestala telefonirati. "Nemoj uop e žvakati," rekla je. "Jesi li ikada pomislila na to?"

Babette je razbijala jaja u drvenu posudu za salatu. Poslala mi je pogled koji je pitao kako djevoj ica može telefonirati i slušati nas u isto vrijeme. Htio sam re i da smo joj zanimljivi.

Babette je rekla djevoj icama: "Slušajte, ili u žvakati gume ili u pušiti. Ako želite da opet po nem pušiti onda mi oduzmite žvaka e gume i moje Mentho-Lyptus bombone."

"Zašto moraš jedno ili drugo?" rekla je Steffie. "Zašto se ne odrekneš i jednog i drugog?"

"A zašto ne bi i jedno i drugo?" rekla je Denise dok joj je lice pažljivo ispuhivalo izražaj. "To je ono što želiš, zar ne? Svi mi inimo ono što želimo, nije li tako? Osim ako želimo i i u školu sutra, mi to ne možemo jer je raskužuju ili tako nešto."

Telefon je zazvonio. Steffie ga je zgrabila.

"Nisam ja kriminalac," rekla je Babette. "Jedino što želim je da tu i tamo žva em to pateti no malo bezukusno sme e zvano žvaka a guma."

"Nije to tako jednostavno," rekla je Denise.

"Nije ni zlo in. Ja prožva em dva ta mala sme a dnevno."

"E, više ne smiješ."

"E, smijem, Denise. I želim. Žvakanje me opušta. Pravite zbrku ni oko ega."

Steffie je uspjela privu i našu pozornost golom snagom mole ivog izraza lica. Dlanom je prekrila telefonsku slušalicu. Nije govorila, ve samo oblikovala rije i.

Stoveri žele do i k nama.

"Roditelji ili djeca?" upitala je Babette.

Moja k er je slegnula ramenima.

"Ne želimo ih," rekla je Babette.

"Drži ih podalje," rekla je Denise.

Što u im re i?

"Reci što god ho eš."

"Samo nemoj dopustiti da do u."

"Dosadni su."

"Reci im da ostanu kod ku e."

Steffie s povukla s telefonom, kao da ga je zaklonila svojim tijelom, o i su joj bile ispunjene strahom i uzbu enjem.

"Mala žvaka a guma ne može u initi ništa loše," rekla je Babette.

"Valjda si u pravu. Nije važno. To je samo upozorenje na paketi u."

Steffie je poklopila telefon. "To je samo igra s vlastitim zdravljem," rekla je.

"Samo štakori," rekla je Denise. "Valjda si u pravu. Nije važno."

"Možda misli da su štakori umrli u snu."

"To su samo nekorisni glodavci, i onda, u emu je razlika?"

"U emu je razlika, u emu je zbrka?" rekla je Steffie.

"Plus, htjela bih vjerovati kako žva e samo dva komada dnevno, uz na in kako zaboravlja stvari."

"Što ja zaboravljam?" pitala je Babette.

"Sve je u redu," rekla je Denise. "Nije važno."

"Što ja zaboravljam?"

"Samo ti žva i. Upozorenje nije važno. Baš me briga."

Podigao sam Wildera sa stolca i zvu no ga poljubio u uho, a on se topio od radosti. Onda sam ga postavio na pult i pošao na kat prona i Heinricha. Bio je u svojoj sobi i prou avao razvrstane plasti ne šahovske figure.

"Još uvijek igraš s onim zatvorenikom? Kako ide?"

"Dosta dobro. Mislim da sam ga doveo u škripac."

"Znaš li nešto o tom tipu? Namjeravao sam se raspitati."

"Kao, recimo, koga je ubio? To je danas velika stvar. Briga za žrtve."

"Igraš šah s tim ovjekom ve mjesecima. Što znaš o njemu osim da je u doživotnom zatvoru zbog ubojstva? Je li mlad, star, crn, bijel? Komunicirate li uop e osim što razmjenjujete šahovske poteze?"

"Ponekad šaljem pisma."

"Koga je ubio?"

"Bio je pod pritiskom."

"I što se dogodilo?"

"Pritisak je neprestano rastao."

"I tako je on otišao van i pucao na nekoga. Koga je upucao?"

"Neke ljude u Iron Cityju."

"Koliko?"

"Pet."

"Pet ljudi."

"Ne ra unaju i teritorijalnog policajca, to je bilo kasnije."

"Šest ljudi. Opsesivno se brinuo o svom oružju? Imao je arsenal skriven u svojoj otrcanoj maloj sobi kraj šesterokatne betonske garaže?"

"Nekoliko pištolja i poluautomatsku pušku s teleskopom."

"Pogled kroz teleskop. Pucao je s nadvožnjaka, iz unajmljene sobe? Ušao je u bar, u praonicu, u bivše poduze e i po eo pucati bez reda? Ljudi su bezglavo bježali, sklanjali se pod stolove. Prolaznici na ulici su mislili da uju vatromet. 'Baš sam e kao autobus kad sam za uo te male eksplozije kao kad se ispaljuju rakete za vatromet.'"

"Popeo se na krov."

"Krovni snajperist. Pisao je dnevnik prije nego se popeo na krov? Ili je snimao svoj glas, išao u kino, itao knjige o drugim masovnim ubojstvima da osvježi pam enje?"

"Snimao se."

"Snimao se. što je napravio sa snimljenim vrpcama?"

"Poslao ih ljudima koje je volio mole i oprostaj."

"Ne mogu si pomo i, dragi moji. Jesu li žrtve bile potpuni neznanci? Je li to bilo ubijanje iz zavisti? Je li bio otpušten s posla? Možda je uo glasove u svojoj glavi?"

"Potpuni neznanci."

"Je li uo glasove?"

"Na televiziji."

"Koji govore samo njemu? Izdvojeno njemu?"

"Govorili su mu da mora u i u povijest. Imao je dvadeset i sedam godina, bez posla, razveden, auto u raspadu. Vrijeme mu je bježalo iz ruku."

"Pritisak upornih glasova. Kako se snalazio s medijima? Davao mnogo intervjua, pisao pisma uredniku lokalnih novina, pokušavao do i do ugovora za knjigu?"

"Nema medija u Iron Cityju. Nije o tome razmišljao dok nije bilo prekasno. Veli - ako bi to morao ponovno uiniti, ne bi to uinio kao obino ubojstvo, ve kao atentat."

"Izabrao bi pažljivije, ubio jednu slavnu osobu, privukao pozornost, uinio bi to uo lživije."

"On sada zna da ne e u i u povijest."

"Ne u ni ja."

"Ali ti imaš Hitlera."

"Da, imam, ja imam Hitlera."

"Što ima Tommy Roy Foster?"

"Dobro, on ti je rekao sve te stvari u pismima koja ti šalje. A što ti pišeš kad mu odgovaraš?"

"Gubim kosu."

Pogledao sam ga. Bio je obu en u trenerku za znojenje, ru nik oko vrata, znojnici oko oba zapeš a.

"Ti znaš što bi ti majka rekla o takvim odnosima kroz šah putem pisama."

"Znam što bi mi ti rekao. Upravo mi govoriš."

"Kako ti je majka? Jesi li se uo s njom u zadnje vrijeme?"

"Želi da do em u ašram ovoga ljeta."

"Želiš li ti?"

"Tko zna što ja želim? Tko zna što bilo tko želi? Možeš li sa sigurnoš u znati tako nešto? Nije li to pitanje kemije mozga, signali putuju naprijed natrag, elektri na energija u moždanoj ovojnici? Kako možeš znati želiš li stvarno nešto uiniti ili je to samo neka vrsta živ anog podražaja u mozgu? Neka nevažna sitna radnja zbiva se negdje na nevažnom dijelu u jednoj od moždanih hemisfera i odjednom želim i i u Montanu ili ne želim i i u Montanu. Kako mogu znati da to nisu naprosto podražaji nervnih stanica ili tako nešto? Možda je to bio samo slu ajni bljesak u moždini i ja se odjednom na em u Montani i shvatim da uop e nisam htio dolaziti. Ne mogu kontrolirati zbivanja u svom mozgu, pa kako onda mogu biti siguran što bih želio raditi za deset sekundi, o Montani sljede ega ljeta da ne govorimo. Sve se svodi na aktivnost u mozgu i ti zapravo ne znaš što si ti kao osoba, a što neki ispaljeni ili neispaljeni podražaj nervne stanice. Nije li zbog toga Tommy Roy Foster ubio one ljude?"

Ujutro sam otišao u banku. Otišao sam do informativnog bankomata da provjerim stanje. Ubacio sam karticu, ukucao tajni kod, otipkao svoj zahtjev. Broj na zaslonu otprilike je odgovarao mojoj vlastitoj procjeni do koje sam jedva došao nakon dugotrajnog pretraživanja dokumenata, izmu en aritmetikom. Preplavili su me valovi olakšanja i zahvalnosti. Sistem je blagoslovio moj život. Osje ao sam njegovu podršku i odobravanje. Sistemski hardware, središnje ra unalo zaključano u sobi u nekom udaljenom gradu. Ta me usobna ovisnost pružala mi je zadovoljstvo. Osjetio sam kako je nešto poput duboke osobne vrijednosti, ali ne novac, nikako ne novac, bilo ovjereno i potvr eno. Dva uvara su ispratili poreme enu osobu iz banke. Sistem je nevidljiv što dojam ini impresivnim, a baratanje s njim ini tjeskobnim. Ali, mi smo bili u suglasnosti, bar za sada. Mreže, krugovi, struje, harmonije.

11

Probudio sam se obliven smrtnim znojem. Nezašti en od strahova koji su me mu ili. Nemo an u središtu svoga bi a. Nisam imao ni volje ni tjelesne snage ustati iz kreveta, hodati

po mračnoj kući i lijepiti se uz zidove i ograde na stepenicama. Osjetiti svoj put, ponovno se nastaniti u vlastito tijelo, ponovno u i u svijet. Znojne kapljice klizile su mi niz rebra. Digitalne brojke na radio satu pokazivale su 3:51. Uvijek neparne brojke u trenucima poput ovoga. Što to zna i? Možda se smrt pojavljuje u obliku neparnih brojeva? Možda postoje brojevi koji nastavljaju život za razliku od brojeva nabijenih prijetnjom? Babette je mrmljala u snu. Približio sam joj se i udisao njezinu toplinu.

Naposljetku sam zaspao, a ponovno me probudio miris zagorjelog tosta. To će biti Steffie. Ona prži tost u bilo koje vrijeme, namjerno. Obožava miris zagorjelog tosta, ovisna je o njemu, to je njezin dragocjeni miris. Zadovoljava je na in koji dim od drva ili goru eg stijenja svijetle i ne može postojati, ili miris baruta koji se povlači ulicom za vatrometa na praznik četvrtog srpnja. Razvila je i stupnjeve obožavanja. Zagorjeli raženi, zagorjeli bijeli, i tako dalje.

Obukao sam ogrtač i spustio se u prizemlje. Uvijek sam oblačio ogrtač i odlazio u neki dio kuće ozbiljno razgovarati s djetetom. Babette je bila s njom u kuhinji. Bio sam zapanjen. Mislio sam da je još u krevetu.

"Hoćeš malo tosta?" upitala je Steffie.

"Napuniti u pedeset i prvu idu ovog tjedna."

"To nije staro, zar ne?"

"Osjećam se jednako već dvadeset i pet godina."

"To nije dobro. Koliko moja mama ima godina?"

"Ona je još mlada. Tek je navršila dvadesetu kad smo se prvi put vjenčali."

"Je li mlada od Babe?"

"Otprilike su iste. Samo zato da ne pomisliš kako spadam u one muškarce koji neprestano pronalaze mlade žene."

Nisam bio siguran jesu li moji odgovori bili namijenjeni Steffie ili Babette. To se događa u kuhinji gdje su razine podataka brojne i duboke, kako bi rekao Murray.

"Radi li još uvijek za CIA?" upitala je Steffie.

"Ne bismo smjeli o tome govoriti. Iako ima samo privremeni ugovor."

"Što je to?"

"To je ono što danas ljudi rade kao dopunski posao."

"A što ona zapravo radi?" upitala je Babette.

"Nazovu je iz Brazila. To je aktivira."

"I onda?"

"Prenosi novac u kovčegu uzduž i poprijeko Latinske Amerike."

"To je sve? I ja bih to mogla."

"Ponekad joj šalju knjige na recenziranje."

"Jesam li je srela?" upitala je Babette.

"Ne."

"Znam li kako se zove?"

"Dana Breedlove."

Steffie je usnama oblikovala riječi koje sam izgovarao. "Ne misliš valjda to jesti?" rekao sam joj.

"Uvijek jedem moje tostove."

Telefon je zazvonio i ja sam podigao slušalicu. Ženski glas je izgovorio naglašeno srdačno pozdrav. Glas je rekao da je upravljana oralno, da je dio marketinškog istraživanja određuju ih faktora recentnih želja potrošača. Glas je rekao da će postaviti niz pitanja sa stankom nakon svakog pitanja da bih mogao odgovoriti.

Predao sam slušalicu Steffie. Kad sam bio siguran da je zaokupljena umjetnim glasom, započeo sam razgovor s Babette, šapćući.

"Voljela je izmišljati zavjere."

"Tko?"

"Dana. Voljela me je upetljivati u različite stvari."

"Kakve stvari."

"Stvarne. Navoditi neke prijatelje protiv drugih prijatelja. Kućne zavjere, zavjere na

fakultetu."

"Zvu i obi no."

"Sa mnom je razgovarala engleski, a španjolski ili portugalski preko telefona."

Steffie se izvinula, slobodnom rukom povukla vestu od tijela da bi mogla pročitati etiketu.

"Isti akril," rekla je u slušalicu.

Babette je provjerila etiketu na svojoj vesti. Pošla je padati lagana kišica.

"Kakav je osjećaj biti blizu pedesetprvoj?" upitala je.

"Ništa drukčije od pedesete."

"Osim što je jedinica parna, jedinica je neparna," naglasila je.

Te večeri, u Murryevoj kuhinji bijeloj sobi, poslije spektakularnog obroka koja se sastojao od kornvolske kokoši velike žabe pripravljene na sobnom kuhalu, preselili su se s metalnih sklopivih stolaca na krevet na izvlačenje, da bismo popili kavu.

"Kad sam bio sportski novinar," rekao je Murray, "neprestano sam putovao, živio u avionima, hotelima i stadionima, nikad se nisam osjećao kod kuće u vlastitom stanu. Sada imam svoje gnijezdo."

"U inilističnom," rekla je Babette dok joj je pogled u oči lutao sobom.

"Malena je, mrana, obična," rekao je samozadovoljno. "Kontejner za misli."

Pokazao sam prema staroj četverokatnici koja se smjestila na nekoliko jutara s druge strane ulice. "Ujeli se kakva buka iz umobolnice?"

"Mislite na udarce i vriskove? Zanimljivo da ljudi tu zgradu još uvijek zovu umobolnicom. Mora da je u pitanju upečujiva arhitektura, strmi krov, visoki dimnjaci, stupovi, malo kićenosti tu i tamo koja je ili starinski privlačna ili sablasna - ne mogu se odlučiti. Ne izgleda kao stara kuća ili psihijatrijska ustanova. Izgleda kao umobolnica."

Njegove hlače su se već počele sjajiti na koljenima.

"Žao mi je što niste povelili djecu. Želim upoznati malu djecu. Ovo je društvo djece. Mojim studentima govorim da su već prestari za važnu ulogu u stvaranju društva. Svake minute sve se više međusobno razilaze. I u trenutku dok sjedimo ovdje, kažem im, 'vi ispadate iz matice, postajete sve više neprepoznatljivi kao skupina, sve više neprimjereni kao cilj za reklamere i masovne proizvođače kulture. Djeca su istinski univerzalna. Ali, vi ste već daleko iza toga, već ste se počeli odvajati, već ste otuđeni od proizvoda koje trošite. Kome su proizvodi namijenjeni? Kakvo je vaše mjesto u marketinškoj shemi? Kad jednom okončate školovanje samo je pitanje vremena kad ćete iskusiti beskrajnu usamljenost i nezadovoljstvo potrošača koji su izgubili svoj kolektivni identitet.' Zatim lupkam olovkom po stolu kako bih naznačio zloslutno protjecanje vremena."

Budući da smo sjedili na krevetu, Murray se morao prilično nagnuti naprijed da bi, gledajući preko šalice uravnotežene u mojoj ruci, mogao govoriti Babette.

"Koliko imate djece, sve zajedno?"

Nije odmah odgovorila.

"Tu je Wilder, naravno. Tu je Denise."

Murray je popio malo kave i nastojao je pogledati, postrance, držeći šalicu uz donju usnu.

"Onda, tu je i Eugene, koji ove godine živi s ocem u Zapadnoj Australiji. Eugene ima osam godina. Njegov otac se bavi istraživanjem divljine. Njegov otac je i Wilderov otac."

"Dječak raste bez televizije", rekao sam, "što ga čini vrijednim razgovora, Murray, kao da je neka vrsta divljeg dječaka, poput urođenika istrgnutog iz zabitosti, inteligentan i pismen, ali oslobođen dubljih kodova i poruka koji njegovu vrstu označavaju jedinstvenom."

"Televizija je problem samo ako zaboravite kako gledati i slušati," rekao je Murray. "Moji studenti i ja neprestano razgovaramo o tome. Oni počinju osjećati da bi se morali suprotstaviti mediju upravo onako kako se ranija generacija suprotstavila svojim roditeljima i svojoj državi. Ja im govorim da moraju ponovno naučiti gledati poput djece. Izbjegavati sadržaj. Pronađi kodove i poruke, da upotrijebim tvoju frazu, Jack."

"Što oni kažu na to?"

"Televizija je samo drugo ime za reklamno smeće koje svakog jutra nalazimo u poštanskom sanduku. Ali ja im kažem da to ne mogu prihvatiti, ja im kažem kako sjedim u ovoj sobi već više od dva mjeseca gledajući televiziju u rane sate i slušam pažljivo, vodim

bilješke. Snažno iskustvo koje oduzima oholost, vjerujte mi. Blisko misti nome."

"I što zakljućujete?"

Prekrižio je noge i sjedio sa šalicom u krilu smješkaju i se ravno ispred sebe.

"Valovi i isijavanje," rekao je. "Uspio sam shvatiti da je TV medij ishodišna snaga u ameri kom domu. Izdvojen, bezvremen, samodovoljan i koji se referira na sebe samog. TV je poput mita koji se ra a baš u našem dnevnom boravku, poput ne ega što poznajemo na neki snoviti i predsvjjesni na in. Ja sam oduševljen, Jack."

Pogledao me je još se uvijek smješkaju i, polupodmuklo.

"Moraš nau iti kako gledati. Moraš se otvoriti stvarima. Televizija nudi nevjerovatnu koli inu psihi kih stvari. Otvara prastara sje anja na ra anje svijeta, vodi nas u mapu, mrežu malih zuje ih to aka koji ine strukturu slike. Tu je i svjetlo, tu je zvuk. Pitam svoje studente: 'Što biste još htjeli?' Pogledajte bogatstvo podataka sadržanih u toj mapi, u tom sjajnom pakiranju, glazbeni efekti, reklame s isje cima iz života, proizvodi koji hrle iz mraka, kodirane poruke i beskrajna ponavljanja, kao napjevi, kao mantre. 'Coca-cola je to, Coca-cola je to, Coca-cola je to.' Medij nas prakti ki preplavljuje formulama, ako se možemo prisjetiti kako reagirati nevino i nadi i našu razdražljivost, umaranje i ga enje."

"Ali, vaši se studenti ne slažu."

"Gore od reklamnog sme a. Televizija je smrtna muka za ljudsku svijest, prema njima. Oni se srame svoje televizijske prošlosti. Žele razgovarati o filmovima."

Ustao je i ponovno napunio naše šalice.

"Otkuda vam tako veliko znanje?" rekla je Babette.

"Ja sam iz New Yorka."

"Što više govorite izgledate prepredenije, kao da nas pokušavate op initi."

"Da bi govor bio dobar mora biti zavodljiv."

"Jeste li ikada bili oženjeni?" upitala je.

"Jednom, kratko. Pokrivao sam Jetse, Metse i Netse. Mora da vam sada izgledam neobi no, usamljeni udak koji se blesavi s televizijom i razbacanim gomilama prašnih stripova. Nemojte misliti da ne bih uživao u dramati noj posjeti izme u dva i tri ujutro," rekao joj je, "neke inteligentne žene na tankim petama i u razrezanoj suknji, s pomagalima za snažni dojam."

Sipila je kišica dok smo pješa ili prema ku i. Obgrlio sam je oko struka. Ulice su bile prazne. Duž ulice Elm sve su trgovine bile mra ne, dvije banke mutno osvijetljene, a neonske spravice u izlogu opti ke trgovine stvarale su igru svjetla na plo niku.

Dacron, Orion, Lycra Spandex.

"Znam da sam ponekad zaboravna," rekla je, "no nisam znala da je to tako o ito."

"Ali nije."

"Jesi li uo Denise? Kad je to bilo, prošlog tjedna?"

"Denise je pametna i kruta. Nitko drugi to ne primje uje."

"Okrenem broj na telefonu i zaboravim koga sam htjela nazvati. Odem u trgovinu i ne znam što sam htjela kupiti. Netko e mi nešto re i, a ja u to zaboraviti, re i e mi ponovno, ja u zaboraviti, pa e mi to ponovno re i s podsmijehom i onim udnim pogledom."

"Svi mi zaboravljamo," rekao sam.

"Zaboravljam imena, lica, telefonske brojeve, adrese, ugovorene sastanke, upute, smjerove."

"To se naprosto doga a manje više svakome."

"Zaboravljam da Steffie ne voli kad je zovu Stephanie. ak je ponekad nazovem Denise. Zaboravljam gdje sam parkirala auto, a onda se neki dugi, dugi tren ne mogu sjetiti ni kako auto izgleda."

"Zaboravljanje se uvuklo u zrak, u vodu. Postalo je dio prehrambenog lanca."

"Možda je to zbog gume koju žva em. Zvu i li to suviše nevjerovatno?"

"Možda je nešto drugo."

"O emu to govoriš?"

"Uzimaš još nešto osim žvaka ih guma."

"Otkud ti to pada na pamet?"

"Posredno od Steffie."

"A od koga je Steffie to preuzela?"

"Denise."

Zastala je važu i mogu nost da bi, ako je Denise izvor glasine ili teorije, ona stvarno mogla biti istinita.

"I što Denise kaže da uzimam?"

"Želio sam pitati tebe prije nego što u pitati nju."

"Koliko ja znam, Jack, ne uzimam ništa što bi moglo uzrokovati rupe u mom pam enju. S druge strane, ja nisam stara i nisam pretrpjela nikakvu ozljedu glave i nema ni ega što bih mogla naslijediti iz obiteljskih korijena osim izva enih maternica."

"Sada govoriš da je Denise možda u pravu."

"Ne možemo to potpuno isklju iti."

"Govoriš, dakle, da možda uzimaš nešto što kao popratni u inak može oslabiti pam enje."

"Ili uzimam nešto i zaboravljam ili ne uzimam ništa i zaboravljam. Moj život je ili/ili. Ili žva em obi ne gume ili žva em gume bez še era. Ili žva em gume ili pušim. Ili pušim ili se debljam. Ili se debljam ili tr im uz stadionske stube."

"Zvu i kao dosadan život."

"Nadam se da e trajati vje no," rekla je.

Uskoro su ulice bile prekrivene liš em. Liš e je padalo i šuštalalo i prevrtalo se niz kose krovove. Svakoga dana povremeno bi zapuhao žestoki vjetar i tresao preostalo liš e s drve a, umirovljenici su izlazili u stražnja dvorišta ili na male travnjake ispred ku a nose i grablje sa zakrivljenim zupcima. Crne vre e bile su složene na plo nicima u nakrivljene redove.

Grupe uplašene djece pojavljivale su se na našim vratima po svoje slatkiše za No vještica.

12

Odlazio sam na poduku iz njema kog dvaput tjedno, u kasno popodne, mrak bi stizao ranije sa svakim slijede im posjetom. Po radnom pravilu Howarda Dunlopa sjedili smo jedan drugom nasuprot cijelo vrijeme poduke. Želio je da uo avam položaje njegova jezika kad pokazuje izgovor suglasnika, dvoglasa, duga kih i kratkih samoglasnika. Za uzvrat, on bi se s male udaljenosti zagledao u moja usta dok sam pokušavao izgovarati nesretne zvukove.

Njegovo je lice bilo mekano i tiho, ovalna površina bez ikakve naznake sve dok ne bi zapo eo svoju vokalnu gimnastiku. Tada bi zapo elo iskrivljavanje. Bilo je to sablasno za vidjeti, uzbu uju e sramotno, kao kad bi svjedo ili moždanom udaru u kontroliranim uvjetima. Zabio bi glavu me u ramena, suzio o i, gr io lice. Kada bi na mene došao red ponoviti zvukove, ja sam inio isto, ako ništa drugo onda da zadovoljim u itelja, izvrtao bih usta, potpuno zatvarao o i, svjestan kako je moj prenaplašeni izgovor podvrgnut takvom mu enju vjerojatno zvu ao kao iznenadno probijanje prirodnih zakona, kao da se kamen ili drvo trudi progovoriti. Kad bih otvorio o i zatekao bih ga samo nekoliko in a udaljenog od mojih usta, nagnutog da bolje vidi. Ponekad sam se pitao što je zapravo vidio unutra.

Napeta tišina prethodila je i slijedila svakoj podu i. Pokušavao sam voditi sitne razgovore, navesti ga da govori o godinama bavljenja kiropraktikom, o životu prije njema koga. On bi samo neodre eno gledao u me uprostor, ni ljutito ni kao da se dosa uje, a ni kao da izbjegava odgovor - naprosto odvojeno, oslobo eno od povezanosti s doga ajima, inilo se. Kad bi ipak govorio, o drugim stanarima ili ku evlasniku, nešto bi se mrzovoljno osjetilo u njegovu glasu, neki razvu eni ton pritužbe.

Njemu je bilo važno vjerovati kako je život proveo me u ljudima koji nikada nisu shva ali bit stvari.

"Koliko imate u enika?"

"Za njema ki?"

"Da."

"Vi ste jedini kojega podu avam njema ki. Prije sam imao i druge. Njema kom je pala popularnost. Te stvari dolaze u ciklusima, kao i sve drugo."

"Što još podu avate?"

"Gr ki, latinski i oceansko jedrenje."

"Ljudi vam dolaze da bi nau ili oceansko jedrenje?"

"Više i ne tako esto."

"Nevjerojatno je koliko se ljudi danas bavi podu avanjem," rekao sam. "Postoji po jedan u itelj za svaku osobu. Svi koje poznajem su ili u itelji ili u enici. Što vi mislite o tome?"

On je neodre eno gledao u vrata ormara.

"Podu avate li još štogod?"

"Meteorologiju."

"Meteorologiju. Kako je došlo do toga?"

"Maj ina smrt ostavila je na mene strašan dojam. Potpuno sam klonuo, izgubio vjeru u Boga. Bio sam neutješan, povukao se skroz u sebe. Onda sam jednoga dana slu ajno vidio vremensku prognozu na televiziji. Živahni mladi ovjek sa svjetle im pokaziva em u rukama stajao je ispred šarene satelitske fotografije i predvi ao vrijeme za sljede ih pet dana. Samo sam sjedio op injen njegovom samouvjerenoš u i vještinom. To je bilo kao da je poruka odaslana s vremenskog satelita kroz tog mladog ovjeka k meni dok sam sjedio u mom platnenom stolcu. Okrenuo sam se meteorologiji zbog utjehe. itao sam vremenske karte, skupljao knjige o vremenu, odlazio na lansiranja vremenskih balona. Shvatio sam da je vrijeme nešto za im sam tragao cijeli svoj život. Donijelo mi je osje aj mira i sigurnosti koji nikada prije nisam iskusio. Rosa, mraz i magla. Zapuši snijega. Zra ne struje. Nešto je veli anstveno u zra nim strujama. Po eo sam napuštati svoju ljušturu, razgovarati s ljudima na ulici. 'Lijep dan. ini se da e kiša. Je li vam danas toplo?' Svatko zamje uje vrijeme. Prva stvar poslije izlaska sunca, odlazite do prozora, gledate kakvo e biti vrijeme. Vi to radite, ja to radim. Na inio sam popis ciljeva koje bi želio ostvariti u meteorologiji. Upisao sam dopisni te aj, stekao sam stupanj koji mi omogu ava podu avanje toga predmeta u zgradama koje u pravnom smislu nemaju više od stotinu stanara. Predavao sam meteorologiju u podrumima crkava, na parkiralištima kamp ku ica, u radnim sobama, u blagovaonicama. Dolazili su me slušati u Millers Creeku, Lumbervillu, Watertownu. Tvorni ki radnici, doma ice, trgovci, službenici policije i vatrogastva. Vidio sam nešto u njihovim o ima. Glad, neutaženu potrebu."

Na rubovima rukava njegove zimske potkošulje vidjele su se rupice. Stajali smo u sredini sobe. ekao sam da nastavi. Bilo je doba godine, doba dana kada mala uporna tuga prolazi porama stvari. Sumrak, tišina, željezna hladno a. Neka usamljenost do samih kostiju.

Kad sam se vratio ku i, u kuhinji je Bob Pardee uvježbavao svoj golferski zamah. Bob je Denisin otac. Rekao je da se vozio kroz naš grad na putu u Glassboro gdje ima prezentaciju i pomislio da nas odvede na ve eru.

Zamahnuo je spojenim rukama u usporenom pokretu preko svog lijevog ramena, glatko i elegantno sve do završetka udarca. Denise ga je promatrala sjede i kraj prozora na stolcu bez naslona. Na sebi je imao polu upavi kardigan na kop anje s rukavima koji su se objesili preko zapeš a.

"Kakva je to prezentacija?" upitala je.

"Oh, znaš ve . Grafikoni, strelice. Baciš malo boje na zid. To su osnovna sredstva za ostavljanje dojma, zlato."

"Jesi li opet promijenio posao?"

"Sada prikupljam fondove. Strašno sam zaposlen, tako er, možeš mi vjerovati."

"Kakve fondove?"

"Ma sve što se može, znaš. Ljudi mi daju trgova ke markice, grafike. Hej, super, nemam ništa protiv."

Nagnuo se u stav za kratki udarac prema rupi. Babette se naslonila na hladnjak prekrživši ruke i promatrala ga. Na katu britanski glas je rekao: "Postoje oblici vrtoglavice koji ne uklju uju vrtnju."

"Fondove za što?" upitala je Denise.

"Postoji ta jedna mala stvar za koju si možda imala prilike uti, a zove se Fondacija za pripravnost od nuklearne nesre e. Temeljno je to legalni obrambeni fond za industriju. Nešto

kao za svaki slu aj."

"Za svaki slu aj ega?"

"Za svaki slu aj da se ne onesvijestim od gladi. Idemo potražiti neka rebrica, ho emo li? Babette, što kažeš? Ja sam polupripravan da ubijem vlastitu životinju."

"Koliko ti poslova uop e radiš?"

"Prestani me gnjaviti, Denise."

"Nije važno, baš me briga, radi što te volja."

Bob je odveo troje starije djece u Wagon Wheel. Ja sam odvezao Babette u ku u na obali rijeke gdje e itati gospodinu Treadwellu, starom slijepcu koji je živio ondje sa svojom sestrom. Wilder je sjedio izme u nas i igrao se tabloidima iz super-marketa koje je Treadwell najviše volio kao štivo. Kao dobrovoljna itateljica slijepima Babette je imala neke ograde prema star evu apetitu za neizrecivo i onostrano, vjeruju i kako su hendikepirani moralno povezani s višim oblicima zabave. Ako njih ne možemo promatrati kao predstavnike pobjede ljudskog duha, u koga emo se ugledati? Oni moraju pružati primjer baš kao i ona kao itateljica i moralisti ka aktivistkinja. No ona je profesionalno obavljala svoju dužnost i itala mu s najve om iskrenoš u, kao djetetu, o mrtvacima koji ostavljaju poruke na telefonskim sekretaricama.

Wilder i ja smo ekali u autu. Plan je bio da se nas troje poslije itanja na emo s grupom iz Wagon Wheela u Dinky Donut, gdje e oni pojesti desert, a mi ve erati. Za taj dio ve eri ponio sam primjerak *Mein Kampfa*.

Ku a Treadwellovih bila je starinski jednostavna s trulim drvenim rešetkama duž trijema. Manje od pet minuta nakon što je ušla, Babette je izišla iz ku e, nesigurnim koracima otišla da kraja trijema i zavirila u tamno dvorište. Zatim je polako hodala prema automobilu.

"Vrata su bila otvorena. Ušla sam, nema nikoga. Potražila sam okolo, ništa, nikoga. Popela sam se na kat, ni znaka života. ino se da ništa ne nedostaje."

"Što znaš o njegovoj sestri?"

"Ona je starija od njega i vjerojatno u lošijem stanju, ako zanemariš injenicu da je on slijep, a ona nije."

Dvije najbliže ku e bile su u mraku, obje na prodaju, a nitko u etiri ostale ku e u okolici nije znao ništa o kretanju Treadwellovih zadnjih nekoliko dana. Odvezli smo se u sjedište lokalne policije i razgovarali sa službenicom koja je sjedila za kompjutorom. Rekla nam je da se po jedan nestanak prijavljuje svakih jedanaest sekundi i ukucala sve što smo joj rekli.

U Dinky Donutu, izvan grada, Bob Pardee je tiho sjedio dok je obitelj jela i razgovarala. Nježno ruži asto golfersko lice ve je postalo preširoko za njegovu lubanju. Kosa mu je bila podšišana na skup na in, podrezana postupno, u cijeli je postupak uklju ena odre ena koli ina boje i tehnologije, ali se inilo da njegova glava nije za sve to bila dovoljno dinami na. Zamijetio sam kako ga Babette pozorno promatra pokušavaju i shvatiti smisao etiriju uzburanih godina koje su preveli kao muž i žena. Op i potop. Pio je, kockao, jurio automobilom po rije nim nasipima, bivao otpuštan, davao otkaze, otišao u mirovinu, otputovao prerušen u Coaltown gdje je nekoj ženi platio da govori švedski dok su se ševili. Švedski je razbjesnio Babette, ili to ili njegova potreba za priznanjem, pa ga je izudarala dlanovima, laktovima, šakama. Stare ljubavi, stari strahovi. Sada ga je promatrala s nježnoš u, sa sje anjem koje se inilo duboko i blagonaklono i milosrdno kao da baca protu ino na njegovu sadašnju nevolju, iako sam, poznavaju i je, naravno znao da je to samo prolazni osje aj, jedna od onih ljubaznosti koju nitko ne razumije.

U podne slijede ega dana ve su pretraživali rijeku.

13

Studenti se po navici drže bliže campusu. Nemaju što raditi u Blacksmithu, nema ni eg primjerenog, ni eg privla nog ili zanimljivog po prirodi stvari. Oni imaju svoju vlastitu hranu, kino, glazbu, kazalište, sport, razgovore i seks. Ovo je grad kemijskih istionica i opti ara. Fotografije viktorijanskih ku a nejasnih obrisa rese izloge agencija za prodaju nekretnina. Te se fotografije nisu mijenjale godinama. Ku e su prodane ili srušene ili

preseljene u druge gradove u drugim državama. To je grad dvorišnih prodaja rabljenih predmeta koje složene na kolnim ulazima uvaju djeca.

Babette me je nazvala u ured u Centenary Hallu. Rekla je kako je Heinrich stavio svoju kapu za prikrivanje, uzeo idiot-kameru i otišao do rijeke promatrati potragu za tijelima, a dok je bio tamo, stigla je vijest da su Treadwellovi pronađeni živi i prestravljeni u maloj napuštenoj kući kraj Mid-Village Malla, golemog trgovačkog centra daleko na međunarodnom zemljištu. Navodno su dva dana tumarali Centrom, izgubljeni, zbunjeni i uplašeni, prije nego što su se sakrili u prljavi kiosk. U kiosku su proveli još dva dana, a oslabljena i malodušna sestra bi se odvažila iza i samo u lov na otpatke do spremišta za smeće s pomicima vratima nalik kućicama iz crtanih filmova. Bila je puka sreća da se njihov boravak u Trgovačkom centru podudara s blagoslovom blagog vremena. Nitko još nije znao zašto nisu potražili pomoć. Vjerojatno je golemost i otuđenost samog mjesta uz pomoć podmaklih godina u kojima pobudila osjećaje bespomoćnosti i izgubljenosti u krajoliku udaljenih i prijete ih obrisa. Treadwellovi nisu puno izlazili. Zapravo, još nitko nije znao kako su uopće uspjeli doći i u Centar. Možda ih je onamo odvezla njihova nećakinja i zaboravila pokupiti. Nećakinja je nedostupna, rekla je Babette, kao komentar.

Dan prije sretnog pronalaska, policija je pozvala vidovnjakinju za pomoć u određivanju kretanja i sudbine Treadwellovih. O tome su naveliko pisale lokalne novine. Vidovnjakinja je živjela u pokretnome domu u šumama izvan grada. Predstavljala se isključivo kao Adele T. Novine su pisale da su ona i šef policije, Hollis Wright, sjedili u njezinom kamionu za stanovanje, a ona je razgledavala fotografije Treadwellovih i mirisala dijelove njihove garderobe. Zatim je zatražila šefa policije da je ostavi nasamo jedan sat. Radila je vježbe, pojela nešto riže s *dahl umakom* i pala u trans. U tom povišenom stanju, pisalo je u novinskom izvještaju, pokušavala je doći do podataka o tragovima psihičkih sustava na bilo kojoj udaljenosti, u ovom slučaju Starog svijeta Treadwella i njegove sestre. Kad se šef policije Wright vratio u kamion, Adele T. mu je rekla da napusti potragu na rijeci i pozornost posveti pustoj zemlji nalik na mjesec u krajolik u radijusu od petnaest milja od doma Treadwellovih. Policija je odmah pokrenula operaciju pretraživanja sadre deset milja dalje niz rijeku i tamo pronašla avionsku putnu torbu u kojoj se nalazio pištolj i dva kilograma neprerađenog heroina.

Policija se savjetovala s Adele T. u brojnim prigodama i ona ih je dovela do dva pretena tijela, jednog Sirijca u zamrzivaču i tajnog spremišta s oznakom novčanica u iznosu od šest stotina tisuća dolara, iako je u svakom pojedinačnom slučaju, stajalo je u zaključku lanka, policija tragala za nekim drugim.

Američka zagonetka je sve dublja.

14

Okupili smo se kod prozora u Steffienovoj maloj sobi i gledali spektakularni zalazak sunca. Jedino Heinrich nije bio tu, ili zato što nije imao povjerenja u zdrava zajednička zadovoljstva ili zato što je vjerovao da se nešto zlokobno krije u suvremenim sunčevim zalascima.

Kasnije, sjedio sam u krevetu u svom ogrtaču i u njemu. Mrmljao sam riječi sebi u bradu i pitao se bih li mogao svoj govor njemačkog jezika na proljetnoj konferenciji svesti na kratke uvodne napomene ili je drugi sudionici o ekvivalentu uporabu jezika u svemu, u predavanjima, za objedom, u avrljanju, kao znak naše ozbiljnosti, naše jedinstvenosti u svjetskoj znanosti.

TV je rekla: "I drugi trendovi koji mogu dramatično utjecati na vaš portfelj."

Denise je ušla i legla na pod u podnožju kreveta naslonivši glavu na ruke, licem okrenuta meni nasuprot. Koliko je kodova, potkodova, socijalnih povijesti bilo sadržano u tom jednostavnom položaju? Prošla je puna minuta.

"Što ćemo poduzeti u vezi s Babom?"

"Na što misliš?"

"Ona sve zaboravlja."

"Je li te pitala uzima li neko sredstvo?"

"Ne."

"Ne, ne uzima ili ne, nije te pitala?"

"Nije me pitala."

"Dogovorili smo se da te pita," rekao sam.

"Dakle, nije me pitala."

"Kako znaš da nešto uzima?"

"Vidjela sam boicu zakopanu u smeće ispod sudopera. Jednu od onih kakve se dobivaju na recept. Na njoj je bilo napisano ime i naziv lijeka."

"Kako se zove lijek?"

"Dylar. Jedanput svaka tri dana. To zvuči kao da je opasno ili stvara ovisnost ili nešto."

"Piše li što o Dylaru u tvom Popisu lijekova?"

"Nije unutra. Potrošila sam sate. U knjizi su četiri abecedna popisa."

"Mora da je tek nedavno pušten u prodaju. Hoćeš li da i ja provjerim knjigu?"

"Već sam sve pregledala. *Pregledala sam.*"

"Uvijek možemo nazvati njezinog liječnika. Ali ne bih htio da to prenapušemo. Svatko uzima nekakav lijek, svatko povremeno nešto zaboravlja."

"Ne kao moja mama."

"Ja stalno nešto zaboravljam."

"Što ti uzimaš?"

"Tablete za snižavanje pritiska, tablete protiv stresa, tablete protiv alergije, kapi za oči, aspirine. Sve prosječno."

"Pogledala sam u ormarić s lijekovima u vašoj kupaonici."

"Nema Dylara?"

"Mislila sam da je možda tamo nova bočica."

"Liječnik je propisao trideset tableta. I to je bilo to. Prosječno. Svatko nešto uzima."

"Svejedno bih htjela znati," rekla je.

Cijelo ovo vrijeme bila je okrenuta od mene. U ovoj situaciji krili su se moguće urote, prigode za okolišne maneve, tajne planove. Ali, sada je ona promijenila položaj, poslužila se laktom da podigne gornji dio tijela i promatrala me promišljeno s podnožja kreveta.

"Mogu li te nešto pitati?"

"Naravno," rekao sam.

"Nećeš se ljutiti?"

"Ti znaš što se nalazi u mom ormariću s lijekovima. Zar je ostalo i drugih tajni?"

"Zašto si Heinrichu dao ime Heinrich?"

"Logično pitanje."

"Ne moraš odgovoriti."

"To je dobro pitanje. Nema nikakva razloga da ga ne postaviš."

"I onda, zašto si?"

"Mislilo sam da je to možda ime, snažno ime. Sadrži neku vrstu autoriteta."

"Jesi li mu dao ime po nekome?"

"Ne. On se rodio ubrzo nakon što sam pokrenuo katedru i pretpostavljam da sam htio zahvaliti sretnom trenutku. Želio sam uiniti nešto njemačko. Osjećao sam se pozvanim za gestu."

"Heinrich Gerhardt Gladney?"

"Mislilo sam da to ime nosi autoritet koji bi se mogao zakačiti za njega. Mislilo sam da je to snažno ime, da ostavlja dojam i još uvijek tako mislim. Želio sam mu dati oklop, uiniti ga neustrašivim. Ljudi su svojoj djeci davali imena Kim, Kelly i Tracy."

Nastupila je duga šutnja. I dalje me je promatrala. Njezina izražajnost, skupljena nekako u središtu lica, davala joj je u trenucima koncentracije mrgodan, napola ratoboran izgled.

"Misliš li da sam se prerađivao?"

"Nije na meni da sudim."

"Postoji nešto u njemačkim imenima, njemačkom jeziku, njemačkoj stvari. Zapravo ne znam to ni što je to. Jednostavno postoji. U središtu svega toga je Hitler, naravno."

"Sinoć je opet bio na programu."

"On je uvijek na programu. Bez njega ne bi bilo televizije."

"Izgubili su rat," rekla je. "Što je veliko u tome?"

"To je logičan argument. Ali, ne radi se o veličini. To nije pitanje dobra i zla. Ne znam zapravo što je to. Promotri to drukčije. Neki ljudi uvijek oblače svoju najdražu boju. Neki ljudi nose oružje. Neki ljudi odjenu uniformu i osjećaju se veći, jači, sigurnijima. U tom prostoru leži moja općinjenost."

Ušla je Steffie noseći i Denisein zeleni štitić za sunce. Nisam znao što je to značilo. Popela se na krevet, pa smo svi troje listali moj Njemačko-engleski rječnik tražeći riječi koje zvuče otprilike jednako u oba jezika, poput orgije i cipele.

Heinrich je trer i niz hodnik divljački upao u sobu. "Dođite odmah, snimili su avionsku nesreću." I već je izletio kroz vrata, djevojčice su skočile s kreveta i svi su troje trer ali hodnikom prema televizoru.

Sjedio sam na krevetu lagano ošamućen. Brzina i buka njihova izlaska doveli su sobu u stanje molekularnog potresa. U ruševinama nevidljivog reda stvari ostalo je pitanje, što se ovdje događalo? Dok sam ja stigao do sobe na kraju hodnika vidio se još samo oblak crnog dima na rubu ekrana. No, udes je prikazan još dva puta, jednom na usporenoj snimci, jer je analitičar pokušavao objasniti zašto se avion srušio. Letao je instruktor na zračnom mitingu u Novom Zelandu.

Vrata dvaju ormara sama su se otvorila.

Te večeri, u petak, okupili smo se pred televizorom kao što je bio običaj i pravilo, s dostavljenom kineskom hranom. Gledali smo poplave, potrese, odrone zemlje, erupcije vulkana. Nikada prije nismo bili tako posvećeni svojoj dužnosti, našem saboru petkom. Heinrich nije bio mrzovoljan, meni nije bilo dosadno. Steffie, koju je muž svačiji i se sa ženom u komediji situacija doveo gotovo na rub suza, potpuno su preuzeli ti dokumentarni ulomci katastrofe i smrti. Babette je pokušala prebaciti program na humorističnu seriju o grupi poremećene djece koja grade svoj vlastiti komunikacijski satelit. Bila je iznenađena silinom našeg prosvjedovanja. Inačice smo bili tihi gledaoci i zgrade koje se ruše u ocean, litava sela koja se lome i izgaraju u moru nadolazećih lave. Svaka nesreća povećavala je našu želju, htjeli smo više, nešto još veću, grandiozniju, nešto što će još jače opustošiti.

Kad sam u ponedjeljak ušao u svoj ured, zatekao sam Murraya kako sjedi uz stol kao netko tko čeka dolazak medicinske sestre s napravom za mjerenje krvnog tlaka. Ima problema, rekao je, s utemeljenjem Elvis Presley središta muzeja na Odsjeku za američki okoliš.

Činilo se da šef odsjeka, Alfonse Stompanato, misli kako jedan drugi nastavnik, tristotinjak funti težak bivši rock'n'roll tjelesni trener imenom Dimitrios Cotsakis, već posjeduje prava na tu zamisao, jer je letio u Memphis kad je Kralj umro, intervjuirao Kraljevu svitu i obitelj, a i sam dao intervju lokalnoj televiziji kao Tumač Fenomena.

Više nego uspješan potez, priznao je Murray. Predložio sam da navratim na njegovo sljedeće predavanje, neformalno, nepozvan, naprosto kao znak podrške u njegovim naporima, da mu pridodam snagu utjecaja i ugleda kakav god već bio, a proizlazi iz mog ureda, mog predmeta, moje fizičke osobe. Lagano je kimao glavom i prstima cupkao krajeve svoje brade.

Kasnije, za ručkom, opazio sam jedan prazan stolac za stolom koji su zauzeli njujorški emigranti. Alfonse je sjedio na kraju stola, zapovjedna prisutnost čak i u sveučilišnom restoranu. Bio je velik, podrugljiv, tamnog upornog pogleda, upavih obrva i neuredne brade sivih pramenova. Upravo bih takvu bradu i ja pustio 1969. da se Janet Savory, moja druga žena, Heinrichova majka, nije pobunila. "Neka gledaju isti prostor," rekla je svojim tihim prijekornim glasom. "Djelotvornije je nego što misliš."

U sve što je radio Alfonse je ugradio osjećaj sveopće upotrebljivosti. Govorio je četiri jezika, imao fotografsko pamćenje, mogao obavljati složene matematičke operacije u glavi. Jednom mi je rekao da umjetnost napredovanja u New Yorku ovisi o tome možeš li naučiti izražavanje nezadovoljstva na zanimljiv način. Zrak je bio pun bijesa i nezadovoljstva. Ljudi nisu imali strpljenja za tvoje osobne teškoće osim ako ih nisi znao njima zabaviti. Sam Alfonse bio je povremeno razarajuć i zabavan. Izgradio je ponašanje koje mu je omogućilo avalo prevladati i uništiti svako mišljenje u sukobu s njegovim. Kad je govorio o popularnoj kulturi

iskušavao je zatvorenu logiku vjerskog fanatika, onoga koji bi ubio za svoja uvjerenja. Njegovo disanje postalo bi teško, nepravilno, obrve kao da bi se zaključale. Ostali emigranti kao da su njegove izazove i ruganje doživljavali primjerenim kontekstom za svoja nastojanja. U njegovu su uredu lijepili sitne kovanice na zid.

Rekao sam mu: "Zašto se, Alfonse, dobronamjerni i odgovorni ljudi uzbuđuju gledajući katastrofe na televiziji?"

Ispričao sam mu o nedavnoj vešeriji s lavom, blatom i podivljanim vodama koju smo djeca i ja doživjeli na tako uzbudljiv način.

"Htjeli smo još i još."

"To je prirodno, to je normalno," rekao je i umirujuće klimnuo. "To se događa svakome."

"Zašto?"

"Zato što naš mozak blijedi. Potrebne su nam povremene katastrofe kao predah od neprekidnog bombardiranja informacijama."

"To je očigledno," rekao je Lasher. Slabašan uvijek nervoznog lica i glatke kose za ešljane unatrag.

"Slijed se zbiva neprestano," rekao je Alfonse. "Riječi, slike, brojevi, činjenice, grafički prikazi, statistike, točke, valovi, estetice. Samo katastrofa može privući našu pozornost. Mi ih želimo, mi ih trebamo, mi ovisimo o njima. Sve dok se zbivaju negdje drugdje. Tu upada California. Odroni blata, šumski požari, erozija obale, potresi, masovna ubojstva, i tako dalje. Možemo se opustiti i uživati u tim nepogodama jer duboko u srcu osjećamo da California zaslužuje sve što joj se događa. Stanovnici Californije su izumili koncept životnoga stila. Već bi to bilo dovoljno za njihovo prokletstvo."

Cotsakis je zdrobio konzervu dijetalne Pepsa i bacio u koš za otpatke.

"Japan je prilično dobar za snimanje elementarnih nepogoda," rekao je Alfonse. "Indija je u velikoj mjeri nepokrivena. Oni imaju izvanredne mogućnosti sa svojim gladnima, monsunima, vjerskim sukobima, željezni kim nesrećama, potonu ima brodova, i tako dalje. Ali, njihove nesreće ostaju nezabilježene. Tri retka u novinama. Nema televizijskog pokrivanja, nema satelitske veze. Zato je California tako značajna. Ne samo što uživamo gledajući ih kako su kažnjeni zbog svoga opuštenog životnog stila i naprednih društvenih ideja, već znamo i to da ništa ne bismo propustili. Kamere su upravo tamo. Pripravne. Nikakav užas ne može izbjeći njihovu pozornost."

"Želiš reći da je ta opčinjenost TV katastrofama manje više univerzalna."

"Za većinu ljudi postoje samo dva mjesta na svijetu. Mjesto gdje žive i televizor. Ako se nešto dogodi na televiziji imamo potpuno pravo da nas to opčinjava, štogod to bilo."

"Ne znam bih li se osjećao dobro ili loše naučivši da moje iskustvo dijeli tako mnogo ljudi."

"Osjećaj se loše," rekao je.

"To je očigledno," rekao je Lasher. "Svi se mi osjećamo loše. Ali, možemo u tome uživati."

Murray je rekao: "Sve to dolazi od pogrešne vrste pozornosti. Ljudima blijedi mozak. To je zato što su zaboravili slušati i gledati poput djece. Zaboravili su kako se skupljaju podaci. U psihi kom smislu šumski požar na TV-u je u podređenom položaju prema spotu od deset sekundi za automatsku perilicu rublja. Reklame posjeduju dublje valove, dublji odsjaj. Ali, mi smo preokrenuli relativno značenje tim stvarima. Zato su ljudske oči, uši, mozgovi i živani sustavi postali umorni. To je jednostavno slučaj zloupotrebe."

Grappa je povremeno bacao polovicu peciva na Lasheru, pogodio ga u rame. Grappa je bio blijed i djetinje debeo, a bacanje peciva bio je pokušaj skretanja Lasherove pozornosti na sebe.

Grappa mu je rekao: "Pereš li ikada zube prstom?"

"Prvi put sam prao zube prstom kad sam prvi put noćio u kući iženinih roditelja, prije nego što smo se vjenčali, kad su njezini roditelji bili na vikendu u Asbury Parku. Oni su bili tipična gradska obitelj."

"Zaboravljanje četkice za zube za mene je fetiš," rekao je Cotsakis. "Pratio sam zube prstom u Woodstocku, Altamontu, Montereyu i na barem tucet drugih značajnih zbivanja."

Grappa je pogledao u Murraya.

"Ja sam zube prao prstom poslije borbe Ali - Foreman u Zairu," rekao je Murray. "To je najjužnije mjesto na kojem sam ikada prao zube prstom."

Lasher je pogledao u Grappu.

"Jesi li ikada kenjao u zahodsku školjku bez zahodske daske?"

Grappin odgovor je bio napola liri an. "U velikom i staromodnom zahodu u starom Socony Mobil odmorištu na autocesti Boston Post kad je moj otac prvi put izvezao automobil izvan grada. Odmorište s lete im crvenim konjem. Ho eš o autu? Mogu ti opisati detalje automobila do zadnje pojedinosti."

"To su stvari o kojima se ne u i," rekao je Lasher. "Zahodske školjke bez sjedala. Pišanje u lavaboe. Kultura javnih zahoda. Svi ti veliki restorani uz cestu, kinodvorane, benzinske crpke. Cijeli taj etos ceste. Pišao sam u lavaboe širom ameri kog Zapada. Prelazio sam granicu da bih pišao u lavaboe u Manitobi i Alberti. O tome se zapravo ovdje radi. O velikom zapadnja kom nebu. O najboljim zapadnja kim motelima. O restoranima uz cestu i drive-in kafeima. O poeziji ceste, ravnici, pustinji. O prljavim i smrdljivim zahodima. Pišao sam u lavabo u Utahu na dvadeset i dva ispod ništice. Nikada nisam pišao u lavabo po hladnijem vremenu."

Alfonse Stompanato pogledao je oštro u Lashera.

"Gdje si bio kad je umro James Dean?" rekao je prijete im glasom.

"U ku i ženinih roditelja prije nego što smo se oženili i slušao sam 'Plesnjak iz mašte' na starom stolnom Emersonovu modelu. Motorola sa svjetle im broj anikom ve je bila stvar prošlosti."

"Izgleda da si provodio dosta vremena u ku i ženinih roditelja i ševio," rekao je Alfonse.

"Bili smo djeca. Po našoj kulturološkoj matrici bilo je prerano za ševu."

"A što ste onda radili?"

"Ona mi je žena, Alfonse. Baš želiš da to pri am pred prepunim stolom?"

"James Dean je umro, a ti se drpaš s nekom dvanaestogodišnjakinjom."

Alfonse se okrenuo Dimitriosu Cotsakis.

"A gdje si ti bio u vrijeme smrti Jamesa Deana?"

"U stražnjem dijelu restorana moga ujaka u Astoriji, u Queensu, i usisavao usisava em Hoover."

Alfonse je pogledao Grappu.

"A gdje si dovraga ti bio?", rekao je kao da je baš tog trena pomislio da glum eva smrt nije bila potpuna bez bar nekog svjedo anstva o Grappinom boravištu.

"Znam to no gdje sam bio, Alfonse. Samo da se prisjetim."

"Ma gdje si bio kurvin sine?"

"Uvijek se takvih stvari sje am do najmanje pojedinosti. Ali, kao adolescent sam bio sanjalica. Imam rupe u sje anju."

"Sigurno si bio zaposlen drkanjem. Na to si mislio?"

"Pitaj me za Joan Crawford."

"Trideseti rujan devetsto pedeset i pete. Umire James Dean. Gdje je Nicholas Grappa i što radi?"

"Pitaj me za Gablea, pitaj me za Monroe."

"Srebrni Porsche se približava križanju voze i kao strijela. Ford Sedan nema vremena za ko enje. Staklo se krši, metal vrišti. Jimmy Dean sjedi u voza evom sjedalu slomljenog vrata s višestrukim frakturama i ranama. To no je pet i etrdesetpet po vremenu na Obali Pacifika. Gdje je Nicholas Grappa, kralj drkadžija iz Bronxa?"

"Pitaj me za Jeffa Chandlera."

"Ti si ovjek srednjih godina, Nicky, koji putuje sje anjem na djetinjstvo. Dobio si obvezu koju moraš ispuniti."

"Pitaj me za Johna Garfielda, pitaj me za Montya Clifta."

Cotsakis je bio monolit vrste i natrpane tjelesine. Bio je osobni uvar Little Richarda i brinuo se za osiguranje rock koncerata prije nego što je pristupio našem fakultetu.

Eliot Lasher je bacio debeli komad sirove mrkve na njega i onda zapitao: "Jesi li ikada

doživio da ti neka žena guli kožu s leđa a nakon nekoliko dana provedenih na plaži?"

"Cocoa Beach, Florida," rekao je Cotsakis. "To je bilo predivno. Drugo ili treće najljepše iskustvo u mojem životu."

"Je li bila gola?" pitao je Lasher.

"Do struka," odgovorio je Cotsakis.

"Iz kojeg smjera?" rekao je Lasher.

Gledao sam kako je Grappa bacio kreker na Murraya. Ovaj ga je uhvatio dlanom kao da je frisbee.

15

Stavio sam svoje tamne naočale, namjestio lice i ušao u sobu. Tamo je bilo dvadeset i pet ili trideset mladih i djevojaka, mnogi u jesenjim bojama, a sjedili su u naslonjači, na sofama i na širokom drap tepihu. Murray je hodao između njih, govoreći, desna mu je ruka drhtala nekako stilizirano. Kad me je ugledao smeteno se nasmiješio. Naslonio sam se na zid u nastojanju da izgledam značajno, ruke sam prekrizio ispod crnog plašta.

Murray je bio usred misaonog monologa.

"Je li njegova majka znala da će Elvis umrijeti mlad? Govorila je o ubojicama. Govorila je o životu. O životu zvijezde te vrste i veličine. Nije li život strukturiran tako da vas pokosi rano? U tome je bit, zar ne? Postoje pravila, misli vodilje. Ako niste stekli milost i mudrost umrijeti rano, prisiljeni ste nestati, sakriti se kao da vas je stid i morate se ispričati. Ona se brinula zbog njegova mjesečarenja. Bojala se da bi mogao pasti kroz prozor. Ja suosjećam s majkama. Majke uistinu znaju. Folklor je tu u pravu."

"Hitler je obožavao svoju majku," rekao sam.

Val pozornosti, neizgovoren, prepoznatljiv samo u izvjesnom stapanju tišine, unutarnjem napinjanju. Murray se neprestano kretao, naravno, ali sada s nešto više namjere, biraju i put me u naslonjaču i ljudima koji su sjedili na podu. Ja sam stajao naslonjen na zid, prekrivenih ruku.

"Elvis i Gladys voljeli su se grliti i maziti," rekao je. "Spavali su u istom krevetu sve dok se nije počeo približavati fizičkoj zrelosti. Stalno su tepali jedan drugom."

"Hitler je bio lijeno dijete. Njegovi školski izvještaji su bili puni nedovoljnih ocjena. Ali, Klara ga je voljela i razmazila, pružala mu pozornost koju nije dobivao od oca. Bila je tiha žena, skromna i religiozna, dobra kuharica i domaćica."

"Gladys je svakoga dana pratila Elvise u školu i natrag. Branila ga je u malim ulicama i tamo, napala bi svakog klinca koji bi ga pokušao tiranizirati."

"Hitler je fantazirao. Uzimao je satove iz klavira, radio skice muzeja i vila. Bio je puno u kućini. Klara je to podnosila. On je bio prvo njezino dijete koje je preživjelo prve godine. Troje druge djece je umrlo."

"Elvis je imao povjerenja u Gladys. Dovodio je svoje djevojke da se upoznaju."

"Hitler je napisao pjesmu svojoj majci. Njegova majka i njegova nećakinja bile su žene s najvećim utjecajem na njega."

"Kad je Elvis otišao u vojsku, Gladys se razboljela i pala u depresiju. Nešto je osjećala, možda jednako toliko za sebe kao i za njega. Njezin psihički sustav je bljeskao primaju i sve moguće loše znakove. Nagovještaji i potištenost."

"Nema previše sumnje da je Hitler bio ono što zovemo maminom mazom."

Mladi koji je zapisivao, mrmljao je odsutno, "*Mutter-söhnchen*." Brižno sam ga pogledao. Tada sam se, slijedeći i iznenadni osjećaj, odvojio od zida i počeo koračati sobom poput Murraya, povremeno zastajkujući i da bih gestikulirao, slušao, pogledao kroz prozor ili u strop.

"Elvis gotovo da nije ispuštao Gladys iz vida kad se njezino stanje pogoršalo. Bdio je uz njezinu postelju u bolnici."

"Kad mu se majka ozbiljno razboljela, Hitler je postavio krevet u kuhinju da bi joj bio bliže. Kuhao je i pospremao."

"Elvis se skrhao od tuge kad je Gladys umrla. Milovao ju je i dragao u lijesu. Tepao joj je

sve dok je nisu pokopali."

"Klarin pogreb stajao je tri stotine i sedamdeset kruna. Hitler je plakao na grobu, a nakon pogreba uslijedio je period potištenosti i samosažaljenja. Osjeo je intenzivnu usamljenost. Ne samo da je izgubio ljubljenu majku, već i osjeo je svoga doma na zemlji."

"Oni se gotovo sigurnim da je smrt Gladys za njega temeljne promjene u Kraljevstvu pogledu na svijet. Ona je bila njegovo uporište, njegov osjeo je sigurnosti. Po njemu se povlači iz stvarnoga svijeta, ulazio je u stanje vlastitog umiranja."

"Ostatak života Hitler nije podnosio božanske ukrase, jer je njegova majka umrla u blizini božanskog drvca."

"Elvis je prijetio smrću, primao prijeteću smrću. Odlazio je u mrtvačnice i zanimao se za NLO-e. Po njemu je proučavati Bardo Thodol, općenitije poznatu kao *Tibetanska knjiga mrtvih*. To je vodič za umiranje i ponovno rađanje."

"Mnogo godina kasnije, u zagrljaju mrtvica o sebi koji je sam izgradio i dubokoj utučenosti, Hitler je uvjao portret majke u svojim spartanskim odajama u Obersalzbergu. Učinilo mu se da mu je zujanje u lijevom uhu."

Murray i ja mimoišli smo se u središtu prostorije gotovo se sudarivši. Ušao je Alfonse Stompanato, u pratnji nekoliko studenata, privučen vjerojatno nekim valovima magnetskoga podražavanja, nekim mahnitanjem u zraku. Spustio je svoju mrzovoljnu tjelesinu u naslonjač dok smo Murray i ja kružili jedan oko drugoga upravljani u suprotnim smjerovima, izbjegavajući i poglede.

"Elvis je ispunio obveze ugovora. Ispadi, gubitak vrijednosti, samodestruktivnost, groteskno ponašanje, tjelesna nadutost i serija uvreda pameti, u vlastitoj izvedbi. Njegovo mjesto u legendi je osigurano. Skeptike je pridobio tako što je rano umro, užasavajući, nepotrebno. Sada ga više nitko nije mogao zaniijekati. Njegova majka je vjerojatno sve to predvidjela, kao na velikom ekranu, godinama prije vlastite smrti."

Murray je, iskazujući mi radosno poštovanje, otišao u kut prostorije i sjedio na podu, ostavljajući i me samoga u hodu i gestikulacijama, zaštićen enog profesionalnom auroom mojom, ludila i smrti.

"Hitler je sebe nazivao usamljenim lutalicom koji dolazi iz ništavila. Cuclao je bombone, razgovarao s ljudima vodeći i beskrajne monologe slobodno asociirajući i kao da jezik dolazi iz neke praznine onkraj svijeta i jednostavno je bio medij otkrivenja. Zanimljivo je pitati se je li se osvrnuo unatrag iz svog Führerbunkera ispod grada u plamenu na rane dane svoje vladavine. Je li mislio na male grupe turista koji su posjetili ivali maleno rodno mjesto njegove majke i gdje je provodio ljeta sa svojim rođacima, vozio se na zaprežnim kolima i izrađivao zmajevu od papira? Turisti su dolazili iz poštovanja prema mjestu Klarina rođenja. Ulazili su u seosku kuću, obilazili je s osobitom pažnjom. Adolescentski dječaci su se uspinjali na krov. S vremenom je broj posjeta rastao. Fotografirali su, sitni predmeti nestajali su u njihovim džepovima. Zatim su počele dolaziti gomile, hrpe ljudi bi preplavile dvorište i pjevale domoljubne pjesme, svastike su se crtale po zidovima, po bokovima doma ih životinja s imanja. Gomile su dolazile do njegove planinske vile, bilo ih je toliko da je morao ostatek unutra. Uzimali su kamenje i po kojima je hodao i nosili ih kući i poput suvenira. Gomile su dolazile slušati njegove govore, gomile nabijene erotikom, jednom zgodom on je mase nazvao svojom jedinom nevjestom. On bi zatvarao oči, stiskao dlanove u pesti dok je govorio, gradio je svoje tijelo mokro od znoja, namještao glas da zvuči kao oružje za stvaranje napetosti. 'Seksualna ubojstva' - tako je netko nazvao njegove govore. Gomile su dolazile da bi se hipnotizirale njegovim glasom, himnama stranke, povorkama baklji."

Zabuljio sam se u tepih i nijemo odbrojio do sedam.

"Ali, ekajte. Kako se ovo čini poznatim, kako blisko običnom. Gomile dolaze, iznurene radom, treba samo pritisnuti tipku - ljudi spremni za prebacivanje u neki drugi svijet. Sve mi to znamo. Moralo je biti nešto drukčije s tim gomilama ljudi. Što je to bilo? Dopustite mi šapnuti tu strašnu riječ, iz staroengleskog, iz staronjemačkog, iz staronordijskog. Smrt. Mnoge od tih gomila skupljene su u imenu smrti. Bili su tamo da bi se klanjali smrti. Procesije, pjesme, govori, razgovori s mrtvima, recitiranje imena mrtvaca. Bili su tamo da bi gledali lomačice i vatrena kola, tisućne zastave uzdignutih na pozdrav, tisućne uniformiranih naricatelja.

Postojali su inovi i jedinice, izvedene pozadine, krvavi stjegovi i crne uniforme. Gomile su dolazile da bi stvorile štit nasuprot vlastitom umiranju. Postati gomilom zna i izbaciti smrt. Napustiti gomilu zna i riskirati smrt kao individualac, sam gledati smrti u oči. To su razlozi zbog kojih nastaju gomile više od bilo kojih drugih. Ljudi su dolazili da bi postali gomila."

Murray je sjedio na drugoj strani prostorije. Njegove su oči izražavale duboku zahvalnost. Bio sam velikodušan iskazujući i moći ludilo s kojima sam raspolagao, dopuštajući i svom subjektu povezati se s neizmjereno manjom spodobom, tipom koji sjedi u sklopivim stolicama i gleda televiziju. To nije bila mala stvar. Svi mi imamo auru o kojoj se valja brinuti, a dijele i svoju s prijateljem dovodio sam u pitanje upravo one stvari koje su me učinile nedodirljivim.

Ljudi su oživjeli sobu, studenti i osoblje, i u blagoj buci poluujnih primjedbi i glasova koji su kružili shvatio sam da smo i mi postali gomilom. Ne zato što bi mi sada trebala gomila. Najmanje od svega sada. Smrt je ovdje bila isključivo stvar struke. Nije me smetala, bio sam joj nadmoćan. Murray se probio do mene i otpratio me iz prostorije, razdjeljujući i gomilu drhtavom rukom.

16

Bio je to dan kad je Wilder počeo plakati u dva poslije podne. U šest je još uvijek plakao i sjedio na kuhinjskom podu gledajući u prozor pećnice, a mi smo ubrzano jeli večeru, zaobilazili ga ili prekoračili da bi došli do štednjaka ili hladnjaka. Babetta ga je promatrala dok je jela. Imala je predavanje o sjedenju, stajanju i hodanju. Trebala je poći za sat i pol. Pogledala me je nemoćno i molećivo. Govorila mi je umirujućim glasom, nosila ga i mazila, provjerila njegove zube, okupala ga, cijeloga ga pregledala, škakljala ga, hranila, pokušala ga natjerati da puze kroz svoj plastični tunel. Njezini starci čekali su u podrumu crkve.

Bilo je to ritmičko plakanje, odmjereno izmjenjivanje kratkih paničnih pulsiranja. Povremeno se činilo kako će se stišati i zacmizdriti, zacviljeti poput životinje, nepravilno i iscrpljeno, ali se ritam održao u povišenim razmacima, a isprana ružičasta tuga ogledala se na njegovu licu.

"Odvesti ćemo ga liječniku," rekao sam. "A zatim ga te odbaciti do crkve."

"Hoće li liječnik primiti uplakano dijete? Osim toga, njegov liječnik sada ne radi."

"Što je s tvojim liječnikom?"

"Mislim da on radi. Ali, uplakano dijete, Jack? Što mogu reći ovdje?" "Moje dijete plače."

"Ima li što gore od toga?"

Do tog trenutka nije postojao osjećaj krize. Samo razdražljivost i očaj. Ali kad smo odlučili posjetiti liječnika, sve se pretvorilo u žurbu, u uzrujavanje. Tražili smo Wilderovu jaknu i cipele, pokušavali se sjetiti što je rekao u posljednjih dvadeset i četiri sata, predviđajući ali liječnikova pitanja i pažljivo uvježbavali odgovore. Činilo se presudnim uskladiti odgovore čak i ako nismo bili sigurni da su to ni. Liječnicima opada zanimanje za ljude koji su kontradiktorni. Taj strah je već dugo vladao mojim odnosom s liječnicima, naime, da ih ne učine zanimati, da će uputiti sestre da prozovu druga imena prije mog, da moje umiranje neće shvaćati ozbiljno.

Rekao sam u autu, a Babetta i Wilder su ušli u bolnicu na kraju Elm ulice. Liječnici kišom bacaju me u tjeskobu čak i više od bolnica zbog njihove atmosfere negativnog isključivanja i zbog slučajnog pacijenta koji odlazi s dobrom viješću i rukuje se s liječnikom antiseptičkom rukom glasno se smijući, smijući se svemu što liječnik izgovori, puca od smijeha s nadmoćnom snagom, naglašavajući i svoje dobro stanje zanemarivanjem drugih pacijenata dok prolazi ekaonikom pored njih i još se uvijek provokativno smije - on je već oslobođen od njih, više ga ništa ne može povezati s njihovim tjelesnim jadom, njihovim tjeskobnim inferiornim umiranjem. Radije bih da me odvedu u neku stanicu hitne pomoći, neki urbani bunar drhtanja, gdje dovoze natrijeljene ljude, izrezane noževima, s jedva otvorenim oči od opijumskog složenca, sa slomljenim iglama na podlakticama. Te stvari nemaju nikakve veze s mojom mogućom smrću, nenasilnom, malograđanskom, pažljivom.

Njih su dvoje izašli iz malenog osvijetljenog predvorja na ulicu. Bilo je hladno, pusto i

tamno. Dje ak je kora ao uz svoju majku drže i je za ruku još uvijek pla u i, nalikovali su slici neke amaterske tuge i nesre e, te sam se gotovo nasmijao - ne tuži nego njezinoj prikazi koju su stvarali, razlici izme u njihovog jada i na ina na koji se objavljuvao. Moji osje aji nježnosti i sažaljenja bili su podriveni slikom njihovog prelaska ulice, njihovom odje om na brzu ruku, dijete koje odlu no jeca, njegova majka koja posr e dok hoda, divlje raspuštene kose, žalosni i pateti ni par. Nisu bili sukladni re enoj žalosti, toj velikoj jednomnoj tjeskobi. Objašnjava li ovo postojanje profesionalnih naricatelja? Oni se paze da ne upadnu u komi nu patetiku.

"Što je rekao lije nik?"

"Dajte mu aspirin i strpajte ga u krevet."

"To je i Denise rekla."

"Rekla sam mu to. A on je rekao, pa, zašto to niste i u inili?"

"Pa, zašto nismo?"

"Ona je dijete, a ne lije nik - eto zašto nismo."

"Jesi li mu to rekla?"

"Ne znam što sam mu rekla," rekla je Babette. "Nikad ne znam što govorim lije nicima, mnogo manje nego što mi oni govore. Nekakva uznemirenost je u zraku."

"Znam to no što govoriš."

"To je kao razgovaranje izvan svemirskog broda dok plutaš u onim teškim odijelima."

"Sve se izmi e i lebdi."

"Ja lije nicima uvijek lažem."

"Ja tako er."

"Ali zašto?" rekla je.

Kad sam pokrenuo auto shvatio sam da se njegovo plakanje promijenilo u tonu i vrijednosti. Pani nu ritmi nost zamijenio je suzdržan, nerazgovijetan, tuguju i zvuk. Sada je jecao. To je bio izraz Srednjoisto ne tužbalice, tjeskobe tako povodljive da odmah preplavi što god ju je uzrokovalo. Bilo je nešto duboko trajno i suosje ajno u njegovom naricanju. To je bio zvuk priro ene utu enosti.

"I što emo sad?"

"Smisli nešto," rekla je.

"Još uvijek imaš petnaest minuta do po etka tvog predavanja. Odvezimo ga u bolnicu, na ulaz za hitne slu ajeve. Samo da vidimo što e oni re i."

"Ne možeš odvesti dijete na Hitnu samo zato što pla e. Ako nešto nije hitan slu aj, onda je to ovaj."

"Ja u ekati u autu," rekao sam.

"Što u im re i? 'Moje dijete pla e.' Imaju li uop e u našoj bolnici Odjel za hitne slu ajeve?"

"Zar se ne sje aš? Vozili smo Stoverove prošlog ljeta."

"Zašto?"

"Auto im je bio na popravku."

"Nije važno."

"Udisali su plin iz nekakvog spraya za uklanjanje mrlja."

"Odvezi me na predavanje," rekla je.

Poza. Kad sam se zaustavio ispred crkve, neki njezini u enici ve su silazili u podrum. Babette je pogledala svog sina pogledom punim pitanja, mole ivosti i o aja. On je ve bio u šestom satu svoga plakanja. Potr ala je duž plo nika i ušla u zgradu.

Razmišljao sam da ga odvedem u bolnicu. Ali ako lije nik, koji ga je temeljito pregledao u svom udobnom uredu sa slikama u otmjenim pozla enim okvirima na zidovima, nije mogao ništa utvrditi, što bi tada mogli tehni ari u Hitnoj, ljudi koji su obu eni za stiskanje prsiju i oživljavanje srca koje je prestalo kucati.

Podigao sam ga i posjeo ispred sebe na upravlja , licem prema meni, nogama na mojim bedrima. Strašna žalopojka se nastavljala, val za valom. Taj je zvuk bio tako mo an i ist da sam ga gotovo mogao slušati, pokušavaju i ga svjesno razumjeti onako kao što podešavate

mentalni registar u koncertnoj dvorani ili kazalištu. Nije cendrao ni ridao. On je izvikivao nesreću, govorio bezimene stvari koje su me pogađale svojom dubinom i bogatstvom. Poput prastare tužaljke još upe atljivije zbog svoje odlučne monotonije. Zavijanje. Postavio sam ga uspravno držeći ga dlanovima ispod pazuha. Dok se plakanje nastavljalo, dogodio se udan zaokret u mom razmišljanju. Zaključio sam da ne želim nužno da prestane. Možda i ne bi bilo tako strašno, mislio sam, sjediti i slušati ovo još malo. Promatrali smo jedan drugoga. Iza tog hipnotičkog trajanja na djelu je bila složena inteligencija. Pridržao sam ga jednom rukom, a drugom sam brojao njegove prste u rukavicama bez prstiju, naglas, na njemačkom. Neutješno plakanje nije se zaustavljalo. Puštao sam ga padati po meni kao kiša koja lijeva. Ušao sam u nj, u nekom smislu. Puštao sam da pada po meni, da me zapljuskuje po licu i grudima. Počeo sam misliti kako se Wilder izgubio u tom jauku i ako bih mu se i ja mogao pridružiti na tom izgubljenom i poništenom mjestu, možda bismo zajedno mogli ostvariti kakvo vratolomno čudo razumijevanja. Puštao sam plakanje da se razlije po mom tijelu. Možda i ne bi bilo tako strašno, mislio sam, sjediti ovdje još četiri sata, s uključanim motorom i grijanjem, i slušati ovo uniformirano naricanje. Moglo bi biti dobro, moglo bi biti na udan na in utješno. Ušao sam u to, pao sam u to, to kao da se rastvorilo i zaklopilo za mnom. On je plakao širom otvorenih očiju, zatvorenih očiju, s rukama u džepovima, skidao je rukavice i ponovno ih oblačio. Ja sam naprosto sjedio i mudro kimao glavom. Ne znaju ni sam zašto, iznenada sam ga okrenuo, posjeo na krilo i pokrenuo automobil, puštaju i Wildera da upravlja. Već smo to jednom napravili, na udaljenost od dvadeset metara, jednog nedjeljnog predvečerja u kolovozu, naša je ulica bila prekrivena pospanim sjenkama. I sada je odgovorio izazovu, plakao je okrećući i upravlja dok smo skretali iza uglova da bi se vratili pred Kongregacijsku crkvu i zaustavili. Stavio sam ga na lijevu nogu, zagrljio i privukao sebi i pustio um lebdjeti prema približavajućem snu. Zvuk se premjestio u nestalnu udaljenost. Povremeno bi prošao poneki automobil. Naslonio sam se na vrata, maglovito svjestan njegova daha na mom palcu. Nakon izvjesnog vremena Babette je kucala na prozor, a Wilder je otpuzao preko sjedišta da podigne bravicu kako bi mogla ući. Sjela je, popravila njegovu kapu i podigla zgužvanu maramicu s poda.

Bili smo na pola puta prema kući i kad je plakanje prestalo. Prestalo je iznenada bez promijene u tonu i intenzitetu. Babette nije rekla ništa, ja nisam svrnuo pogled s ceste. On je sjedio između nas i gledao u radio. Rekao sam Babette da me kriomice pogleda iza njegovih leđa ili povrhu glave i pokaže mi olakšanje, radost, nadu. Nisam znao kako se osjećam i trebao sam poticaj. Ali je ona gledala ravno pred sebe kao da se boji da bi bilo kakva promjena u osjetljivim sastojcima zvuka, pokreta, izražavanja, mogla ponovno pokrenuti plakanje.

Kod kuće nitko nije govorio. Svi su se tiho kretali iz sobe u sobu promatrajući i Wildera iz daljine pogledima nevjerice i poštovanja. Kad je zaškakalo malo mlijeka, Denise je nježno otrgala u kuhinju, bosonoga, u pidžami, osjećajući i da pažljivim rasporedom pokreta i lako omekšavajući ne može uznemiriti težak i dramatičan zrak koji je Wilder donio u kuću. Popio je mlijeko u jednom snažnom gutljaju, još uvijek potpuno obučeni, s rukavicama pri vršnim enima za rukave.

Promatrali su ga nekako sa strahopoštovanjem. Gotovo sedam sati ozbiljnog plakanja. Kao da se vratio s lutanja po nekom udaljenom i svetom mjestu, pješćanoj pustinji ili snježnoj ravnici - mjestu gdje su stvari izgovorene, krajolici višeni, udaljenosti svladane, sve što mi u našoj svakodnevnoj mucij promatramo s izmiješanim obožavanjem i u enjem, držimo u pripravi za pothvate najuzvišenijih i najtežih dosegâ.

17

Jedne večeri u krevetu Babette mi je rekla: "Zar nije divno imati svu tu djecu u kući?"

"Uskoro će biti još jedno."

"Tko?"

"Bee dolazi za nekoliko dana."

"Dobro. A koga drugoga bi mogli dobiti?"

Sljedećega dana Denise je odlučila suočiti svoju majku s lijekovima koje ili uzima ili ne uzima, nadajući se nagnati Babette na ispovijest, na priznanje ili bar neki i najmanji, smeteni

odgovor. Taktiku djevoj ica nije raspravila sa mnom, ali nisam mogao suspregnuti divljenje prema njezinom odabiru trenutka. Svi šestero bili smo nagurani u auto na putu prema trgova kom centru Mid-Village i Denise je jednostavno pri ekala prirodni prekid razgovora i upravila pitanje izravno u Babetino tjeme glasom rastere enim bilo kakve pristranosti.

"Što ti govori ime Dylar?"

"Je li to crna djevoj ica u posjeti Stoverima?"

"Ona se zove Dakar," rekla je Steffie.

"Njezino ime nije Dakar, ona dolazi odatle," rekla je Denise. "To je zemlja na obali slonova e u Africi."

"Glavni grad je Lagos," rekla je Babette. "Znam to iz surferskog filma koji sam gledala, a u kojem glumci putuju cijelim svijetom."

"Savršeni val," rekao je Heinrich. "Vidio sam ga na TV."

"Ali, kako se zove djevoj ica?" rekla je Steffie.

"Ne znam," rekla je Babette, "ali, film se nije zvao *Savršeni val*. Za njim su tragali, za savršenim valom."

"Oni odlaze na Havaje," Denise je objašnjavala Steffie, "i ekaju te idealne valove iz Japana. Zovu se origami."

"A film se zvao *Dugo toplo ljeto*," rekla je njezina mama.

"*Dugo toplo ljeto*" rekao je Heinrich, "je slu ajno drama koju je napisao Tennessee Ernie Williams."

"To nije važno," rekla je Babette, "jer se ionako naslovi ne mogu zaštititi copyrightom."

"Ako je iz Afrike," rekla je Steffie, "pitam se je li ikada jahala na devi."

"Ili možda Audi Turbo."

"Ili Toyotu Supra."

"Što ve deve pohranjuju u svoje grbe?" rekla je Babette. "Hranu ili vodu? Nikad mi to nije bilo jasno."

"Postoje jednogrbe i dvogrbe deve," objasnio joj je Heinrich. "Ovisi, dakle, o kojoj vrsti govoriš."

"Želiš mi re i da dvogrbe deve pohranjuju hranu u jednu, a vodu u drugu grbu?"

"Važna stvar o devama je," rekao je on, "da se njihovo meso smatra osobitim specijalitetom."

"Mislila sam da je to meso aligatora," rekla je Denise.

"Tko je doveo deve u Ameriku?" rekla je Babette. "Imali su ih neko vrijeme na Zapadu i služile su kulijima za prijenos zaliha, i graditeljima velike željeznice u Ogdenu, u Utahu. Pamtim svoje ispite iz povijesti."

"Jesi li sigurna da ne govoriš o ljamama?" rekao je Heinrich.

"Ljame su ostale u Peruu," rekla je Denise. "Peru ima ljamu, vikunju i još jednu životinju. Bolivija ima kositar. ile ima bakar i željezo."

"Dat u bilo kome u ovom autu pet dolara," rekao je Heinrich, "ako mi može imenovati stanovnike Bolivije."

"Bolivijanci," rekla je moja k er.

Obitelj je kolijevka svjetskih dezinformacija. Mora da postoji nešto u obitelji što nagoni na injeni ne pogreške. Prevelika bliskost, buka i toplina bi a. Možda ak i nešto dublje, poput potrebe za preživljavanjem. Murray kaže da smo krhka bi a okružena svijetom neprijateljskih injenica. injenice prijete našoj sre i i sigurnosti. Što se dublje ukopavamo u prirodu stvari, naša gra a kao da se sve više razlabavljuje. Obiteljski postupci djeluju prema odvajanju od svijeta. Malene greške dižu glave, maštarije bujaju. Rekao sam Murrayu da neznanje i zbunjenost nikako ne mogu biti pokreta i obiteljske solidarnosti. Kakve li zamisli, kakve li subverzije. On me pita zašto su najsnažnije obiteljske zajednice u najslabije razvijenim društvima. Ne znati je oružje preživljavanja, kaže. Magija i praznovjerje uvriježili su se kao mo no vjerovanje u plemenu. Obitelj je najsnažnija tamo gdje se objektivna stvarnost gotovo sigurno preina uje. Kakva bezdušna teorija, kažem. Ali Murray uporno tvrdi kako je istinita.

U velikoj željezariji u trgova kom centru ugledao sam Erica Massingalea, inženjera i

bivšeg trgovca mikro ipovima, koji je promijenio svoj život pridruživši se nastavnom osoblju kompjutorskog centra na Brijegu. Bio je mršav i blijed, cerio se na neki opasan na in.

"Ne nosiš tamne naočale, Jack."

"Nosim ih samo na Sveučilištu."

"Shvaćam."

Razdvojili smo se i krenuli duboko u trgovinu. Glasna jeka odzvanjala je golemim prostorom, poput istrjebljivanja životinjskih vrsta. Ljudi su kupovali ljestve visoke dvadeset i dvije stope, šest vrsta brusnog papira, motorne pile za rušenje drveća. Police su bile dugačke i svijetle, ispunjene metlama prekomjerne veličine, golemim vrećama treseta i gnojiva, ogromnim plastičnim kantama za smeće. Konopi su visjeli kao tropsko voće, ispleteni u lijepe pletenice, debele, smeđe, jake. Sjajna je stvar promatrati i dodirivati namotaje konopa. Kupio sam pedeset stopa Manila užeta naprosto da ga imam, da ga mogu pokazati sinu, razgovarati o mjestu njegova podrijetla, o tome kako je na injeno. Ljudi u trgovini govorili su engleski, hindu, vijetnamski i srodne jezike.

Ponovno sam naletio na Massingalea u redu za blagajne.

"Nikad te nisam vidio izvan Sveučilišta, Jack. Izgledaš drukčije bez naočala i ogrtača. Gdje si nabavio taj džemper? Je li to turski vojni džemper? Narudžba putem pošte, zar ne?"

Pregledao me je cijelog, popipao materijal otporan na kišu jakne koju sam nosio prebačenu preko ruke. Zatim se povukao unatrag da bi stvorio perspektivu, klimnuo glavom, njegov je cerek poprimao samozadovoljan izraz zrcala i neko unutarnje zaključivanje.

"Mislim da znam te cipele," rekao je.

Što je time mislio, zna te cipele?

"Sve zajedno, ti si potpuno različita osoba."

"Različita u kom smislu, Eric?"

"Ne možeš se uvrijediti?" rekao je, cerek je postao pohotan, bogat skrivenim značenjem.

"Naravno da neću. Zašto bih?"

"Obećaj da se ne možeš uvrijediti."

"Neću se uvrijediti."

"Izgledaš tako bezopasno, Jack. Veliki, bezopasni, beznačajni tip u godinama."

"Zašto bih se uvrijedio?" rekao sam, platio za moj konop i požurio k izlazu.

Taj susret je probudio u meni raspoloženje za kupovanje. Pronašao sam ostale, pa smo prešli dva parkirališta prema glavnoj zgradi trgovačkog centra Mid-Village, deseterokatnici složenoj uokolo središnjeg prostora s vodopadima, šetalištima i vrtovima. Babette i djeca slijedili su me u dizalu, u trgovine nanizane na svakom katu, kroz robne kućice i specijalizirane trgovine, za u meni ali i oduševljeni mojom željom za kupovanjem. Kad se nisam mogao odlučiti između dvije košulje, nagovarali su me da kupim obje. Kad sam izjavio kako sam gladan, nahranili su me perecima, pivom i souvlakijem. Dvije djevojčice su izvišale ispred nas opažajući stvari koje možda trebam ili želim, a onda me povlaćile za rukav i nagovarale da ih slijedim. Bile su moji vodiči i u beskrajno blagostanje. Ljudi su se gurali u buticima i trgovinama prehrambenih specijaliteta. Orguljaška glazba dizala se s šetališnog prostora. Mirisali smo okoladu, kokice, parfeme; mirisali smo sagove i krzna, kobasice obješene u izlozima i smrtonosni vinil. Moja obitelj bila je ushićena zbivanjem. Napokon sam bio jedan od njih, osoba koja kupuje. Savjetovali su me, u moje ime zanovijetali prodavačice. Neprestano sam se neočekivano susretao s vlastitim odrazom na nekoj zrcalnoj površini. Hodali smo iz trgovine u trgovinu, odbacujući i, ne samo predmete u pojedinim odjelima, ne samo odjele u pojedinim trgovinama, već i cijele trgovine, mamutske korporacije koje nas nisu privlačile iz ovog ili onog razloga. Uvijek je postojala sljedeća trgovina, sljedeća tri kata, osam katova, prizemlje prepuno strugala za sir i nožića za guljenje krumpira. Kupovao sam u lakoumnom zanosu. Kupovao sam za trenutne potrebe i dugotrajne zalihe. Kupovao sam radi kupovanja, birajući i dodirujući, ispitujući robu koju uopće nisam namjeravao kupiti, a na kraju bih je kupio. Slao sam prodavačice po knjige s materijalima i knjige s uzorcima da tragaju za nepostojećim oblicima. Počeo sam rasti u vrijednosti i samopoštovanju. Osjećao sam se ispunjenim, pronasao sam nove značajke svoje osobnosti, pronasao sam u sebi osobu na koju sam postojanje zaboravio. Obasjavala me je neka svjetlost. Prešli smo s odjela s namještajem

na odjel muške odje e, prolaze i kraj kozmetike. Naši odrazi pojavljivali su se na stupovima sa zrcalima, na ostakljenim i kromiranim zidovima, na TV monitorima u sobama službe sigurnosti. Razmjenjivao sam novac za dobra. Što sam više novca trošio, to se inio manje važnim. Bio sam ve i od tih svota. Novac je curio s mene kao kiša koja lijeva. Zapravo su mi se te svote vra ale u obliku nekog egzistencijalnog dobitka. Osje ao sam se skupim, u meni je rasla velikodušna darežljivost, te sam rekao djeci da izaberu Boži ne poklone sada i ovdje. Gestikulirao sam na na in koji mi se inio skupocjenim. Mogao sam osjetiti njihovu op injenost. Raspršili su se prostorom, svako od njih iznenada je poželio biti sam, postali su zamišljeni, ak tajanstveni. Povremeno bi se poneko od njih vra ao prijaviti Babette željeni predmet paze i da drugi ne saznaju što je to. Ja se nisam bavio tim zamornim detaljima. Bio sam dobro initelj, onaj koji dijeli darove, bonuse, mito, *bakšiš*. Djeca su znala da je u prirodi takvih stvari ne o ekivati moje sudjelovanje u tehni koj raspravi o samim poklonima. Zatim smo ponovno jeli. Glazbena skupina svirala je prigodni arsku glazbu. Glasovi iz vrtova i šetališta letjeli su do vrha desetoga kata, graja koja je odjekivala i vrtjela se golemom galerijom, miješaju i se s bukom s katova, ritmom koraka i zvonjavom zvon i a, šumom pokretnih stepenica, zvukom ljudi koji jedu, ljudskim zujanjem neke živahne i sretne razmjene.

Ku i smo se vozili u tišini. Svatko je otišao u svoju zašti enu sobu u želji za samo om. Malo kasnije, promatrao sam Steffie ispred televizora. Pokretala je usne pokušavaju i ih uskladiti s rije ima koje su bile izgovorene.

18

Priroda je i užitak gradskih ljudi ne vjerovati gradu. Sva vode a na ela koja bi mogla proiza i iz nekog urbanog središta ideja i kulturoloških energija doživljavaju se pokvarenima, ovim ili onim oblikom pornografije. Tako je to s gradovima.

Ali Blacksmith nije ni izbliza veliki grad. Mi se ne osje amo ugroženima i oja enima onako kako je to u drugim gradovima. Mi nismo urezani u cestu povijesti i njezina zatrovana skretanja. Ako naše pritužbe imaju neku ciljanu to ku, onda bi to mogao biti televizor odakle vrebaju sve vanjske prijetnje izazivaju i strahove i tajne strasti. Svakako je neznatno ili nimalo gor ine pri vrš eno uz Sveu ilište-na-Brijegu kao znamen štetnih utjecaja. Škola zauzima vje no spokojni rub gradskog krajolika, poludodirnut, više ili manje slikovit, utonuo u politi ku smirenost. Ne bismo je nazvali mjestom za poticanje sumnji.

Pod slabim snijegom odvezao sam se na aerodrom malo izvan Iron Cityja, grada zagrnutog zbnjenoš u, središta napuštenosti i slomljenog stakla prije nego mjesta temeljno ostvarene urbane propasti. Bee, moja dvanaestogodišnja k i, trebala je sti i letom iz Washingtona, s dva zaustavljanja i jednom promjenom aviona na svom putu. Me utim, bila je to njezina majka, Tweedy Browner, koja se pojavila u prostoru za "dolasku", malenom prašnjavom prostoru iz tre eg svijeta u stanju zaustavljene obnove. Za trenutak sam pomislio kako je Bee mrtva, a Tweedy da je došla osobno mi to priop iti.

"Gdje je Bee?"

"Njezin let je danas kasnije. Zbog toga sam ja ovdje. Da mogu provesti neko vrijeme s njom. Moram sutra u Boston. Obiteljski poslovi."

"Ali, gdje je ona?"

"Sa svojim ocem."

"Ja sam njezin otac, Tweedy."

"S Malcolmom Huntom, glupane. Mojim mužem."

"On je tvoj muž, nije njezin otac."

"Voliš li me još uvijek, Tuck?"

Zvala me je Tuck, imenom kojim je njezina majka zvala njezina oca. Sve muške Brownere su zvali Tuck. Kad je loza po ela blijedjeti, reproduciraju i niz esteta i nesposobnjakovi a, davali su to ime svakom muškarcu koji bi ženidbom ušao u obitelj. Ja sam bio prvi u tom nizu i o ekivao sam da u uti profinjenu ironiju u njihovim glasovima pri izgovoru tog imena. Mislio sam da ironija oboji glas kad tradicija postane preelasti na.

Nazalni izgovor, sarkazam, samokarikatura i tako redom. Mislio sam da će me kažnjavati izruguju i sebi samima. Ali, oni su bili dragi, čak i zahvalni što sam im dopuštao nastaviti tradiciju.

Nosila je vestu od šetlanda, suknju od tvida, dokoljenke i jeftine mokasinke. Odavala je izvjesnu protestantsku zapuštenost, razbijenu auru u kojoj se njezino tijelo bori za opstanak. Bjeloputo i košato lice, lagano izbuljene oči, znaci napetosti i brige koji su se iskazivali na rubovima usana i oko oči, vidljivo udaranje sljepoočnica, izražene vene na rukama i vratu. Pepeo cigarete visio je na raspletеноj niti iz njezine veste.

"Treći put te pitam: gdje je?"

"U Indoneziji, više-manje. Malcolm radi u dubokoj tajnosti podupirući i komunisti ku obnovu. To je dio elegantnog zapleta smišljenog za svrgavanje Castra. Maknimo se odavde, Tuck, prije nego što nas okruže djeca koja prose."

"Putuje li sama?"

"Zašto ne bi?"

"Od Dalekog Istoka do Iron Cityja put nije nimalo jednostavan."

"Bee se dobro snalazi kad mora. Ona želi biti pisac turističkih vodiča, ako želiš znati stvarne činjenice. Zna se prilagoditi svemu."

Duboko je povukla dim iz cigarete i ispuhala ga hitro i vješto, istodobno kroz nos i usta, navika koju bi običavala kad je željela izraziti nestrpljenje zbog nečega u svojoj neposrednoj okolini. Na aerodromu nije bilo ni barova ni restorana - jedino samostojeći kiosk sa sendvičima ima pripremljenim unaprijed, a kojim je dominirao uvijek na njegovom licu su se vidjele oznakama neke vjerske sljedbe. Uzeli smo Tweedynove kovčuge, otišli do automobila i vozili se kroz Iron City, pored napuštenih tvornica, uglavnom praznim avenijama, vozili smo se kroz grad brežuljaka, ulicama djelomično pokrivenima kaldrmom, uz lijepe starinske kuće i tamo, s blagdanskim vijencima u prozorima.

"Tuck, nisam sretna."

"Zašto?"

"Iskreno - mislila sam da ćeš me voljeti zauvijek. Zbog toga ovisim o tebi. Malcolm je stalno na putu."

"Razveli smo se, uzela si sav moj novac, udala se za dobrostojećeg, s dobrim vezama, besprijekorno odjevenog diplomata koji u tajnosti ubacuje agente i izvlači ih iz osjetljivih i nepristupačnih područja."

"Malcolma su uvijek privlačila džunglovita mjesta."

Vozili smo usporedo sa željeznicom. Korov uz prugu bio je prepun plastičnih šalica bačeni kroz prozore vlakova ili su ih vjetrovi dopuhali sjeverno iz skladišta.

"Janet se preselila u Montanu, živi u ašramu," rekao sam.

"Janet Savory? Mili bože, a zašto?"

"Sada se zove Majka Devi. Vodi poslovne aktivnosti u ašramu. Ulaganja, nekretnine, porezne olakšice. Janet je oduvijek željela tako nešto. Duševni mir u profitabilnom kontekstu."

"Ima sjajnu strukturu kostiju, hoću reći, Janet ima."

"Uvijek je bila nadarena u čemu nešto potajice."

"Kažeš to s takvom gorčinom. Nikada nisi bio ogorčen, Tuck."

"Bedast, a ne ogorčen."

"Što misliš time - potajice? Zar je bila ilegalac kao Malcolm?"

"Nije mi htjela govoriti koliko je zarađivala. Mislim i da je čitala moja pisma. Ubrzo nakon Heinrichovog rođenja upetljala me je u složeni zaplet novčanog ulaganja s hrpom ljudi iz različitih država. Rekla je kako ima podatke."

"Ali je pogriješila i ti si izgubio golemu svotu."

"Zaradili smo goleme svote. Upao sam u njezinu mrežu, potpuno sam se zapleo. Ona je uvijek nešto smišljala. Moja sigurnost je bila ugrožena. Moj osjećaj za dug i smiren život. Htjela nas je pretvoriti u korporaciju. Telefonirali su nam iz Liechtensteina, s Hebrida. Izmišljena mjesta, tajni zapleti."

"To ne zvuči kao ona Janet Savory s kojom sam provela predivnih pola sata. Janet

povišenih jagodica i zajedljivog glasa."

"Sve vi imate povišene jagodice. Baš svaka od vas. Sjajna struktura kostiju. Hvala Bogu na Babette i njezinom duguljastom mesnatom licu."

"Ima li ovdje kakvo mjesto gdje bismo mogli dobiti civilizirani obrok?", rekla je Tweedy. "Mjesto gdje imaju stolnjake i poslužuju ledene ploške putra? Malcolm i ja smo jednom pili aj s pukovnikom Qaddafiem. Šarmantan i nemilosrdan uvijek, jedan od rijetkih terorista među onima koje smo upoznali, a koji živi sukladno svojoj reputaciji."

Snijeg je prestao padati. Vozili smo se kroz četvrt skladišta, pa opet pustim ulicama, kroz crnilo i anonimnost koje u umu prepoznajemo kao sablasnu težnju za nekim zakopanijem dublje od nepovratno izgubljenog. Promicali su usamljeni kafići, pa još jedno pružanje tračnica, zastrašuju i automobili privremeno parkirani na pločnicima. Tweedy je pušila dugačke cigarete jednu za drugom ispuhujući i ljutite dimove u svim smjerovima.

"Bože, Tuck, bilo nam je dobro dok smo bili skupa."

"Dobro - u čemu?"

"Glupane, trebao bi gledati u mene, blagonaklono i nostalgijom, i skrušeno se smiješiti."

"Ti si išla u krevet s rukavicama na rukama."

"Još uvijek to radim."

"Rukavice, sjenilo na oči, imaš i arape."

"Ti znaš kakva sam. Uvijek si znao. Ja sam preosjetljiva na mnoge stvari."

"Na sunce, zrak, hranu, vodu, seks."

"Kancerogeni su, svi po redu."

"Kakav je to obiteljski posao u Bostonu?"

"Moram uvjeriti svoju mamu da Malcolm nije mrtav. Jako se vezala na njega, štogod bio razlog za to."

"Zašto misli da je mrtav?"

"Kad se Malcolm pojavio u potpuno ilegalu to je kao da nikada nije ni postojao. On nestane, ne samo ovdje i sada, već retroaktivno. Ne ostane ni traga nikad. Ponekad se pitam je li uvijek za kojega sam udana uopće Malcolm Hunt ili neka potpuno druga osoba koja djeluje u totalnoj tajnosti. Iskreno govoreći, to opterećuje. Ne znam koja je polovica Malcolmova života stvarna, a koja spada u špijunažu. Nadam se da Bee može donekle osvijetliti taj problem."

Vise i semafori iznenada su se zanjihali pod zapusima vjetra. Dospjeli smo u glavnu gradsku ulicu s nizom diskontnih trgovina, bankama, totalnim rasprodajama. Visoka stara zgrada nekadašnjeg kina u maurskom stilu, sada zanimljivo, džamija. Bezli ne zgradurine s imenima Terminal Building, Packer Building, Commerce Building. Tako blisko klasičnoj fotografiji žalosti.

"Sivi dan u Iron Cityju," rekao sam. "Neće biti ništa gore ako se vratimo na aerodrom."

"Kako je Hitler?"

"Fino, solidno, pouzdano."

"Dobro izgledaš, Tuck."

"Ne osjećam se baš dobro."

"Nikad se nisi osjećao dobro. Isti si stari Tuck. Uvijek si bio stari dobri Tuck. Voljeli smo se, jelda? Govorili smo sve jedno drugome, unutar granica koje su određivala naša zanimanja, s pristojnošću i taktom. Malcolm mi ništa ne govori. Tko je on? Što se bavi?"

Sjedila je s nogama podvijenim pod se, licem prema meni i tresla pepeo u svoje cipele ostavljene na gumenom podlošku.

"Nije li bilo divno odrastati u snažnu i uspravnu osobu, među pastusima i kobilama, s ocem koji je nosio plave sportske kapute i sive upave flanelne košulje?"

"Nemoj mene pitati."

"Majka je obično stajala u sjenici s naručjem punim netom ubranog cvijeta. Samo je stajala tamo i bila ono što jest."

Na aerodromu smo čekali u maglici prašine od otpale žbuke, među golim žicama i hrpama slomljene opeke. Pola sata prije nego što je Bee trebala stići, putnici s jednog drugog leta gurali su se u propuhu tunela prema prostoru dolazaka. Bili su sivi i izmoždjeni, pogrbljeni od

izmorenosti i šoka, vukli su svoju ruku prtljagu po podu. Dvadeset, trideset, etrdeset ljudi izašlo je iz tunela, bez rije i ili pogleda, spuštenih oči prema zemlji. Neki su šepali, neki jecali. Kroz tunel su stizali novi, roditelji s uplakanom djecom, starci koji su se tresli, crni svećenik s naherenim svećenikom ovratnikom bez jedne cipele. Tweedy je pomogla jednoj ženi s dvoje malene djece. Prišao sam nekom mladiću, zdepastom momku s poštarskom kapom i pivskim trbuhom, u pojasu za spašavanje, a on me pogledao kao da ne pripadam njegovoj vremensko-prostornoj dimenziji nego sam je prešao ilegalno, na ino grubi prekršaj. Prisilio sam ga da se zaustavi i pogleda me i upitao ga što se dogodilo tamo gore. Umorno je uzdahnuo, poput ljudi koji arhiviraju prošlost. Zatim je klimnuo glavom, oči ima ravno uperenim u moje, pun plemenite rezignacije.

Avionu su prestala raditi sva tri motora i padao je s visine od trideset i četiri tisuće stopa do visine od dvanaest tisuća stopa. Otprilike četiri milje. Kada je strmo poniranje započelo, ljudi su ustajali, padali, sudarali se, prevrtali se u svojim sjedištima. Zatim je otpočeo niz krikova i zapomaganja. Gotovo istovremeno čuo se glas s internog razglasa: "Mi padamo s neba! Jurimo prema dolje! Mi smo srebrni blistavi stroj smrti!" Taj ispad putnicima se doimao kao ništa drugo do totalni raspad sistema, nepostojanje kompetencije i zapovijedanja i pobudio je novi val očajničkog vrištanja.

Predmeti su ispadali iz ormara a avionske kuhinje i kotrljali se izmeću sjedišta zajedno s kolicima punim posuđa, pribora, kaputa i pokrivača. Stjuardesa, stiješnjena uz avionsku pregradu zbog oštrog kuta poniranja, pokušavala je pronaći i odgovarajuće ulomke u džepnom izdanju "Priručnika u slučaju katastrofe". Zatim je uslijedio drugi muški glas iz pilotske kabine, nevjerojatno miran i precizan, donoseći putnicima uvjerenje da netko ipak drži konce u rukama, bude i trunice nade: "Ovo je američki dva-jedan-tri i govori u instrument za snimanje glasa u kokpitu. Sada znamo kako to izgleda. Gore je nego što smo mogli zamisliti. Nisu nas pripremili za to na simulatoru smrti u Denveru. Naš je strah čist, potpuno oslobođen osuđenosti i pritiska da nalikuje nekom obliku transcendentalne meditacije. U manje od tri minute ćemo, takorekći, dotaknuti zemlju. Naša tijela će pronaći i rasuta na nekom zgarištu, u jezovitim prizorima smrti. Lance, volim te." Ovaj put je najprije bila kratka stanica i tek je tada ponovno započelo opetno vrištanje. Lance? Kakvi su to ljudi upravljali ovim zrakoplovom? Zapomaganje se obojilo gorčinom i razočaranjem.

Dok je uvijek u pojasu za spašavanje pripovijedao svoju priču, putnici iz tunela počinjali su se okupljati oko nas. Nitko nije govorio, upadao u riječi ili pokušavao pojačati utisak.

U padajućem avionu stjuardesa je puzala prostorom izmeću sjedala preko tijela i krhotina govoreći ljudima da skinu cipele, izvade oštre predmete iz svojih džepova, zauzmu položaj fetusa. Na drugom kraju aviona netko se hrvao s pomagalom za plutanje. Neki članovi posade su odlučili ili pretvarati se da to nije avionska katastrofa, već prisilno slijetanje koje se ima dogoditi za samo nekoliko sekundi. Napokon, razlika između te dvije stvari je uistinu minimalna. Nije li ovo nagovještavalo da su ta dva oblika završetka leta zamjenjiva? Uz tako malu razliku gotovo da je bilo svejedno. Ohrabrujući pristup u zadatim okolnostima bio je da se ne smije o tome razmišljati predugo, a upravo sada i nije bilo vremena za razmišljanje. Temeljna razlika između avionske katastrofe i prisilnog slijetanja aviona kao da je u razumnim pripremama za prisilno slijetanje, pa su oni pokušavali činiti upravo to. Vijesti su se brzo proširile avionom, pojam se ponavljao iz reda u red. "Prisilno slijetanje, prisilno slijetanje." Putnici su shvatili kako je to lako, promijeniti samo jednu sitnicu i tako zadržati ideju o budućnosti, produžiti je u svijesti, ako ne i u stvarnosti. Ispravili su se sebi samima zbog odbacivanja kemijskih olovaka, grčevito se u položaj fetusa u svojim sjedištima.

U trenutku u kojem je pripovjedač došao do ovog dijela izlaganja, oko nas se skupila već pristojna gomila, ne samo ljudi koji su iznicali iz tunela, već i oni koji su se iskricali među prvima. Vratili su se da bi slušali. Još nisu bili spremni za razlaz, za ponovni ulazak u svoja zemaljska tijela, htjeli su još malo produžiti osjećaj strave, zadržati je izdvojenom i nedodirljivom još koji trenutak. Nadolazilo je sve više ljudi i motalo se oko nas, gotovo cijeli avion. Bili su zadovoljni što je taj uvijek s poštarskom kapom i pojasom za spašavanje govorio u njihovo ime. Nitko nije osporavao njegov iskaz ni pokušavao dodati vlastito svjedočenje. Kao da su slušali o događaju koji nije imao nikakve osobne veze s njima. Pokazivali su zanimanje za to

što je on govorio, čak znatizelju, ali također i jasnu odvojenost od priete. Imali su povjerenja da će on ispričati baš ono što bi oni sami rekli i osjetili.

Upravo u toj fazi poniranja, kada je pojam "prisilno slijetanje" s naglaskom na zadnjoj riječi i običao avion, putnici iz prvog razreda počinjali su se probijati na sve četiri kroz zavjese, doslovno se penju i noktima u turistički razrede da ne bi bili prvi koji će biti udariti u zemlju. Bilo je onih u turističkom razredu koji su mislili da bi ih trebalo natjerati da se vrate. Taj osjećaj nije bio iskazan toliko riječima i akcijom koliko strašnim i neartikuliranim zvukovima, ponajviše životinjskim krikovima nalik izbezumljenom mukanju krajnje izglednjestoke. Iznenada su se motori ponovno pokrenuli. Jednostavno su proradili. Snaga motora, stabilnost, kontrola. Putnici, pripravljeni na sudar sa zemljom, nisu se mogli odmah prilagoditi novom valu inženjerske. Novi zvukovi, promijenjeni kut leta, osjećaj spakiranosti u solidni avionski stožac umjesto zgužvanog poliuretanskog omotača. Uključio se znak zabrane pušenja, meunarodna ruka s cigaretom. Pojavile su se stjuardese s malim mirisnim ručnicima da bi otkrile krv i bljuvotine. Ljudi su se polako ispravljali iz položaja fetusa, oprezno spuštali u sjedišta. Četiri milje istog terora. Nitko nije znao što bi rekao. Biti živ značilo je bogatstvo osjeta. Desetke stvari, stotine stvari. Prvi asanik hodao je prolazom između sjedišta, smješkao se i avrljao na uobičajen prazno službeni način. Njegovo lice imalo je rumen i pouzdan sjaj koji susrećemo kod osoblja za putnike u velikim zrakoplovima. Promatrali su ga i pitali se zašto su se uopće bojali.

Gomila koja se okupila da bi čula priču odgurala me je u stranu od pripovjedača. Bilo ih je više od stotinu i svoje torbice za preko ramena i odjeću vukli su po prašnjavom podu. Upravo kad sam shvatio da sam izvan dometa ujnosti, ugledao sam Bee kako stoji kraj mene, njezino malo lice, nježno i bijelo, uokvireno bujnom kovčastom kosom. Skočila mi je u zagrljaj mirišući i na iscrpljenost letom.

"Gdje su mediji?" pitala je.

"Nema medija u Iron Cityju."

"I oni su sve to pretrpjeli ni za što?"

Pronašli smo Tweedy i uputili se prema automobilu. Bila je prometna gužva na rubovima grada i bili smo prisiljeni sjediti na cesti ispred napuštene ljevaonice. Tisuće razbijenih prozora, slomljene ulične svjetiljke, mrak koji se useljava umjesto ljudi. Bee je sjedila u sredini stražnjeg sjedišta u položaju lotosa. Djelovala je nevjerojatno odmorno nakon putovanja u kojem su se izmjenjivale vremenske zone, kontinenti, goleme oceanske udaljenosti, dani i noći, u malim i velikim avionima, u ljetu i zimi, od Surabaya do Iron Cityja. Sada smo sjedili u mraku i čekali da se auto pomakne za milimetar ili da se spusti pokretni most. Bee nije mislila da je ova poznata ironija modernog putovanja vrijedna bilo kakva komentara. Ona je naprosto sjedila i slušala Tweedy kako mi objašnjava zašto se roditelji ne moraju brinuti kad im djeca bez pratnje odlaze na takva putovanja. Avioni i aerodromski terminali su najsigurnija mjesta za vrlo mlade i vrlo stare. O njima se brinu, njima se osmjehuju, obožavaju ih zbog njihove snalažljivosti i odvažnosti. Ljudi ih prijateljski zapitkuju, nude im prekrivače i slatkiše.

"Svakome djetetu treba pružiti prigodu da bez pratnje otputuje na put dugačak tisuće i tisuće milja," rekla je Tweedy, "zbog njihova samopouzdanja i neovisnog razmišljanja, s odjećom i priborom za osobnu higijenu po vlastitom izboru. Što ih prije pošaljemo u visine, to bolje. Poput plivanja ili klizanja na ledu. Moraju započeti veoma mladi. To je jedna od stvari na koju sam najponosnija kod Bee. Poslala sam je u Boston s kompanijom Eastern kad je imala devet godina. Rekla sam baki Browner da ne ode po nju na aerodrom. Napustiti aerodrom jednako je značajno kao i sam let avionom. Previše roditelja zanemaruje tu fazu u djetetovu razvoju. Bee sada pripada objema američkim obalama. U svom prvom jumbo-jetu letjela je sa deset godina, promijenila avione na aerodromu O'Hare, gotovo promašila sljedeći avion u Los Angelesu. Dva tjedna kasnije letjela je Concordeom u London. Malcolm ju je čekao sa šampanjcem."

Daleko naprijed stražnja svjetla automobila su zaplesala, kolona se počela kretati.

Izuzevši mehaničke kvarove, vremenske turbulencije i terorističke napade, rekla je Tweedy, putovanje avionom brzinom zvuka možda je posljednji izdanak otmjenosti i civiliziranog

Bee nas je povremeno inila samosvjesnima, kazna koju posjetitelji nenamjerno polažu na svoje spokojne doma ine. Njena prisutnost kao da je izmamila kirurško osvjetljenje. Po eli smo gledati na sebe kao grupu koja djeluje bez dizajna, izbjegava donošenje odluka, povodi se glupoš u i dopušta si emocionalnu nestabilnost, ostavlja mokre ru nike posvuda, loše utje e na svoga najmla eg lana. Što god bismo u inili odjednom je djelovalo kao stvar koja traži objašnjenje. Moja supruga bila je osobito smetena. Ako je Denise bila umanjeni komesar, zanovijetalo koje nas gura na višu razinu savjesti, onda je Bee bila tihi svjedok koji smisao našega života dovodi u pitanje. Promatrao sam kako Babette bulji u njezine zaobljene dlanove, zgranuta.

Taj cvrkutavi zvuk dolazio je iz radijatora.

Bee je tiho prezirala ironi ne dosjetke, sarkazam i ostale obiteljske trice. Godinu starija od Denise, bila je viša, mršavija, blje a, spoj zemaljskog i duhovnog, kao da u duši uop e nije pisac turisti kih vodi a, kako joj je majka opisala životnu želju, ve jednostavno putnik, pro iš eni oblik, netko tko skuplja utiske, guste anatomije osje aja, ali ne brine o tome ho e li ih zabilježiti ili ne.

Bila je hladnokrvna i obzirna, donijela nam je ru no rezbarene poklone iz džungli. Vozila se taksijem u školu i na satove plesa, govorila malo kineski, jednom je brzojavno poslala novac napuštenoj prijateljici. Obožavao sam je na neki udaljen i nelagodan na in, osjeaju i bezimenu prijetnju, kao da uop e nije moje dijete ve profinjena i samopouzdana prijateljica moje djece. Je li Murray bio u pravu? Jesmo li lomne jedinke okružene neprijateljskim injenicama? Da li bih promicao neznanje, predrasude i praznovjerje samo da zaštitim svoju obitelj od svijeta?

Na Boži , Bee je sjela kraj kamina u našoj rijetko upotrebljavanoj dnevnoj sobi i promatrala tirkizne plamenove. Odjenula je duga ku i široku kaki haljinu koja se doimala ležerno skupom. Sjedio sam u naslonja u s tri ili etiri poklon kutije u krilu, razrezanim ukrasnim vrpcama i zgužvanim papirom. Moja izlizana kopija *Mein Kampf* odmarala se na podu kraj naslonja a. Neki od ostalih lanova obitelji bili su u kuhinji i pripremali objed, neki su otišli na kat da otvore svoje poklone u miru. Televizija je rekla: "To stvorenje razvilo je složeni oblik želuca, sukladno svojoj lisnatoj dijeti."

"Ne svi a mi se to što se zbiva s majkom," rekla je Bee glasom kultivirane tjeskobe. "Stalno je napeta. Kao da je zabrinuta zbog ne ega, a ne sigurna što bi to bilo. To je Malcolm, naravno. On ima svoju džunglu. A što ima ona? Veliku prozra nu kuhinju s pe nicom koja bi mogla biti u provincijskom restoranu s tri zvjezdice. Ona ulaze svu svoju energiju u tu kuhinju, ali zašto? To uop e nije kuhinja. To je njezin život, njezine sredovje ne godine. Baba bi mogla uživati u takvoj kuhinji. Njoj bi to bila kuhinja. Majci je to neki udni simbol prolaženja kroz krizu, osim što nije tu krizu stvarno i prebrodila."

"Tvoja majka nije sigurna tko joj je muž."

"Nije to stvarni problem. Stvarni problem je da ona ne zna za sebe tko je zapravo. Malcolm živi u planinama hrane i se korom drve a i zmijama. To je Malcolm. On treba vrelinu i vlagu. On mjeri temperaturu u vanjskim poslovima i ekonomiji, ali jedino što stvarno želi je saviti gnijezdo ispod nekog drveta i gledati neke plemenske ljude koji svoja tijela premazuju blatom. Zabavno ih je promatrati. A kako se majka zabavlja?"

Bee je u svemu bila malena osim o iju koje kao da su posjedovale dva oblika života, sam subjekt i njegova skrivena zna enja. Govorila je o Babettinim neumornim nastojanjima za pokretanjem stvari, ku e, djece, svemirskog reda svakodnevice, zvu ala je pomalo poput mene, ali se istovremeno kretalo i nešto drugozna no u dubokom moru šarenice njezinog oka. Što je to zna ilo, što je uistinu govorila, zašto se inilo kako o ekuje da odgovorim na isti na in? Ona je željela komunicirati na taj drugozna ni na in, nekom opti kom razmjenom. Željela je potvrdu svojih sumnji, željela je saznati o meni. Ali kakve je to sumnje nje govala i

što se još o meni moglo saznati? Po eo sam se brinuti. I dok se miris zagorjelog tosta širio ku om, pokušao sam je navesti da govori o životu u sedmom razredu.

"Zar je izbio požar u kuhinji?"

"To Steffie pe e tostove. Ponekad se time bavi."

"Mogla bih pripremiti obrok *kimchija*."

"Nešto iz tvog korejskog perioda."

"To je zelje punjeno crvenom paprikom i još pregršt drugih stvari. Vatreno ljuto. Ali ne znam za sastojke. Teško ih je na i i u Washingtonu."

"Vjerojatno imamo još nešto osim tosta," rekao sam.

Blagi ukor ju je obradovao. Najviše me je voljela kad sam bio opor, podrugljiv i odsje an. Vjerovala je da sam izgubio taj prirodni talent jer sam provodio previše vremena s djecom.

Televizija je rekla: "Sada emo postaviti malena ticala na leptira."

Dvije no i kasnije, u krevetu, za uo sam glasove, obukao sam ogrta i spustio se u predvorje da vidim što se doga a. Denise je stajala na vratima kupaonice.

"Steffie se opet kupa."

"Kasno je," rekao sam.

"Samo sjedi u toj prljavoj vodi."

"Toje moja prljavština," rekla je Steffie s one strane vrata.

"Svejedno je prljavština."

"To je moja prljavština i baš me briga."

"To je prljavština," rekla je Denise.

"To je moja prljavština."

"Prljavština je prljavština."

"Ne, ako je moja."

Bee se pojavila na drugom kraju predvorja odjevena u srebrnocrveni kimono. Samo je stajala tamo, udaljena i blijeda. Bio je to trenutak u kojem se mjesto naše uskogrudnosti i stida uo ljivo širilo, crtani film samosvijesti. Denise je promrmljala nešto ljutito Steffie kroz klju anicu, a onda tiho otišla u svoju sobu.

Ujutro sam odvezao Bee na aerodrom. Vožnje na aerodrome ine me tihim i sumornim. Slušali smo vijesti na radiju, neprirodno uzbu ene reportere u izvještajima o vatrogascima koji iznose zapaljenu sof u iz stana u Watertownu. U pozadini se ula buka strojeva za proizvodnju papirnatih vrpce. Osjetio sam kako me Bee pažljivo promatra, sa zna ajem. Sjedila je naslonjena na vrata, podignutih koljena, vrsto stisnutih, obgrljenih rukama. Pogled je bio od onih dostojanstvene su uti. Nisam baš nužno vjerovao tom pogledu vjeruju i da ga malo što povezuje sa žaljenjem ili ljubavlju ili tugom. Zapravo sam ga protuma io kao nešto posve drugo. Kao najnježniji oblik milostivosti jednog ženskog bi a u odrastanju.

Na povratku s aerodroma sišao sam s autoputa na cestu uz rijeku i zaustavio auto na rubu šume. Hodao sam strmim puteljkom. Naišao sam na kol anu ogradu s natpisom.

STARO GROBLJE

Blacksmith Village

Nadgrobnni spomenici bili su maleni, nakrivljeni, ispucali, s mrljama gljivica i mahovine, imena i datumi bili su jedva itljivi. Zemlja je bila tvrda, s krpama leda. Hodao sam izme u grobova skinuvši rukavice da bih mogao dodirnuti grubi mramor. U usku vaz u uglavljen u zemlju ispred jednog od spomenika bile su utaknute tri malene ameri ke zastave, jedini znak koji me je povezivao s ovim stolje em. Mogao sam pro itati neka od imena, velika snažna jednostavna imena koja su nagovještavala moralnu strogost. Stajao sam i slušao.

Nalazio sam se daleko od prometne buke pomiješane s zvukom tvornica preko rijeke. Bar su u tome bili poštene, smještaju i groblje na ovo mjesto gdje tišina obitava. Zrak je ujedao. Duboko sam disao, stoje i na jednom mjestu, htiju i osjetiti mir koji bi imao do i od mrtvih, ekaju i na svjetlo koje visi iznad polja na slikarevu tugaljivu krajoliku.

Stajao sam i slušao. Vjetar je otpuhivao snijeg s grana. Na rubu šume zapuši vjetra pometali su snježnu prašinu i stvarali vrtloge. Podigao sam okovratnik, ponovno obukao rukavice. Kad se vjetar smirio, nastavio sam mimohod me u nadgrobnim kamenim

spomenicima i pokušavao itati imena i datume, popravio zastave da mogu slobodno lepršati. Zatim sam stajao i slušao.

Mo mrtvih je u tome što mi mislimo da nas oni mogu uvijek vidjeti. Mrtvi su uvijek prisutni. Postoji li neki oblik energije sastavljen isključivo od mrtvih? Oni su također u zemlji, naravno, spavaju i raspadaju se. Možda smo mi ono što sanjaju.

Želio bih da dani nemaju nikakva cilja. Da se godišnja doba rasprše. Ništa ne valja unaprijed planirati.

20

Umrla je sestra gospodina Treadwella. Zvala se Gladys. Liječnik je rekao da je umrla od raste prestravljenosti kao posljedice onetiri dana i noć koje su oboje proveli u trgovačkom centru Mid-Village, izgubljeni i zbunjeni.

Jedan čovjek u Glassborou je umro kad se stražnji kotač njegovog automobila odvojio od osovine. Greška u proizvodnji baš tog modela.

Državni podgouverner umro je prirodnom smrću u čije okolnosti nisu objavili. Nakon duge bolesti. Svi znamo što to znači.

Čovjek iz Mechanicsvilla umro je u predgrađu Tokyja dok je aerodrom bio pod opsadom desetak tisuća studenata pod šljemovima.

Kad sam itam osmrtnice uvijek zamjećujem ujem starost preminulih. Tu brojku automatski uspoređujem sa svojim godinama. Još imam četiri godine, pomislim. Još devet godina. Još dvije godine do moje smrti. Moji brojevi nije nikada toliko izgledna kao u slučajevima odbrojavanja vremena vlastite smrti. Ponekad se cjenjkam sa samim sobom. Bih li mogao prihvatiti šezdeset i pet koliko je imao Džingis Kan u vrijeme smrti? Sulejman Veličanstveni dogurao je do sedamdeset i šest. To ne zvuči loše u usporedbi s ovim kako se sada osjećam, ali kako se zvučati kad navršim sedamdeset i tri?

Teško je zamisliti da su ti ljudi bili tužni zbog svoje smrti. Hun Attila je umro mlad. Bio je još u četrdesetima. Je li se rastužio zbog sebe sama, padao u samosažaljenje i depresiju? Bio je kralj Huna, Osvajač Evrope, Bi Božji. Želim vjerovati kako je ležao u svom šatoru, umotan životinjskim kožama, kao u nekom meunarodno financiranom epskom filmu, i govorio hrabre okrutne stvari svojim pomoćnicima i slugama. Njegov duh nije podlijegao trenucima slabosti. Nije bilo osjećaja ironije pri pomisli na ljudsko postojanje, pri pomisli da smo najviši oblik života na zemlji a ipak neizrecivo tužni jer znamo što ne zna nijedna životinja, da moramo umrijeti. Attila nije gledao kroz otvor šatora i nije odmahivao nekom ofucanom psu koji je stajao uz vatru čekajući i da mu se dobaci stara kost. On nije rekao: "Bolje je toj patetičnoj psini punoj buha nego najvećem ljudskom vladaru. Ona ne zna što mi znamo, ne osjećaj što mi osjećamo, ne može biti tako tužna kao mi."

Želim vjerovati da se nije bojao. On je prihvaćao smrt kao iskustvo koje prirodno proizlazi iz života, kao divlje jahanje kroz šumu, kako bi i pristajalo nekome znanom kao Bi Božji. Tako je završilo za njega, s njegovim pomoćnicima koji režu kosu i nagrću lica u barbarskom odavanju po časti dok se kamera polako izvlači iz šatora i šivenka po nominalno nebu iz petog stoljeća, istom i nezagađenom, svjetlucavom od titravnih svjetova.

Babette je podigla glavu s jaja i pržene slanine i rekla mi tihim, ali značajnim glasom: "Život je dobar, Jack."

"Zašto si to rekla?"

"Samo mislim da to treba izgovoriti."

"Osjećaj li se bolje sad kad si to rekla?"

"Sanjam strašne snove," promrmljala je.

Tko će prvi umrijeti? Ona kaže da želi prva umrijeti jer bi se osjećala nepodnošljivo usamljenom i tužnom bez mene, osobito kad djeca odrastu i odsele se. Nepokolebljiva je u tome. Iskreno želi umrijeti prije mene. O toj temi raspravlja s takvom snagom argumenata da je otkriveno kako vjeruje da nam je pružena mogućnost izbora. Ona također misli da nam se ništa ne može dogoditi dok u kući žive djeca ovisna o nama. Djeca su garancija naše relativne dugovjecnosti. Sigurni smo sve dok su ona oko nas. Ali, kad jednom odrastu i rasprše se, ona

želi prva oti i. Zvu i gotovo nestrpljivo. Boji se da bih ja mogao umrijeti neo ekivano, podmuklo, naprosto se iskrasti jedne no i. To ne zna i da ona ne uživa u životu, ono zbog ega strahuje je samo a. Praznina, osje aj svemirske tame.

MasterCard, Visa, American Express.

Govorim joj da ja želim umrijeti prvi. Toliko sam se navikao na nju da bih se osje ao jadno nepotpunim. Mi smo dva pogleda iste osobe. Ja bih proveo ostatak života neprestano joj se obra aju i. A ne bi bilo nikoga, samo rupa u prostoru i vremenu. Ona tvrdi da bi moja smrt ostavila ve u rupu u njezinu životu nego njezina smrt u mom. To je razina naše rasprave. Relativna veli ina rupa, ponora i jazova. Prizivamo ozbiljne argumente u toj raspravi. Ako njezina smrt, kaže ona, može ostaviti veliku rupu u mom životu, onda bi moja smrt u njezinu životu ostavila provaliju, veliki zijevaju i bezdan. Uzvra am beskrajnom dubinom ili ništavilom. I tako se to nastavlja do duboko u no . Dok raspravljamo ti argumenti ne djeluju glupavo. Tolika je sudbinska snaga našega subjekta.

Obukla je duga ku svjetlucavu punjenu jaknu - doimala se kao sklopljena iz dijelova, kao tkanina za pokrivanje skela - i otišla na svoje predavanje o položajima tijela. Steffie se bešumno kretala po ku i nose i malene plasti ne vre ice kojima je oblagala pletene košare raštrkane uokolo. inila je to jednom ili dvaput na tjedan s tihom predanoš u osobe koja ne želi primati pohvale za spašavanje života. Murray je navratio da bi razgovarao s djevoj icama i Wilderom. Povremeno bi to radio kao dio istraživanja onog što je nazivao dje jim društvom. Razgovarali su o duhovnom blebetanju ameri ke obitelji. inilo se kako misli o nama kao o vizionarskoj grupi otvorenoj osobitim oblicima svijesti. Goleme koli ine podataka kružile su po ku i ekaju i da budu analizirane.

Pra en djecom popeo se na kat gledati TV. Heinrich je ušao u kuhinju, sjeo za stol i vrsto stegnuo po vilicu u svaku ruku. Hladnjak je snažno brujaao. Kvrncnuo sam prekida i negdje ispod sudopera stroj za mljevenje pretvarao je lupine, kore, mesne otpatke u si ušne mrvice koje može progutati kanalizacija. Motor stroja tako je zarežao da sam se povukao dva koraka. Izvadio sam vilice iz šaka svoga sina i stavio ih u perilicu posu a.

"Jesi li ve popio kavu?"

"Ne," rekao je.

"Baba voli popiti šalicu kave kad se vrati s predavanja."

"Umjesto toga skuhaj joj aj."

"Ona ne voli aj."

"Može nau iti, zar ne?"

"Te dvije stvari imaju potpuno razli ite okuse."

"Navika je navika."

"Najprije je moraš ste i."

"Upravo to govorim. Skuhaj joj aj."

"Njezino predavanje je zahtjevnije nego što to izgleda. Kava je opušta."

"Zato je to tako opasno," rekao je.

"To nije opasno."

"Opasno je sve što te opušta. Ako to ne znaš, onda mogu razgovarati i sa zidom."

"I Murray bi htio popiti kavu," rekao sam svjestan laganog pobjedni kog prizvuka u mom glasu.

"Jesi li vidio što si upravo u inio? Uzeo si konzervu s kavom i stavio je na radnu plo u."

"Pa što?"

"To nije bilo potrebno. Mogao si je ostaviti kraj štednjaka gdje si stajao i onda oti i do radne plo e po žlicu."

"Ho eš re i da sam nosio konzervu bez potrebe."

"Nosio si je u desnoj ruci sve do radne plo e, spustio je da bi mogao otvoriti ladicu, što nisi želio u initi lijevom rukom, tada si uzeo žlicu desnom rukom, prebacio je u lijevu, podigao konzervu desnom i vratio se do štednjaka gdje si je ponovno odložio."

"To ljudi rade."

"To su pokreti potrošeni uzalud. Ljudi ine nevjerojatnu koli inu uzaludnih radnji. Trebao bi katkad gledati Babu kad pripravlja salatu."

"Ljudi ne umuju nad svakom malenom radnjom ili pokretom. Malo uzaludnosti ne može škoditi."

"Ali ako to zbrojiš kroz cijeli životni vijek?"

"Što možeš uštedjeti ako ne trošiš pokrete uzalud?"

"Kroz životni vijek? Uštediš nevjerojatnu količinu vremena i energije," rekao je.

"I što ćeš uiniti s njima?"

"Upotrijebit će ih da duže živiš."

Istina glasi da ja ne želim umrijeti prvi. Suo en s izborom izme u usamljenosti i smrti, ne bi mi trebao ni djelovati sekunde za odluku. Ali, ne želim biti ni usamljen. Sve što govorim Babette o rupama i jazovima je istina. Njezina smrt bi me ostavila rastresenog, u inila da razgovaram sa stolcima i jastucima. Ne daj da umremo, htio bih viknuti nebu iz petog stoljeća a koje plamti tajanstvom i spiralnim svjetlima. Neka oboje živimo vječno, u bolesti i zdravlju, slaboumnosti, tresu i se od starosti, bezubi, s jetrenim mrljama, zamuenog vida, haluciniraju i. Tko odlučuje o tim stvarima? Tko je tamo vani? Tko si ti?

Promatrao sam kako se mjehuri i kave penju po središnjoj cijevi i pretvaraju vrećicu u mali blijedi globus. Divan i tužan izum, tako izvan svega, bezazlen, ljudski. Kao filozofski argument iskazan u pojmovima stvarnoga svijeta - voda, metal, smeće i plodovi. Nikada prije nisam promatrao kavu.

"Kad se zapali plastični namještaj otruješ se cijanidom," rekao je Heinrich lupkajući i po Formica stolnjaku.

Jeo je zimsku breskvu. Natočio sam šalicu kave za Murraya, te smo se ja i dečko zajedno popeli u Deniseinu sobu gdje je trenutno bio smješten televizor. Glasno a je bila postavljena na malu jačinu, a djevojčice su bile potpuno zanižete razgovorom sa svojim gostom. Murray je djelovao sretno. Sjedio je na podu u sredini sobe i vodio bilješke, njegov mornarički kaput i turistički kapa ležali su kraj njega na sagu. Soba oko njega bila je ispunjena kodovima i porukama, arheologijom djetinjstva, stvarima koje je Denise uvala još iz vremena kad je imala tri godine, od satova s likovima iz crtica do plakata s vukodlacima. Denise pripada onoj grupi djece koja osjeća zaštitni kućni nježnost prema svojim posjecima. To je dio njezine strategije da u svijetu potrošnje uva i obnavlja, vrednuje stvari kao predmete sjećanja i na in da se drži vrsto uz život.

Nemoj uiniti pogrešku. Ja ovu djecu uzimam ozbiljno. Nije moguće vidjeti previše u njima, pretjerano vjerovati u vlastiti povremeni talent za procjenjivanje karaktera. Sve je u njima, u punoj snazi, nabijeni valovi identiteta i bita. U svijetu djece nema amatera.

Heinrich je stajao u kum sobe zauzevši svoj kritički promatrački položaj. Dodao sam Murrayu kavu i htio otići, ali mi je pogled usputno okrznuo ekran televizora. Zastao sam na vratima i ovaj put pažljivije pogledao. Bilo je stvarno, bilo je na televiziji. Dao sam znak ostalima da utihnu i oni su okrenuli glave u mom smjeru, zbunjeni i zlovoljni. A zatim su slijedili moj pogled u veliki televizor na rubu kreveta.

Lice na ekranu bilo je Babettino. Iz naših je usta izašla tišina, oprezna i duboka kao životinjsko rezanje. Zbunjenost, strah, uenije izbijalo je iz naših lica. Što je to značilo? Što je ona radila tamo, u crnobijelom, uokvirena? Je li bila mrtva, nestala, odvojena od tijela? Je li ovo bio njezin duh, njezino tajno ja, nekakav dvodimenzionalni faksimil stvoren snagom tehnologije, oslobođen da bi letio valovima, kroz energetske razine, zastavši da bi se oprostio od nas s fluorescentnog ekrana?

Zgrabio me je neki udan osjećaj, neki oblik psihičke izgubljenosti. To je stvarno bila ona, njezino lice, kosa, na in na koji stepeni kaptima u ritmu od dva ili tri za redom. Vidio sam je prije manje od sata, jela je jaja, ali njezino pojavljivanje na ekranu u inilo je da o njoj razmišljam kao o nekoj udaljenoj spodobici iz prošlosti, nekoj bivšoj supruzi i odsutnoj majci, nekoj osobi koja hoda u izmaglici me u mrtvima. Ako ona nije umrla, jesam li ja? Dvosložni infantilni krik, ba-ba, oteo se iz dubine mog bita.

Sve se ovo zgusnulo u nekoliko sekundi. Kako je vrijeme prolazilo opet se sve vratilo u normalno stanje, vratio nam se osjećaj prostora oko nas, soba, kuća, stvarni prostor u kojem je stajao televizor - i tada smo shvatili što se zbiva.

Babette je držala predavanje u podrumu crkve, a sve je snimala lokalna postaja kablovske

televizije. Ili nije znala da je tamo bit kamera ili nam nije htjela reći, zbog neugodnosti, ljubavi, praznovjerja, što god ve može natjerati neku osobu da sakrije svoju televizijsku prikazu od onih koji je poznaju.

S prigušenom glasno om nismo mogli čuti što je govorila. Ali, nitko se nije potrudio pojačati ton. Slika je bila važna, lice u crnobijelom, animirano ali istovremeno plošno, odaljeno, odvojeno, bezvremeno. To je bila ona i nije. Još jednom sam pomislio kako je Murray možda na tragu nečemu. Valovi i isijavanje. Nešto je istjecalo kroz mrežu. Ona je isijavala svjetlost na nas, stvarala se pred nama, beskrajno se oblikovala i razobličavala dok su miši i njezina lica činili osmjeh i govorenje onako kako su se rojile elektroničke točke.

Kao da nas je pogodio grom kad smo vidjeli Babette. Njezina slika je bila projicirana na naša tijela, plivala je u nama i kroz nas. Babette nastajala od elektrona i fotona ili koje su veće sile proizvodile to sivo svjetlo koje smo držali njezinim licem.

Djeca su se zarumenila od uzbuđenja, ali ja sam osjećao izvjesni nemir. Pokušavao sam shvatiti da je to samo televizija - što god to bilo i kako god radilo - a ne nekakvo putovanje izvan života ili smrti, ne nekakvo tajanstveno razdvajanje. Murray je podigao pogled ka meni osmjehujući i se na svoj višeznačni način.

Samo je Wilder ostao miran. Promatrao je svoju majku, govorio joj poluriječima, ulomcima koji su zvučali razumno, a bili su uglavnom izmišljeni. Kad se kamera povukla unatrag da bi omogućila Babette pokazati neki profinjeni detalj stajanja ili korakanja, Wilder se približio televizoru i dotaknuo njezino tijelo ostavljajući otisak ruke na prašnjavoj površini ekrana.

Tada je Denise dopuzala do televizora i pojačala glasno. Ništa se nije dogodilo. Nije bilo zvuka, nije bilo glasa, ništa. Okrenula se i pogledala me, trenutak obnovljene zbunjenosti. Heinrich se približio, pritisnuo kao po gumbu za glasno, zatim zavukao ruku otraga da dohvati prekidač za popravljavanje slike i tona. Kad je pokušao s drugim kanalom, zvuk je iznenada eksplodirao, pun krakova i zujanja. Povratak na kanal kablovske televizije nije izmamio ni šuma i dok smo gledali Babette kako zaključuje predavanje obuzimala nas je neka neobična zla slutnja. Ali čim je emisija završila dvije djevojke su opet bile uzbuđene i spustile su se u prizemlje da bi čekale Babette kraj vrata i iznenadile je vijestima o onom što su vidjele.

Mali dječak je ostao kraj televizora, sasvim približen tamnom ekranu i tiho plakao, nesigurno, sitnim jecajima i uzdasima dok je Murray sve to bilježio.

2 ZRA NO-TOKSIČNI FENOMEN

21

Nakon noći u kojoj je sniježilo kao u snovima, jutro je osvanulo isto i tiho. Sije anjsko svjetlo posjeduje oštro plavetnilo, neku vrstu uopuštanost. Zvuk izlaza po ugaženom snijegu, bijele pruge jasno uoči visoko na nebu. Vrijeme je ključa za sve, iako to nisam znao u početku.

Skrenuo sam u našu ulicu i prolazio pored ljudi koji su naslonjeni na lopate na svojim prilazima izdisali oblačne pare. Vjeverica je skakutala na grani i doimala se kao da leti na neki povezani način koji proizlazi iz njezinog vlastitog fizikalnog zakona različitog od onih kojima smo navikli vjerovati. Kad sam stigao do pola ulice ugledao sam Heinricha kako ući na maloj izbočini s vanjske strane našeg tavanskog prozora. Na sebi je imao svoju maskirnu jaknu i kapu, odje u složenog značenja za njega, u svojoj etrnaestoj godini je u neprestanoj borbi da odraste i istodobno ne bude uoljiv, tajni koju smo svi znali. Držao je dalekozor pred oči i gledao prema istoku.

Ušao sam sa stražnje strane, u kuhinju. U hodniku su perilica i sušilica lijepo vibrirale. Po Babettinu glasu mogao sam pogoditi da je osoba s kojom razgovara telefonom njezin otac.

Nestrpljivost pomiješana s krivicom i razumijevanjem. Stajao sam iza nje i položio svoje hladne ruke na njezine obraze. Sitnica u kojoj sam uživao. Odložila je slušalicu.

"Zašto je on na krovu?"

"Heinrich? Nešto u vezi s ranžirnim kolodvorom," rekla je. "Bilo je na radiju."

"Da ga spustim?"

"Zašto?"

"Mogao bi pasti."

"Nemoj mu to reći."

"Zašto ne?"

"On misli da ga ti podcjenjuješ."

"Na samom je rubu," rekao sam. "Nešto bih morao poduzeti."

"Ako pokažeš zabrinutost, on će se pomaknuti još bliže rubu."

"Znam to, ali ga moram nekako spustiti."

"Nagovori ga da učini nešto," rekla je. "Budi pažljiv i osječaj. Natjeraj ga da govori o sebi. Nemoj učiniti nagle pokrete."

Kad sam se popeo na tavan on se već vratio unutra, stajao je kraj otvorenog prozora i još uvijek motrio kroz dalekozor. Odbačene stvari ležale su posvuda, ugnjetavačke i deprimirajuće, stvaraju i svoje vlastito vrijeme između ogoljenih greda i stupova i izolacijske staklene vune.

"Što se dogodilo?"

"Na radiju su rekli da je vagon-cisterna ispala iz tražnice. Ali ja ne bih rekao da je ispala iz tražnice po onom što sam mogao vidjeti. Mislim da se nešto zabilo u nju i probušilo rupu. Puno je dima, uopće mi se ne sviđa kako sve to izgleda."

"Kako izgleda?"

Pružio mi je dalekozor i stao u stranu. Bez penjanja na prozor nisam mogao vidjeti ranžirni kolodvor i vagon, ili vagone o kojima se radilo. No, dim je bio jasno vidljiv, teški crni oblak lebdio je iznad rijeke, više manje bezobličan.

"Jesi li vidio vatrogasce?"

"Posvuda su," rekao je. "Ali, čini mi se da ne mogu doći dovoljno blizu. Mora da se radi o nečem veoma otrovnom ili eksplozivnom. Ili oboje."

"Ne može doći u našem smjeru."

"Kako znaš?"

"Jednostavno ne može. Međutim, ti ne bi smio hodati po zaleđenim prozorskim rubovima. Baba se brine."

"Misliš - ako mi kažeš da se ona brine, osjećat ću se krivim i neću to više činiti. Ali, ako mi kažeš da se ti brineš, onda ću to opet učiniti."

"Zatvori prozor," rekao sam mu.

Otišli smo dolje u kuhinju. Steffie je pregledavala poštu, omotnice jarkih boja, u potrazi za kuponima, nagradnim igrama i natjecanjima. Danas je bio posljednji dan praznika za osnovne i srednje škole. Predavanja na Brijegu započela su i za tjedan dana.

Poslao sam Heinricha van o istom snijegu s pločnika. Gledao sam ga kako stoji tamo, potpuno miran, glave malo ukošene, u njegovu se položaju vidjela predana zaokupljenost. Tek nakon nekog vremena shvatio sam kako sluša sirene s druge strane rijeke.

Sat kasnije bio je opet na tavanu, ovaj put opremljen radio aparatom i automobilskom kartom. Uspeo sam se uskim stepenicama, posudio od njega dalekozor i ponovno pogledao. Dimni oblak je još uvijek bio ondje, malo povećan, zapravo golema masa dima, možda sada malo crnija.

"Na radiju su to nazvali pramenom dima," rekao je. "Ali, to nije pramen."

"Što je to?"

"Nekakva rastuća stvar bez oblika. Nekakva tamna, crna nadimljiva stvar od dima. Zašto su je nazvali pramenom?"

"Vrijeme na radiju je dragocjeno. Oni se ne mogu upuštati u dugačke opterećujuće opise. Jesu li rekli o kojoj vrsti kemikalije se radi?"

"Zove se derivat Nyodena ili Nyodene D. Gledali smo to u školi u filmu o toksičnim

otpadima. Prikazali su i štakore."

"Koliko je to opasno?"

"Film nije bio siguran što to čini ljudima. Štakorima su odmah izbijale tvrde otekline."

"To su rekli na filmu. Što su rekli na radiju?"

"Najprije su rekli iritacija kože i znojni dlanovi. Ali, sada kažu mu nina, povra anje i isprekidano disanje."

"To sada govorimo o ljudskoj mu nini. Ne o štakorskoj."

"Ne o štakorskoj," rekao je.

Vratio sam mu dalekozor.

"Ali ne e do i na ovu stranu."

"Kako znaš?" upitao je.

"Jednostavno znam. Savršeno je mirno i tiho danas. A ako ima vjetra u ovo doba godine onda puše na onu stranu, ne na ovu."

"A što ako zapuše na ovu stranu?"

"Ne e."

"Samo taj jedini put?"

"Ne e. Zašto bi?"

Zastao je za trenutak i onda rekao ispod glasa, "Zatvorili su dio me održavnog područja."

"Naravno da su to u inili."

"Zašto?"

"Zato što se to radi. Razumna predostrožnost. Na in da se olakša kretanje pomoćnim vozilima i sli no. Brojni su razlozi za takav postupak, ali nemaju nikakve veze s vjetrovima ili smjerovima puhanja."

Babette se pojavila na vrhu stepenica. Rekla je kako joj je susjed ispričao da je iz cisterne iscurilo trideset i pet tisuća galona. Ljudi su upozoreni da se klone zagađenog područja. Pramen je lebdio na obzoru. Još je rekla da su se djevojke tužile na znojenje dlanova.

"Objavili su ispravak," rekao joj je Heinrich. "Reci im da bi morale povratiti."

Helikopter je preletio preko kuće u smjeru nesreće. Glas na radiju je rekao: "Modeli velike hard diska po izboru raspoloživi su još samo ograničeno vrijeme."

Babettina glava je potonula i nestala iz vidokruga. Gledao sam Heinricha kako lijepi naljepnica na dva mjesta na karti. Zatim sam se spustio u kuhinju da platim neke računice neprestano svjestan obojenih točaka u atomskoj vrtnji negdje desno i iza mene.

"Može li se pramen dima vidjeti s tavanskog prozora?" pitala je Steffie.

"To nije pramen."

"Hoćemo li morati napustiti naše domove?"

"Naravno da ne."

"Kako znaš?"

"Jednostavno znam."

"Sjećaj li se onoga kad nismo mogli u školu?"

"To je bilo unutra. Ovo je vani."

Čuli smo policijske sirene. Promatrao sam Steffie kako usnama oblikuje zvuk: *iju iju iju iju*. Nasmiješila se na odrešeni način kad je opazila da je gledam kao da je nježno prekinuta u nekom nesvjesnom užitku.

Ušla je Denise otirući dlanove o traperice. "Upotrebljavaju topove za snijeg za ispaljivanje negega na prolivenu kemikaliju," rekla je.

"Što ispaljuju?"

"Ne znam, ali to bi trebalo kemikaliju uiniti bezopasnom, što ne objašnjava postupke vezane uz dotični pramen."

"Nastoje zaustaviti njegovo povećavanje," rekao sam. "Kad hoćemo jesti?"

"Ne znam, ali ako se poveća, doći će ovamo s vjetrom ili bez njega."

"Ne e do i ovamo," rekao sam.

"Kako znaš?"

"Jer ne e."

Pogledala je u dlanove i otišla na kat. Zazvonio je telefon. Babette je ušla u kuhinju i

podigla slušalicu. Pogledala je u mene dok je slušala. Napisao sam dva eka povremeno podižu i pogled da vidim gleda li me još. činilo se da proučava moje lice traže i skriveno zna poruke koju je primala. Naškubio sam usta na nju i za koji sam znao da joj se ne sviđa.

"To su bili Stoverovi," rekla je. "Razgovarali su izravno s meteorološkim centrom malo izvan Glassboroa. Više to ne zovu pramenom dima."

"I kako to sada zovu?"

"Crni pokretni oblak."

"To je malo bliže stvarnosti, a to znači da su se uhvatili u koštac s problemom. Dobro."

"Ima još," rekla je. "Očekuje se dolazak nekakve zračne mase iz smjera Kanade."

"Uvijek dolaze zračne mase iz smjera Kanade."

"To je istina," rekla je. "Nema baš ništa novoga u tome. A budući se Kanada nalazi na sjeveru, ako pokretni oblak bude otpuhan prema jugu, promašit će nas taman za dlaku."

"Kad ćemo jesti?" rekao sam.

Opet smo čuli sirene, ovaj puta drukčije, snažniji zvuk - ni policijski, ni vatrogasni, ni hitne pomoći. To je bila sirena zračne opasnosti, shvatio sam, i činilo se da se čula od Sawyersvilla, male zajednice na sjeveroistoku.

Steffie je oprala ruke u kuhinjskom sudoperu i otišla na kat. Babette je pokušala vaditi stvari iz hladnjaka. Uhvatio sam je za unutrašnju stranu bedara dok je prolazila kraj stola. Spretno se izmigoljila, s paketom smrznutog kukuruza u rukama.

"Možda bi se morali malo više brinuti zbog pokretnog oblaka," rekla je. "Zbog djece neprestano ponavljamo da se ništa neće dogoditi. Ne želimo ih uplašiti."

"Ništa se neće dogoditi."

"Ja znam da se ništa neće dogoditi, ti znaš da se ništa neće dogoditi. Ali, u nekom trenutku bismo morali razmisliti o tome, za svaki slučaj."

"Te se stvari događaju siromašnim ljudima koji žive u izloženim područjima. Društvo je postavljeno tako da siromašni i neobrazovani trpe prirodne nepogode i one koje je izazvao ovaj ovjek. Ljudi u nisko položenim područjima doživljavaju poplave, ljudi u stranim aramama iskušavaju uragane i tornada. Ja sam sveučilišni profesor. Jesi li ikada vidjela sveučilišnog profesora kako vesla u čamcu niz svoju ulicu u nekim od onih TV poplava? Živimo u istom i ugodnom gradu blizu sveučilišta osebujnog imena. Te stvari se ne događaju u mjestima poput Blacksmitha."

Sada je već sjedila u mom krilu. Čekovi, rauni, obrasci za natjecanja i kuponi bili su razbacani po stolu.

"Zašto želiš većinu tako rano?" šapnula je erotski.

"Propustio sam ručak."

"Da napravim ili prženo pile?"

"Prva liga."

"Gdje je Wilder?", rekla je hrapavim glasom dok sam joj rukama prelazio po grudima i pokušavao zubima kroz bluzu otkopčati grudnjak.

"Ne znam. Možda ga je Murray ukrao."

"Izgledala sam tvoj ogrtač," rekla je.

"Sjajno, sjajno."

"Jesi li platio telefonski račun?"

"Ne mogu ga naći."

Sada su nam objema glasovi bili hrapavi. Svoje je ruke prekrížila preko mojih tako da sam mogao čitati upute za uporabu na kutiji kukuruznih pahuljica u njezinoj lijevoj ruci.

"Razmislimo malo o pokretnom oblaku. Samo malo, okay? Moglo bi biti opasno."

"Sve što se prevozi vagonima-cisternama je opasno. Ali, posljedice se opažaju tek nakon dugog vremena i jedino što bismo mi morali učiniti jest da ostanemo izvan puta."

"Budimo sigurni da nam je stvar bar u podsvijesti," rekla je i ustala, a zatim udarala posudom za led o rub sudopera i tako izbacivala po dvije ili tri kockice leda svakim udarcem.

Naškubio sam usne na nju. Onda sam se uspeo na tavan još jednom. Wilder je bio gore s Heinrichom i je hitri pogled prema meni sadržavao izvjesnu strunu optužbu.

"Više to ne zovu pramenom dima," rekao je skrećući pogled kao da se želi poštedjeti bola izazvanog svojim sramom.

"Već sam to saznao."

"Sada to zovu crnim pokretnim oblakom."

"Dobro."

"Zašto je to dobro?"

"To znači da stvari gledaju više-manje ravno u oči. To znači da vladaju situacijom."

Pokretom nemarne odluke otvorio sam prozor, uzeo dalekozor i popeo se na rub. Na sebi sam imao debeli džemper i osjećao sam se ugodno na hladnom zraku, ali sam pazio da mi težina bude priljubljena uz zgradu, a ispružena ruka mog sina vrsto drži za remen. Osjetio sam njegovu podršku mojoj maloj misiji, čak uvjerenje puno nade da u možda njegovom pukom promatranju dodati težinu svoje zrele i uvažavajuće prosudbe. To je, napokon, roditeljska zadaća.

Prislonio sam dalekozorom i zavirio u nadolazeći mrak. Ispod oblaka isparivanih kemikalija ukazala se scena puna hitnosti i djelatnog kaosa. Reflektori su osvjetljavali ranžirni kolodvor. Vojni helikopteri lebdjeli su na raznim mjestima pružajući i dodatno svjetlo itavoj sceni. Obojena svjetla policijskih patrolnih kola unakrsno su prelamali ta velika svjetla. Vagon-cisterna solidno je stajao na tračnicama, dimilo se iz rupe na jednoj njegovoj strani. O to je spojnica drugog vagona probušila rupu u cisterni. Vatrogasna vozila bila su razmještena na izdvojenoj udaljenosti, kola hitne pomoći i policijski kombiji na još većoj udaljenosti. Mogao sam čuti sirene, glasove kako dozivaju kroz megafone, slojeve radijskih smetnji koje uzrokuju lagana iskrivljenja smrznutog zraka. Ljudi su trčali od jednog do drugog vozila, iskrcavali opremu, nosili prazna nosila. Drugi ljudi u jarko žutim Mylex odijelima i s maskama za disanje na licima kretali su se sporo kroz tu osvjetljenu strku noseći i instrumente za mjerenje smrti. Snježni topovi izbacivali su neku ružičastu tvar prema cisterni i prostoru oko nje. Ta tvarna izmaglica letjela je kroz zrak poput nekog grandioznog efekta na koncertu domoljubne glazbe. Snježni topovi bili su od onih koje upotrebljavaju na aerodromskim pistama, policijski kombiji bili su od onih kojima se prevoze unesrećeni na ulicama protestima. Dim je lebdio od crvenih svjetlosnih snopova u mrak, a zatim u široke krugove bijelog svjetla. Ljudi u Mylex odijelima kretali su se oprezno kao da su na mjesecu. Svaki korak doimao se kao iskušavanje straha kojeg instinkt nije mogao ukloniti. Vatra i eksplozije nisu ovdje predstavljale bitnu opasnost. Ova smrt će se uviđati, cijediti se u gene, pokazati se u tijelima koja još nisu rođena. Ljudi su se kretali kao kroz mjesečevu prašinu, glomazni i kolebljivi, zato i u ideji o prirodi vremena.

Otpuzao sam natrag unutra s izvjesnom poteškoćom.

"Što ti se čini?" rekao je.

"Još uvijek lebdi tamo. Kao da je vezano za to mjesto."

"Dakle misliš da neće krenuti u ovom smjeru?"

"Mogu po tvom glasu pogoditi da znaš nešto što ja ne znam."

"Misliš li da će doći na ovu stranu ili ne?"

"Htio bi da kažem kako neće doći na ovu stranu ni za milijun godina. Onda ćeš me zasuti gomilom podataka. Hajde, reci mi što su rekli na radiju dok sam bio tamo vani."

"Ne uzrokuje mu niknuće, povraćanje i ubrzano disanje kao što su prije rekli."

"Nego što?"

"Lupanje srca i *deja vu*."

"*Deja vu*?"

"Utiče na varljivi centar ljudskog sjećanja ili tako nešto. Ali, to nije sve. Više to ne zovu crnim pokretnim oblakom."

"Kako to sada zovu?"

Pogledao me je pažljivo.

"Zračno-toksični fenomen."

Izgovorio je te riječi odsjenući s nekim nagovještajem u glasu, slog po slog, kao da je osjećao prijetnju u terminologiji što ju je kreirala država. Nastavio me je pažljivo promatrati tražeći na mom licu nešto što će ga umiriti, nešto protiv moguće stvarne opasnosti - znak koji

bi odmah odbacio kao lažan. Njegova najdraža igra.

"Te stvari nisu važne. Važna je lokacija. To se događa tamo, a mi smo ovdje."

"Velika zračna masa dolazi iz Kanade," rekao je jednoličnim glasom.

"Već znam za to."

"Nije zbog toga manje važno."

"Možda jest, možda nije. Ovisi."

"Vrijeme će se uskoro promijeniti," gotovo je zavikao prema meni glasom nabijenim tugaljivom tjeskobom tog osobitog doba svoga života.

"Ja nisam samo sveučilišni profesor. Ja sam šef odsjeka. Ne vidim sebe u bijegu zastrašenog zračnog no-toksičnog fenomena. To je za ljude koji žive u kamp-kućicama tamo u zabačanim dijelovima pokrajine gdje su riblja mrjestilišta."

Gledali smo Wildera kako se natraške spušta tavanskim stepenicama koje su imale veće razmake nego ostale stepenice u kuhinji. Za veći prostor, Denise je neprestano ustajala od stola i malim hitrim ukočenim koracima odlazila u zahod u predvorju s dlanom preko usta. Zaustavljali smo se u neugodnim trenucima žvakanja ili soljenja hrane da bismo ulili njezine neuspješne pokušaje povraćanja. Heinrich joj je rekao da pokazuje bivše simptome. Uzvratila mu je pogledom stisnutih očiju. To je bilo vrijeme pogleda i promatranja, bezbrojnih interakcija, dio osjetilnog ustroja kojeg uobičajeno podržavam. Vrućina, buka, svjetlo, pogledi, riječi, pokreti, osobnosti, primjene. Kolokvijalni gustiš koji od obiteljskog života čini medij poznavanja osjeta, a u kojemu je za jednostavnost srca rutinski sadržana.

Pratio sam kako djevojčice komuniciraju pogledima ispod poluspuštenih kapaka.

"Zar ne biste eramo malo rano u večeras?" rekla je Denise.

"Što je tebi rano?" rekla je njezina majka.

Denise je pogledala Steffie.

"Možda zato da ne mislimo na ono."

"Zašto ne bismo mislili na ono?"

"U slučaju da se nešto dogodi," rekla je Steffie.

"Što se može dogoditi?", rekla je Babette.

Djevojčice su ponovno pogledale jedna drugu. Bila je to svečana i produžena razmjena koja je značila potvrdu neke mračne sumnje. Sirene zračne opasnosti ponovno su zasvirale, ali ovaj puta tako blizu nas da smo bili zatečeni u lošem smislu, tako potreseni da smo izbjegavali pogledati jedni drugima u oči kao da želimo zaniijekati da se zbiva nešto neobično. Zvuk je dolazio iz našeg vatrogasnog doma od crvene cigle, iz sirena koje nisu bile na probi desettlje i više. Proizvodile su zvuk poput kakve šumske kriještalice iz dubine Mezozoika. Papagaja mesoždera s rasponom krila kao u DC-9. Hrapavi titraj i žestoke grubosti ispunili su kuću kao da će se zidovi razletjeti. Tako blizu nas, tako izvjesno po nama. Bilo je za u uju i pomisliti da je taj zvuk monstrum godinama ležao skriven kraj nas.

Nastavili smo jesti, tiho i uredno, smanjujući i obujam naših zaloga, tražeći i uljudno da nam se doda ovo ili ono. Postali smo pažljivi i sažeti, umanjili smo raznovrsnost naših pokreta, mazali smo putar na kruh namjerno i stišnjajući koji obnavljaju freske. No, strahovito kriještanje se nastavljalo. I dalje se nismo gledali u oči i pazili smo da se ne sudaramo priborom za jelo. Vjerujem da se među nama proširila plaha nade kako ćemo samo na taj način izbjeći da nas se primijeti. Kao da su sirene navijestile prisutnost nekakvog kontrolnog mehanizma - ne bismo što ne bismo smjeli izazvati našim zadovoljstvom i prosutom hranom.

No, nakon vrlo kratkog vremena još se neki zvuk umiješao u monoton pulsiranje sirena, te smo pomislili na čitavu stanku u našoj maloj epizodi uljudne hysterije. Heinrich je otrčao do ulaznih vrata i otvorio ih. Umnoženi tonovi zvukovi prodrli su unutra i okupali nas svježinom i obnovljenom neposrednošću. Po prvi put nakon nekoliko minuta pogledali smo jedni drugima u oči i shvaćajući kako je novi zvuk pojačan glas, ali nismo bili sigurni što govori. Heinrich se vratio korakom i naglašeno namjerno i stilizirano, s elementima tajanstvenosti. To je imalo značajan utjecaj na nas kao bremenitošću poruke.

"Tražite da se evakuiramo," rekao je izbjegavajući naše poglede.

Babette je rekla, "Jesi li stekao utisak da nam samo predlažu ili misliš da je stvar zvučala zapovjedno?"

"Bio je to automobil vatrogasnog kapetana sa zvučnicima, ali je vozio prilično brzo."

Ja sam rekao, "drugim riječima, nisi bio u mogućnosti zapaziti istu razliku u intonaciji."

"Glas je urlao."

"Zbog sirena," rekla je pomažući i Babette.

"Rekao je nešto poput: 'Evakuirajte sva mjesta stanovanja. Oblak smrtonosnih kemikalija, oblak smrtonosnih kemikalija.'"

Sjedili smo oko parfete torte i ušerećenih breskvi.

"Sigurna sam da još ima dovoljno vremena," rekla je Babette, "ili bi oni naglasili da se žurimo. Pitam se koliko brzo se kreću zračne mase."

Steffie je uzimala kupon za Baby Lux i tiho plakala. To je oživjelo Denise. Otišla je na kat da bi spakirala neke stvari za sve nas. Heinrich je grabio po dvije stepenice na tavan po svoj dalekozor, cestovnu kartu i radio. Babette je otišla u smučnicu i izdvajala konzerve i staklenke s poznatim naljepnicama za poboljšanje života.

Steffie mi je pomogla rasprijetiti stol.

Dvadeset minuta kasnije bili smo u automobilu. Glas na radiju rekao je da se stanovnici zapadnog dijela grada trebaju uputiti u napušteni skautski kamp gdje će dobrovoljci Crvenog križa dijeliti sokove i kavu. Ljudi iz istočnog dijela grada trebaju se skupiti na parkiralištu četvrte servisne zone odakle će nastaviti prema restoranu nazvanom Rung Fu Palace, kompleksu s pagodama, ribnjacima s lopovima i živim jelenom.

Mi smo bili među zakašnjelima u prvoj skupini i uplovili smo u prometnu rijeku koja nas je vodila glavnim smjerom izvan grada kroz prljavi odvojak polovnih automobila, brze hrane, diskontnih trgovina i jeftinih kina. Dok smo čekali u redu za skretanje na autoput s četiri trake za ulicu smo pojačali glas iznad i iza nas kako se obračunava zatamnjenim kupaćama u ulici s platanama i visokim živicama.

"Napustite sve nastambe. Odmah, odmah. Toksični fenomen, oblak kemikalija."

Glas je postajao snažniji, zatim je nestajao, pa ponovno osnažio onako kako je vozilo ulazilo u lokalne ulice i izlazilo iz njih. Toksični fenomen, oblak kemikalija. I kad bi riječi utihnule još se uvijek mogao razabrati njihov odjek kako se vraćaju iz daljine. Činilo se da opasnost nalaže javnim glasovima odgovornost ritma kao da metričke jedinice posjeduju suvislost kojom se možemo vratiti u ravnotežu kakav god da se besmisleni i pobješnjeli fenomen spremao doletjeti na naše glave.

Stigli smo na autoput kad je počeo padati snijeg. Malo što smo imali reći i jedni drugima, naše misli nisu se još privikle na stvarno stanje, na apsurdnu činjenicu evakuacije. Uglavnom snio gledali druge ljude u automobilima pokušavajući i u njihovim licima otkriti koliko bismo morali biti uplašeni. Promet se kretao puževim korakom, ali smo se nadali uhvatiti brzinu nekoliko milja niz cestu gdje postoji prekid ograde za razdvajanje, što će omogućiti našoj koloni sa zapada upotrebu svih četiri trake. Dvije suprotne trake autoputa bile su prazne, a to je značilo da je policija već zaustavila promet u smjeru prema nama. Ohrabrujući znak. Ono od čega ljudi u masovnom zbjegu odmah najviše strahuju jest da će ljudi na vlasti pobjeći i davno prije, ostavljajući nas prepuštene vlastitom kaosu.

Snijeg je postajao gušći, promet se kretao u neprestanim zaustavljanjima i polascima. Bila je velika rasprodaja u salonu namještaja. Dobro osvijetljeni muškarac i žena stajali su iza velikog prozora gledajući i van na nas u zoru. To je činilo da se osjećamo kao budale, kao turisti koji rade samo pogrešne stvari. Zašto su oni zadovoljno kupovali namještaj dok smo mi panično sjedili u usporenoj koloni pod snježnom olujom? Oni su znali nešto što mi nismo. U krizi istinite stvari su uvijek one koje govore drugi ljudi. Ni riječ znanje nije manje sigurno od vašeg vlastitog.

Sirene zračne opasnosti još su se uvijek javljale u dva ili tri grada. Što su ti kupci mogli znati da ih je zadržalo, dok se manje više ist put prema sigurnosti pružao ispred svih nas? Počeo sam pritiskati tipke na radiju. Na radio postaji Glassboro naučilo smo da postoje nove i značajne informacije. Ljudima koji su ostali u kupaćama rekao je da ostanu u kupaćama. Nama je ostavljeno pogoditi što to znači. Jesu li ceste potpuno zakrčene? Sniježi li to Nyodene D.?

Nastavio sam pritiskati tipke nadaju i se uti nešto više. Žena koja se predstavila kao urednica emisija za potroša e otpo ela je raspravu o zdravstvenim problemima koji bi mogli nastati iz osobnog doticaja sa zra no-toksi nim fenomenom. Babette i ja razmijenili smo zabrinute poglede. Ona je odmah po ela brbljati s djevoj icama, a ja sam stišao radio kako bi ih sprije io u saznavanju onog što bi mogle zamišljati da ih o ekuje.

"Konvulzije, koma, poba aj," rekao je dobro informiran i živahan glas.

Prošli smo kraj trokatnog motela. U svim sobama je gorjelo svjetlo, na svakom prozoru su bili ljudi i buljili u nas. Mi smo bili povorka budala izloženih ne samo padalinama kemikalija nego i preziru drugih ljudi. Zašto oni nisu bili ovdje vani i sjedili u teškim kaputima iza vjetrobranskih brisa a i tihog snijega? inilo se presudnim da stignemo u skautski kamp, uletimo u glavnu zgradu, zabravimo vrata, stisnemo se na poljske krevete s našim sokovima i kavama i ekamo da se sve raš isti.

Automobili su se po eli pojavljivati na travnatoj kosini uz rub ceste tvore i tre u kolonu gusto napu enog prometa. Smješteni u koloni koja je prije bila s desne strane, nismo mogli ništa drugo do promatrati te automobile kako prolaze kraj nas po neznatno višem terenu i, pouzdaju i se u nevi eno, skre u s horizontale.

Polako smo se približili nadvožnjaku i vidjeli ljude na njemu. Nosili su kutije i kov ege, predmete ovijene dekama, duga ka kolona ljudi vijugala je u snježnoj me avi. Ljudi su u naru jima nosili djecu i ku ne ljubimce, neki starac ogrnuo je deku preko pidžame, dvije žene nosile su na ramenima smotani sag. Bilo je ljudi na biciklima, djece vu ene na saonicama i u kolicima. Ljudi s kolicima iz samoposluživanja, ljudi odjeveni u debelu odje u svake vrste virili su ispod prevelikih kukuljica. Neka je obitelj cijela bila umotana u plastiku, u jednu golemu traku prozirnog polietilena. Pod svojim oklopom hodali su sku enim koracima, muškarac i žena svaki na jednom kraju, a troje djece u sredini, svako od njih još posebno umotano u svjetlucave kišne ogrta e. Sve je to imalo izgled dobre uvježbanosti i samozadovoljstva kao da su mjesecima ekali da pokažu svoje to ke. Stalno novi ljudi su se pojavljivali iza visoke zaštitne ograde i klipsali preko nadvožnjaka, ramena naprašenih snijegom, stotine ljudi koji su se kretali s nekom sudbinskom upornoš u. Za ula se nova serija sirena. Klipsaju i ljudi nisu ubrzali svoj ritam, nisu gledali dolje na nas ili gore u no no nebo vidi li se oblak tjeran vjetrom. Samo su i dalje hodali preko mosta probijaju i se kroz krpe mahnitog snijega što je divljao pod svjetlima. Tamo na otvorenom, drže i djecu uza se, nose i što su mogli ponijeti na brzinu, doimali su se dijelom neke prдавne sudbe, prokletstvom i nesre om povezani s cijelom historijom ljudi u zbje govima kroz puste krajolike. Taj njihov epski karakter natjerao me da se prvi put upitam ima li kraja našoj nevolji.

Radio je rekao: "Upravo dugin hologram da je ovaj kreditnoj kartici marketinšku zanimljivost."

Polako smo se pomicali ispod nadvožnjaka u odjecima automobilskih truba i preklinju em zavijanju kola hitne pomo i zaglavljenima u prometu. Pedeset jardi ispred nas promet se sužavao u jednu kolonu, a uskoro smo vidjeli i zašto. Jedan automobil skliznuo je s kosine pored ceste i zaletio se u vozilo u našoj koloni. Trube su treštale duž cijele kolone. Helikopter je lebdio to no iznad nas uperivši bijeli snop svjetla na hrpu zdrobljenog metala. Putnici iz automobila sjedili su omamljeni na travi dok im je pomo pružao par bradatih službenika hitne pomo i. Dvoje ljudi bilo je okrvavljeno. Krvi je bilo i na razbijenom prozoru. Svježe napali snijeg upijao je krv. Kapljice krvi poprskale su kožnu torbicu. Slika ranjenih ljudi, medicinskog osoblja, elika koji se dimi, sve okupano jakim i sablasnim svjetlom, preuzela je eleganciju formalne kompozicije. Prolazili smo u tišini osjeaju i udno poštovanje, ak oplemenjenost prizorom zgnje enih automobila i leže ih tijela. Heinrich je nastavio gledati kroz stražnji prozor, uzevši dalekozor kako je slika iš ezavala u daljini. Opisivao nam je u detalje broj i položaje tijela, tragove klizanja automobila i njihova ošte enja. Kad udes više nije bio vidljiv, govorio je o svemu što se dogodilo od trenutka sirene zra ne opasnosti za ve erom. Govorio je oduševljeno, s uvažavanjem živopisnoga i neo ekivanoga. Mislio sam kako emo svi biti istog mentalnog stanja, pokoreni situacijom, zabrinuti, zbunjeni. Nije mi palo na pamet da bi netko od nas ova zbivanja mogao doživjeti izvanredno poticajima. Pogledao sam ga u retrovizoru. Izvalio se na sjedištu u maskirnoj jakni s Velcro zatvara ima,

sretno uronjen u katastrofu. Govorio je o snijegu, prometu, klipsaju im ljudima. Procjenjivao je koliko smo udaljeni od napuštenog kampa i koja vrsta primitivnog smještaja bi nas tamo mogla do ekati. Nikad ga nisam uo tako dugo govoriti o ne emu s takvim produhovljenim zadovoljstvom. Bio je prakti ki lakouman., Morao je znati da bismo svi mogli umrijeti. Je li to bio neki.dolazi-smak-svijeta zanos? Ili je eznuo za odvra anjem od svojih malih muka nekim nasilnim i nadmo nim doga ajem? Njegov glas je odavao bolesnu potrebu za strašnim stvarima.

"Je li ovo blaga zima ili oštra zima?" rekla je Steffie.

"U usporedbi sa ime?" rekla je Denise.

"Ne znam."

U inilo mi se da sam vidio Babette kako je nešto ubacila u usta. Za trenutak sam maknuo pogled s ceste i promatrao je pozorno. Gledala je ravno naprijed. Pretvarao sam se da sam pozornost vratio na cestu, a onda se hitro još jednom osvrnuo i ulovio je nespremnu. inilo se da je progutala što god to bilo što je stavila u usta.

"Što je to?" rekao sam.

"Vozi auto, Jack."

"Vidio sam ti grlo. Nešto si progutala."

"Samo pilulu Životnog spasitelja. Vozi auto, molim te."

"Stavila si pilulu Životnog spasitelja u usta i progutala je bez da si je cuclala?"

"Progutala - što? Još mi je uvijek u ustima."

Okrenula je lice k meni, a jezikom na inila malo zadebljanje na obrazu. isto amaterska podvala.

"Ali, nešto si progutala. Vidio sam."

"To je bila samo slina s kojom nisam znala što bih. Ho eš li, molim te, voziti auto?"

Osjetio sam da se Denise po ela zanimati za to što se doga a pa sam odlu io ne tjerati mak na konac. Ovo nije bilo vrijeme za ispitivanje njezine majke o lijekovima, popratnim efektima i sli nim stvarima. Wilder je spavao naslonjen na Babetine ruke. Vjetrobanski brisa i inili su znojne lukove. Na radiju smo saznali o psima istreniranim nanjušiti Nyodene D. koji su iz centra za otkrivanje kemikalija u udaljenom dijelu New Mexica poslani u naše podru je.

Denise je rekla: "Jesu li ikada razmišljali o tome što se doga a psima koji se dovoljno približe toj stvari da bi je nanjušili?"

"Ništa se ne doga a psima," rekla je Babette.

"Kako znaš?"

"Zato što to utje e samo na ljude i štakore."

"Ne vjerujem ti."

"Pitaj Jacka."

"Pitaj Heinricha," rekao sam.

"To bi mogla biti istina," rekao je on, o ito lažu i. "Oni upotrebljavaju štakore da bi testirali stvari koje mogu zaraziti ljude, a to zna i da mi oblijevamo od istih bolesti, štakori i ljudi. Osim toga, oni ne bi upotrebljavali pse kad bi mislili da im se nešto može dogoditi."

"Zašto ne?"

"Pas je sisavac."

"I štakor tako er."

"Štakor je nametnik," rekla je Babette.

"Štakor je najviše," rekao je Heinrich, " najviše je glodavac."

"Žohar je nametnik," rekla je Steffie.

"Žohar je kukac. To znaš kad im izbrojiš noge."

"Tako er je i nametnik."

"Može li žohar oboljeti od raka? Ne," rekla je Denise. "Prema tome štakor je više kao ljudsko bi e nego kao žohar, iako su oboje nametnici, jer i štakor i ovjek mogu oboljeti od raka, a žohar ne može."

"Drugim rije ima," rekao je Heinrich, "ona govori da dvije stvari koje su sisavci imaju više zajedni kog nego dvije stvari koje su nametnici."

"Zna i li to," rekla je Babette, "da mi vi ljudi govorite kako štakor nije samo nametnik i glodavac nego i sisavac?"

Snijeg se pretvorio u susnježicu, susnježica u kišu.

Stigli smo do mjesta na kojem se središnja betonska ograda izmicala dvadeset jardi duga koj travnatoj površini ne višoj od rubnog kamena na plo niku. Ali, umjesto policajca koji je ovdje mogao skretati kolone na dvije dodatne trake autoputa, uvijek u Mylex odijelu nam je mahao da produžimo. Iza njegovih le a vidjela se smrtonosna gomila zgužvanog metala koju su inili Winnebago i ralica za snijeg. Iz velike i teško izlomljene olupine pušio se tanki hr avi dim. Dijelovi živih boja bili su razbacani na prili noj udaljenosti. Nije bilo znakova žrtava ili svježe krvi, što nas je navodilo na pomisao da je ve neko vrijeme prošlo od sudara rekreacijskog vozila i ralice, vjerojatno u trenutku u kojem se oportunitizam inio lako hranjivom manom s obzirom na situaciju. Vjerojatno zbog osljepljuju eg snijega voza pri pokušaju prelaska na drugu stranu nije ondje zapazio ralicu za snijeg.

"Sve sam to ve vidjela prije," rekla je Steffie.

"Kako to misliš?" upitao sam.

"To se ve dogodilo jednom prije. Upravo ovako. uvijek u žutom odijelu s gas-maskom. Velika olupina u snijegu. Bilo je potpuno i to no ovako. Mi smo svi bili u autu. Kiša je stvarala male rupice u snijegu. Sve."

Heinrich je bio taj koji mi je rekao da izlaganje kemijskom otpadu može kod nekih osoba izazvati *deja vu*. Steffie nije bila prisutna kad je to rekao, ali mogla je uti o tome na radiju u kuhinji gdje su ona i Denise vjerojatno saznale o znojnim dlanovima i povra anju prije nogo su i same po ele pokazivati te simptome. Nisam vjerovao da Steffie zna što zna i *deja vu*, ali je bilo mogu e da joj je Babette rekla. Bilo kako bilo, *deja vu* više nije bio radni simptom trovanja Nyodeneom. Zamijenjen je komom, konvulzijama i poba ajem. Ako je Steffie saznala za *deja vu* na radiju, ali poslije propustila nadogradnju smrtonosnijim stanjima, to bi moglo zna iti da je obmanuta vlastitim aparatom sugestivnosti. Ona i Denise su bile usporene cijelu ve er. Zakasnile su sa znojnim dlanovima, zakasnile s mu ninom i opet s *deja vu*. Što je sve to zna ilo? Je li Steffie stvarno zamišljala kako je ranije vidjela olupinu ili je samo zamišljala da je zamišlja? Je li mogu e imati lažnu percepciju iluzije? Postoji li stvarni *deja vu* i lažni *deja vu*? Pitao sam se jesu li njezini dlanovi bili stvarno oznojeni ili je ona jednostavno zamišljala osje aj oznojenosti? I je li ona uistinu bila tako podložna sugestijama da bi mogla razviti svaki simptom kojega objave?

Osje am tugu zbog ljudi i udne uloge koju igramo u vlastitim nesre ama.

Ali što ako ona nije slušala radio i nije znala što je to *deja vu*? Što ako je prirodnim na inom razvijala stvarne simptome? Možda su znanstvenici bili u pravu na samom po etku u svojim prvim objavama prije nego što su ih zamijenili drugim simptomima. Što je bilo gore, stvarno stanje ili ono koje netko stvori sam, i je li to uop e imalo utjecaja? Postavlja sam sebi ta i sli na pitanja. Dok sam vozio, naizmjenice sam bio i profesor i student koji drži, tj. polaže, usmeni ispit temeljen na nekoj vrsti nadmudrivanja istan anim razlikama, višestoljetna zabava srednjovjekovnih besposli ara. Može li devetogodišnja djevoj ica pobaciti snagom sugestije? Da li bi prije toga morala ostati trudna? Može li snaga sugestije biti toliko jaka i na ovaj na in raditi unatrag, od poba aja da trudno e do menstruacije do ovulacije? Što dolazi prije, menstruacija ili ovulacija? Razgovaramo li mi o pukim simptomima ili duboko ukorijenjenim stanjima? Je li simptom znak ili stvar? Što je to stvar i kako znamo da to nije neka druga stvar?

Isklju io sam radio, ne da mi to pomogne razmišljati, ve da me sprije i u razmišljanju. Automobili su se zanosili i proklizavali. Netko je bacio omot žvaka ih guma kroz prozor i Babette je održala ogor eni govor o bezobzirnim ljudima koji bacaju sme e po autoputovima i prirodi.

"Re i u ti još nešto što se ve dogodilo prije," rekao je Heinrich. "Ostat emo bez benzina."

Kazaljka je drhtala sasvim blizu oznake za prazno.

"Uvijek ima rezerve," rekla je Babette.

"Kako to uvijek može biti rezerve?"

"Tako je konstruiran spremnik. Da ne ostaneš bez goriva."

"Ne može *uvijek* biti rezerve. Ako se nastaviš voziti moraš ostati bez goriva."

"Pa ne voziš se vje no."

"Kako znaš kad treba stati?" pitao je.

"Kad se približiš benzinskoj postaji," odgovorio sam mu, i baš se pojavila, prazna i kišom oprana gra evina s ponosnim pumpama poredanim iza niza višebojnih zastava. Skrenuo sam, isko io iz auta i otr ao do pumpi glave uvu ene u podignuti ovratnik kaputa. Prostor nije bio zaklju an, što je zna ilo da su radnici napustili postaju iznenada, ostavivši stvari kakve jesu, na zanimanje ljubopitljivima, poput alata i grn arije neke pueblo civilizacije, kruh u pe i, stol postavljen za troje, misterij koji e proganjati generacije. Dohvatio sam to ilo za bezolovni benzin. Zastave su bu no vijorile na vjetru.

Nekoliko minuta kasnije, opet na cesti, ugledali smo nevjerojatan i zapanjuju i prizor. Pojavio se na nebu lijevo ispred nas i morali smo se udubiti u sjedišta i uvu i glave da bismo jasnije vidjeli, uzvikivali smo poluzavršene fraze. Bio je to crni pokretni oblak, zra no-toksi ni fenomen, osvjetljen jasnim snopovima sa sedam vojnih helikoptera. Pratili su njegovo vjetrom nošeno kretanje, držali ga na oku. Glave su se okretale u svim automobilima, voza i su trubili da bi upozorili druge, lica su se pojavljivala na prozorima, dojmovi su se nizali u izvanzemaljskom u enju.

Golema tamna masa kretala se poput nekog broda smrti iz nordijske legende u no noj pratnji oklopljenih spodoba sa spiralnim krilima. Nismo bili sigurni kako reagirati. Bilo je strašno vidjeti to tako blizu, tako nisko, ispunjeno kloridima, benzinima, fenolima, hidrokarbonatima, ili što je ve to no bio njegov otrovni sadržaj. Ali, to je tako er bilo spektakularno, dio veli ine tog poražavaju eg doga aja, poput živopisne slike na ranžirnom kolodvoru ili ljudi što su klipsali preko snježnog nadvožnjaka s djecom, hranom i stvarima, tragi ne vojske osiromašenih. Naš strah pratilo je strahopoštovanje koje je grani ilo s vjerskim. Svakako je mogu e osje ati strahopoštovanje prema ne emu što prijeti tvojemu živom, doživljavati to kao kozmi ku silu, toliko ve u od tebe samoga, mo niju, stvorenu elementarnim i svoje glavim ritmovima. To je bila smrt na injena u laboratoriju, definirana i mjerljiva, ali smo u tom trenutku o njoj razmišljali jednostavno i primitivno, kao o nekoj sezonskoj zemaljskoj perverziji, kao o poplavi ili uraganu, ne emu što ne podliježe kontroli. Naša bespomo nost nije se inila sukladna ideji o doga aju koji je prouzro io ovjek.

Na stražnjem sjedištu djeca su se borila za dalekozor.

Cijela je stvar bila udesna. inilo se kao da je oblak osvjetljen za nas, kao da smo postali dijelom zvu no-svjetlosne predstave u kojoj se maglica za stvaranje atmosfere povija ratištem gdje je ubijen kralj. Ali, ovo emu smo svjedo ili nije bila povijest. To je bila neka tajna stvar u procesu truljenja, neki usnuti osje aj koji prati spava a za budnosti. Rakete su izletjele iz helikoptera i rasprsnule se u sladolede crvenog i bijelog svjetla. Voza i su pritiskali trube, a djeca uzverala na prozore, lica priljubili, ruži aste dlanove pritislili uz staklo.

Cesta je skrenula i odvojila se od toksi nog oblaka, pa je promet za neko vrijeme protjecao slobodnije. Na petlji u blizinu skautskog kampa u glavnu prometnu bujicu su se uklju ila dva školska autobusa koji su prevozili umobolne iz Blacksmitha. Prepoznali smo voza e, opazili poznata lica kroz prozore, ljude koje smo vi ali iza rijetke živice u azilu ili kako hodaju u krugovima sve užim i užim, a sve brže i brže, poput stvari u vrte em stroju. Osjetili smo neobi nu privrženost prema njima i olakšanje jer se netko revno i profesionalno pobrinuo za njih. To kao da je zna ilo kako je struktura ostala netaknuta.

Provezli smo se pored znaka za najfotografiraniji štagalj u Americi.

Prošao je još sat prije nego se promet po eo slijevati u jednu kolonu na prilazu u kamp. ovjek u Mylex odijelu mahao je baterijskom svjetiljkom prema svjetle im kubusima koji su nas upu ivali na parkiralište smješteno na atletski stadion i druge otvorene prostore. Ljudi su izašli iz šume, neki su imali šljemove sa svjetiljkama, neki su nosili trgova ke vre ice, djecu, ku ne ljubimce. Automobil je poskakivao duž blatnih staza, preko jaraka i kamenja. Pokraj glavne zgrade ugledali smo grupu žena i muškaraca s podlošcima za papire u rukama i ru nim radiostanicama, službenike bez Mylex odijela, stru njake za novu znanost evakuacije. Steffie se pridružila Wilderu u nestalnom snu. Kiša je popustila. Ljudi su ugasi li svjetiljke na

šljemovima, nesigurno sjedili u automobilima. Čudni duga ki put je završio. Čekali smo da nas dosegne osjećaj zadovoljstva, neka atmosfera tihog dovršetka u zraku, zasluženi umor koji obećava miran i dubok san. No ljudi su sjedili u svojim ugašenim automobilima promatrajući i jedni druge kroz zatvorene prozore. Heinrich je jeo čokoladicu. Slušali smo kako njegovi zubi zapinju u karamelu i glukoznoj masi. Naposljetku, jedna je obitelj, njih petero, izašla iz Datsun Maxime. Na sebi su imali pojaseve za spašavanje a u rukama rakete.

Male grupice skupljale su se oko izvjesnih ljudi. Tu su bili izvori informacija i glasina. Jedna osoba bila je zaposlena u tvornici kemikalija, druga je slučajno čula kako je netko nešto rekao, treća je imala rođaka u državnoj agenciji. Istinite, lažne i razne druge novosti kružile su spavaonicom proizašle iz tih zbijenih skupina.

Bilo je rečeno kako će nam dopustiti povratak kućama odmah ujutro, da se vlada uključila u prikrivanje događaja, da je jedan helikopter ušao u oblak i nikada se nije vratio, da su doveli pse iz New Mexica i padobranima ih bacili na livadu u riskantnom noćnom letu, da se u gradu Farmingtonu neće moći živjeti slijedećih četrdeset godina.

Prije su neprestano kružile. Nijedna stvar nije bila manje-više uvjerljivija od neke druge stvari. Kao ljudi izbačeni iz stvarnosti bili smo oslobođeni potrebe za razlikovanjem.

Neke obitelji su odabrale spavati u svojim automobilima, druge su bile prisiljene na isti izbor jer više nije bilo mjesta za njih u sedam ili osam zgrada koliko ih je bilo u kampu. Mi smo bili u velikoj baraci, jednoj od tri u kampu, a s generatorom koji je sada radio bilo nam je razmjerno udobno. Crveni križ je dopremio poljske krevete, prenosive grijalice, sendviče i kavu. Bile su tu i kerozinske svjetiljke kao dodatno osvjetljenje stropnih. Mnogi su ljudi imali radio-prijemnike, višak hrane koju su dijelili s drugima, deke, sjedalice za plažu, suvišnu odjeću. Mjesto je bilo prepunjeno, još uvijek prilično hladno, ali pogled na medicinske sestre i dobrovoljce ulijevao je nadu da su djeca na sigurnom, a prisutnost drugih nasukanih duša, mladih žena s djecom, starih i nemo njih, budio je u nama izvjesnu nepokolebljivost i volju, prirodnu nesebičnost dovoljno izraženu da djeluje kao zajedništvo. Ovaj veliki sivi prostor, vlažan i ogoljen i izgubljen za povijest tek nekoliko sati prije, bio je na neobičan način mjesto razumijevanja, ispunjeno željom za zajedništvom i jedinstvenim glasom.

Skuplja i novosti kretali su se od jedne do druge grupice, s tendencijom priključivanja. Sve ima. Na taj sam se način i ja polako kretao po baraci. Bilo je devet centara za evakuaciju, saznao sam, uključujući i naš i Kung Fu Palace. Iron City nisu ispraznili, a nisu ni većinu gradova u našem širem području. Također je bilo rečeno da je guverner države na putu ovamo iz glavnoga grada u svom specijalnom helikopteru. Vjerojatno će sletjeti na polje graha izvan napuštenog grada kako bi se guverner mogao ukazati na deset, petnaest sekundi, pun pouzdanja i četvrtaste vilice, u planinarskoj jakni, u dosegu kamera, da bi demonstrirao svoju neuništivost.

Na svoje veliko iznenađenje, koje mi je onda olakšalo proboj kroz vanjske rubove jedne od većih skupina, otkrio sam da je moj vlastiti sin bio u središtu rasprave govoreći i svojim novootkrivenim glasom, tonom oduševljenja nekontroliranom katastrofom. Govorio je o radio-toksičnom fenomenu na tehnici na in, iako je njegov glas činio sve samo nije pjevao nikakvo predskazanje. Izgovorio je i ime, derivat Nyodena, s neskrivenim užitkom, pridajući i morbidno zadovoljstvo samom zvuku. Ljudi su pažljivo slušali ovog adolescentskog dječaka u maskirnoj jakni i kapi, s dalekozorom obješenim oko vrata i "idiot" kamerom pričvršćenom za pojas. Njegova je dob nesumnjivo utjecala na njih. Po njoj je bio iskren i istinit, nije služio nikakvom pojedinačnom interesu i imao je svijest o okolišu, njegovo poznavanje kemije bilo je svježije i suvremenije.

Čuo sam ga kako govori: "To ime su špricali prolivenu kemikaliju na ranžirnom kolodvoru vjerojatno je bila lužnata pjena. No bio je to jedan od onih slučajeva kada je premalo isto prekasno. Pretpostavljam da bi u zoru mogli uzletjeti sa zaprašivača ima usjeva i bombardirati toksični oblak većinom količinom lužnate pjene što bi ga moglo razbiti i pretvoriti u milijun bezopasnih pahuljica. Lužina je uobičajeni naziv za soda karbonat koji se upotrebljava u proizvodnji stakla, keramike, deterdženata i sapuna. Također ga upotrebljavaju u pripravi sode bikarbone koju su mnogi od vas gutali nakon noći provedene u gradu."

Pod dojmom dje akova znanja i mudrosti ljudi su mu htjeli biti što bliže. Bilo je nevjerojatno uti ga kako govori s takvom lako om gomili neznanaca. Je li to pronalazio samoga sebe razlikuju i svoju vrijednost prema reakcijama drugih? Je li mogu e da e iz meteža i zbrke koje je donio ovaj strašan doga aj izgraditi svoj put u svijet?

"Vjerojatno se svi pitate što je to to no Nyodene D. o kojem toliko slušamo? Dobro pitanje. Prou avali smo to u školi, gledali filmove o štakorima koji su dobili gr eve i tako dalje. Dakle, okay, to je u temelju jednostavno. Nyodene D. je pregršt raznih stvari pomiješanih zajedno, a sve su one nusprodukti u proizvodnji insekticida. Izvorna stvar ubija žohare, a nusprodukt ubija sve ostalo. Mala šala našeg profesora."

Zapucketao je prstima i lagano zamahnuo lijevom nogom.

"Kad je u prahu nema boje ni mirisa i vrlo je opasan, ali ini se da nitko ne zna što to no može prouzro iti ljudima ili njihovim potomcima. Istraživali su godinama i, ili nisu sigurni ili znaju, a ne žele re i. Neke su stvari suviše grozne da bi se objavile."

Podigao je obrve i po eo komi no trzati, jezik je isplazio u kutu usana. Izenadio sam se za uvši kako se ljudi smiju.

"Kad jednom dospije u zemlju, vijek trajanja mu je etrdeset godina. To je duže nego kod velikog broja ljudi. Nakon pet godina zapazit ete razne vrste gljiva izme u prozora i roleta, na odje i i hrani. Nakon deset godina rešetke na ogradama e potpuno zahr ati, a zatim propadati i truliti. Kolosijeci na ranžirnom kolodvoru e se iskriviti. Bit e razbijenoga stakla i trauma u ku nih ljubimaca. Nakon dvadeset godina vjerojatno ete se morati zaklju ati na tavan i jednostavno iš ekivati svoju sudbinu. Pretpostavljam da se u svemu ovome krije pouka. Upoznaj svoje kemikalije."

Nisam želio da me ugleda. To bi probudilo njegovu svijest o sebi, podsjetilo na prijašnji život sumornog dje aka sklonog bijegu. Neka cvjeta, ako je to bilo ono što je inio, u ime zle sre e, strašne i slu ajne nezgode. Zato sam se iskrao pored ovjeka u bucama omotanim plastikom i usmjerio se prema najudaljenijem kraju barake gdje smo ve prije na inili vlastiti kamp.

Smjestili smo se odmah do crna ke obitelji Jehovinih svjedoka. Muškarac i žena sa sinom od oko dvanaest godina. Otac i sin su dijelili brošure ljudima u blizini i ini se kako nisu imali problema u nalaženju voljnih primatelja i slušatelja.

Žena se obratila Babette: "Zar ovo nije nešto?"

"Ništa me više ne može iznenaditi," rekla je Babette.

"Nije li to istina."

"Izenadilo bi me kad ne bi bilo iznena enja."

"To je vrlo to no."

"Ili kad bi se doga ala samo sitna iznena enja. To bi bilo iznena enje. Umjesto stvari kao što je ova."

"Bog Jehova ima u pripravi ve e iznena enje od ovoga," rekla je žena.

"Bog Jehova?"

"Upravo on."

Steffie i Wilder spavali su na jednom od poljskih kreveta. Denise je sjedila na drugom kraju zadubljena u *Referencijalni savjetnik za lije nike*. Nekoliko zra nih madraca bilo je prslonjeno na zid. Stvorio se duga ak red na telefonu za hitne slu ajeve, ljudi su zvali svoje ro ake ili pokušavali upasti u neki radio program uživo. Ovdje su radio-prijemnici bili namješteni uglavnom na takve emisije. Babette je sjedila u stolcu za kampiranje i pregledavala platnenu torbu punu hrane i drugih potrepština. Opazio sam staklenke i kutije koje su mjesecima stajale u hladnjaku.

"Mislila sam da je ovo dobra prigoda za odustajanje od masnih jela," rekla je.

"Zašto baš sada."

"Ovo je vrijeme discipline, mentalne strogosti. Gotovo smo na rubu."

"Mislim da je zanimljivo u mogu oj katastrofi za tebe, obitelj i tisu e drugih ljudi vidjeti prigodu za odustajanje od masnih jela."

"Prihva aš disciplinu tamo gdje je možeš prona i," rekla je. "Ako ne jedem sada svoj jogurt, mogu ga onda prestat i kupovati zauvijek. Osim što u, mislim, izostaviti pšeni ne klice."

Natpis na etiketi je izgledao inozemno. Dohvatio sam staklenku pšeni nih klica i pažljivo ispitaio etiketu.

"Njema ka je," rekao sam joj. "Pojedi je."

Bilo je ljudi u pidžami i šlapama. ovjek s puškom obješenom o rame. Djeca koja su puzala u svojim vre ama za spavanje. Babette je mahnula rukom u želji da joj se približim.

"Molim te da ne uklju ujemo radio," šapnula je. "Tako da djevoj ice ne slušaju. Još nisu dobile ništa drugo osim *deja vu*. Htjela bih da tako i ostane."

"A što ako su simptomi stvarni?"

"Kako mogu biti stvarni?"

"A zašto ne bi mogli biti stvarni?"

"Imali su ih tek nakon što su bili na radiju," šapnula je.

"Je li Steffie ula za *deja vu* na radiju?"

"Morala je uti."

"Kako znaš? Jesi li bila s njom kad su to emitirali?"

"Nisam sigurna."

"Promisli."

"Ne mogu se sjetiti."

"Sje aš li se da si joj možda govorila što zna i *deja vu*."

Zahvatila je žlicom jogurt i zastala duboko zamišljena.

"To se dogodilo ranije," rekla je napokon.

"Što se dogodilo ranije?"

"Jogurt, pa kako sjedimo ovdje i govorimo o *deja vu*."

"Ne želim to uti."

"Jogurt mi je bio u žlici. Vidjela sam to kao u bljesku. Stvarno iskustvo. Prirodno, od pravog mlijeka, nemasni."

Jogurt je još uvijek bio u žlici. Promatrao sam kako stavlja žlicu u usta, oprezno, kao da ispituje pokret nasuprot iluziji istovrsnog izvornika. Iz svog položaja u u nju pokazao sam joj da se još približi.

"Heinrich kao da izlazi iz svoje ljušture," šapnuo sam.

"Gdje je on? Nisam ga vidjela."

"Vidiš li onu hrpu ljudi? On je u samom središtu. Pripovijeda im što zna o toksi nom fenomenu."

"A što zna?"

"Ispada da zna zapravo dosta."

"Zašto nam nije rekao?" šapnula je.

"Vjerojatno je umoran od nas. On ne misli da je vrijedno truda biti duhovit i šarmantan pred obitelji. Takvi su sinovi. Mi predstavljamo pogrešnu vrstu izazova."

"Duhovit i šarmantan?"

"Pretpostavljam da je to u njemu ve neko vrijeme. Bilo je samo pitanje pronalaženja pravog vremena za iskušavanje nadarenosti."

Primaknuta se još bliže tako da su se naše glave gotovo dodirivale.

"Zar ne misliš da bi trebao oti i tamo?" rekla je. "Neka te vidi u gomili. Pokaži mu da je otac prisutan u njegovu velikom trenutku."

. "Samo e se uzrujati ako me vidi u gomili."

"Zašto?"

"Ja sam njegov otac."

"Pa eš, ako odeš, sve upropastiti, jer eš ga postidjeti i sputati ga u govoru tim vašim otac i sin odnosom. A ako ne odeš, on nikada ne e saznati da si ga vidio u njegovu velikom trenutku i mislit e da se u tvojoj prisutnosti mora i dalje jednako ponašati, nekako mrzovoljno i obrambeno, umjesto ovim novim na inom, ugodnim i pobjedonosnim."

"To je ma s dvije oštrice."

"A da ja odem?" šapnula je.

"Pomislit e da sam te ja poslao."

"Zar bi to bilo tako strašno?"

"On misli da se ja koristim tobom kako bih ga natjerao da u ini što želim."

"U tome ima i malo istine, Jaek. Ali onda, emu služe pomajke ako ne za sitna prepucavanja me u krvnim srođnicima?"

Približio sam se još više i još više utišao glas.

"Samo *Životni spasitelj*" rekao sam.

"Što?"

"Samo malo sline s kojom nisi znala što bi."

"To je bila pilula *Životnog spasitelja*" šapnula je i na inila O spojivši palac i kažiprst.

"Daj mi jednu."

"To je bila posljednja."

"Koji okus - *brzo*."

"Trešnja."

Naškubio sam usta i ispuštio nekoliko zvukova kakvi se uju kod sisanja. Prišao nam je crnac s brošurama i u nuo do mene. Rukovali smo se srda no i produženo. Otvoreno me je prou avao odavaju i utisak kako je prevalio ovu neprohodnu udaljenost, prisilivši i svoju obitelj na to, ne da bi izbjegao otrovne kemikalije, nego pronašao jednu osobu koja e razumjeti ono što je morao izgovoriti.

"To se doga a svuda, zar ne?"

"Više-manje," rekao sam.

"A što poduzima vlada?"

"Ništa."

"To ste vi rekli, ne ja. Samo jedna rije u jeziku može opisati djelatnost vlade i vi ste izgovorili upravo tu rije . Nisam uop e iznena en. Ali, kad razmišljate o tome, što oni uop e mogu poduzeti? Jer, ono što dolazi, dolazi neumitno. Nema te vlade na svijetu koja bi bila dovoljno snažna i zaustavila to. Je li ovjeku poput vas poznata veli ina staja e vojske u Indiji?"

"Jedan milijun."

"Nisam to ja rekao, vi ste. Jedan milijun vojnika i oni to ne mogu zaustaviti. Zna li tko ima najbrojniju staja u vojsku na svijetu?"

"Ili Kina ili Rusija, iako i Vijetnamci moraju biti spomenuti."

"Recite mi ovo," rekao je. "Mogu li Vijetnamci to zaustaviti?"

"Ne."

"Ovdje je, zar ne? Ljudi to znaju. Osjeaju u kostima. Božje kraljevstvo dolazi."

Bio je visok i vitak ovjek rijetke kose i razmakom izme u prednja dva zuba. u ao je s lako om, djelovao je opušteno i kao da mu je udobno. Shvatio sam da je nosio odijelo i kravatu zajedno s teniscama.

"Nisu li ovo veliki dani?", rekao je.

Promatrao sam njegovo lice u nastoje i prona i klju ispravnog odgovora.

"Osje ate li njegov dolazak? Je li po eo? *Želite* li ga?"

Zibao se na nogama dok je govorio.

"Ratovi, glad, potresi, vulkanske erupcije. Sve je to po etak koji se ostvaruje. Recite svojim vlastitim rije ima, postoji li išta što bi moglo sprije iti njegov dolazak kad jednom odabere trenutak?"

"Ne."

"Vi ste to izgovorili, ja nisam. Poplave, uragani, epidemije udnih novih bolesti. Je li to znak? Je li to istina? Jeste li pripravnici?"

"Osjeaju li ga ljudi uistinu u kostima?", rekao sam.

"Dobre vijesti putuju brzo."

"Govore li ljudi o tome? Jeste li stekli utisak, na vašim od-vrata-do-vrata ophodnjama, da ga ljudi žele?"

"Ne radi se o tome žele li ga. Radi se o tome kamo sam stigao da upotpunim popis. Radi se o - izvucite me odavde istog trena. Ljudi pitaju, 'Izmjenjuju li se godišnja doba u Božjem kraljevstvu?' Pitaju, 'Ima li pokretnih mostova i povratnih boca?' Drugim rije ima, govorim vam da su oni na putu u samo središte zbivanja."

"Vi to osjećate kao dubinsko bujanje."

"Iznenadno okupljanje. To no re eno. Jednom sam pogledao i znao sam. Ovo je uvijek koji razumije."

"Potresi nisu u porastu, statistički."

Nasmiješio mi se svisoka. Osjetio sam kako sam to doista zaslužio, premda nisam znao zašto. Možda citirati statistiku u lice mojim vjеровanjima, strahovima, žudnjama, zna i ulazak u osjetljivo područje.

"Kako planirate provesti svoje uskršne dane?", rekao je kao da pita za predstojeći i produženi vikend.

"Zar ćemo ga svi doživjeti?"

"Ili ste me u pokvarenima ili me u spašenima. Pokvareni će po etički trunuti dok budu hodali ulicom. Iskusiće kako im oči ispadaju iz vlastitih duplji. Prepoznati će ih po ljepljivosti i izgubljenim dijelovima. Oni će slijediti glib koji su sami poluili. Sav sjaj Armageddona je u truleži. Spašeni se prepoznaju po isto i izdržanosti. Ne povodi se blistavim putovima, tako prepoznajemo spašenoga."

Bio je ozbiljan uvijek, bio je kako-stvari-stoje i praktičan, sve do vrha svojih tenisica. Pitao sam se o tom njegovom sablasnom samopouzdanju, o toj oslobođenosti svake sumnje. Je li to smisao Armageddona? Gubitak dvosmislenosti, gubitak sumnje. On je bio pripravan utratiti u slijedeći i svijet. Trudio se ulijevati taj slijedeći i svijet u svoju svijest, zapanjujuće dogajajući koji su se njemu činili stvarima, jasnim samim po sebi, razumnim, neminovnim, istinitim. Nisam osjećao Armageddon u kostima, ali sam bio zabrinut za ljude koji jesu, koji su za nj bili spremni, koji su ga žarko željeli, koji su telefonirali zbog njega, podizali novac iz banke. Kad bi bilo dovoljno ljudi koji bi željeli da se dogodi, bi li se dogodio? Koliko ljudi je dovoljno ljudi? Zašto razgovaramo u ovom položaju urođeni kogu nju?

Urođeno mi je pamflet s naslovom "Dvadeset uobičajenih grešaka o smaku svijeta." S naporom sam se uspravio iz nju, osjećajući i vrtoglavicu i bol u leđima. U prednjem djelu dvorane neka je žena nešto govorila o izlaganju toksičnim sredstvima. Njezin tanuš glas gotovo se izgubio u mješavini žamora barake, potmuloj tutnjavi koju ljudi po navici stvaraju u velikim zatvorenim mjestima. Denise je odložila svoj istraživački rad i ružno me gledala. Bio je to pogled koji je obično uvala za svog oca i njegov najsvježiji gubitak stalne adrese.

"Što ne valja?" upitao sam je.

"Nisi li čuo što je rekao glas?"

"Izloženost."

"Tako je," rekla je oštro.

"Kakve to ima veze s nama?"

"Ne s nama," rekla je. "S tobom."

"Zašto sa mnom?"

"Nisi li ti bio taj koji je izišao iz auta da ga napuni benzinom?"

"Gdje je bio otrovni oblak u tom trenutku?"

"Neposredno ispred nas. Zar se ne sjećate? Vratio si se u auto, pa smo još malo vozili i ugledali ga pod svim tim svjetlima."

"Ti govoriš da je, kad sam izišao iz auta, oblak mogao biti dovoljno blizu i da sam mogao pokisnuti?"

"Nije to tvoja greška," rekla je nestrpljivo, "ali, ti si zapravo bio dvije i pol minute točno u njemu."

Pošao sam prema prednjem kraju dvorane. Ljudi su stajali u dva reda. Od A do M i od N do Z. Na kraju svakog reda bio je sklopivi stol i na njemu mikro-kompjuter. Tehničari su se motali onuda, i žene i muškarci s bedževima na reverima i vrpčama u boji oko rukava. Stao sam iza obitelji koji su nosili pojaseve za spašavanje. Djelovali su vedro i veselo i dobro uvježbano. Debeli narančasti prsluci nisu djelovali osobito neobično iako smo svi mi bili manje-više na suhom, dobrano iznad razine mora, mnogo milja udaljeni od najbliže zračnice kolonije vode. Moćne promjene razotkrivaju razne vrste osebnih zastranjivanja samom iznenadnošću u svoga dolaska. Žestina osobitosti i individualnosti obilježavala je prostor od početka do kraja.

Redovi nisu bili duga ki. Kad sam stigao do A-M stola, uvijek koji je sjedio ondje tipkao je podatke na tipkovnici. Moje ime, starost, moje bolesti i tako dalje. Bio je mršav mladi uvijek koji je djelovao sumnji avo prema razgovoru izvan izvjesnih zacrtanih naputaka. Preko lijevog rukava svoje kaki jakne nosio je vrpca na kojoj je pisalo SIMUVAC.

Pojašnjavao sam okolnosti moje pretpostavljene izloženosti.

"Koliko dugo ste bili tamo?"

"Dvije i pol minute," rekao sam. "Smatra li se to dugim ili kratkim?"

"Ako vas bilo što dovede u dodir s kemikalijama to zna i da je nastala situacija."

"Zašto se lebde i oblak nije raspršio pod udarom vjetra i kiše?"

"Nije to vaš svakodnevni obla i . To je visoko definirani fenomen. Krcat je visokom koncentracijom nusprodukta. Gotovo da biste mogli ubaciti kuku u njega i odvu i ga na otvoreno more - pretjerujem da bi vam bilo jasnije."

"A što je s putnicima u automobilu? Morao sam otvoriti vrata i kad sam izašao i kad sam se vratio."

"Poznati su stupnjevi izloženosti. Rekao bih da je njihova situacija minimalnog rizika. Dvije i pol minute stajanja u njegovoj sredini je dvojbena i uznemiruju e. Kontakt nezašti ene kože i tjelesnih otvora. To je Nyodene D. Potpuno nova generacija toksa nog otpada. Ono što zovemo novom umjetnoš u. Jedan dio od milijun milijuna može poslati štakora u vje nost."

Gledao je u mene nepopustljivo nadmo nim pogledom iskusnog borca. O ito nije bog zna kako cijenio ljude iji samodopadni i prezašti eni životi nisu dopuštali susrete sa štakorima uništenih mozgova. Želio sam pridobiti ovoga ovjeka. Imao je pristup podacima. Bio sam spreman na servilnost i ulaganje ako bi ga to moglo sprije iti u dobacivanju povremenih poražavaju ih primjedbi o stupnju moje izloženosti i izgledu za preživljavanje.

"Zgodna je ta vrpca što je nosite oko ruke. Što zna i SIMUVAC? Zvu i zna ajno."

"Skra enica za simulirane evakuacije. Novi državni program za koji se još uvijek bore prona i nov ana sredstva."

"Ali, ova evakuacija nije simulirana. Stvarna je."

"Mi to znamo. Ali, mislili smo da je možemo upotrijebiti kao model."

"Kao oblik vježbe? Ho ete re i da ste iskoristili prigodu da upotrijebite stvarni doga aj za uvježbavanje simulacije?"

"Prenijeli smo ga ravno na ulicu."

"I kako ide?" rekao sam.

"Krivulja uklapanja nije onako glatka koliko bismo htjeli. Imamo višak vjerojatnosti. Plus što nemamo naše žrtve složene tamo gdje bismo htjeli da je ovo stvarna simulacija. Drugim rije ima, prisiljeni smo uzeti naše žrtve onakve kakve ih na emo. Nismo dobili skok u kompjuterskom prometu. Iznenada, to se prolilo, trodimenzionalno, po cijelom krajoliku. Morate uzeti u obzir injenicu da je sve što vidite ve eras stvarno. Još uvijek moramo mnogo toga uglancati. Ali, to je i svrha ove vježbe."

"Što je s kompjuterima? Jesu li to stvarni podaci koje propuštate kroz sustav ili su to stvari za uvježbavanje?"

"Pogledajte," rekao je.

Proveo je prili no vremena tipkaju i i zatim prou avaju i šifrirane odgovore na ekranu - znatno duže vrijeme, inilo mi se, od vremena koje je posve ivao ljudima što su mi prethodili u redu. Zapravo, po eo sam osje ati da me drugi ljudi promatraju. Stajao sam prekriženih ruku, nastoje i stvoriti sliku ravnodušnosti, nekoga u redu u željezariji dok eka blagajnicu da mu otkuca ra un za teški konop. inilo se kako je jedini na in da se neutraliziraju doga aji osujetiti prolaz kompjuterskim to kama koje su obilježile ra une moga života i smrti. Ne gledaj ni u koga, ne otkrivaj ništa, ostani nepomi an. Genijalnost primitivnog uma je u tome da može iskazati ljudsku bespomo nost na plemenite i lijepe na ine.

"Vi proizvodite velike brojeve," rekao je zure i u ekran.

"Ja sam bio vani samo dvije i pol minute. Koliko je to sekundi?"

"Nije stvar samo u tome koliko sekundi ste bili vani. Radi se o svim podacima koje ine vaš profil. Tipkao sam u vašu povijest. Dobivam brojke u zgradama i pulsiraju e zvjezdice."

"Što to zna i?"

"Ne želite znati."

Na inio je utišavaju u gestu kao da se neka osobito morbidna zanimljivost pojavljuje na ekranu. Pitao sam se što je mislio kad je rekao da je tipkao u moju povijest. Gdje je to no ona smještena? U nekoj državnoj ili federalnoj agenciji, nekom osiguravajućem društvu ili kreditnom poduzeću u ili medicinskom obratnom zavodu? Na koju je povijest mislio? Ja sam mu rekao samo nekoliko temeljnih podataka. Što je još znao? Je li znao za moje žene, moju upletenost u Hitlera, moje snove i strahove?

Imao je mršavi vrat i uši velike kao ručke vrata za pivo koje su išle uz izgladnjelu lubanju - nevinu predratni izgled ruralnog ubojice.

"Hoću li umrijeti?"

"Ne kao takav," rekao je.

"Kako to mislite?"

"Ne u tako puno riječi."

"Koliko je riječi potrebno?"

"Nije to pitanje riječi. To je pitanje godina. Znamo više za petnaest godina. U ovom vremenu mi definitivno imamo situaciju."

"Što znamo znati za petnaest godina?"

"Ako tada budete još živi, znate tako puno više nego danas. Nyodene D. ima životni vijek od trideset godina. Tada biste trebali prebroditi polovicu."

"Mislio sam da je trideset godina."

"Trideset godina u zemlji. Trideset godina u ljudskom tijelu."

"Dakle, da preživim tu stvar morat ću dogurati do osamdesete. Tada ću se moći opustiti."

"Znaju i ovo što danas znamo."

"No, čini se da je općenito shvaćanje kako u ovom trenutku ne znamo dovoljno da bili sigurni u bilo što."

"Dopustite da ovako odgovorim. Kad bih bio štakor ne bih želio biti nigdje u krugu od dvije stotine milja od zračnog fenomena."

"A kad biste bili uvijek?"

Pogledao me je pažljivo. Stajao sam prekrivenih ruku i buljio iznad njegove glave u smjeru ulaznih vrata u baraku. Pogledati u njega značilo bi objaviti svoju ranjivost.

"Ne bih se brinuo o tome što mogu vidjeti ili osjetiti," rekao je. "Ja bih nastavio i živio svoj život. Oženio se, stvorio dom, imao djecu. Nema razloga zbog kojeg to ne biste mogli učiniti, znaju i to što znamo."

"Ali, vi ste rekli da imamo situaciju."

"Nisam to ja rekao. Kompjuter je to rekao. Cijeli sustav to govori. To je ono što zovemo oznaka masovne baze podataka. Gladney, J. A. K. Ukucio sam ime, toksičnu tvar, vrijeme izloženosti, vaše osobne podatke, vaše medicinske podatke, vaše psihološke podatke, vaše policijske i bolničke. Vraćaju se pulsirajuće zvjezdice. To ne znači da će se bilo što dogoditi vama kao takvome, u najmanju ruku ne danas ili sutra. To naprosto znači da ste vi sveukupni zbroj vaših podataka. Nitko to ne može izbjeći."

"I ta masivna takozvana oznaka nije simulacija unatoč vrpci koju nosite oko rukava. Ona je stvarna."

"Ona je stvarna," rekao je.

Stajao sam potpuno nepomičan. Ako su mislili da sam već mrtav, možda već teže tomu da me ostave samog. Mislim da sam se osjećao onako kako bih se osjećao kad bi liječnik držao prema svjetlu rendgensku snimku koja pokazuje rupu u obliku zvijezde u središtu nekog mog vitalnog organa. Ušla je smrt. U tebi je. Rekao ti je da umireš, a ipak si odvojen od umiranja, možeš ga prepustiti dokolici, na rendgenskoj snimci ili kompjuterskom ekranu vidiš doslovno strašnu i otuđenu logiku svega toga. Kad je smrt prikazana grafički, kad je takoreklo vidiš kao na televiziji, tada osjećate sablasnu odvojenost stanja u kojem se nalaziš od sebe sama. Uvedena je mreža simbola, itava strašna tehnologija otrgnuta bogovima. Ona čini da se osjećate kao strancem u vlastitu tijelu.

Želio sam svoj akademski ogrtač i tamne naočale.

Kad sam se vratio na drugi kraj barake, troje mlađe djece je spavalo, Heinrich je zapisivao nešto na cestovnu kartu, a Babette je sjedila malo dalje sa Starim uvijekom Treadwellom i grupom slijepih ljudi. Itala im je iz male hrpe živopisno obojenih tabloida iz supermarketa.

Trebalo mi je nešto za odvratanje misli. Pronašao sam kamping stolac i sjeo uz zid iza Babette. Bilo je tu četvero slijepih, sestra i troje slabovidnih ljudi smještenih u polukrug licem prema itateljici. Prolaznici su se zaustavljali, poslušali ulomak ili dva i zatim odlazili. Babette je itala svojim pripovjedačkim glasom, istim iskrenim i pijevnim tonom koji je upotrebljavala kad je Wilderu itala bajke ili erotske ulomke svome suprugu u njihovom željeznom krevetu visoko iznad duge prometne košnice.

Najavila je priču s naslovnice. "Život poslije smrti uz garanciju bonus kupona." Zatim je okrenula oznaku na stranici.

"Znanstvenici znamenitog Instituta za napredna istraživanja Sveučilišta Princeton iznenadili su svijet predstavljanjem apsolutnog i neporecivog dokaza o životu poslije smrti. Istraživač svjetski poznatog Instituta koristio se hipnozom kako bi naveo stotine ljudi da se sjetite iskustava iz prijašnjih života koje su živjeli kao graditelji piramida, studenti u razmjeni i izvanzemaljci."

Babette je promijenila glas da bi interpretirala dijalog.

"Samo u prošloj godini," tvrdi hipnotičar reinkarnacije Ling Ti Wan, "pomogao sam stotinama ljudi u povratku u prijašnje živote pod djelovanjem hipnoze. Jedan od mojih najudesnijih subjekata bila je žena koja se mogla sjetiti svoga života lovačkog predvodnika u mezolitsko doba prije deset tisuća godina. Bilo je izvanredno čuti ovu slabašnu stariju gospođu u haljini od poliestera kako opisuje svoj život mišićavog muškog poglavice koja je horda nastanjivala tresetište i lovila divlje svinje primitivnim lukovima i strijelama. Ona je mogla identificirati karakteristike toga doba koje su poznate samo obrazovanim arheolozima.

Kad je izgovorila nekoliko riječi i u govoru iz tog vremena, jeziku nevjerojatno nalik modernom njemačkom jeziku."

Babettin glas povratio je ton izravnog pripovijedanja.

"Dr. Shiv Chatterjee, fitness guru i fizičar visoke energije nedavno je šokirao publiku u televizijskom studiju za vrijeme emitiranja programa uživo, povezujući i dva podrobno dokumentirana slučaja dviju žena, nepoznatih jedna drugoj, tek da bio otkrio kako su one bile sestre blizanke u izgubljenom gradu Atlantidi prije pedeset tisuća godina. Obje žene opisuju grad, prije njegovog misterioznog i katastrofičnog potona a u more, kao isti i dobro vođen glavni grad gdje je kretanje bilo sigurno u gotovo svako doba dana i noći. Danas su obje prehrambeni stilisti za NASU."

"Još je čudniji slučaj petogodišnje Patti Weaver koja je Dr. Chatterjeeu pružila uvjerljive dokaze o svom prijašnjem životu kao ubojici KGB-a odgovornom za neriješena ubojstva slavnih osoba Howarda Hughesa, Marilyn Monroe i Elvisa Presleya. Poznat u međunarodnim špijunskim krugovima kao 'Guja' zbog smrtonosnog otrova koji ne ostavlja tragove, a koji je injekcijom ubrizgavao u pete svojih slavnih žrtava, ubojica je poginuo u eksploziji helikoptera u Moskvi samo nekoliko sati prije nego što se mala Patti Weaver rodila u gradu Popular Mechanics u Iowi. Ne samo što je imala iste tjelesne biljege kao 'Guja', već i iznimnu nadarenost za ruske riječi i fraze."

"Ponavljao sam ispitivanje ovoga subjekta najmanje desetak puta", kaže Dr. Chatterjee. "Upotrijebio sam najteže stručne metode da je navedem na proturječnost. Ali, njezina je priča nevjerojatno dosljedna. To je pripovijest o dobru koje može izniknuti iz zla." "Mala Patti je izjavila, u trenutku moje smrti kao 'Guje', vidjela sam blistavi krug svjetlosti. Činilo se kao da mi želi dobrodošlicu, kao da me poziva. Bilo je to toplo duhovno iskustvo. Ja sam naprosto hodala prema njoj. Uopće nisam bila tužna."

Babette je glumila glasove Dr. Chatterjeea i Patti Weaver. Njezin Chatterjee je bio topli i mekani Englez s indijskim akcentom koji je fraze izgovarao odsjehom. Patti je odglumila kao djevojku junakinju u nekom suvremenom filmu, jedinu osobu na ekranu koja se ne da zastrašiti tajanstvenim i jezovitim prikazanjima.

"U uzbudljivom nastavku mala Patti je otkrila kako su tri superpoznate osobe ubijene iz istog nevjerojatnog razloga. Svatko od njih je u vrijeme smrti tajno posjedovao Sveto torinsko

platno znamenito po svojim svetim iscjeljivim moćima. Zabavlja i Elvis i Marylin bili su žrtve noćnih mora zbog droge i alkohola i potajno su se nadali povratiti duhovni i tjelesni mir brišu i se Svetim platnom nakon boravaka u sauni. Kontroverzni milijunaš Howard Hughes je patio od sindroma prestanka aktivnosti treptanja, bizarnog stanja zbog kojeg nije mogao otvoriti oči i satima nakon jednostavnog treptaja i otkrio je vjerovao kako će mu pomoći liječenje udesna moć platna sve do Guine intervencije hitrom injekcijom fantomskog otrova. Patti je pod hipnozom još otkrila kako je KGB dugo nastojao doći i u posjed Svetog torinskog platna po nalogu članova Politburoa, čestitog izvršnog komiteta Komunističke partije, koji su ubrzano starjeli i poboljšavali. Posjedovanje Platna je navodno stvarni motiv pokušaja atentata na papu Ivana Pavla II u Vatikanu - pokušaja koji nije uspio samo zato što je tada Guja već poginuo u stravičnoj helikopterskoj nesreći i ponovno se rodio u liku pjegave djevojke iz Iowe."

"Bonus kupon 'Bez rizika' na dnu stranice omogućit će vam zajamjeni pristup desetinama dokumentiranih slučajeva života poslije smrti, vječno živoga života, prijašnjih iskustava života, posmrtnog života u svemiru, preseljenja duša i poimeni njih uskrsnuće a kroz kompjuterske tehnike struje svijesti."

Proučavao sam lica u polukrugu. Nijedno nije djelovalo za ueno ovim primjerima. Stari uvijek Treadwell je palio cigaretu iznerviran drhtanjem vlastite ruke, prisiljen ugasiti plamen prije nego što će mu spržiti prste. Nitko nije pokazao zanimanje za razgovorom. Prije je zaokupila neki skriveni kutak pasivnog vjerovanja. Bile su to, poznate i utješne na svoj neki udan na in, skupine tvrdnji ne manje stvarnih od naših svakodnevnih opipljivih kućnih inženjera. čak ni Babette u tonu svoga glasa nije odala neki znak skepticizma ili pokroviteljstva. Ja svako nisam bio ni u kakvu položaju koji bi mi pružao osjećaj nadmoćnosti nad ovim ostarjelim slušateljima, vide ima ili slijepima. Hod male Patti prema krugu svjetlosti zatekao me je u oslabljenu i prijemivom stanju. Želio sam vjerovati bar u taj dio pripovijesti.

Babette je objavila oglas. Stanfordov linearni akcelerator za trodnevnu dijetu protiv viška kilograma na određanim dijelovima tijela.

Uzela je drugi nasopis. Naslovna prijevodila se vode im prorocateljima u državi i njihovim predviđanjima za nadolazeću godinu. objavila je polako, ulomak po ulomak.

"Eskadroni NLO-a osvojiti će Disney World i Cape Canaveral. U udesnom zaokretu otkrit će se da je napad zapravo demonstracija ludosti ratovanja koja će dovesti do mirovnog sporazuma o zabrani testiranja atomskog oružja između Rusije i SAD."

"Duh Elvisa Presleya bit će opažen kako u zoru šeće svojom glazbenom palačom Graceland."

"Japanski konzorcij će kupiti čestit avion Air Force One i pretvoriti ga u luksuzni letelica i apartman s pogodnošću u punjenja goriva u zraku i pomoćnom letjelicom zrak-zemlja."

"Yeti će se dramatično pojaviti na području brdovitog i slikovitog Sjeverozapadnog Pacifika. Dlakava uspravna ovjekolika zvijer, visoka osam stopa i vjerojatno karika-kojanedostaje evolucije, blagonaklonost će prihvatiti turiste i pokazati se apostolom mira."

"NLO-i će podignuti potonulu Atlantidu iz njezina morskog groba na Karibima telekinezom i pomoćnim kablovima na injenih od tvari koje na zemlji još nisu otkrivene. Rezultat će biti 'grad mira' u kojem će novac i putovnice ostati nepoznate."

"Duh Lyndona B. Johnsona javit će se vodstvu televizijske tvrtke CBS radi dogovora za intervju uživo kako bi se obranio od napada na svoju osobu iznesenih u nedavno objavljenim knjigama."

"Lennonov ubojica Mark David Chapman zakonski će izmijeniti svoje ime u John Lennon i započeti novu karijeru kao rock tekstopisac u svojoj zatvorskoj ćeliji."

"Članovi sekte avionskih udesa otet će jumbo-jet i srušiti se na Bijelu kuću u uinu slijepo odanosti svom misterioznom vođi koji živi skriven od svijeta, poznat jedino pod imenom Ujak Bob. U nevjerojatno sretnim okolnostima Predsjednik i Prva dama će preživjeti s lakšim ozljedama, saznat će se od njihovih bliskih prijatelja."

"Mrtvi milijunaš Howard Hughes misteriozno će se pojaviti na nebu iznad Las Vegasa."

" udesni lijekovi koji e se masovno proizvoditi u farmaceutskim laboratorijima na NLO-ima u uvjetima svemirskog bestežinskog stanja doprinijet e izlje enju od tjeskobe, pretilosti i promjena raspoloženja."

"S onu stranu groba, mrtva živu a legenda John Wayne e telepatski komunicirati s predsjednikom Reaganom kako bi pomogao uobli iti ameri ku vanjsku politiku. Smekšan smr u, kršni glumac e zastupati blagonaklonu politiku mira i ljubavi."

"Superubojica iz šezdesetih Charles Manson pobje i e iz zatvora i tjednima terorizirati kalifornijsku provinciju prije nego što se putem pregovora preda vlastima u prostorijama Me unarodnog kreativnog menadžmenta, uz TV prijenos uživo."

"Zemljin jedini satelit, mjesec, eksplodirat e jedne vlažne no i u srpnju i opustošiti veliki dio našeg planeta plimama i kišama prašine i krhotina. Ali, posade NLO-a ista a e pomo i u raš iš avanju svjetske zaga enosti i tako najaviti doba mira i harmonije."

Promatrao sam publiku. Prekrižene ruke, glave lagano pognute. Za njih proro anstva nisu bila uznemiruju a. Bili su zadovoljni s kratkim izmjenama hitrih i nevezanih primjedbi kao što su to inili i u vrijeme stanki za reklame na TV. Budu nost iz jeftinih asopisa sa svojim mehanizmom optimisti nog zaokreta kod apokalipti nih doga aja možda i nije bila tako daleko od našeg trenutnog iskustva. Pogledaj nas, pomislio sam. Nasilno otpravljeni iz vlastitih domova, poslani u gorku no , tjerani otrovnim oblakom, strpani u provizorni smještaj, dvosmisleno osu eni na smrt. Postali smo sastavni dio prikaza katastrofe u medijima. Malena skupina starih i slijepih prepoznavala je proro anstva proricatelja kao doga aje tako blizu ostvarenja da ih treba unaprijed oblikovati prema našim potrebama i željama. Iz nekog trajnog osje aja nesre e velikih razmjera, mi neprestano izmišljamo nadu.

Babette je itala oglas za dijetalne sun ane nao ale. Stari ljudi su slušali sa zanimanjem. Vratio sam se u naše podru je. Želio sam biti blizu djece, gledati ih kako spavaju. Gledati djecu kako spavaju budi u meni osje aj pobožnosti, ini me dijelom spiritualnog sustava. To je najbliže što se mogu približiti bogu. Ako postoji svjetovna jednakost boravku u velikoj katedrali šiljastih tornjeva s mramornim stupovima i misti nom svjetloš u koja pada kroz dvokrilne goti ke prozore, onda je to promatranje djece u njihovim malim spavaonicama dok vrsto spavaju. Osobito djevoj ice.

Ve ina svjetala bila je sada ugašena. Žamor barake jenjavao je. Ljudi su se povla ili na spavanje. Heinrich je još uvijek bio budan, sjedio je na podu potpuno odjeven, le ima naslonjen na zid i itao Priru nik Crvenog križa za oživljavanje. On nije bio, kako god okreneš, dijete iji bi mi miran san mogao donijeti spokoj. Spavao je nemirno i nepostojano, škrgutao zubima, ponekad bi pao s kreveta i našli bi ga u zoru sklup anog u položaj fetusa kako drš e na drvenom podu.

" ini se da drže stvari pod kontrolom," rekao je.

"Tko?"

"Tko god da je odgovoran za situaciju tamo vani."

"Tko je odgovoran?"

"Nije važno."

"Kao da smo ba eni unatrag u vrijeme," rekao je. "Evo nas u kamenom dobu s poznavanjem svih tih velikih izuma nakon stolje a i stolje a napretka, ali, možemo li išta uiniti za poboljšanje života 'kamenodobljanaca'? Možemo li na initi hladnjak? Možemo li bar objasniti kako radi? Što je elektri na struja? Što je svjetlo? Živimo s tim stvarima svakoga dana naših života, ali kakve koristi od toga kad nas gurnu unatrag u vrijeme i ne možemo ljudima re i ni temeljne principe, a još manje u initi nešto što bi uistinu unaprijedilo uvjete njihova života. Reci mi jednu stvar koju možeš na initi. Bi li mogao na initi jednostavnu drvenu šibicu kojom bi kresnuti o kamen da upališ vatru? Mislimo da smo zna ajni i moderni. Spuštanja na mjesec, umjetna srca. Ali što ako se izgubiš u vremenu i na eš se licem u lice sa starim Grcima. Grci su izumili trigonometriju. Radili su autopsije i seciranje. Što bi ti mogao re i starom Grku na što on ne bi mogao re i, 'ništa naro ito.' Bi li mu mogao pri ati o atomu? Atom je gr ka rije . Grci su znali da se najve a zbivanja u svemiru ne mogu vidjeti o ima ovjeka. To su valovi, to su zra enja, to su estice."

"Nije nam tako loše."

"Sjedimo u ovoj golemoj pljesnivoj sobi. Kao da smo ba eni unatrag."

"Imamo grijanje, imamo svjetlo."

"To su stvari iz kamenog doba. I oni su imali toplinu i svjetlo. Imali su vatru. Trljali su kremen o kremen da dobiju iskru. Možeš li ti to uiniti? Bi li prepoznao kremen da ga vidiš? Kad bi te 'kamenodobljanac' pitao što je to nukleotid bi li mu mogao objasniti? Kako proizvodimo karbon papir? Što je staklo? Kad bi se sutra probudio u srednjem vijeku usred haranja epidemije, što bi mogao uiniti da je zaustaviš znaju i sve što znaš o napretku lijekova i bolesti? Ovdje je praktično ve dvadeset i prvo stoljeće i ti si pročitao stotine knjiga i asopisa i vidio stotine TV emisija o znanosti i medicini. Bi li mogao tim ljudima reći jednu malu ključnu stvar koja bi mogla spasiti milijun i pol života?"

"Rekao bih im, prokuhajte svoju vodu."

"Svakako. A zašto ne 'operite se iza ušiju.' To je otprilike jednako dobro."

"Još uvijek mislim da nama i nije tako loše. Nije bilo upozorenja. Imamo hranu, imamo radio-aparate."

"Što je radio? Što je princip radija? Hajde, objasni. Sjediš u sredini okružen ljudima. Oni upotrebljavaju kameno oruđe. Oni jedu lišinke. Objasni radio."

"Tu nema misterije. Možeš odati signale. Oni putuju zrakom, a prihvaćaju ih prijemnici."

"Oni putuju zrakom. Što, kao ptice? Zašto im ne bi rekao - arolija? Oni putuju zrakom u arobnim valovima. Što su nukleotidi? Ne znaš, zar ne? A to su graditelji života. Šemu služi znanje ako samo lebdi u zraku? Prelazi iz kompjutera u kompjuter. Mijenja se i raste svake sekunde svakoga dana. Ali, nitko zapravo ništa ne zna."

"Ti nešto znaš. Znaš o Nyodenu D. Vidio sam te s onim ljudima."

"To je bio jednokratni hir," rekao mi je.

Vratio se svom pitanju. Odlučio sam uhvatiti malo zraka. Vani je nekoliko grupa ljudi stajalo oko vatri u bašama od pedeset i pet galona. Neki je uvijek prodavao sokove i sendviče iz prikolice s otvorenom bočicom stranom. U blizini su bili parkirani školski autobusi, motori i mala kombi vozila takozvana "*ambulettes*". Neko sam vrijeme hodao uokolo. Neki su ljudi spavali u automobilima, drugi su postavljali šatore. Zrake baterijskih svjetiljki lagano su vijugale šumom u potrazi za zvukovima, tihi su glasovi dozivali. Prošao sam pored vozila ispunjenog prostitutkama iz Iron Cityja. Unutarnje svjetlo je bilo upaljeno, lica su ispunila prozore. Nalikovale su na ženske kontrolore u supermarketu, izblajhane, s dvostrukim podbratkom, pomirene sa sudbinom. Neki muškarac se približio prednjim vratima na vozačkoj strani i govorio kroz mali otvor na prozoru, njegov dah pretvarao se u bijelu maglicu. Radio je rekao: "Spekulacije sa svinjama sukladno su opale i tako donijele pesimizam na tržište."

Shvatio sam da je uvijek koji razgovara s prostitutkama Murray Jay Siskind. Vratio sam se onamo i priekao da završim rečenicu prije nego što sam mu se obratio. Skinuo je svoju desnu rukavicu da bi se rukovao sa mnom. Automobilski prozor se podigao.

"Mislio sam da si u New Yorku za praznike."

"Vratio sam se ranije da pregledam filmove o automobilskim nesrećama. Alfonse je organizirao tjedan projekcija da mi pomogne u pripremi za moj seminar. Bio sam u aerodromskom autobusu na putu iz Iron Cityja kad su sirene počele svirati. Vozač nije imao druge nego slijediti promet ovamo."

"Gdje ćeš provesti noć?"

"Cijeli autobus određen je za jednu od vanjskih zgrada. Čuo sam glasine o oslikanim ženama, pa sam došao istražiti to. Jedna od njih je odjevena u salonsku haljinu leopard uzorka ispod kaputa. Pokazala mi je. Druga veli da ima mećun na otkapanje. Što je mislila pod tim? Malo sam zabrinut, ipak, zbog tih eksplozija bolesti životnog stila. Uvijek sa sobom nosim pojam nazubljeni kondom. Univerzalne veličine. Ali, imam osjećaj da to i nije dovoljna zaštita protiv inteligencije i prilagodljivosti modernog virusa."

"Žene kao da nemaju previše posla," rekao sam.

"Ne čini mi se da je ovo tip katastrofe koji vodi odustajanju od seksa. Dva ili tri tipa bi se možda mogla došuljati, ali orgijastički hordi neće biti, bar ne većeras."

"Pretpostavljam da ljudima treba vrijeme za prevladavanje teških prilika."

"To je o ito," rekao je.

Rekao sam mu kako sam proveo dvije i pol minute izložen toksi nom oblaku. A onda sam mu sažeto prepri ao intervju koji je sa mnom vodio SIMUVACOV ovjek.

"S tim malim udahom Nyodena smrt se nastanila u moje tijelo. To je sada službeno, ako je vjerovati kompjuteru. Imam smrt u sebi. Sada je samo pitanje mogu lije nadživjeti ili ne. On ima svoj vlastiti vijek trajanja. Trideset godina. Ako me i ne ubije izravno, vjerojatno e me nadživjeti u mom vlastitom tijelu, mogu poginuti u avionskoj nesre i, a Nyodene D. e cvasti i kad moje ostatke polože u grob."

"To je priroda moderne smrti," rekao je Murray. "Ona ima život neovisan o nama. Ona raste u svom utjecaju i opsegu. Ona ima zamah kakav nije nikada imala. Prou avamo je objektivno. Možemo predvidjeti trenutak njezina pojavljivanja, pogoditi njezino kretanje u tijelu. Možemo na initi njezine slike presjeka, zabilježiti njezino drhtanje i valove. Nikad joj nismo bili bliži, nikad toliko prisni s njezinim navikama i pristupima. Poznajemo je intimno. Ali, ona nastavlja rasti, zauzimati sve ve u širinu i raznolikost, nove oblike, nove prelaskes i sredstva. Što više saznajemo o njoj, ona više raste. Je li to neki fizikalni zakon? Svakom napretku u znanju i tehnici suprotstavljen je novi oblik smrti, novo napetost. Smrt se prilago ava kao virusni uzro nik. Je li to prirodni zakon? Ili neko moje privatno praznovjerje? Osje am da su nam mrtvi bliži nego ikada. Osje am da nastanjujemo isti zrak kao i mrtvi. Sjetimo se Lao Cea. 'Nema razlike izme u hitrih i mrtvih. Oni su isti prolaz vitalnosti.' On je to rekao šest stotina godina prije Krista. To je ponovno istina, možda istinskija nego ikad."

Stavio je ruke na moja ramena i tužno pogledao u moje lice. Rekao mi je najjednostavnijim rije ima koliko mu je žao zbog toga što se dogodilo. Govorio mi je o vjerojatnosti kompjuterske greške. Kompjuteri ine greške, rekao je. Elektricitet podnog saga može uzrokovati grešku. Neka pahuljica ili vlas u spojevima. Nije vjerovao u to, a nisam ni ja. Ali, govorio je uvjerljivo, o i su mu bile ispunjenje spontanim emocijama, iskrenim i dubokim osje ajem. Osje ao sam se udno nagra enim. Njegovo suosje anje bilo je primjereno prigodi, impresivna žalost i tuga. Gotovo da je vrijedilo imati loše vijesti.

"Još od mojih dvadesetih nosio sam u sebi taj strah, tu stravu. Sada se ostvarila. Osje am se ulovljenim u mrežu, osje am se duboko uvu enim. Nije udo da tu stvar zovu zra no-toksi nim fenomenom. Da je fenomen, je. On ozna uje kraj vremena bez fenomena. Ovo je tek po etak. ekaj i vidjet eš."

Voditelj na radiju je rekao: "Vi ste u eteru:" Vatre su gorjele u ba vama od ulja. Prodava sendvi a zatvorio je prikolicu.

"Je li bilo *deja vu* epizoda u vašoj grupi?"

"Supruga i k er," rekao sam.

"Postoji teorija o *deja vu*."

"Ne želim je uti."

"Zašto mislimo da su se te stvari ranije dogodile? Jednostavno. One se i jesu ranije dogodile, u našim umovima, kao vizije budu nosti. A jer su predvi anja, mi ne možemo taj materijal uklopiti u naš sustav svijesti onako kako je ona sada strukturirana. To je temeljno neprirgodno. Mi gledamo u budu nost, ali nismo nau ili kako obraditi to iskustvo. Tako ono ostaje skriveno dok se predvi anje ne obistini, dok se ne suo imo s fenomenom. Tada smo slobodni da ga upamtimo, da ga iskusimo kao bliski materijal."

"Zašto tako mnogo ljudi proživljava sada te epizode?"

"Zato što je smrt u zraku," rekao je nježno. "To osloba a potisnuti materijal. Približava nas stvarima koje nismo nau ili o sebi. Ve ina nas je vjerojatno doživjela vlastitu smrt, ali nismo znali kako da taj materijal izvadimo na površinu. Možda e, kad budemo umirali, prva stvar koju emo re i biti, poznajem ovaj osje aj. Ve sam bio ovdje."

Ponovno je stavio ruke na moja ramena i prou avao me s obnovljenom i dirljivom tugom. uli smo prostitutke kako nekoga dozivaju.

"Želio bih izgubiti zanimanje za sebe," rekao sam Murrayu. "Postoji li mogu nost da se to dogodi?"

"Nikako. I bolji su pokušali."

"Valjda si u pravu."

"O igledno."

"Volio bih kad bi postojalo nešto što bih mogao uiniti. Volio bih da mogu ne misliti o tom problemu."

"Bavi se još više svojim Hitlerom," rekao je.

Automobilski prozor malo se otvorio. Jedna od žena rekla je Murrayu: "U redu, uiniti u to za dvadeset i pet."

"Jesi li to provjerila sa svojim predstavnikom?" upitao je.

Potpuno je spustila prozor i zagledala se u njega. Izgledala je tupo poput koverave žene na veernjim vijestima. Iju je ku u zatrpalo blato.

"Znaš na koga mislim," rekao je Murray. "Na momka koji se brine o tvojim emocionalnim potrebama u zamjenu za sto posto tvoje zarade. Na momka za kojeg si sigurna da e te izmlatiti kad nisi dobra."

"Bobby? On je u Iron Cityju i drži se podalje od oblaka. On se ne voli izlagati ako to nije baš nužno."

Žene su se smijale, šest je glava podrhtavalo. To je bio smijeh poznavatelja, pomalo pretjeran, mišljen kao na in koji e ih ujediniti onako kako mi ostali ne možemo lako prihvatiti.

Drugi prozor se otvorio pola in a i pojavila su se svjetla usta. "Tip makroa kakav je Bobby voli upotrebljavati glavu."

Drugi krug smijeha. Nismo bili sigurni smiju li se na Bobbyjev ra un ili naš ili vlastiti. Prozori su se zatvorili.

"Nije da me se ti e," rekao sam, "ali, što je to na što ona pristaje za dvadeset i pet dolara?"

"Heimlichov manevar."

Prouavao sam onaj dio njegovog lica izme u turisti ke kape i brade. Doimao se duboko zamišljen bulje i u automobil. Prozori su bili zamagljeni, glave žena nisu se razaznavale od cigaretnog dima.

"Naravno, morali bismo prona i okomiti prostor," rekao je odsutno.

"Ne o ekuješ valjda da bi ona uistinu zatjerala komadinu neke hrane u svoj dušnik."

Pogledao me je napola za u eno. "Što? Ne, ne, to ne e biti potrebno. Ako proizvodi zvukove bljuvanja i gušenja. Ako duboko uzdiše dok joj drmam zdjelicu. Ako se nemo no sruši u moj spasila ki zagrljaj."

Skinuo je rukavicu i rukovao se sa mnom. Zatim smo otišli do automobila da razradimo detalje s odabranom ženom. Promatrao sam ga kako kuca na stražnja vrata. Slijede eg trenau gurao se na stražnje sjedište. Ja sam otišao do jedne od upaljenih baava. Tri muškarca i jedna žena stajali su oko vatre i prepriavali glasine.

Tri jelena iz Kung Fu Palace su bila mrtva. Guverner je poginuo, a njegov pilot i kopilot teško su ranjeni u nesre i prilikom slijetanja kraj trgova kog centra. Dvojica od ljudi na ranžirnom kolodvoru su umrla, na njihovim Mylex odijelima vidljive su malene izgorjele rupice od kiseline. Grupu njema kihov ara, pasa istreniranih da nanjuše Nyodene, oslobodili su padobrana i pustili ih u ugrožene gradove. Na cijelom podruju opažena je mreža tragova NLO-a. Svuda su zaredale pljake koje su provodili ljudi u plasti nim ogrtima. Dvojica pljakaša su poginula. Šest pripadnika nacionalne garde je poginulo u pucnjavi koja je izbila nakon rasisti kog incidenta. Sa svih strana stizala su izviješ a o pobaajima i preuranjenoro enim bebama. Opaženi su i dodatni klobuasti oblaci.

Ljudi koji su razmjenjivali ove komadi e nepotvr enih informacija inili su to s odre enim strahopoštovanjem i poskakivali na hladno i ruku prekriženih na grudima. Bojali su se da bi te pri e mogle biti istinite, a istodobno su bili pod dojmom dramati nog obilježja dogaja. Toksi ni fenomen oslobodio je duh i maštu. Ljudi su ispredali pri e, a drugi su o arani slušali. Raslo je zanimanje za živopisne glasine, za što jeziviju pri u. Nismo bili ništa bliže vjerovanju ili sumnji u ponu ene pri e nego ranije. Ali, više su nam se svi ale. Po eli smo se diviti vlastitoj sposobnosti proizvodnje strahopoštovanja.

Njema ki ov ari. To je bila umiruju a vijest koju sam pohranio duboko u sebi. vrsto tijelo, gusto mjestimi no tamno krzno, opasna glava, duga ak mlataraju i jezik. Zamišljao

sam ih kako se šuljaju praznim ulicama, oprezna koraka, napeti. Sposobni uti zvukove koje mi ne možemo, sposobni osjetiti promjene u protjecanju informacija. Zamišljao sam ih u našoj ku i kako njuškaju po ormarima napetih ušiju šire i miris topline, krzna i nataložene snage.

U baraci su gotovo svi spavali. Hodao sam duž mra nog zida. Hrpa tijela ležala je u teškom snu i kao da je proizvodila jedan jedini nazalni zvuk. Tijela su se okretala u snu, širom otvorenih o iju azijsko dijete me je gledalo kako kora am izme u desetaka vre a za spavanje stisnutih jedna uz drugu. Obojeno svjetlo promaklo je pored moga desnog uha. uo sam kako je netko pustio vodu iz vodokotli a.

Babette se skvr ıla na zra nom madracu pokrivena svojim kaputom. Moj sin je spavao u stolcu kao kakav pijani putnik s glavom koja mu je padala na prsa. Odnio sam stolac za kampiranje do poljskog kreveta na kojem su spavala mla a djeca. Zatim sam sjeo tamo i nagnuo se naprijed da bi ih promatrao kako spavaju.

Nehoti ni raspored glava i vise ih udova. Ta nježna, topla lica iskazivala su povjerenje tako potpuno i isto da nisam želio ni pomisliti kako bi ono moglo nestati. Negdje mora postojati nešto dovoljno veliko i mo no i nesumnjivo da opravda ovaj sjaj pouzdanja i implicitnog vjerovanja. Preplavio me je osje aj o ajni ke pobožnosti. Bio je to osje aj kozmi ki po prirodi, pun ežnje i nastojanja da se dosegne nešto nepoznato. Govorio je o golemim udaljenostima, strašnim ali profinjenim silama. Ova su djeca bila kao likovi iz reklame koji crtaju mo ni stup svjetla iz nekog prostora izvan novinske stranice. Steffie se promeškolljila i promrmljala nešto u snu. inilo se važnim znati što je rekla. U svom sadašnjem stanju, pod smrtnim utiskom od Nyodenskog oblaka, bio sam pripravan bilo gdje tražiti znakove i nagovještaje, simbole neke udne utjehe. Privukao sam stolac bliže. Njezino lice u duboku snu mogla bi biti struktura stvorena isklju ivo za zaštitu o iju, tih sjajnih, velikih, koje razumiju, podložnih promjenama boje i hitrih znakova opreza, koje uo avaju nemir u drugima. Sjedio sam i gledao je. Nekoliko trenutaka kasnije ponovno je progovorila. Ovaj puta neke jasne slogove, ne neku uobi ajenu nerazumljivost spava a - ve jezik koji baš i nije s ovoga svijeta. Naprezao sam se u pokušaju razumijevanja. Bio sam uvjeren da je nešto govorila, neke djeli e koji bi se mogli složiti u prihvatljivo zna enje. Gledao sam njezino lice i ekao. Prošlo je desetak minuta. Promrmljala je dvije jasno razlu ive rije i, istovremeno bliske i neshvatljive, rije i koje kao da su posjedovale ritualno zna enje, kao da su bile dijelom jezi nog aranja ili ekstati nog pjeva.

Toyota Celica.

Dugo mi je trebalo dok nisam shvatio da je to ime automobila. Ta me je injenica samo još više za udila. Rije i su izgovorene lijepo i tajanstveno, bljesak neuhvatljivog uda. Zvu alo je kao ime pradavne nebeske sile urezano u glinenu plo u klinastim pismom. Probudilo je u meni osje aj kao da nešto lebdi u zraku. Ali, kako je to mogu e? Jednostavno ime marke, obi ni automobil. Kako me ove rije i na rubu smisla, promrmljane u nemirnom dje jem snu, mogu natjerati na misao o zna enju, na prisutnost? Ona je samo ponovila neki televizijski glas. Toyota Corolla, Toyota Celica, Toyota Cressida. Nadnacionalna imena, kompjuterski izvedena, više-manje univerzalno izgovorljiva. Dio buke u mozgu svakog djeteta iz podsvjesnih regija predubokih da bi se istražile. Iz kojeg god izvora, rije i su na mene ostavile dojam trenutka udesne transcendencije.

Za takve trenutke ovisim o svojoj djeci.

Sjedio sam još malo promatraju i Denise, promatraju i Wildera, osjeaju i se duhovno velikim i bez jastva. Na podu je bio još jedan zra ni madrac, ali ja sam želio madrac dijeliti s Babette, pa sam se skutrio uz njezino tijelo, usnulu gomilu. Njezine ruke, stopala i lice bili su pokriveni spasiteljskim kaputom, samo je slap kose ostao. Odmah sam osjetio kao da sam upao u morski zaborav, u duboko zaronjenu svijest poput rakove, tihu i bez snova.

inilo se kao da je prošlo tek nekoliko minuta i bio sam okružen bukom i komešanjem. Otvorio sam o i i ugledao Denise koje me je udarala po rukama i ramenima. Kad je vidjela da sam budan po ela je tresti svoju majku. Svuda oko nas ljudi su se odijevali i pakirali. Najzaglušnji zvuk dolazio je izvana iz sirena na kolima hitne pomo i. Glas je davao upute

preko megafona. U daljini sam čuo crkvena zvona, a zatim i seriju automobilskih truba, prvu od onih koje se uključuju u sveopće blejanje, tešku paniku koja se poprimiti oblik užasnog jaukanja dok se vozila svih tipova i veličina budu utrkivala da dostignu izlaz iz parkirališta na najbrži mogući način.

Uspio sam sjesti. Objekti djevojke pokušavale su uspraviti Babette. Prostorija se gotovo ispraznila. Opazio sam kako Heinrich bulji u mene sa zagonetnim izrazom na licu. Umnoženi glas je rekao: "Promjena vjetra, promjena vjetra. Oblak je promijenio smjer. Toksi no, toksi no, dolazi prema nama."

Babette na madracu okrenula se na drugu stranu i zadovoljno uzdahnula. "Još samo pet minuta," rekla je. Djevojke su uključivale kišu udaraca na njezinu glavu i ruke.

Stao sam na noge i pogledao uokolo tražeći i muški zahod. Wilder je bio odjeven i jeo je keks dok je čekao. Glas je ponovno progovorio poput jednolične glazbe iz ozvučenja kakve robne kuće izmeću u pultova s mirisima i skladnih zvonika: "Toksi no, toksi no. Krenite prema svom vozilu, krenite prema svom vozilu."

Denise, koja je izvrtala majčin zglob, bacila je cijelu ruku dolje na madrac. "Zašto sve mora izgovoriti dva puta? Shvatili smo i prvi put. On naprosto želi čuti samog sebe."

Uspjeli su dobiti Babette na sve četiri. Požurio sam na zahod. Imao sam zubnu pastu, ali nisam mogao pronaći etikicu. Istisnuo sam malo paste na svoj kažiprst i protrljao pastu po zubima, kad sam se vratio, svi su bili odjeveni i spremni, okrenuti ka izlazu. Žena s vrpcom oko rukava dijelila je maske na vratima, bijele kirurške maske od gaze koje su pokrivala nos i usta. Uzeli smo šest komada i izašli.

Još je bilo mračno. Padala je teška kiša. Ispred nas se odvijala scena zbrke u krajoliku. Automobili koji se pokušavaju iščupati iz blata, automobili ugrlabljeni u blato, automobili koji plaze jednoznačnim smjerom za bijeg, automobili koji traže proce kroz šumu, automobili zarobljeni među drvećem, ostali automobili. Sirene su se oglašavale i nestajale, automobilske trube su blejale iz očajne i prosvjeda. Mogli su se vidjeti ljudi koji trče, šatori otpuhani na drveće, itave obitelji koje su napustile vozila i uputile se pješke prema izlazu iz parkirališta. Duboko iz šume čulo se turiranje motocikala, glasovi koji proizvode nesuvisle krikove. Bilo je to poput pada kolonijalnog glavnog grada u ruke upornih pobunjenika. Velika uzburkana drama s elementima poniženja i krivnje.

Stavili smo maske i po pljuskaju otvoreni do našeg automobila. Ni deset jardi daleko grupa muškaraca je mirno koračala prema Land-Roveru. Nalikovali su instruktorima u ratnim zbivanjima u džungli, muškarci mršavih silueta i izduženih kockastih glava. Odvezli su se ravno u gustu šikaru, ne samo van blatnjave ceste, već i u stranu od ostalih automobila koji su pokušavali pronaći proce. Na naljepnici na njihovom braniku je pisalo KONTROLA ORUŽJA JE KONTROLA UMA. U situaciji poput ove želite se držati uz ljude koji pripadaju desničarskim ekstremistima i grupama. Oni uvijek bave ostajanje na životu. Slijedio sam ih s poteškoćama, naš neveliki karavan gadno je poskakivao kroz zapletenu šikaru, uz kosinu, povrhu skrivenog kamenja. Nije prošlo ni pet minuta, a Land-Rover više nije bio na vidiku.

Kiša je prešla u susnježicu, susnježica u snijeg.

Ugledao sam liniju svjetala koja se kretala daleko na desnoj strani i vozio pedeset jardi kroz vododerinu u tom smjeru, automobil se naginjao kao tobogan. Nije se činilo da smo išta bliže svjetlima. Babette je uključila radio i čuli smo da oni koji su evakuirani u skautski kamp trebaju pomoć putem Iron Cityja gdje se već pripravlja pribježište i hrana. Čuli smo trubljenje i pretpostavili da su to reakcije na radio obavijest, ali se ono nastavilo u ubrzanom ritmu nagovještavajući i neku hitnu potrebu, prenoseći i kroz olujnu noć osjećaj životinjskog straha i upozoravanja.

Onda smo zašli u elise. Kroz gole grane drveća ugledali smo ga, golemi toksi ni oblak sada osvjetljen iz osamnaest helikoptera - velik gotovo izvan shvaćanja, već i od legende i glasila, uskomešana napuhnuta masa u obliku puža. Činilo se kao da proizvodi vlastite unutrašnje oluje. Čula su se pucketanja i prštanja, vidjeli bljeskovi svjetlosti, dugačke izvijenije munje kemijskog plamena. Automobilske trube su blejale i zavijale. Helikopteri su podrhtavali kao golemi kućanski aparati. Sjedili smo u autu u snijegom obloženoj šumi ništa ne govoreći. Veliki oblak je ispod svoje uznemirene površine imao srebrne krugove od

reflektora. Kretao se kroz noć užasavajuće, poput puža, helikopteri su nemoćno lebdjeli oko njegovih rubova. U svojoj nevjerojatnoj veličini, u svojoj tamnoj i glomaznoj prijetnji, u svojoj pratećoj zračnoj izvedbi, oblak je nalikovao nacionalnoj promociji za smrt, multimilijunskoj dolarskoj kampanji podržavanoj radijskim reklamama, oglasima i jumbo-plakatima, televizijskim zaslonima. Iz oblaka je svom snagom izbila jarka svjetlost. Snaga automobilskih truba se pojačala.

S užasom sam se prisjetio da sam ja tehnički već mrtav. Intervju sa SIMUVACOVIM tehničarom vratio mi se u svim svojim strašnim detaljima. Osjetio sam slabost na nekoliko razina.

Nije bilo ni ego drugog nego pokušati odvesti obitelj na sigurno. Nastavio sam voziti prema svjetlima, prema zvuku automobilskih truba. Wilder je spavao lebdeći i u svojim svjetovima. Pritisnuo sam papučicu za gas, okretao upravljač, hrvao se s automobilom kroz šumu svijetlih borova.

Heinrich je rekao kroz masku: "Jesi li ikad doista pogledala u vlastito oko?"

"Kako to misliš?" rekla je Denise pokazujući i zainteresiranost kao da ljen arimo na prednjem trijemu u ljetni dan.

"Svoje vlastito oko. Znaš li mu dijelove?"

"Misliš - rožnica, zjenica?"

"To su popularni dijelovi. Što je sa staklastim elementima? Što se zbiva s lećom? Leća je zapetljana. Koliko ljudi uopće zna da imaju leću? Misle da leća predstavlja kameru".

"A što se zbiva s uhom?" rekla je Denise prigušenim glasom.

"Ako je oko misterija, onda možeš zaboraviti uho. Samo nekome reci 'pužnica' i pogledat će te kao 'Tko je ovaj tip?' A tajav jedan svijet je skriven u našem tijelu."

"A nikoga nije briga," rekla je.

"Kako ljudi mogu živjeti cijeli svoj život a da ne znaju imena dijelova vlastitog tijela?"

"A što je sa žlijezdama?" rekla je.

"Životinjske žlijezde se mogu jesti. Arapi jedu žlijezde."

"Francuzi jedu žlijezde," rekla je Babette kroz gazu. "Arapi jedu oči, kad već govorimo o očima."

"Koje dijelove?" rekla je Denise.

"Cijelo oko. Ovo je oči."

"Ne jedu trepavice," rekao je Heinrich.

"Imaju li ovce trepavice?" rekla je Steffie.

"Pitaj svoga oca", rekla je Babette.

Automobil je upao u potok koji nisam vidio sve dok već nismo bili u njemu. Borio sam se da nas dovezem na suprotnu obalu. Snijeg je gusto padao između visokih stabala. Prigušeni dijalog se nastavio. Prigovorio sam da je naša trenutna sudbina tek od usputnog zanimanja za neke od nas. Želio sam da i oni obrate pozornost na toksični fenomen. Želio sam neki znak zahvalnosti zbog mog napora da nas dovezem do izlaza iz parkirališta. Pomislio sam da im ispričam za kompjutersku oznaku masovne baze podataka, za vremenski obilježenu smrt koju nosim u mojim kromosomima i krvi. Samosažaljenje je prostrujalo kroz moju dušu. Pokušao sam se opustiti i uživati u njoj.

"Dat ću bilo kome u ovom autu pet dolara," rekao je Heinrich kroz zaštitnu masku, "ako mi može reći je li više ljudi umrlo gradeći piramide u Egiptu ili Veliki kineski zid - a mora reći koliko je ljudi umrlo na oba ova mjesta s mogućom pogreškom od pedeset ljudi."

Slijedio sam tri snowmobila preko istine. Donosili su atmosferu pametne zabave. Toksični fenomen još je uvijek bio vidljiv s uoljivim tragovima kemijskih eksplozija poput sporih duga iz njegove unutrašnjosti. Prošli smo pored obitelji koje su pješice i vidjeli liniju udvojenih crvenih svjetala kako vijugaju kroz mrak. Kad smo izbili na rub šume iz drugih automobila pospano su nas promatrali. Trebalo nam je devedeset minuta da stignemo do ceste koja je vodila iz parkirališta i još trideset do petlje gdje smo se usmjerili prema Iron Cityju. Na petlji smo se spojili s grupom iz Kung Fu Palacea. Pozdravno trubljenje, djeca koja mašu. Kao kolone zaprežnih kola koja se probijaju prema Santa Feu. Oblak je još uvijek visio u retrovizoru.

Krylon, Rust-Oleum, Red Devil.

U zoru smo stigli u Iron City. Stanice za provjeru bile su postavljene na svim izlazima s autoputa. Pripadnici državne policije i Crvenog križa dijelili su šapirografirane upute o centrima za evakuaciju. Pola sata kasnije našli smo se s pedeset drugih obitelji u napuštenoj karate dvorani na najvišem katu četverokatnice u glavnoj ulici. Nije bilo ni kreveta ni stolaca. Steffie je odbila skinuti masku.

Do devet u jutro dopremili su nam zalihu zra nih madraca, nešto hrane i kave. Kroz prljave prozore vidjeli smo grupu školske djece u turbanima, pripadnike lokalne zajednice Sikha, s transparentom na kojem je rukom bilo napisano: IRON CITY ŽELI DOBRODOŠLICU IZBJEGLICAMA. Nama nije bilo dopušteno napuštati zgradu.

Na zidu dvorane bilo je u veli ini plakata naslikano šest udarnih površina ljudske ruke.

U podne glasine su preplavile grad. Na konopcima su iz vojnih helikoptera spušteni tehni ari da bi nasadili mikroorganizme u površinu toksa nog oblaka. Ti organizmi su bili geneti ke rekombinacije s ugra enim apetitom za odre ene toksa ne uzro nika u Nyodene D. Oni e doslovce konzumirati nadimlju i oblak, pojesti ga, razbiti, razgraditi.

Ova za udna novost, tako nalik ne emu što bi se moglo pro itati u asopisima kao što su National *Enquirer* ili *Star*, donijela nam je osje aj umora i nezadovoljavaju e zasi enosti koju uvijek osje a nakon prežderavanja brzom hranom. Tumarao sam prostorijom kao što sam to inio i u skautskoj baraci i kretao se od jednog razgovornog vora do drugoga. ini se da nitko nije znao kako grupa mikroorganizama može pojesti dovoljno otrovnog materijala da s neba izbriše tako gust i golem oblak. Nitko nije znao što bi se moglo dogoditi s toksa nim otpadom kad jednom bude pojeden ili s mikroorganizmima kad završe s jelom.

Svuda u sobi djeca su izvodila glumljene karate udarce. Kad sam se vratio u naš dio, zatekao sam Babette samu, umotanu u šal. Plela je kapu.

"Ne svi a mi se ovo najnovije govorkanje", rekla je.

"Misliš da je to nemogu e? Misliš da nema izgleda za to da bi hrpa mikroorganizama mogla izjesti svoj put kroz toksa ni fenomen?"

"Naprotiv, mislim da postoje svi izgledi za to. Uop e ne sumnjam da imaju te male organizme upakirane u kartonske kutije s plasti nim poklopcima prozirnim poput punjenja za kemijske olovke. To je ono što me brine."

"Samo postojanje organizama na injenih s odre enom namjenom."

"Same zamisli, samog postojanja, te udovišne domišljatosti. U jednu ruku potpuno sam zadivljena. Nevjerojatna je i sama pomisao da postoje takvi ljudi koji mogu stvoriti takve stvari. Mikrobe oblakoždere ili što ve . Nema kraja iznena enjima. Sva uda koja su još preostala su mikroskopska. No, s time bih još i mogla živjeti. Plaši me jesu li sve domislili do kraja?"

"Opsjedaju te maglovite slutnje", rekao sam.

"Osje am da oni pobu uju praznovjernu stranu moje prirode. Svaki napredak je sve lošiji od prethodnog jer pobu uje sve ve i strah u meni."

"Strah od ega?"

"Od neba, od zemlje, ne znam od ega."

"Što je ve i znanstveni napredak to je primitivniji strah."

"Zašto je tako?" rekla je.

U tri sata poslije podne Steffie je još uvijek nosila zaštitnu masku. Hodala je duž zidova, par blijedozelenih o iju, oštroumnih, uznemirenih, tajnovitih. Promatrala je ljude kao da oni ne mogu osjetiti da ih promatra, kao da maska zapravo prikriva njezine o i, a ne da ih ostavlja izloženima. Ljudi su mislili da igra nekakvu igru. Namigivali su joj, pozdravljali je. Znao sam da e pro i još najmanje jedan dan prije nego se osjeti dovoljno sigurnom skinuti to zaštitno sredstvo. Ona je ozbiljno shva ala upozoravanja, a opasnost je poimala kao stanje kojem previše nedostaju detalji i jasno a da bi ga ograni ili odre enim mjestom i vremenom. Znao sam da emo jednostavno morati ekati da zaboravi glas preko megafona, sirene, no nu vožnju kroz šumu. U me uvremenu su maska i izraz o iju iskazivali njezin doživljaj tih epizoda napetosti i poziva na uzbunu. Kao da ju je to približavalo stvarnom doživljavanju svijeta, izoštravalo njezina osjetila na toj vjetrometini.

U sedam uvečer je nekičovjek poeo polako korati prostorijom nose i maleni televizor u rukama. Dok je hodao držao je govor. Bio je u srednjim godinama ili stariji, uspravnog držanja i jasnih oči s krznenom kapom spuštenih naušnjaka. Nosio je televizor udaljen od tijela visoko u zraku i dok je hodao i govorio nekoliko se puta okrenuo oko sebe da bi svima pokazao prazni ekran.

"Nema ništa na programu," govorio nam je. "Ni slike ni rijei. Nema filmskih zapisa, nema izvještaja s mjesta događaja. Zar se stvari poput ove zbivaju tako i esto da više nikog nije briga? Zar ti ljudi ne znaju kroz što smo mi sve prošli? Doživjeli smo smrtni strah. Još uvijek se bojimo. Ostavili smo svoje domove, vozili se kroz meaneve, vidjeli oblak. To je bila smrtonosna prijetnja, to no iznad naših glava. Zar je mogu e da nitko ne želi emitirati prikladnu reportažu o takvom događaju? Pola minute, dvadeset sekundi? Zar nam poručuju da je to beznačajno, da je to sitnica? Zar su toliko bešutni? Zar su im ve postali dosadni izljevi, zagađenja i otpadi? Zar misle da je ovo naprosto televizija? Ionako ve ima previše televizije - emu onda prikazivati još više? Zar ne znaju da je ovo stvarno? Zar ne bi ulice morale biti preplavljene kameranima i tonskim snimateljima i reporterima? Zar ne bismo mi morali vikati na njih kroz prozor, 'Pustite nas na miru, ve smo dovoljno propatili, gubite se odavde s tim svojim podlim, nametljivim instrumentima.' Moraju li imati dvije stotine mrtvih i nevienu sliku katastrofe prije nego što e do i hrpimice na takvu lokaciju u svojim helikopterima i službenim limuzinama? Što bi se uistinu moralo dogoditi da bi gurali svoje mikrofone prema našim licima i lovili nas do ulaznih vrata u naše domove, kampirali na našim travnjacima, stvarali uobičajeni medijski cirkus? Zar nismo zaradili pravo na prezir njihovih idiotskih pitanja? Samo nas pogledajte na ovome mjestu. Mi smo u karanteni. Kao da živimo u srednjem vijeku i imamo lepru. Ne žele nas pustiti odavde. Ostavljaju hranu na kraju stepenica i odšuljaju se na sigurno. Ovo je najužasnije doba u našim životima. Sve što volimo i za što smo se mučili - ozbiljno je ugroženo. A mi se osvr emo i ne nalazimo odgovor službenih medijskih organa. Zra ni toksini fenomen je strašna stvar. Naš strah je golem. i ako nije bilo velikih ljudskih žrtava, zar ne zaslužujemo bar malo pozornosti zbog naše patnje, ljudske brige, strave? Zar strah ne predstavlja vijest?"

Aplauz. Izljevdotada suzdržanog vikanja i pljeskanja. Govornik se još jednom polagano okrenuo pokazuju i publici mali televizor. Kad je dovršio okret bio je licem u lice sa mnom, udaljen svega nekoliko inča. Ukazala se promjena na njegovom vjetrom išibanom licu, lagana smetenost, šok zbog neke nevažne činjenice koja je izmakla kontroli.

"Ovo sam vidio ve prije," rekao mi je.

"Što ste vidjeli ve prije?"

"Vi ste stajali tamo, ja sam stajao ovdje. Poput skoka u četvrtu dimenziju. Vaša slika nevjerojatno oštra i jasna. Svjetla kosa, isprane oči, nos lagano ružičast, neodre ena usta i brada, ten znojnoga tipa, prosječnejusti, spuštena ramena, velike ruke i stopala. Sve se to dogodilo ve ranije. Psikanje dima iz lule. Siušne dlake koje vam rastu iz pora. Taj identini izraz vašeg lica."

"Kakav izraz?" rekao sam.

"Progonjen, pepeljasto siv, izgubljen."

Prošlo je devet dana prije nego što su nam rekli da se možemo vratiti kući.

3 DYLARAMA

Supermarket je pun starijim ljudima koji djeluju izgubljeno izme u blistavih metalnih živica. Neki ljudi ne mogu dosegnuti gornje police, neki su zaprije ili prolaz svojim kolicima, neki su nespretni i reagiraju sporo, neki su zaboravni, neki zbunjeni, neki tumaraju i mrmljaju

umornih lica kao u hodnicima državnih institucija.

Gurao sam svoja kolica duž reda policia. Wilder je sjedio u kolicima na pomicanju sjedalice i pokušavao dohvatiti proizvode koji su oblici i atraktivnost uzbuđivali njegov sustav osjetilne analize. U supermarket su uveli dvije nove stvari, mesarov kutak i pekarnicu, pa je miris svježeg kruha i kolača kombiniran s pogledom na stolovjeka u haljetku poprskanom krvlju koji udara po komadima svježeg teletine bio prilično uzbudljiv za sve nas.

"Dristan Ultra, Dristan Ultra."

Drugo uzbuđenje je pričinjavao snijeg. Gusti snijeg, najavljen za danas poslijepodne ili uvečer. To je gomile nagnalo van, one koji su se bojali kako će ceste uskoro biti neprohodne, one koji su bili prestari za hodanje po snijegu i ledu i one koji su mislili da bi ih snježne oluje mogle zarobiti u vlastitim domovima na duže vrijeme. Osobito su stariji ljudi bili osjetljivi na vijesti o prijetećim katastrofama kao što je na televiziji najavljivao ozbiljni voditelj stojeći ispred digitalnih karti na inženjerskim radarom ili pulsirajućih fotografija planeta. Uspaničen, oni su hitali u supermarket u nabavku zaliha prije nego dojezde vremenske struje. Pazite na snijeg, rekli su meteorolozi. Snježna uzbuna. Ralice za snijeg. Snijeg pomiješan s kišom i ledena kiša. Snijeg je već počeo padati na zapadu. Već se počeo pomicati prema istoku. Zgrabili bi te vijesti kao pigmejsku lubanju. Snježne me ave. Snježni zapušti. Snježna upozorenja. Snježna vijavica. Snijeg tjeran vjetrom. Dubok i nagomilan snijeg. Nagomilavanja, uništavanja. Stari ljudi su kupovali u panici. Ako ih TV ne bi ispunila bijesom, onda bi ih nasmrtno prestrašila. Šaptali su jedan drugom dok su čekali na red za blagajnu. Prometne informacije, vidljivost nula. Kada će udariti? Koliko će ina napadati? Koliko dana? Postajali su tajnoviti, prevrtljivi, tajili bi od drugih posljednje i najgore vijesti, ali se činili prepredeni, ali nagli, nastojali su brzati van i prije nego što bi netko provjerio sadržaj njihove kupovine. Skuplja i zaliha u ratu. Pohlepni, krivi.

Opazio sam Murraya na odjelu jeftine hrane. Nosio je Teflon tavu za prženje. Zaustavio sam se i promatrao ga neko vrijeme. Razgovarao je s četvero ili petero ljudi i povremeno prestajao da bi naštrvljao pokoju bilješku u bilježnicu spiralnog uveza. Uspijevao je pisati s tavom na udan način umetnutom pod pazuhu.

Wilder ga je zazvao urlikom s vrha drveta, pa sam otkotrljao kolica u njegovom smjeru.

"Kako je ona vaša dobra žena?"

"Dobro," rekao sam.

"Je li ovo dijete progovorilo?"

"Tu i tamo. Voli sam odrediti prigode."

"Sjete li se problema oko kojeg ste mi pomogli? Borbe za Elvisa Presleya?"

"Naravno. Bio sam kod vas i održao predavanje."

"Čini se, da stvar bude tragičnija, da bih i bez toga pobijedio."

"Što se dogodilo?"

"Cotsakis, moj suparnik, više nije među živima."

"Što to znači?"

"To znači da je mrtav."

"Mrtav?"

"Nestao na surfanju kraj Malibua. U vrijeme semestralnog odmora. Saznao sam to prije sat vremena. I onda sam došao ravno ovamo."

Iznenada sam postao svjestan gustog tkanja svega što me je okruživalo. Automatska vrata su se otvarala i zatvarala teško dišući. Boje i mirisi postali su oštriji. Zvukovi klizanja nogu izdvajali su se između desetaka drugih zvukova, podmorskoga mrmorenja sustava za grijanje, listanja novina kojim trgovci osoblje provjerava horoskope u tabloidima pred sobom, šaputanja starijih žena napudranih lica, automobilskog štopota u pravilnim razmacima pri prelasku rasklimanog kanalizacijskog poklopca tik kraj ulaza. Kližu a stopala. Uo sam ih jasno - tužno, umrtvljeno struganje u svakom redu s policama.

"Kako su djevojke?" rekao je Murray.

"Dobro."

"Ponovno u školi?"

"Da."

"Sada kad je strava okončala."

"Da. Steffie više ne nosi zaštitnu masku."

"Htio bih kupiti nekoliko njujorških odrezaka," rekao je mašu i prema mesaru.

Rečenica je djelovala poznato, ali što je zapravo značila?

"Nepakirano meso, svježi kruh," nastavio je. "Egzotično voće, rijetki sirevi. Proizvodi iz dvadeset zemalja. Kao da si na nekom križanju u pradavnom svijetu, na perzijskom bazaru ili gradu šatora na Tigrisu. Kako si, Jack?"

Što mu je to značilo, kako si?

"Jadni Cotsakis, nestao na surfanju," rekao sam. "Golemi ovjek."

"To je taj."

"Ne znam što bih rekao."

"Stvarno je bio velik."

"I više od toga."

"Ni ja ne znam što bih rekao. Osim - bolje on nego ja."

"Mora da je težio tri stotine funti."

"Sigurno."

"Što ti misliš, dvjesto devedeset, tristo?"

"Sigurno tristo."

"Mrtav. Tako veliki ovjek."

"Što reče?"

"Mislio sam da sam ja velik."

"On je bio na drugoj razini. Ti si velik na svojoj razini."

"Ne da sam ga poznavao. Nisam ga uopće poznavao."

"Bolje je ne poznavati ih kada umru. Bolje oni nego mi."

"Biti tako golem. I onda umrijeti."

"Nestati bez traga. Kao da ga je otpuhalo."

"Mogu ga zamisliti sasvim jasno."

"Baš je to čudno na neki način, zar ne," rekao je, "to da možemo zamišljati mrtve."

Povezao sam Wildera duž polica s voćem. Voće je bilo svjetlucavo i vlažno, oštrih rubova. Kao da je u tome postojao neki izraz samopouzdanja. Kao da ga je to voće netko prije svega pažljivo promatrao poput voća u četiri boje u vodi u za fotografe. Skrenuli smo udesno pored plastičnih boca s izvorskom vodom i krenuli prema izlazu. Volim biti s Wilderom. Tada je svijet ispunjen zadovoljstvima koja se izmjenjuju u brzom slijedu. Uzimao je što je mogao i odmah to zaboravljao u jurnjavi naizmjeničnih užitaka. Divio sam se i zavidio mu na tom zaboravljanju.

Žena na blagajni postavljala mu je brojna pitanja i na njih sama odgovarala imitirajući i dječji glas.

Na nekim kućama u gradu mogli su se opaziti znakovi zanemarivanja. Klupama u parkovima bili su nužni popravci, neke ulice su vapile za novim slojem asfalta. Znakovi vremena. Ali, supermarket se nije promijenio, osim nabolje. Bio je dobro opskrbljen, s glazbom i svijetlo. To je bio ključ, činilo nam se. Sve je bilo divno i dalje će biti divno, čak će možda biti i bolje od toga sve dok supermarketu cvjeta.

Rano te večeri odveo sam Babette na njezino predavanje o držanju tijela. Zaustavili smo se na nadvožnjaku iznad parkirališta i izašli da bi promatrali zalazak sunca. Poslije zračnog fenomena zalasci sunca su postali gotovo nepodnošljivo lijepi. Ne da bi između te dvije stvari postojala uoljiva veza. Ako i jesu osobite značajke derivata Nyodena (pridodane svakodnevnim izbacivanju otpadnih voda, zagađivača, otrova i medicinskog otpada) prouzročile taj estetski skok odvedenih zalazaka sunca ka neizmjereno rumenim nebeskim krajolicima s nijansama strave, nitko to ne bi mogao dokazati.

"U što drugo možemo vjerovati?" rekla je Babette. "Kako bismo inače to mogli objasniti?"

"Ne znam."

"Nismo na rubu oceana ili pustinje. Morali bismo imati prigušene zimske zalaske. Ali, pogledaj to plameno nebo. Tako je lijepo i dramatično. Zalasci su nekada trajali pet minuta. Sada traju po sat."

"Zašto se to događa?"

"Zašto se to događa?" rekla je.

To mjesto na nadvožnjaku otvaralo je široki pogled prema zapadu. Ljudi su ovamo dolazili još od prvog me u novim zalascima. Parkirali bi automobile i stajali uokolo na oštrom vjetru nervozno brbljaju i dok su promatrali. Ovdje su i veeras ve bila četiri automobila a, svakako, do i e ih još. Nadvožnjak je postao mjesto promatranja krajolika. Policija je oklijevala s donošenjem zabrane parkiranja. Bila je to jedna od onih situacija, poput olimpijade hendikepiranih, koja ini bilo kakvu zabranu sitni avom.

Kasnije sam se odvezao do Kongregacijske crkve da je pokupim. Denise i Wilder su se htjeli voziti, pa su pošli sa mnom. Babette u jeansu i vunanim grija ima na nogama predstavljala je lijep i uzbudljiv prizor. Grija i su slici dodavali paravojno otrežnjenje, naznaku arhai nog ratništva. Kad je istila snijeg nosila je i krznenu vrpču na glavi. To me je podsjealo na peto stoljeće. Muškarci stoje oko logorskih vatri i prigušeno razgovaraju na svojim altajskim ili mongolskim narječijima. Jasno nebo. Primjerna neustrašiva smrt Attile Huna.

"Kako je bilo na predavanju?" rekla je Denise.

"Ide tako dobro da su tražili da preuzmem još jedan kurs."

"O čemu?"

"Jack to neće vjerovati."

"O čemu?" upitao sam.

"O hrani i piću. Zove se Hrana i piće: temeljna načela. Što je, priznajem, nešto malo gluplje nego što je uistinu moralo biti."

"Što o tome možeš predavati?", rekla je Denise.

"To je naprosto to. To je praktički neiscrpivo. Jedite laganu hranu za topla vremena. Pijte mnogo tekućine."

"Ali, to svatko zna."

"Znanje se mijenja svakoga dana. Ljudi žele da se njihova vjerovanja iznova podupiru. Nemojte ležati poslije teškog obroka. Ne pijte oštra pića na prazan želudac. Ako morate plivati, pričekajte najmanje jedan sat poslije jela. Svijet je složeniji odraslima nego djeci. Mi nismo odrasli sa svim tim promjenjivim činjenicama i pristupima. Jednog su se dana jednostavno pošli pojavljivati. Zato ljudi trebaju potvrdu nekoga s položaja autoriteta da je određeni način da se nešto učini i pravi način ili pogrešan način, bar trenutno. Ja sam bila najbliži izbor koji su mogli naći, to je sve."

Stati mi komad platna zalijepio se za ekran televizora.

U krevetu smo ležali šutke, moja glava me u njezinim grudima ušuškana kao da se štiti od kakva nemilosrdna udarca. Bio sam odlučan ne reći joj o mojoj kompjutorskoj osudi. Znao sam da bi je strašno pogodila činjenica da će moja smrt gotovo sigurno prethoditi njezinoj. Njezino je tijelo postalo sredstvo mog opuštanja, moje tišine. No u sam se približavao njezinim grudima i gurao se u ozračni prostor poput ranjene podmornice u dok za popravke. Izvlačio sam hrabrost iz njezinih grudiju, njezinih toplih usta, njezinih milujućih ruku, iz kližućih jagodica njezinih prstiju na mojim leđima. Što je nježniji bio dodir to sam bio odlučniji ne odati joj tajnu. Jedino bi njezino otkrivanje moglo razbiti moju volju.

Jednom sam je gotovo zamolio da navuče grijač na noge prije nego što ćemo voditi ljubav. Ali, taj se zahtjev činio dublje povezan s patetikom nego sa zastranjivanjem o seksualnosti, pa sam pomislio da bi mogla posumnjati kako nešto nije u redu.

23

Zamolio sam svog učitelja njemačkog da naše susrete produžimo za pola sata. Naučitelj njemačkog činilo mi se hitnijim nego ikada. Njegova soba bila je hladna. Bio je odjeven u odjeću za loše vrijeme i kao da je postupno prislanjao sve više komada namještaja uz prozore.

Sjedili smo u polumraku jedan nasuprot drugome. Sjajno sam napredovao u vokabularu i gramatici kim pravilima. Mogao bih proći pismeni test s lakoćom, dobiti najbolje ocjene. Ali,

moja muka s izgovorom rije i se nastavljala. To kao da nije smetalo Dunlopa. Neprestano je iznova izgovarao rije i za mene, iskrice osušene pljuva ke letjele su prema mom licu.

Napredovali smo po tri lekcije tjedno. Njegova suzdržanost kao da se lagano povla ıla, kao da je pokazivao neznatno ve i angažman. Namještaj, novine, kartonske kutije, veliki komadi polietilena i dalje su se gomilale uz zidove i prozore - stvari skupljene pri iš enju gudura. Buljio je u moja usta dok sam vježbao izgovor. Jednom mi je gurnuo prste u usta ne bi li jezik prilagodio izgovoru. Bio je to udan i strašan trenutak, in koji je ugrožavao intimnost. Nitko nikada prije nije baratao mojim jezikom.

Njema ki ov ari su i dalje patrolirali gradom u pratnji ljudi u Mylex odijelima. Pozdravljali smo pse, navikli se na njih, hranili ih i pojili, ali se nismo prilagodili pogledu na kostimirane ljude u jastu astim izmama i s cijevima pri vrš enim na zaštitne maske. Povezivali smo taj izgled s izvorom naših muka i strahova.

Za ve erom Denise je rekla: "Zašto ne odjenu normalnu odje u?"

"To oni nose kad su na dužnosti," rekla je Babette. "To ne zna i da smo u opasnosti. Psi su nanjušili samo nekoliko neznatnih tragova toksa nog materijala u predgra u."

"To oni žele da mi vjerujemo," rekao je Heinrich. "Kada bi objavili stvarne nalaze, dogodile bi im se tužbe u bilijunima dolara. Ne u ni spominjati demonstracije, paniku, nasilje i društveno rasulo."

Kao da je uživao u tom zlogukom predvi anju. Babette je rekla: "To je pomalo ekstremno, zar ne?"

"Što je ekstremno, ono što sam rekao ili ono što e se dogoditi?"

"Oboje. Nema razloga vjerovati da se rezultati razlikuju od onoga što je objavljeno."

"Ti stvarno vjeruješ u to?" rekao je.

"A zašto ne bih?"

"Industrija bi propala kad bi se objavili stvarni rezultati bilo kojeg od tih istraživanja."

"Kojih istraživanja?"

"Onih koja se poduzimaju u svim dijelovima države."

"U tome i jeste stvar," rekla je. "Svakog dana u vijestima se pojavljuje novo toksa no zaga enje. Kancerogene tvari iz skladišnih tankova, arsen iz dimnjaka, radioaktivna voda iz energana. Koliko to može biti ozbiljno ako se doga a svakoga dana. Nije li definicija ozbiljnog fenomena utemeljena na injenici da nije svakodnevna pojava?"

Dvije djevoj ice su pogledale u Heinricha predosje aju i kirurški vješt uzvratni udarac.

"Zaboravi ta zaga enja," rekao je. "Ta su zaga enja ništavna."

To nije bio smjer koji bi bilo tko od nas o ekivao. Babette ga je pažljivo promatrala. Prezeo je list salate na dva jednaka dijela.

"Ne bih rekla da su ništavna," rekla je ona oprezno. "Ona su mala svakodnevna upozorenja. Mogu se zauzdati. Ali nisu ništavna. Moramo ih pratiti."

"Što prije zaboravimo ta zaga ivanja, prije emo se uhvatiti u koštac sa stvarnim problemom."

"A što je stvarni problem?" rekao sam.

Govorio je s ustima punim salate i krastavaca.

"Stvarni problem su ona zra enja koja nas svakodnevno okružuju. Naš radio, naša televizija, naša mikrovalna pe nica, strujni kablovi neposredno kraj vaših vrata, radari za mjerenje brzine automobila na autocestama. Godinama su nam govorili da te male doze zra enja nisu opasne."

"A danas?" rekla je Babette.

Gledali smo ga kako upotrebljava vilicu da bi od pire krumpira na svom tanjuru oblikovao vulkansku planinu. Beskrajno oprezno ulio je umak u otvor na vrhu. Zatim se dao u iš enje svoga odreska od masno e, žilica i drugih nesavršenosti. Sinulo mi je kako je prehrana jedini oblik profesionalizma koji ve ina ljudi uop e poduzimaju.

"To je nova velika briga," rekao je. "Zaboravite zaga enja, one iš enja, ispuštanja otpadnih voda. Stvari u vašoj neposrednoj okolini u vlastitom domu e vas susti i prije ili kasnije. To su elektri na i magnetska polja. Tko e mi u ovoj sobi povjerovati da broj samoubojstava me u ljudima koji žive u blizini dalekovoda postiže rekord svih vremena? Što

te ljude - ino tako tužnima i deprimiranima? Sam *pogled* na ružne žice i elektrovodne stupove? Ili se nešto zbiva njihovim moždanim stanicama jer su izložene konstantnom zračenju?"

Umoio je komadi odreska u umak u vulkanskom otvoru i stavio ga u usta. Ali nije poeo žvakati sve dok nije nagrebao malo krumpira po donjim padinama i pridružio ga mesu u ustima. - inilo se kako je gradio napetost oko pitanja hoće li potrošiti umak prije nego se uruši planina od krumpira.

"Zaboravite glavobolje i umor," govorio je dok je žvakao. "Što je sa živanim poremećajima, - udnim i nasilnim ponašanjem u obiteljima? To je znanstveno dokazano. Što mislite odakle dolaze sve te deformirane bebe? Odgovor je - radio i televizija."

Djevojice su ga gledale s obožavanjem. Ja sam želio raspravljati s njim. Htio sam ga pitati da mi objasni zašto bih ja morao vjerovati tim znanstvenim dokazima, a ne i rezultatima koji su upućivali na to da ne podliježemo kontaminaciji s Nyodenom D. Ali što sam mogao reći i s obzirom na moje vlastito stanje? Htio sam mu reći da su statistički dokazi one vrste koju je citirao po prirodi ishitreni i upućeni u krivom smjeru. Htio sam mu reći da bi morao naučiti sve te katastrofe ne dokaze promatrati staloženo u svom odrastanju, u izlasku iz ograničene doslovnosti, da bi morao razvijati duh obaviještenog i sumnjiavog propitivanja, napredovati u mudrosti i zaokruženom prosuivanju da bi zatim mogao ostarjeti, oslabjeti i umrijeti.

Ali, samo sam rekao: "Zastrašujuće injenice su danas u samoj industriji. Različitapoduzeća se natječu u tome koje će nas užasnije zastrašiti."

"Imam novosti za vas," rekao je. "Mozak bijelog štakora ispušta ione kalcija ako je izložen radio valovima. Zna li itko za ovim stolom što to zna?"

Denise je pogledala u svoju majku.

"Je li to ono što se učini u školama danas. Što se dogodilo s nastavom civilizacije, što se dogodilo s - kako uredba postaje zakon? Kvadrat nad hipotenuzom jednak je zbroju kvadrata nad obje katete. Još uvijek pamtim svoje teoreme. Bitka na Bunker Hillu zapravo se vodila na Breed's Hillu. Evo jednoga. Latvija, Estonija i Litva."

"Je li potonuo, *Monitor* ili *Merrimac*?" pitao sam.

"Ne znam, ali bili su još i Tippecanoe i Tyler."

"Što je to bilo?" pitala je Steffie.

"Želim reći da je on bio Indijanac koji se kandidirao za mjesto u vladi. Evo jednoga. Tko je izumio mehaniku žetelicu i kako je to izmijenilo lice američke poljoprivrede?"

"Pokušavam se sjetiti triju vrsta stijena," rekao sam. "Eruptivne, sedimentacijske i još nešto."

"Što je s vašim logaritmima? Što s uzrocima ekonomske krize koja je dovela do Velikog sloma? Evo jednoga. Tko je pobijedio u raspravi Lincoln - Douglas? Pažljivo. Nije toliko oigledno koliko izgleda."

"Antracit i bitumen," rekao sam. "Hekata i hekatomba."

Tajanstvene riječi su mi navirale zajedno s maglovitim slikama iz škole.

"Evo jednoga. Angli, Saksoni i Juti."

Dejavu je još uvijek bio problem u cijelom području. Uspostavljen je besplatni telefon za pomoć. Dvadeset četiri sata dnevno uz telefon su dežurali savjetnici i razgovarali s ljudima koje su muile ponavljajuće epizode. Možda su *dejavu* i drugi tikovi uma i tijela bili trajne posljedice zračno-toksičnog fenomena. Ali, nakon izvjesnog vremena postalo je moguće prikazati takve stvari kao znakove duboke izdvojenosti koju smo poeli osjećati. Nije bilo vegegrada s proživljenim katastrofom koji bi nam poslužio da svoje dvojbe sagledamo u perspektivi razrješenja. Nije bilo vegegrada koji bismo mogli optužiti za naš osjećaj žrtvovanja. Nije bilo grada koji bismo mrzili i od kojeg bismo strahovali. Nije bilo nekog uzbibanog megacentra koji bi apsorbirao naš jad, odvratio nas od našeg neumornog osjećaja vremena - vremena kao uzroka naše vlastite pojedinane nesreće, našeg sloma kromosoma, histeričnog umnožavanja stanija.

"Baba," šaptao sam među njenim dojčkama te noćiu krevetu.

Iako smo mi za tako mali grad za ujuće neopterećeni ogorenjem, nedostatak metropolisa koji bi služio kao zvijezda vodilja ostavlja nas u našim intimnim trenucima pomalo usamljenima.

To je bilo slijedeće i kad sam otkrio Dylar. Jantarnu boicu od lagane plastike. Bila je skrivena iza maske radijatora u kupaonici. Pronašao sam je kad je radijator počeo proizvoditi zvukove poput kucanja, pa sam uklonio masku da bih proučio ventil ozbiljno i metodično nastojeći i samome sebi sakriti bespomoćnost koju sam osjećao.

Istog trena krenuo sam pronaći Denise. Bila je u krevetu i gledala televiziju. Kad sam joj rekao što sam pronašao, tiho smo otišli u kupaonicu i zajedno ispitali boicu. Riječ Dylar jasno se isticala na prozirnoj naljepnici. Ni Denise ni ja nismo ni dotaknuli tu stvar, tako je veliko bilo naše iznenađenje zbog pronalaska lijeka skrivenog na taj način. Promatrali smo malene tablete s ukočenom zabrinutošću. Zatim smo izmijenili poglede bremenite skrivenim značenjima.

Bez riječi i smo vratili masku na radijator, a da nismo ni dirnuli boicu i otišli u Deniseinu sobu. Glas na drugoj strani kreveta je rekao: "U međuvremenu, evo brzog i atraktivnog umaka s limunom podesnog za svako riblje jelo."

Denise je sjela na krevet i zagledala se nekako kroz mene, kroz televizor, kroz postere i suvenire. Oči su joj se suzile, lice zamišljeno namrgodilo.

"Ništa ne može reći Babi."

"U redu," rekao sam.

"Ona može samo reći kako se ne sjeća zašto je boicu stavila tamo."

"Što je Dylar. To bih želio saznati. Postoje samo tri ili četiri mjesta u krugu razumne udaljenosti gdje bi joj ispunili recept. Farmaceut bi nam mogao reći čemu to služi. Prva stvar koju ću napraviti ujutro je da sjednem u auto."

"Ja sam već to uradila," rekla je.

"Kada?"

"Oko Božića. Otišla sam u tri ljekarne i razgovarala s Indijcima iza pulta otraga."

"Mislim da su Pakistanci."

"Svejedno."

"Jesu li ti rekli što o Dylaru?"

"Nisu nikad čuli za njega."

"Jesi li ih tražila da provjere? Morali bi imati popise najčešćih lijekova. Zalihe, najnovije podatke."

"Provjerili su. Nije ni najjednom popisu."

"Izvan popisa," rekao sam.

"Morat ćemo nazvati liječnika."

"Nazvat ću ga odmah. Zvat ću ga kući."

"Iznenadi ga," rekla je s izvjesnom okrutnošću.

"Ako ga dobijem kod kuće neće ga nadgledati služba za upite, prijemno osoblje, sestra, mladi i dobro raspoloženi liječnik koji dijeli isti sklop ordinacija i čija je uloga baviti se odbijenim slučajevima uglednih liječnika. Kad si jednom prebaciš na starijeg liječnika na mlađeg tvoja je bolest proglašena drugorazrednom."

"Nazovi ga kući," rekla je. "Probudi ga. Navedi ga da nam kaže ono što želimo saznati."

Jedini telefon je bio u kuhinji. Odšuljao sam se niz hodnik i zavirio u našu sobu da bih bio siguran kako je Babette još uvijek ondje peglaju i košulje i slušaju i program na radiju s pozivima slušatelja, oblik zabave o kojoj je nedavno postala ovisna. Spustio sam se u kuhinju, pronašao liječnikov broj u telefonskom imeniku i okrenuo njegov broj.

Liječnikovo ime je bilo Hookstratten. Zvučalo je pomalo njemački. Jednom sam ga susreo - pogrbljen uvijek s ptičjim podvaljkom na vratu i dubokim glasom. Denise mi je rekla da ga prevarim, ali je jedini način da nešto saznamo bio u kontekstu poštenja i iskrenosti. Ako bih se pretvarao da sam nepoznata osoba koja traži informacije o Dylaru, on bi ili spustio slušalicu ili mi rekao da dođem u ordinaciju.

Javio se nakon četvrtog ili petog zvana. Rekao sam mu tko sam i da sam zabrinut za Babette. Zabrinut toliko da ga uznemirujem kod kuće, pomalo prenačljivi priznanja, ali

sam se nadao njegovom razumijevanju. Rekao sam kako sam prilično siguran da lijek koji joj je on propisao predstavlja problem.

"Kakav problem?"

"Rupe u pamenu."

"Zovete liječnika kući i da biste razgovarali o rupama u pamenu? Kad bi svatko s rupama u pamenu nazivao liječnika kući - što bismo imali? Efekt širenja geometrijskom progresijom bio bi golem."

Rekao sam mu da se rupe pojavljuju u estalo.

"U estalo. Znam vašu suprugu. To je supruga koja je jedne večeri došla k meni s uplakanim djetetom. 'Moje dijete plače.' Ona dolazi liječniku, koji je privatno poduzeće, i traži od njega medicinsku njegu za dijete koje plače. Sada podižem slušalicu i - evo supruga. Zovete liječnika kući i poslije deset sati uvečer. Kažete mu, 'Rupe u pamenu.' Zašto mi ne biste rekli da ima plinove? Nazvati me kući i zbog plinova?"

"U estale i produžene, doktore. To je vjerojatno zbog lijeka."

"Kojeg lijeka?"

"Dylara."

"Nikad nisam čuo za njega."

"Male bijele tablete. Pakirane u jantamu bočicu."

"Opisujete tablete kao malene i bijele i otključete liječnikovo objašnjenje dok je kod kuće, poslije deset uvečer? Zašto mi ne kažete kako su okrugle? To je presudno za naš slučaj."

"To je lijek izvan svih popisa."

"Nikad ga nisam vidio. Ja sigurno nisam nikada propisao takav lijek vašoj supruzi. Ona je vrlo zdrava žena prema mojoj sposobnosti procjenjivanja takvih stvari, bivaju i subjektom, što i jesam, ljudskih pogrešaka poput bilo kojeg kolege."

To je zvuk kao poricanje nesavjesnog vršenja dužnosti. Možda je to čitao s otisnute kartice poput detektiva koji upoznaje sumnjivca s njegovim ustavnim pravima. Zahvalio sam mu, poklopio slušalicu i nazvao svog liječnika kući. On je odgovorio nakon sedmog zvana, rekao je da Dylar otok u Perzijskom zaljevu, jedan od onih naftnih terminala od presudnog značaja za Zapad. Ženski glas u pozadini izgovarao je vremensku prognozu.

Popeo sam se na kat i rekao Denise da se ne brine. Uzet u jednu tabletu iz bočice i dati je na analizu nekome s Odjela za kemiju našeg sveučilišta. Rekao sam da mi kaže kako je to večer ušla. Ali, ona je samo nevoljko kimnula glavom, pa sam produžio niz hodnik i zastao u Heinrichovoj sobi da bih mu zaželio laku noć. On je vježbao u garderobi na preki usmeno u dovratak podižući se na rukama do brade.

"Gdje si to nabavio?"

"To je Mercatorovo."

"Tko je to?"

"On je maturant s kojim se družim u zadnje vrijeme. Uskoro će imati devetnaest, a još je uvijek u srednjoj školi. Samo da dobiješ neku predodžbu."

"Predodžbu čega?"

"Koliko je velik. On može napraviti nevjerojatnu količinu ovoga."

"Zašto vježbaš na preki? Što se time može postići?"

"A što se može postići bilo čime? Možda jednostavno želim izgraditi svoje tijelo kao kompenzaciju za druge stvari."

"Koje druge stvari?"

"Moja elavost se pogoršava, da spomenem samo jednu stvar."

"Ne pogoršava se. Pitaj Babu ako meni ne vjeruješ. Ona ima odlično oko za takve stvari."

"Moja mama mi je rekla da odem dermatologu."

"Mislim da to nije potrebno u ovom trenutku."

"Već sam bio."

"I što je rekao?"

"Bila je ona. Moja mama mi je rekla da odem ženskom dermatologu."

"I što je rekla?"

"Rekla je da imam gusti davateljski prostor."

"Što to zna i?"

"Može uzeti kosu s drugih dijelova moje glave i kirurški je usaditi tamo gdje je to potrebno. Ali to ne ini nikakvu razliku. Svejedno u uskoro biti elav. Lako se mogu zamisliti potpuno elavim. Postoje klinici mojih godina koji imaju rak. Kosa im ispada zbog kemoterapije. Zašto bih ja bio druk iji?"

Stajao je u garderobi i gledao me. Odlu io sam promijeniti temu.

"Ako uistinu misliš da vježbanje na pre ki pomaže, zašto ne staneš s vanjske strane i ne izvodiš vježbe licem prema unutrašnjosti garderobe? emu stajati u zagušljivom mra nom prostoru?"

"Ako misliš da je ovo udno, morao bi vidjeti što radi Mercator."

"I što on radi?"

"Trenira kako bi srušio svjetski rekord u najdužem sjedenju u kavezu punom otrovnih zmija, za *Guinnessovu knjigu rekorda*. Tri puta tjedno odlazi u Glassboro u nekakvu trgovinu egzoti nim ku nim ljubimcima. Vlasnik mu dopušta hraniti mambu i nadimaju u ri ovku ne bi li se priviknuo. Potpuno je zaboravio vašu sjevernoameri ku zve arku. Nadimaju a ri ovka je najotrovnija zmija na svijetu."

"Svaki put kad na vijestima vidim film o nekome tko je u svom etvrtom tjednu sjedenja u kavezu punom zmija, otkrijem u sebi želju da ga ugrizu."

"Ja tako er," rekao je Heinrich.

"Zašto?"

"Zato što izaziva."

"To no. Ve ina nas provodi cijeli svoj život u izbjegavanju opasnosti. Misle li ti ljudi da su nešto posebno?"

"Izazivaju vruga. Neka ga i dobiju."

Zašutio sam za kratko uživaju i u rijetkom trenutku razumijevanja.

"Što još tvoj prijatelj poduzima u svom treningu?"

"Dugo vremena sjedi na jednom mjestu nastoje i prilagoditi mjehur. Svoje je obroke smanjio na dva dnevno. Spava sjede i, po dva sata u komadu. Želi se uvježbati u postupnom bu enju, bez iznenadnih pokreta koji bi mogli uznemiriti mambu."

"Neobi na ambicija."

"Mambe su osjetljive."

"Ali ako ga to usre uje."

"On misli da je sretan, ali to je samo živ ana stanica u njegovu mozgu koja dobiva previše stimulacije ili premalo stimulacije."

Usred no i ustao sam iz kreveta i otišao do male sobe na dnu hodnika da bih pogledao Steffie i Wildera u snu. Na tom sam poslu ostao više od sata, nepokretan, osje aju i se osvježeno i ispunjeno na neopisiv na in.

Vra aju i se u našu spava u sobu, bio sam iznena en što nalazim Babette kako stoji uz prozor i gleda van u nepomi nu no. Nije pokazivala znakove da je primijetila moju odsutnost iz kreveta, a kao da nije ni ula kad sam se uvukao natrag i zakopao pod plahte.

25

Naš raznosa novina bio je sredovje ni Iranac koji vozi Nissan Sentru. Nešto u vezi s tim automobilom me uznemirivalo - auto eka s upaljenim svjetlima, u zoru, dok ovjek odlaže novine na prednje stepenice. Samom sebi govorim kako sam dosegao starost, starost koja je puna nepouzdana opasnosti. Svijet je prepun napuštenih zna enja. U svakodnevicu nailazim na neo ekivane sadržaje i snažne doživljaje.

Sjeo sam za stol u svom uredu i zabuljio se u bijelu tabletu. Više-manje je nalikovala lete em tanjuru, aerodinami ni disk sa si ušnom rupicom najednom kraju. Tek nakon nekoliko trenutaka intenzivnog motrenja bio sam u stanju opaziti rupicu.

Tableta nije bila kredasta poput aspirina, a ni sasvim glatka kao kapsule. Djelovala je udno na dlanu, neobi no osjetljiva na dodir, ali je istovremeno odavala utisak sinteti ne, nedoku ive, pozorne dora enosti.

Otišao sam preko puta u malu gra evinu s kupolom znanu kao Opservatorij i predao tabletu Winnie Richards, mladoj istraživa ici na podru ju neurokemije o ijem se radu govorilo u superlativima. Bila je visoka, nespretna i samozatjna žena koja bi pocrvenjela uvijek kad bi netko ispri ao nešto smiješno. Neki od njujorških emigranata rado su je posje ivali u njezinoj sobici i nabacivali po koji brzinski, kratki, samo da bi vidjeli kako se njezino lice oblijeva rumenilom.

Promatrao sam je za njezinim prenatrpanim stolom dok je dvije ili tri minute polako okretala tabletu izme u palca i kažiprsta. Liznulaju je i slegnula ramenima.

"Okus joj nije bogznašto."

"Koliko vam treba vremena za analizu sastojaka?"

"Moram još obaviti analizu mozga jednog dupina, ali do ite mi za etrdeset i osam sati."

Winnie je bila dobro poznata na Brijegu po odlaženju s mjesta na mjesto bez da bude opažena. Nitko nije znao kako je u tome uspijevala niti zastoje to smatrala potrebnim. Možda ju je na to tjerala svijest o vlastitom nezgrapnom obli ju, štrkljastom izgledu i neobi nim duga kim koracima. Možda je imala fobiju od otvorenih prostora, iako su prostori na sveu ilištu bili zaklonjeni i starinski. Možda je svijet ljudi i stvari ostavljao takav dojam na nju, udarao je snagom nekakvog grubog i golog tijela - zapravo je inio da se zarumeni - da je nalazila jednostavnijim izbjegavati u estale susrete. Možda je bila umorna od toga da je nazivaju superlativima. Bilo kako bilo, imao sam muke prona i je itav ostatak toga tjedna. Nitko je nije vidio na travnjacima ili šetalištima, bila je odsutna kad god bih zavirio u njezinu sobicu.

Kod ku e, Denise je davala do znanja kako ne želi da se Dylar spominje. Nije me željela podvr i pritisku i ak je izbjegavala susrete o ima kao da je razmjena znakovitih pogleda bila više nego što bi naše tajno saznanje moglo podnijeti. Babette, sa svoje strane, kao da nije mogla proizvesti pogled koji ne bi bio znakovit. Usred razgovora skrenula bi pogled na snježne pahulje, zalazak sunca ili parkirane automobile na neki izražajan i bezvremen na in. Te su me kontemplacije po ele brinuti. Ona je uvijek bila otvorena žena s osvježavaju im osje ajem za posebno i vjerom u opipljivo i zbiljno. Ovi, samo njezini, pogledi predstavljali su oblik otu enja, ne samo od nas koji smo je okruživali, ve i od samih stvari koje je tako beskrajno promatrala.

Sjedili smo za doru kom nakon što su starija djeca otišla.

"Jesi li vidio novog psa Stoverovih?"

"Ne," rekao sam.

"Oni misle da je bi e iz svemira. I to nije šala. Bila sam tamo ju er. Životinja je uistinu udna."

"Mu i li te nešto u posljednje vrijeme?"

"Ne, dobro sam," rekla je.

"Volio bih kad bi mi rekla. Mi sve govorimo jedno drugome. I uvijek smo to inili."

"Jack, što bi me mu ilo?"

"Buljiš kroz prozor. Nekako si druk ija. Kao da ne zamje uješ stvari potpuno i ne reagiraš na njih kako si to prije inila."

"To radi njihov pas. Bulji kroz prozore. Ali ne bilo koji prozor. Odlazi gore na tavan i stavlja šape na prozorsku dasku najvišeg prozora kako bi mogao gledati van. Oni misle kako pas eka na upute."

"Denise bi me ubila kad bi znala da u ti re i ovo što u ti re i."

"Što?"

"Pronašao sam Dylar."

"Kakav Dylar?"

"Bio je zalijepljen za pokrivalo radijatora."

"Zašto bih ja nešto lijepila za pokrivalo radijatora?"

"Govoriš upravo ono što je Denise predvidjela."

"Ona je obi no u pravu."

"Razgovarao sam s Hookstrattenom, tvojim lije nikom."

"Ja sam u odli nom stanju, stvarno."

"To je i on rekao."

"Znaš li što bih najradije radila u ove hladne, sive, olovne dane?"

"Što?"

"Uvukla se u krevet sa zgodnim muškarcem. Staviti u Wildera u njegov tunel za igru. Ti se obrij i operi zube. Načemo se u spavaonici za deset minuta."

Toga popodneva ugledao sam Winnie Richards kako je skliznula kroz bo na vrata na Opservatoriju i skakutavo krenula malim travnjakom prema novim zgradama. Požurio sam iz ureda i krenuo za njom. Držala se blizine zidova krećući se u ritmu svojih golemih koraka. Osjećao sam se kao osoba koja je ugledala značajan prizor neke ugrožene životinje ili nesrećne ovjekove podvrste poput Yetija ili Velikonogog. Bilo je hladno i još uvijek olovno. Shvatio sam da je ne mogu sustići i ako ne potrim. Zurila je pored stražnje strane fakultetske zgrade i ja sam ubrzao ritam boje i se da je ne izgubim. Bio je to čudan osjećaj - trati. Nisam tražio mnogo godina i nisam prepoznavao svoje tijelo u tom novom obliku, nisam prepoznavao svijet ispod svojih stopala, hitar i grube površine. Zamakao sam za ugao i još ubrzao, svjestan mase koja se tresla. Gore, dolje, život, smrt. Moj ogrtač je lebdio za mnom.

Sustigao sam je u praznom hodniku jednokatnice koja je mirisala po tekunini za balzamiranje. Stala je nasuprot zidu u svjetlo-zelenoj tunici i teniscama. Bio sam suviše zadihao da bi govorio, pa sam podigao svoju desnu ruku tražeći stanku. Winnie me odvela do stola u sobi ku punom mozgovima u staklenkama. U stol je bio ugrađen sudoper i bio je prekriven bilješkama i laboratorijskim instrumentima. Dala mi je vode u papirnatoj čaši. Nastojao sam odvojiti okus vode od pogleda na mozgove i općeg mirisa konzervansa i dezinficijensa.

"Zar ste se skrivali od mene?" rekao sam. "Ostavljao sam vam pisamca i telefonske poruke."

"Ne od vas, Jack, ili bilo koga osobno."

"Zašto vas je onda bilo tako teško pronaći?"

"Zar nije to bit dvadesetog stoljeća?"

"Što?"

"Ljudi se skrivaju čak i onda kad ih nitko ne traži."

"Vi stvarno mislite da je to istina?"

"To je očigledno," rekla je.

"Što je s tabletom?"

"Zanimljiv primjerak tehnologije. Kako se zove?"

"Dylar."

"Nikad nisam čula za to," rekla je.

"Što mi možete reći o tome. Pokušajte ne biti suviše znanstveni. Još nisam ručavao." Gledao sam kako crveni.

"To nije tableta u starom značenju te riječi," rekla je. "To je sustav postupnog prijenosa lijeka. Ne djeluje odmah ili ne otpušta odmah svoje sastojke. Lijek u Dylaru je zatvoren polimerskom membranom. Voda iz vašeg želudca ano-crijevnog trakta cijedi se kroz membranu u pažljivo kontroliranoj količini."

"Što voda čini?"

"Oslobađa lijek zatvoren membranom. Polagano, postupno, točno. Lijek izlazi iz polimerske tablete kroz jednu jedinu rupicu. Još jednom, količina je pažljivo kontrolirana."

"Trebalo mi je dosta vremena da opazim rupicu."

"Zato što je probušena laserom. Ne samo što je malena, nego je i zadivljujuće točna u svojim dimenzijama."

"Lasери, polimeri."

"Nisam neki stručnjak u ovome, Jack, ali mogu vam reći da je to zadivljujući mali sustav."

"U čemu je bit sve te točnosti?"

"Rekla bih da je kontrolirano doziranje mišljeno da bi spriječio efekt pogotka-ili-promašaja tablete ili kapsule. Lijek se propušta u određenu količinu u produženom

periodu. Tako se izbjegava klasi ni obrazac predoziranja koje slijedi premala doza. Ne dobivate poplavu lijeka i poslije toga puko kapanje. Ne pada teško na želudac, nema mu nine, povra anja, gr enja miši a, i tako dalje. Ovaj sustav je djelotvoran."

"Zaista sam pod dubokim dojmom. ak sam i smeten. Ali, što se zbiva s polimerskom tabletom kad se lijek ispumpa iz nje?"

"Samouništava se. Zgusne se u potpunosti pod utjecajem gravitacije vlastite mase. Ušli smo u prostor fizike. Jednom kad je plasti na membrana svedena na mikroskopske dijelove, ona jednostavno i neškodljivo napušta tijelo na uobi ajen na in."

"Fantasti no. Recite mi sada emu je lijek namijenjen? što je Dylar? Koji su kemijski sastojci?"

"Ne znam," rekla je.

"Naravno da znate. Vi ste briljantna znanstvenica. To svi kažu."

"Što bi drugo mogli re i. Ja sam neurokemi arka. Nitko ne zna što je to."

"Drugi znanstvenici imaju neku ideju o tome. Morali bi imati. I oni govore da ste briljantni."

"Svi smo mi briljantni. Zar se to ovdje ne podrazumijeva? Ve me nazivate briljantnom, ja vas zovem briljantnim. To je oblik zajedni kog ega."

"Mene nitko ne naziva briljantnim. Nazivaju me oštroumnim. Kažu da sam zakucao na nešto veliko. Otvorio sam vrata u nešto za što nisu znali da postoji."

"Postoje i vrata koja vode u briljantnost. Sada je na meni red, to je sve. Osim toga, ja sam smiješno gra ena i smiješno hodam. Ako me ne bi nazivali briljantnom bili bi prisiljeni govoriti okrutnosti o meni. Vrlo neugodno za sve."

Pritisnula je neke mape na grudi.

"Jack, jedino što vam sa sigurnoš u mogu re i da je tvar u Dylaru neka vrsta psihofarmaceutika. Vjerojatno je stvorena za interaktivno djelovanje s nekim udaljenim dijelom moždane ovojnice u ovjeka. Pogledajte oko sebe. Svuda su mozgovi. Morski psi, kitovi, dupini, veliki majmuni. Nijedan od njih ni približno ne nalikuje ljudskom mozgu u njegovoj složenosti. Ljudski mozak nije moje podru je. Imam samo op enitu radnu sliku o ljudskom mozgu i to je dovoljno da se ponosim što sam Amerikanka. Vaš mozak ima trilijun neurona, a svaki neuron ima deset tisu a malih izdanaka. Sustav interne komunikacije ispunjava strahopoštovanjem. On je poput galaksije koju držite u ruci, samo što je još složeniji, još više tajanstven."

"Zašto vas to ini ponosom što ste Amerikanka?"

"Dje ji mozak razvija se odgovaraju i na podražaje. Mi smo još uvijek vode i u svijetu u podražajima."

Popio sam gutljaj vode.

"Žao mi je što ne znam više," rekla je. "Ali precizna priroda ovog lijeka mi izmi e. Mogu vam re i jednu stvar. Nije na tržištu."

"Ali, našao sam je u obi noj bo ici za lijekove."

"Ne zanima me gdje ste ju našli. Prili no sam sigurna da mogu prepoznati sastojke nekog poznatog moždanog stimulatora. Ovaj je nepoznat."

Po ela je bacati hitre poglede prema vratima. O i su joj bile svijetle i uplašene. Shvatio sam da se iz hodnika uju zvukovi. Glasovi, koraci. Gledao sam Winnie kako se povla i prema stražnjim vratima. Odlu io sam da u još jednom poželjeti vidjeti njezino rumenilo. Gurnula je ruku iza le a, pritisnula kvaku na vratima, hitro se okrenula i istr ala u sivo poslijepodne. Pokušavao sam smisliti nešto smiješno.

26

Sjedio sam u krevetu sa svojim bilješkama o njema koj gramatici. Babette je ležala na boku i buljila u radio-sat slušaju i emisiju s telefonskim uklju enjima slušatelja. uo sam ženu koja je rekla: "1977. godine pogledala sam u zrcalo i vidjela osobu u koju sam se polako pretvarala. Nisam mogla ili nisam htjela ustati iz kreveta. Siluete su se kretale na rubu moje vizure kao kad tr ite niz stepenice. Primala sam telefonske pozive iz raketne baze s

projektilima Pershing. Imala sam potrebu razgovarati s ljudima koji su imali sli na iskustva. Trebao mi je nekakav program potpore u koji bih se upisala."

Nagnuo sam se preko tijela moje žene i isključio radio. Ona je i dalje buljila. Poljubio sam je nježno u potiljak.

"Murray kaže kako imaš značajnu kosu."

Nasmiješila se nekako blijedo i prazno. Spustio sam bilješke i lagano je okrenuo tako da je gledala ravno u strop dok sam govorio.

"Vrijeme je za ključni razgovor. Ti to znaš, ja to znam. Reći ćeš mi sve o Dylaru. Ako ne zbog mene, a ono zbog tvoje djevojke. Ona je zabrinuta - zabrinuta do krajnjih granica. Osim toga, više nemaš prostora za manevriranje. Pritisnuli smo te uz zid. Denise i ja. Pronašao sam skrivenu bocu, uzeo jednu tabletu i dao je na analizu u stručne ruke. Ti mali bijeli diskovi su vrhunski proizvodi. Laserska tehnologija, napredna plastika. Dylar je gotovo isto tako savršen kao mikroorganizmi koji su pojeli toksični oblak. Tko bi povjerovao u postojanje male bijele tablete koja djeluje kao tla na pumpa u ljudskom tijelu da bi ga opskrbila lijekom na siguran i djelotvoran način, a još se i samorazgradila na kraju? Zatečen sam ljepotom svega toga. Znamo i još nešto, nešto pogubno u tvom slučaju. Znamo da Dylar nije dostupan u javnosti. Samo ta činjenica opravdava naše zahtjeve za objašnjenjem. Zapravo ti je ostalo vrlo malo mogućnosti. Samo nam reci kakva je priroda tog medikamenta. Kao što dobro znaš, ja nemam temperament za progon ljudi. Ali, Denise je drukčija vrsta karaktera.

Rekao sam sve što sam mogao da je obuzdam. Ako mi ne kažeš ono što želim znati, pustit ću tvoju djevojku da radi što hoće. Krenut će na tebe iz svih oružja. Neće tritati vrijeme na pokušaje da u tebi stvori osjećaj krivnje. Denise vjeruje u frontalni napad. Zakucati će te ravno u zemlju. Znaš da sam u pravu, Babette."

Proteklo je oko pet minuta. Ona je naprosto ležala i buljila u strop.

"Samo me pusti da ti ispričam na svoj način," rekla je tihim glasom. "Hoćeš li liker?" "Ne, hvala."

"Nemoj žuriti," rekao sam. "Imamo cijelu noć. Ako bilo što hoćeš ili trebaš, samo mi reci. Trebaš samo pitati. Bit će u ovdje toliko dugo koliko je potrebno."

Prošao je još jedan trenutak.

"Ne znam točno kad je to počelo. Možda prije godinu i pol. Mislila sam da se zbiva neka faza u mom životu, kao neka plimna oznaka."

"Razmišljala," rekao sam. "Ili razvoje."

"Neki period 'useljavanja', mislila sam. Srednje godine. Nešto takvo. To će stanje prestati i ja ću sve zaboraviti. Ali nije prestalo. Počela sam misliti da nikad ni neću."

"Kakvo stanje?"

"Zaboravi to zasad."

"Bila si depresivna u posljednje vrijeme. Nikad te nisam vidio takvu. To je cijela priča o Babette. Ona je vedra osoba. Ona ne podliježe potištenosti ili samosažaljenju."

"Pusti me da ti ispričam, Jack."

"U redu."

"Ti znaš kakva sam. Mislim da se sve može popraviti. Uz pravi pristup i primjeren trud, uvijek može promijeniti loše stanje tako što ga svede na najjednostavnije dijelove. Možeš naći popis, izmisliti kategorije, razvrstati liste i grafikone. Na taj način podupriću svoje učenike kako stajati, sjediti i hodati, iako znam kako ti misliš da su ti subjekti previše očajni, nebulozni i općeniti da bi se svodili na sastavne dijelove. Ja nisam krajnje dosjetljiva osoba, ali znam kako prizemljiti stvari, kako ih razdvojiti i razvrstati. Možemo analizirati držanje, možemo analizirati kako se hranimo, pijemo, pa čak i kako dišemo. Kako drukčije razumjeti svijet - to je moj pogled na sve to."

"Ja sam tu," rekao sam. "Ako trebaš ili želiš bilo što, samo reci."

"Kad sam shvatila da to stanje neće i tako brzo, pokušala sam ga bolje shvatiti svojom na dijelove. Najprije sam morala shvatiti imala li uopće dijelove. Odlazila sam u knjižnice i knjižare, tražila časopise i tehničke preglede, gledala kablovsku televiziju, sastavljala liste i dijagrame, crtala višebojne grafikone, nazivala pisce i znanstvenike s područja tehničkih znanosti, razgovarala s jednim Sikhom, svetim ovjekom, u Iron Cityju,

pa čak i proučavala okultne discipline, skrivaju i knjige na tavan kako ih ti i Denise ne biste pronašli i pitali se što se događa."

"Sve to bez mogega znanja. A cijeli smisao Babette je da razgovara sa mnom, da otkriva i povjerava se."

"Ovo nije priča o tvom razumu zbog moje šutnje. Ovo je priča o mojoj boli i pokušajima da je prekinem."

"Napravit ću ti čokoladu. Hoćeš li?"

"Ostani. Ovo je ključni dio. Sva ta energija, sve to istraživanje, proučavanje i skrivanje od vas, a nisam se makla od posla. Stanje nije uzimalo. Preplavilo je moj život i nije mi dalo mira. A onda, jednoga sam dana pozvala gospodina Treadwella iz *National Examiner*. Jedan oglas je privukao moju pozornost. Nije bitno što je to napisao. Tražili su se dobrovoljci za tajno istraživanje. To je sve što trebaš znati."

"Mislio sam da su se samo moje bivše žene bavile prijevarama. Slatke prevarantice. Napete, zadihane, rumenih jagodica, dvojezice."

"Javila sam se na oglas, a zatim su me pozvali na razgovor u malo poduzeće koje se bavi istraživanjem iz psihologije. Znaš li o čemu se radi?"

"Ne."

"Znaš li koliko je složen ljudski mozak?"

"Nešto znam o tome."

"Ne, ne znaš. Nazovimo to poduzeće Gray Istraživanja, iako mu to nije pravi naziv. Nazovimo osobu s kojom sam razgovarala gospodin Gray. Gospodin Gray je složenica. Zapravo, upoznala sam tri ili četiri ili više ljudi iz poduzeća."

"To je bila jedna od onih dugačkih, niskih građevina od svijetlocrvene cigle s naelektriziranom ogradom i niskim ukrasnim grmljem."

"Nikada nisam bila u njihovom sjedištu. Nije bitno zašto. Stvar je u tome da sam ispunjavala jedan test za drugim. Emocionalni, psihološki, test motorne reakcije, aktivnost mozga. Gospodin Gray je rekao da postoje tri finalista i da sam ja jedna od njih."

"Finalisti za što?"

"Trebali smo postati test-subjekti u razvojnom procesu krajnje eksperimentalnog i potpuno tajnog lijeka, šifriranog imena Dylar, na kojem je on radio godinama. Pronašao je mjesto u ljudskom mozgu koje Dylar stimulira i sada se bavio završnim usavršavanjem same tablete. Također je rekao da postoje opasnosti kod ispitivanja lijeka na ljudima. Mogla bih umrijeti. Mogla bih ostati živa, ali bi mogao umrijeti moj mozak. Mogla bi umrijeti lijeva strana mozga, a desna ostati živa. To bi značilo da bi lijeva strana mogla tijelo živjeti, a desna bi umrla. Bilo je mnogo zastrašujućih izgleda. Mogla bih hodati postrance, ali ne i naprijed. Ne bih mogla razlikovati riječi od stvari, tako da kad bi netko rekao 'ubrzavaju i metak' ja bih pala na pod i potražila zaklon. Gospodin Gray me je želio upoznati s rizicima. Postojala su razrješenja od odgovornosti i drugi dokumenti koje sam trebala potpisati. Poduzeće je imalo pravnike, sve enike."

"I tako su te propustili, ljudsku pokusnu životinju."

"Ne, nisu. Rekli su da je prerizno - u pravnom, etičkom smislu i tako dalje. Krenuli su u stvaranje kompjutorskih molekula i kompjutorskih mozgova. Odbila sam to prihvatiti. Dospjela sam tako daleko, stigla sam tako blizu. Htjela bih da pokušam razumjeti ono što se kasnije dogodilo. Ako ti uopće ispričam priču, moram u nju uključiti i taj pogled na stvari, taj mali prljavi kutak ljudskog srca. Kažeš da se Babette otkriva i povjerava."

"To je smisao Babette."

"Dobro. Otkriva se i povjeriti. Gospodin Gray i ja smo uspostavili privatni sporazum. Zaboravimo sve enike, pravnike, psihologe. Poduzet ćemo naše vlastite eksperimente. Moje će stanje biti izliječeno, on će doći do fantastičnog medicinskog otkrića."

"I zašto je to prljavo?"

"Jer uključuje nepromišljenost. To je bio jedini način da nagovorim gospodina Graya da mi dopusti upotrijebiti lijek. To mi je još jedino preostalo, to je bila moja posljednja nada. Najprije sam mu ponudila svoj um. A tada sam mu ponudila svoje tijelo."

Osjetio sam nekakvu toplinu koja mi se uspinjala uz leđa i isijavala kroz ramena. Babette

je gledala ravno gore. Bio sam oslonjen o lakat, licem prema njoj, prou avaju i njezine oblike. Kad sam konačno progovorio uinio sam to razumnim i ispitujućim glasom - glasom ovjeka - ja je životna težnja razumjeti neku bezvremenu ljudsku zagonetku.

"Kako se tijelo nudi složenici od triju ili više ljudi? To je umnožena osoba. Kao policijski crtež na kojemu su obrve od jedne, a nos od druge osobe. Usredotočimo se na genitalije. O koliko skupina genitalija zapravo govorimo?"

"Samo jedne osobe, Jack. Ključne osobe, voditelja projekta."

"Više se, dakle, ne odnosimo prema gospodinu Grayu kao složenici?"

"On je sada jedna osoba. Otišli smo u prljavu malu sobu motela. Nije bitno gdje ni kada. Televizor je bio blizu stropa. To je sve - ega se sjećam. Prljavo, jeftino. Srce me je boljelo. Ali bila sam tako, tako očajna."

"Ti to nazivaš nepromišljenošću, kao da nismo imali revoluciju izravnog i jednostavnog govora. Nazovi to pravim imenom, opiši to iskreno, daj tome vrijednost koju zaslužuje. Ušla si u sobu motela. Uzbuđivala te je njezina bezličnost, upotrebljivost i loš ukus namještaja. Korakala si bosa po nezapaljivoj prostirki. Gospodin Gray je hodao uokolo, otvarao vrata i tražio zrcalo pune veličine. Promatrao te je kako se razodijevaš. Legla si na krevet rastvarajući se. Tada je on ušao u tebe."

"Ne govori tim riječima. Znaš što mislim o takvom opisivanju."

"On je poinio ono što zovemo ulaskom. Drugim riječima utaknuo se. U jednom trenutku bio je potpuno odjeven i odlagao je ključeve unajmljenog automobila na ormarić. U drugom, bio je u tebi."

"Nitko nije bio ni u kome. To je glupi opis. Uinila sam što sam morala. Bila sam izvan toga. Funkcionirala sam izvan sebe. To je bila kapitalistička transakcija. Ti njeguješ suprugu koja ti govori sve - inim sve što mogu da budem ta osoba."

"U redu, ja samo pokušavam razumjeti. Koliko puta ste odlazili u taj motel?"

"Manje-više redovito, nekoliko mjeseci. Takav je bio sporazum."

Osjetio sam vrelinu uz stražnji dio vrata. Pozorno sam je promatrao. Tuga se ukazala u njezinim oči. Legao sam na leđa i pogledao u strop. Radio se uključio. Počela je tiho plakati.

"Imamo desert s bananama," rekao sam. "Steffie ga je pripremila."

"Ona je dobra djevojčica."

"Hoćeš li da ti donesem malo? Nije mi teško."

"Zašto se radio uključio?"

"Auto-timer se pokvario. Odnijet ću ga sutra u servis."

"Ja ću ga odnijeti."

"U redu je", rekla je.

"To mi je najmanji problem. Nije mi teško."

"Jesi li uživala u seksu s njim?"

"Sjećam se samo televizora gore blizu stropa, usmjerenog prema nama."

"Je li imao smisao za humor? Znam da se ženama svićaju muškarci koji se mogu šaliti na temu seksa. Ja ne mogu, nažalost, a mislim da nakon ovoga nema mnogo izgleda da bih mogao naučiti."

"Bolje je ako tog ovjeka znaš pod imenom gospodina Graya. To je sve. On nije visok, nizak, mlad ili star. On se ne smije niti plaćati. To je za tvoje dobro."

"Pitao bih nešto. Zašto Gray? Istraživanja ne vrše opite na životinjama? Životinje bi na neki način morale biti bolje od kompjutora."

"U tome i je stvar. Nema životinje s ovim stanjem. To je ljudsko stanje. Životinje strahuju od mnogih stvari, rekao je gospodin Gray. Ali njihovi mozgovi nisu dovoljno sofisticirani da proizvedu baš ovo određeno stanje duha."

Prvi put sam počeo slutiti o čemu je ona zapravo govorila cijelo vrijeme. Tijelo mi se ohladilo. Osjetio sam prazninu iznutra. Podigao sam se iz ležaljke položaja i ponovno, oslonivši se na lakat, pogledao prema njoj. Opet je počela plakati.

"Moraš mi reći, Babette. Dovala si me ve tako daleko, već sam toliko toga morao progutati. Moram znati. Kakvo je to stanje?"

Što je duže jecala to sam bio sigurniji da znam što mi se spremala reći. Osjetio sam poticaj da se odjenem i odem, uzmem sobu negdje dok sve to ne nestane. Babette je podigla lice prema meni, rastuženo i blijedo, oči su joj pokazivale bespomoćnost. Gledali smo u lice jedno drugome, oslonjeni o laktove, poput skulptura besposlenih filozofa u klasičnoj akademiji. Radio se sam isključivo.

"Bojim se umrijeti," rekla je. "Neprestano mislim na to. I ne mogu prestati."

"Nemoj mi to govoriti. To je užasno."

"Ne mogu si pomoći. Kako da si pomognem?"

"Ne želim to znati. Uvaj to za naše stare dane. Još si mlada, imaš vremena za vježbanje. To nije razuman strah."

"Progoni me, Jack. Ne mogu to maknuti iz glave. Znam da ne bih trebala osjetiti takav strah tako svjesno i tako uporno. Ali, što da radim? Jednostavno je tu. Zato i jesam tako hitro opazila oglas gospodina Graya u tabloidu koji sam čitala naglas. Naslov me je udario poput groma. STRAH OD SMRTI, pisalo je. Mislim na to bez prestanka. Razočaran si. Vidim da jesi."

"Razočaran?"

"Mislio si da će stanje biti više određeno. Voljela bih da jest. Ali, nitko ne traga mjesecima i mjesecima za razrješenjem nekakve male dnevne nelagode."

Pokušao sam je uvjeriti u suprotno.

"Kako možeš biti sigurna da je smrt nešto čega se bojiš? Smrt je tako neuhvatljiva. Nitko ne zna što je ona, kako se uvijek osjeća u njenom slučaju, kako ona izgleda. Možda jednostavno imaš osobni problem koji izbija na površinu u obliku velikog, univerzalnog subjekta."

"Kakav problem?"

"Nešto što skrivaš od sebe same. Možda svoju debljinu."

"Smršavila sam. A što s mojom visinom?"

"Znam da si smršavila. U tome je stvar. Ti praktički isijavaš dobro zdravlje. Ti ga isparavaš. Hookstratten je to potvrdio, tvoj vlastiti liječnik. Mora biti nešto drugo, neki podsvjesni problem."

"Što može biti više podsvjesno od smrti?"

Pokušao sam joj dokazati kako to nije tako ozbiljno kao što misli.

"Baba, svi se boje smrti. Zašto bi se ti razlikovala? Sama si malo prije rekla kako je to ljudsko stanje. Ne postoji nitko stariji od sedam godina, a da se ne brine o umiranju."

"Svatko se boji smrti na nekoj razini svoga života. Moj strah je sveobuhvatan. Ne znam kako ni zašto se to dogodilo. Ali, ne mogu biti jedina, zašto bi inače Gray Istraživanja trošili milijune na tabletu?"

"To sam ja i rekao. Nisi ti jedina. Postoje još stotine tisuća ljudi. Zar nije utješno to znati? Ti si poput žene na radiju koja je primala telefonske pozive iz raketne baze. Željela je pronaći i druge kojima bi psihološka iskustva u pomoć činila da se osjeća manje usamljenom."

"Ali, gospodin Gray je rekao da sam ja iznimno osjetljiva na teror smrti. Dao mi je gomilu testova. Zato je bio tako zainteresiran da me uključim."

"To mi se čini tuđim. Tajila si taj teror toliko dugo. Ako si mogla tajiti takvu stvar od supruga i djece, možda i nije tako strašno."

"Ovo nije priča o supruginoj prevari. Ne možeš preskočiti pravu priču, Jack. Prevelika je."

Održavao sam glas mirnim. Obrađao sam joj se onako kako bi jedan od onih odlazećih profesora mogao osloviti mladeg člana akademije, nekoga koji je rad oba svijeta i briljantan na mahove, ali možda suviše oslonjen na utjecaj starijeg kolege.

"Baba, ja sam taj u obitelji koji je opsjednut smrću. Uvijek sam ja bio taj."

"Nisi to nikad rekao."

"Da te poštedim brige. Da ostaneš temperamentna, vitalna i sretna. Kod nas si ti sretna osoba. Ja sam prokleta budala. To je ono na čemu ti ne mogu oprostiti. To da mi govoriš kako nisi žena za koju sam vjerovao da jesi. Povrijeđen sam, razoren."

"Uvijek sam o tebi mislila kao o nekom tko može sanjariti o smrti. Mogao si i u šetnji i sanjariti. Ali u svim onim prigodama kad smo razgovarali o tome tko će prvi umrijeti, nikada nisi rekao da se bojiš."

"Isto se može reći i za tebe. 'Im djeca odrastu.' Zvučalo je kao da se spremaš na put u Španjolsku."

"Ja uistinu želim prva umrijeti," rekla je, "ali to ne znači da se ne bojim. Užasno se bojim. Bojim se neprestano."

"Ja se bojim više od polovice svoga života."

"Što bi htio da ti kažem? Tvoj je strah stariji i pametniji od moga?"

"Budim se u znoju. Budim se iznenada u samrtnom znoju."

"Ja žvačem gume za žvakanje jer mi se grlo stisne."

"Nemam tijela. Postojim samo kao um ili jastvo, sam u golemom svemiru."

"Ja neprestano prosumim samu sebe," rekla je.

"Preslab sam za pokrete. Nemam više nikakav osjećaj odlučnosti, nikakav osjećaj određenosti."

"Razmišljala sam o smrti moje majke. Onda je ona umrla."

"Ja razmišljam o smrti svih i svakoga. Ne samo o mojoj smrti. Zapadam u strašna zamišljanja."

"Osjećala sam se užasno krivom. Mislila sam kako je njezina smrt povezana s mojim razmišljanjem o tome. Isto osjećam i za vlastitu smrt. Što više razmišljam o njoj, to je se prije dogoditi."

"Kako je to čudno. Opsjedaju nas ti duboki, strašni i dugotrajni strahovi o nama i onima koje volimo. Ipak, mi se krećemo uokolo, razgovaramo s ljudima, jedemo i pijemo. Uspijevamo funkcionirati. Osjećaji su duboki i stvarni. Zar nas ne bi trebali paralizirati? Kako to da ih uspijevamo nadjačati, barem za kratko? Vozimo automobile, držimo predavanja. Kako to da nitko ne opaža kako smo duboko ustrašeni, sinoć, jutros? Je li to nešto što svi skrivaju jedni od drugih, na što svi prešutno pristaju? Ili svi dijelimo zajedničku tajnu a da to ne znamo? Skrivamo se iza iste krinke?"

"Što ako smrt nije ništa drugo do zvuk?"

"Električna buka."

"Učuješ ga zauvijek. Zvuk posvuda. Odvratno."

"Uniforma, bijela."

"Ponekad me preplavljuje," rekla je. "Ponekad mi se uvlači u misli, malo pomalo. Pokušavam joj govoriti. 'Ne sada, Smrti.'"

"Ležim u mraku i gledam u sat. Uvijek neparni brojevi. Jedan i trideset i sedam ujutro. Tri i pedeset i devet ujutro."

"Smrt je neparna. Sikh mi je to rekao. Sveti uvijek u Iron Cityju."

"Ti si moja snaga, moja životna sila. Kako u ti dokazati da je to strašna pogreška? Promatram te kad kupiš Wildera, glavaš moj plašt. Ti duboki i jednostavni užici su za mene sada izgubljeni. Vidiš li koliko je veliko to što si učinila?"

"Ponekad me pogodi kao udarac," rekla je. "Tada se želim sklupčati, gotovo fizički."

"Jesam li se zbog ovoga oženio s Babette? Da bi ona skrivala istinu od mene, skrivala stvari od mene, udružila se u seksualnu zavjeru na moj račun? Sve zavjere se kreću u jednom smjeru," rekao sam joj tmurno.

Dugo vremena držali smo vrsto jedno drugo. Naša su tijela bila stopljena u zagrljaj koji je uključivao elemente ljubavi, žalosti, nježnosti, seksa i borbe. Kako smo samo istančano podgrijavali osjećaje, pronalazili zasjenjenja, poduzimali oskudne pokrete naših ruku, slabina, najtanje udisaje zraka, kako bismo postigli dogovor o našem strahu, unaprijedili naše natjecanje, iznijeli naše žudnje protiv kaosa u našim dušama.

Olovni, bezolovni, super bezolovni.

Ležali smo goli poslije ljubavi, vlažni i sjajni. Povukao sam prekrivač preko nas. Neko smo vrijeme govorili uspavljujućim šaptom. Radio se uključio.

"Ja sam tu," rekao sam. "Ako bilo što želiš ili trebaš, ma kako teško bilo, reci mi i stvar je riješena."

"Čašu vode."

"Naravno."

"Poiđi u s tobom," rekla je.

"Ostani, odmori se."

"Ne želim biti sama."

Navukli smo ogrta e, otišli u kupaonicu po vodu. Ona je pila dok sam ja pišao. Na povratku u spavaonicu zagrlio sam je, pa smo hodali priljubljeni poput adolescenata na plaži. e kao sam kraj kreveta dok je ona ure ivala plahte i vra ala jastuke na mjesto. Odmah se sklop ala u položaj za spavanje, ali još je bilo stvari koje sam želio znati, stvari koje sam želio re i.

"Što su zapravo postigli ljudi u Gray Istraživanjima?"

"Izolirali su strah-od-smrti dio u mozgu. Dylar ubrzava olakšanje u tom sektoru."

"Nevjerojatno."

"To nije samo mo no sredstvo za smirenje. Lijek posebno djeluje na neuro-odašilja e u mozgu koji su povezani sa strahom od smrti. Svaki osje aj ili pobuda ima vlastite neuro-odašilja e. Gospodin Gray je pronašao strah od smrti i zatim krenuo u pronalaženje kemikalija koje e navesti mozak da proizvede vlastita sredstva za zaustavljanje."

"Zadivljuju e i zastrašuju e."

"Sve što se doga a u itavom tvom životu je rezultat molekula koje jurcaju negdje u tvom mozgu."

"Heinrichove teorije mozga. Sve su to ne. Mi smo rezultat vlastitih kemijskih impulsa. Nemoj mi govoriti o tome. Nepodnošljivo je misliti na to."

"Sve što kažeš, u iniš ili osjetiš može se dovesti u vezu s brojem molekula u odre enom dijelu mozga."

"Što se zbiva dobru i zlu u tom sustavu? Strasti, zavisti i mržnji? Postaju li oni koloplet neurona? Govoriš li mi kako e skon ati cijela tradicija ljudskih slabosti, kako e kukavi luk, sadizam, zlostavljanje postati pojmovi bez zna enja? Jesmo li upitani da te stvari promatramo s nostalgijom? Što je s ubila kim bijesom? Ubojice su se prema tom bijesu odnosile s izvjesnim strahopoštovanjem. Njegov zlo in je golem. Što e se dogoditi kad ga svedemo na stanice i molekule? Moj sin igra šah s ubojicom. On mi je i ispričovijedao sve ovo. Nisam ga htio slušati."

"Mogu li sada spavati?"

" ekaj. Ako Dylar ubrzava olakšanje, zašto si onda bila tako tužna posljednjih dana i buljila u prazno?"

"Jednostavno. Lijek ne djeluje."

Glas joj je pukao dok je izgovarala te rije i. Stavila je jastuk preko glave. Mogao sam gledati jedino u brdoviti krajolik. ovjek na radiju je rekao: "Primao sam zbunjuju e poruke o svojoj seksualnosti." Prodrmao sam joj glavu i tijelo preko prošivenog prekriva a.

"Možeš li to obrazložiti, Baba? Ja sam tu. Želim pomo i."

"Gospodin Gray mi je dao šezdeset pilula u dvije bo ice. To bi moralo biti više nego dovoljno, rekao je. Jedna tableta svakih sedamdeset i dva sata. Ispuštanje lijeka je tako postupno i to no da nema preklapanja s jedne pilule na slijede u. Ispraznila sam jednu bo icu negdje na kraju studenoga, po etkom prosinca."

"Denise ju je pronašla."

"Zaista?"

"Otađ ti je na tragu."

"Gdje sam je ostavila?"

"U kuhinjskom sme u."

"Zašto sam to u inila? To je bilo neoprezno."

"Što je s drugom bo icom?" rekao sam.

"Ti si pronašao drugu bo icu."

"Znam. Pitam koliko si tableta popila."

"Dosad sam popila dvadeset i pet iz te bo ice. U svemu to je pedeset i pet. Još je pet preostalo."

" etiri su ostale. Jednu sam dao na analizu."

"Jesi li mi to ve rekao?"

"Jesam. A je li uop e bilo ikakve promjene u tvom stanju?"

Dopustila je vrhu glave da izroni.

"Ispo etka sam vjerovala u to. Sam po etak je pružao najviše nade. Od tada nema nikakvog poboljšanja. Sve sam obeshrabrenija. Pusti me sada spavati, Jack."

"Sje aš li se ve ere kod Murraya? Na povratku ku i smo razgovarali o tvojim prazninama u pam enju. Rekla si kako nisi sigurna uzimaš li lijekove. Nisi se mogla sjetiti, tako si rekla. To je, naravno, bila laž."

"Valjda," rekla je.

"Ali nisi lagala o rupama u pam enju op enito. Denise i ja smo pretpostavili kako je tvoj zaborav popratna pojava nekog lijeka koji uzimaš."

Pojavila se cijela glava.

"Potpuno krivo," rekla je. "Nije to bila popratna pojava lijeka. To je bila popratna pojava stanja. Gospodin Gray je rekao da je moj gubitak pam enja o ajni ki pokušaj suprotstavljanja strahu od smrti. A sada je i gospodin Gray promašio."

"Zna li on to?"

"Ostavila sam mu poruku na telefonskoj sekretarici."

"Je li te nazvao?"

"Poslao mi je vrpcu poštom, a ja sam je odnijela kod Stoverovih da bih je poslušala. Rekao je kako se doslovce ispri ava, štogod to zna ilo. Rekao je da ipak nisam prava osoba za to, naposljetku. On je siguran da e lijek proraditi jednog dana, uskoro, na nekoj osobi, negdje. Rekao je da je pogriješio sa mnom. Bilo je previše slu ajnosti. Bio je previše zainteresiran."

Bila je polovica no i. Bili smo iscrpljeni, oboje. Ali došli smo ve tako daleko, rekli tako puno da sam znao kako nismo još mogli prestati. Duboko sam uzdahnuo. Zatim sam legao na le a i zabuljio se u strop. Babette se protegnula preko moga tijela da bi isklju ila svjetiljku. Zatim je pritisnula prekida na radiju ubijaju i glasove. Tisu u drugih no i završilo je manje-više na taj na in. Osje ao sam kako tone u krevet.

"Postoji nešto što sam samom sebi obe ao da ti ne u kazati."

"Zar to ne može ekati do jutra?" rekla je.

"Moja je smrt ve otprilike predodre ena. Ne e se dogoditi sutra ili preksutra. Ali je na djelu."

U nastavku sam joj ispriповijedao o mojoj izloženosti Nyodeneu D. Govore i injeni no, neutralno, kratkim izjavnim re enicama. Rekao sam joj o kompjutorskom stru njaku, o na inu kojim je tipkao u moju povijest da bi dobio pesimisti no složeno izviješ e. Mi predstavljamo završni zbroj naših podataka, rekao sam joj, baš kao što predstavljamo završni zbroj naših kemijskih impulsa. Pokušao sam joj objasniti kako teško sam se borio da bih zatajio od nje to saznanje. Ali, nakon njezinih ispovijedi ovo se inilo pogrešnom vrstom tajne koju bih uvao.

"Zato zapravo više ne govorimo o strahu i neuhvatljivom teroru," rekao sam. "To je žestoka i teška stvar, injenica sama."

Polako se izvukla ispod pokriva a. Popela se na mene, jecaju i. Osjetio sam njezine prste kako pritiš u moja ramena i vrat. Tople suze kapnule su mi na usne. Udarala me po grudima, zgrabila moju lijevu ruku i zagrizla u meso izme u palca i kažiprsta. Jecanje joj se pretvorilo u nekakav zvuk nalik roktanju, pun strašnog o ajanja. Uхватила je moju glavu rukama, nježno a ipak vrsto, i kotrljala je lijevo-desno po jastuku, in koji nisam mogao povezati ni s im što je ikada radila, ni s im što se inilo da ona jest.

Kasnije, kad se otkotrljala s moga tijela i pala u nemiran san, ja sam i dalje buljio u mrak. Radio se uklju io. Izvukao sam se iz kreveta i otišao u kupaonicu. Deniseini slikoviti potiskava i za papire stajali su na prašnjavoj polici kraj vrata. Pustio sam vodu te i po dlanovima i zapeš ima. Pljusnuo sam hladnu vodu na lice. Jedinu ru nik u blizini bio je mali ruži asti ubrus za ruke to kastog uzorka. Obrisao sam se polagano i pozorno. Zatim sam odvojio pokrivalo radijatora od zida i zavukao ruku pod radijator. Bo ica s Dylarom je nestala.

Bio sam na svom drugom sistematskom pregledu poslije toksi nog događaja. U nalazima nije bilo uznemirujućih brojki. Smrt je još uvijek bila preduboko da bi se opazila. Moj liječnik, Sundar Chakravarty, pitao me je otkuda ta moja iznenadna nestrpljivost za provjerom nalaza. U prošlosti sam se uvijek pribojavao rezultata.

Rekao sam mu da se još uvijek bojim. Široko se nasmijao čekajući i zaključak. Stisnuo sam mu ruku i krenuo prema vratima.

Na putu kući i vozio sam niz ulicu Elm žele i zastati kod samoposluživanja. Ulica je bila krcata vozilima za hitne službe. Malo dalje ugledao sam raštrkana tijela. Uvijek s vrpcom oko ruke puhnuo je u zviždaljku prema meni i stao ispred automobila. Krajikom oka spazio sam i druge ljude u Mylex odijelima. Ljudi s nosilima trčali su preko ceste. Kad se uvijek sa zviždaljkom približio, mogao sam razaznati slova na njegovoj vrpici oko ruke: SIMUVAC.

"Povucite se," rekao je. "Cesta je zatvorena."

"Jeste li vi ljudi sigurni da ste spremni za simulaciju? Možda biste radije pričekali neku slijedu u ekološku katastrofu. Prorijedite raspored."

"Izajte van, povucite se. Nalazite se u zoni izlaganja."

"Što to znači?"

"To znači da ste mrtvi," rekao mi je.

Odvezao sam se izvan ulice i parkirao auto. Zatim sam se polako odšetao natrag u ulicu Elm nastojeći izgledati kao da pripadam. Držao sam se izloga, pomiješao se s tehničarima i policajcima, s uniformiranim osobama. Na cesti su stajali autobusi, policijski automobili, kola hitne pomoći. Ljudi s elektroničkom opremom ponašali su se kao da pokušavaju otkriti radijaciju ili toksične ostatke. S vremenom sam se približio dobrovoljnim žrtvama. Bilo ih je dvadesetak, pognutih, mlitavih, složenih preko rubova pločnika, posjednuti po ulici sa omamljenim izrazom na licu.

Bio sam iznenađen ugledavši svoju kerker među njima. Ležala je posred ceste, na leđima, s jednom nogom izbačenu u stranu i glavom iskošenom u suprotnom smjeru. Jedva sam uspijevao gledati u nju. Je li to ono kako misli o sebi u starosti od devet godina - veštica koja uvijek bava svoje umijeće? Djelovala je tako prirodno, tako duboko prožeta idejom opećeg pomora. Je li to budućnost koju predviđa?

Otišao sam do nje i ušnuo.

"Steffie? Jesi li to ti?"

Otvorila je oči.

"Ne bi smio biti ovdje, ako nisi žrtva," rekla je.

"Samo sam se htio uvjeriti da si dobro."

"Kaznite me, ako te ugledaju."

"Hladno je. Razboljet ćeš se. Zna li Baba da si ovdje?"

"Prijavila sam se u školi prije sat vremena."

"Mogli su vam barem podijeliti pokrivače," rekao sam.

Zatvorila je oči. Još sam joj govorio nekoliko trenutaka, ali nije odgovarala. U njezinoj tišini nije bilo traga ni ljutnji ni odbijanju. Samo savjesnost. Stvarala je vlastitu povijest pobožne odanosti svojem žrtvovanju.

Vratio sam se na pločnik. Višestrukog pojačani muški glas razlijevao se ulicom dolazeći i odnekuda iz samoposluživanja.

"Želio bih vas pozdraviti u ime Uprave za uznapredovale katastrofe, privatnog savjetnika kojeg poduzetnici koje organizira i upravlja simuliranim evakuacijama. Mi surađujemo s dvadeset i dva državna tijela u izvještenju ove vježbe uznapredovale katastrofe. Prve, vjerujem, od mnogih. Što bolje uvježbamo katastrofu, to ćemo sigurniji biti od stvarne nesreće. Tako život funkcionira, jel da? Nosite kišobran u ured sedamnaest dana uzastopno, a kiši ni traga. Prvi dan kad ga ostavite kod kuće, prolom oblaka. Uvijek se tako događaja, jel da? Super, ajmo na posao. Kad se sirena oglasi triput dugo, tisuće nasumce odabranih izbjeglica će napustiti svoje domove i radna mjesta, ući u svoja vozila i usmjeriti se prema dobro opremljenim skloništim. Upravlja i prometom i se utrkivati do svojih kompjuteriziranih stanica.

Najnovije upute bit će emitirane putem SIMUVAC radijskog sustava. Ljudi za uzimanje uzoraka zraka razmjestit će se duž zone izlaganja oblaku. Ispitiva i dnevnih uzoraka će testirati mlijeko i slušajne odabire prehrambenih artikala u slijedeća tri dana u ugroženoj zoni. Mi danas ne simuliramo određeno zagađenje. Ovo izlijevanje ili izbacivanje ima višestruku svrhovitost. To bi mogao biti radioaktivni dim ili oblaci kemikalija ili magla nepoznatog podrijetla. Važna stvar je pokret. Vi morate te ljude izvući i iz ugrožene zone. Nau ili smo mnogo u noćni rastu ovog oblaka. Ali, nema zamjene za planiranu simulaciju. Ako se stvarnost umiješa u obliku automobilske sudara ili žrtve koja je ispala iz nosila, važno je upamtiti da mi nismo ovdje da bismo namještali slomljene kosti ili gasili stvarne požare. Mi smo ovdje da bismo simulirali. Prekide bismo u stvarnoj situaciji mogli platiti životima. Ako naučimo ne obazirati se na prekide danas, možemo ne obazirati se na njih kasnije kad se to bude raunalo. Super. Kad sirene ispuste dva melankoli na piska, ulični kapetani će pregledati kućnu u-pokud u potrazi za onima koji su nehotice ostavljeni. Ptice, zlatne ribice, stariji ljudi, hendikepirani, invalidi, zatvorenici, svejedno. Pet minuta, žrtve. Svi vi spasila ko osoblje upamtite da ovo nije simulacija eksplozije. Vaše su žrtve svladane, ali nisu traumatizirane. Sa uvajete svoju nježnu, samilosnu brigu za atomsku gljivu u lipnju. Još imamo četiri minute, a vrijeme otkucava. Žrtve, krenite šepaju. I upamtite, niste ovdje zbog vrištanja ili histerije. Mi cijenimo skromne žrtve. Ovo nije New York ili L.A. Bit će dostatno tiho jecanje."

Odlučio sam kako ne želim promatrati. Otišao sam do auta i krenuo kući. Sirene su emitirale prva tri urlika kad sam se zaustavio ispred kuće. Heinrich je sjedio na prednjim stubama odjeven u reflektirajući prsluk i s kamuflažnom kapom na glavi. S njim je bio i neki stariji dječak. Imao je vrstu, zbijeno tijelo i kožu neodređene pigmentacije. U našoj ulici nije se činilo da se itko evakuira. Heinrich je provjeravao držač s bilješkama.

"Što se događa?"

"Ja sam ulični kapetan," rekao je.

"Znaš li da je Steffie žrtva?"

"Rekla je da će možda biti."

"Zašto mi nisi rekao?"

"Dakle, pokupili su je i strpali u kola hitne pomoći. U čemu je problem?"

"Ne znam u čemu je problem."

"Ako ona to želi učiniti, onda i treba to učiniti."

"Djeluje tako dobro prilagođeno ulozi."

"To bi joj moglo spasiti život jednoga dana," rekao je.

"Kako pretvaranje da si ranjen ili mrtav može spasiti život?"

"Ako to učini sada, možda neće morati kasnije. Što više uvježbavaš nešto, to je manje vjerojatno da će se uistinu dogoditi."

"To je rekao i savjetnik."

"To je fora, ali djeluje."

"Tko je ovo?"

"Orest Mercator. On će mi pomoći i provjeriti ostavljene."

"Ti si onaj koji želi sjediti u kavezu punom smrtonosnih zmija. Možeš li mi reći i zašto?"

"Zato što želim srušiti rekord," rekao je Orest.

"Zašto bi želio biti ubijen u rušenju rekorda?"

"Što - ubijen? Tko je spominjao ubijanje?"

"Bit ćeš okružen rijetkim i smrtonosnim reptilima."

"Oni su najbolji u tome što oni čine. Ja želim biti najbolji u tome što ja činim."

"A što ti činiš?"

"Sjediti u kavezu šezdeset i sedam dana. Toliko je potrebno da bi se srušio rekord."

"Je li ti jasno da dovodiš život u pitanje zbog dva-tri retka u jeftinoj knjizi?"

Ispitivač je pogledao Heinricha, očigledno vjerujuć i kako je on odgovoran za ovo idiotsko ispitivanje.

"Ugristi će te," nastavio sam.

"Neće me ugristi."

"Kako znaš?"

"Tako što znam."

"To su prave zmijske, Orest. Jedan ugriz i to je to."

"Jedan ugriz ako ugrizu. Ali, ne e ugristi."

"One su stvarne. Ti si stvaran. Zmije ujedaju ljude svakoga dana. Otrov je smrtonosan."

"Zmije ujedaju ljude. Ali, mene ne e."

Slušao sam samog sebe kako govorim: "Ho e, ho e. Te zmije ne znaju kako ti misliš da je smrt neostvariva. One ne znaju kako si ti mlad i snažan i kako misliš da smrt vrijedi za sve osim tebe. Ugriješ te i ti eš umrijeti."

Zastao sam posramljen straš u svoga izlaganja. Iznenadio sam se vidjevši kako me gleda s izvjesnim zanimanjem, s izvjesnim nezadovoljnim poštovanjem. Možda mu je neuobi ajena silina moga ispada osvijetlila težinu zadanog nauma, ispunila ga saznanjima o neugodnoj sudbini.

"Ako žele ugristi, neka ugrizu," rekao je. "Ako ništa drugo, oti i u u trenu. Te zmije su najbolje, najbrže. Ako me nadimaju a ri ovka ugrize, umrijet u za nekoliko sekundi."

" emu ta tvoja žurba? Imaš devetnaest godina. Prona i eš stotine na ina za smrt koji su bolji od zmijskog ugriza."

Kakvo je to ime Orest? Prou avao sam njegov izgled. Mogao je biti hispanškoga podrijetla, ili sa srednjeg Istoka ili iz središnje Azije ili tamnoputi isto ni Europljanin ili svjetloputi crnac. Je li govorio s akcentom? Nisam bio siguran. Je li vukao podrijetlo s oto ja Samoe, je li bio isti sjevernoamerikanac ili sefardski Židov? Postalo je teško saznati ono što ljude ne možeš pitati.

Rekao mi je: "Koliko se puta možete podi i na pre ki?"

"Ne znam. Ne baš puno."

"Jeste li ikada ikoga udarili u lice?"

"Možda, ali više sam ga okrznuo, jednom, davno."

"Htio bih nekoga udariti u lice. Golom šakom. Najja e što mogu. Da otkrijem kakav je to osje aj."

Heinrich se cerio kao doušnik iz filmova. Za ula se sirena - dvostruko melankoli no zavijanje. Ušao sam u ku u dok su de ki provjeravali bilješke s ku nim brojevima. Babette je bila u kuhinji i hranila Wildera.

"Obukao je reflektiraju i prsluk," rekao sam.

"Za slu aj magle. Ne e ga udariti neki auto u žurbi."

"Mislim da se nitko ne e gnjaviti žurbom. Kako se osje aš?"

"Bolje," rekla je.

"I ja."

"Mislim da mi bavljenje Wilderom podiže raspoloženje."

"Potpuno te razumijem. Uvijek se osje am dobro kad sam s Wilderom. Je li to zato što se ne drži uživanja kao pijan plota? On je sebi an a da nije zahtijevan, sebi an na neki potpuno nesputan i prirodan na in. Nešto divno krije se u na inu na koji ispusti jednu stvar i posegne za drugom. Nervira me kad druga djeca ne cijene u potpunosti osobite trenutke ili prigode. Stvari koje bi trebalo sa uvati i u njima uživati jednostavno kliznu pokraj njih. Ali, kad to ini Wilder, vidim duh genija u akciji."

"Možda je tako, ali još ima ne eg u vezi s njim što me podiže. Nešto ve e, grandioznije i ne znam to no što je to."

"Podsjeti me da pitam Murraya," rekao sam.

Gurnula je žlicu s juhom u djetetova usta i na inila grimasu koje bi ono trebalo oponašati, govore i: "Da da da da da da da."

"Moram te pitati još jednu stvar. Gdje je Dylar?"

"Zaboravi ga, Jack. Ludino zlato ili koji god ve primjereniji termin."

"Okrutna opsjena. Znam. Ali, htio bih skloniti tablete na neko sigurno mjesto, ako ništa drugo kao fizi ki dokaz da Dylar postoji. Ako lijeva polutka tvoga mozga bude odlu ila umrijeti, želim da mogu tužiti nekoga. Ostale su etiri tablete. Gdje su?"

"Želiš mi re i da nisu iza pokrivala radijatora?"

"Tako je."

"Nisam ih dirala, stvarno."

"Je li mogu e da si ih bacila u ljutnji ili nekom trenutku depresije? Htio bih ih imati kao povijesne injenice. Kao vrpce iz Bijele ku e. uvaju ih u arhivi."

"Ti nisi prošao testove," rekla je. "Ako je progutaš, ak i samo jedna pilula može biti opasna."

"Ne želim ih gutati."

"Želiš."

"Mi smo se izvukli iz zone probavljanja. Gdje je gospodin Gray? Možda bih ga želio tužiti iz principa."

"Sklopili smo pakt, on ija."

"Utorkom i petkom, Motel GRAYolik."

"Nisam to mislila. Obe ala sam da ne u nikome odati njegov pravi identitet. Uzimaju i u obzir kako si krenuo, to obe anje se udvostru uje. To je više za tvoje dobro nego za njegovo. Ne u ništa re i, Jack. Pokušajmo jednostavno obnoviti naše živote. Recimo jedno drugome da emo se potruditi najbolje kako znamo. Da da da da da."

Odveo sam se do osnovne škole i parkirao nasuprot glavnom ulazu. Dvadeset minuta kasnije po eli su izlaziti u valovima, tri stotine klinaca, brbljavi, razdragani, povremeno razulareni. Izvikivali su briljantne uvrede, najnovije i primjenjive prosta ke izraze, udarali se torbama i pletenim kapama. Sjedio sam za volanom i pretraživao mnoštvo lica, osje aju i se kao preprodava droge ili pervertit.

Ugledavši Denise pritisnuo sam trubu i ona je prešla ulicu. To je bilo prvi put da sam uop e došao pred nju u školu, pa me je pogledala sumnji avo i zna ajno dok je prolazila ispred automobila - pogled je govorio da nije raspoložena za novosti o razdvajanju ili razvodu. Za povratak ku i izabrao sam cestu uz rijeku. Pozorno je ispitivala moj profil.

"Radi se o Dylaru," rekao sam. "Lijek nema nikakve veze s Babinim problemom s pam enjem. Zapravo, potpuno suprotno. Uzima Dylar da bi poboljšala pam enje."

"Ne vjerujem ti."

"Zašto?"

"Zato što ne bi došao po mene u školu samo da bi mi to rekao. Zato što smo ve shvatili da ga ne možemo nabaviti ni s receptom. Zato što sam razgovarala s njezinim lije nikom i on nije nikada uo za nj."

"Zvala si ga ku i?"

"U ured."

"Dylar je za nijansu previše specijalisti ki lijek za lije nika op e prakse."

"Je li moja majka ovisnik o drogama?"

"Ti si pametnija od toga," rekao sam.

"Ne, nisam."

"Htjeli bismo znati što si u inila s bo icom. U njoj je bilo još nekoliko tableta."

"Kako znaš da sam je ja uzela?"

"Znam. A i ti znaš."

"Ako mi netko kaže što Dylar stvarno jest, možda emo se i pomaknuti s mrtve to ke."

"Postoji još nešto što ti ne znaš," rekao sam. "Tvoja majka više ne uzima taj lijek. Što god bilo razlogom za tvoje skrivanje bo ice, više ne vrijedi."

Cesta nas je kružno odvela prema zapadu i sad smo vozili sveu ilišnim campusom. Automatski sam posegnuo u džep za tamnim nao alama i stavio ih.

"Onda u je baciti," rekla je.

Slijede ih nekoliko dana iskušao sam cijelu paletu argumenata, neki od njih su gotovo zaustavljali dah svojom delikatnom pau inastom teksturom. ak sam delegirao i Babette uvjerivši je da bo ica mora biti u rukama odraslih. Ali, volja djevoj ice bila je nadmo no otporna. Njezin život kao pravne jedinke bio je oblikovan cjenkanjem i dogovaranjem odraslih, te je odlu ila slijediti ultimativni kod koji joj nije dopuštao trgovinu ili nagodbu. Objekt pregovora ostat e skriven dok ona ne sazna njegovu tajnu.

Možda je tako i bilo najbolje. Napokon, lijek je mogao biti opasan. A ja nisam ni bio pristalica lakih rješenja, ne ega što bi jednostavnim gutanjem oslobodilo moju dušu

starodrevnog straha. Ali, nisam se mogao osloboditi misli o tableti u obliku letećeg tanjura. Hoće li ikada djelovati, hoće li djelovati na neke ljude, a na druge ne? Ona je bila dobro udni kontrapunkt zlu Nyodena. Tableta se kotrlja s kraja moga jezika dolje u želudac. Kora lijeka otpušta oslobađajuću i blagotvornu kemikaliju u moj krvotok i one preplavljaju dio u mom mozgu koji se boji smrti. Sama pilula tiho se samouništava u si ušnom rasprsnu u prema unutra, u polimerskoj imploziji, diskretnoj i toj i brižnoj.

Tehnologija s ljudskim licem.

28

Wilder je sjedio u visokom stolcu ispred štednjaka i gledao kako voda kuha u malom emajliranom loncu. Oni se da ga je to opinjavalo. Pitao sam se je li otkrio neku sjajnu povezanost me u stvarima o kojima je inače razmišljao kao o odvojenima. Kuhinja je uobičajeno bogata takvim trenucima, možda za mene jednako toliko koliko i za njega.

Steffie je ušla govoreći: "Ja sam jedina osoba koju znam da voli srijede." Oni se da je zanima Wilderova opijenost. Stala je kraj njega pokušavajući i shvatiti što ga je privuklo uskuhaloj vodi. Nagnula se nad lonac tražeći i jaje.

Glazbeni akcent za proizvod zvan Ray-Ban Putnik počeo se vrtjeti u mojoj glavi.

"Kako je prošla evakuacija?"

"Puno ljudi se uopće nije pojavilo. Motali smo se oko i ekali. I stenjali."

"Pojaviti će se kad budu prave," rekao sam.

"Onda je prekasno."

Svjetlo je bilo blistavo i hladno i oni je da stvari sjaje. Steffie je bila odjevena za izlazak u to školsko jutro, ali je ostala uz štednjak gledajući i od Wildera prema loncu i natrag, nastojeći i presjeći i linije njegove znatiželje i u nje.

"Babaje rekla da si primila pismo."

"Moja majka želi da je posjetim za Uskrs."

"Dobro. Želiš li ići? Naravno da želiš. Ti voliš svoju majku. Ona je sad u Mexico Cityju, zar ne?"

"Tko će me odvesti?"

"Ja ću te odvesti na aerodrom. Tvoja majka će te pokupiti na drugom kraju. To je lako. Bee to stalno radi. Ti voliš Bee." Zbog veličine te misije, tog leta u stranu zemlju gotovo nadzvučnom brzinom. Sama, u grbavom kontejneru od titana i elika, zaničljivo je u trenu. Gledali smo kako voda vrije.

"Ponovno sam se upisala u žrtve. To će biti baš prije Uskrsa. Zato mislim da moram ostati."

"Još jedna evakuacija? Kojim povodom ovaj put?"

"Udni smrad."

"Hoćeš reći i neka kemikalija iz tvornice s druge strane rijeke?"

"Valjda."

"Što trebaš raditi kao žrtva smrada?"

"Još nam nisu rekli."

"Siguran sam da možeš izostati taj jedan put. Napisati ti ispričicu," rekao sam.

Moj prvi i četvrti brak je bio s Danom Breedlove, Steffienom majkom. Prvi brak je funkcionirao dovoljno dobro da bismo pokušali ponovno i oni je to postalo obostrano moguće. Kad smo to i učinili, nakon melankolične epoha s Janet Savory i Tweedy Browner, stvari su se počele raspadati. Ali, ne prije nego što je za eteta Stephanie Rose u zvjezdanoj noći na Barbadosu. Dana je podmitila službenika.

Ispričala mi je vrlo malo o svom špijunskom poslu. Znao sam da je recenzirala prozu za CIA, najčešće dugačke, ozbiljne romane sa šifriranom strukturom. Taj ju je posao i onim umornom i nervoznom, rijetko kad sposobnom uživati u hrani, seksu ili razgovoru. Razgovarala je španjolski s nekim na telefonu, bila hiperaktivna majka, obasjana nekim sablasnim olujnim intenzitetom. Dugački romani stalno su stizali poštom.

udno je to kako neprestano upadam u društvo ljudi povezanih sa špijunažom. Dana je radila kao honorarni špijun. Tweedy je potjecala iz ugledne stare obitelji koja je imala dugu tradiciju u špijunaži i kontra-špijunaži i sada je udata za operativca na visokom položaju, specijaliziranog za poslove u džunglama. Janet, prije nego se povukla u ašram, je bila analitičar strane monete za tajnu grupu naprednih teoretičara povezanih s nekim kontroverznim teorijskim institutom. Jedino što mi je rekla je kako se nikada nisu susreli na istom mjestu dvaput uzastopno.

Obožavao sam Babette izmeću ostaloga i zato što je predstavljala istu suprotnost tome, pravo oslobođenje. Ona nije bila osoba s tajnama, bar ne dotad dok je strah od smrti nije bacio u mahovitost tajnovitog istraživanja i erotske obmane. Razmišljao sam o gospodinu Grayu i njegovom isturenom članu. Slika je bila maglovita, nedovršena. Uvijek je bio bukvalno siv i odašiljao je vizualni šum.

Voda je dosegla ključanje. Steffie je pomogla dječaku pri silasku s visokog stolca. Na putu prema ulaznim vratima naletio sam na Babette. Izmijenili smo jednostavna, ali duboko iskrena pitanja koja upućuju na jedno drugome dva, tri puta dnevno nakon noćnog razgovora s Dylar isповijedima. "Kako se osjeća?" Postavljanje pitanja, to da si se u drugog kako ga postavlja, činilo je objema da se osjećamo bolje. Ustrajao sam na tome da ne bi li pronašao načine.

"Nacionalni rak kviz" je bio na TV.

U blagovaonici Centenary Halla promatrao sam Murraya kako njuška svoju hranu. Njujorški emigranti bili su blijedi u licu na neki poseban način. Osobito Lasher i Grappa. Imali su blijedo opsjednutosti, blijedo velikih apetita ograničenih malim prostorima. Murray je rekao da Elliot Lasher ima *film noir* lice. Njegov je izgled bio oštro definiran, kosa namirisana nekakvom uljnom prerađevinom. Pala mi je u duha pomisao na pamet kako su ovi ljudi nostalgici za crno-bijelim, kako u njihovim željama dominiraju akromatske vrijednosti, osobni ekstremi poslijeratnog urbanog sivila.

Alfonse Stompanato je sjedio, isijavajući i agresiju i prijatnju. Doimalo se kao da me promatra, kao da jedan šef odjela ispituje auru šefa drugog odjela. Na licu njegova plašta bio je prišiven znak Brooklyn Dodgera.

Lasher je zgužvao papirnati ubrus i bacio ga na nekoga tko je bio dva stola udaljen. Zatim se zabuljio u Grappu.

"Tko je predstavljao najznačajniji utjecaj u tvom životu?," rekao je neprijateljskim tonom.

"Richard Widmark u *Poljupcu smrti*. Kad je Richard Widmark gurnuo onu staricu u invalidskim kolicima niz stepenice, to je bilo nešto poput mog vlastitog prijelomnog trenutka. Riješilo je brojne sukobe. Kopirao sam sadistički smijeh Richarda Widmarka i upotrebljavao ga bar deset godina. Pomogao mi je u nekim emocionalno teškim vremenima. Richard Widmark kao Tommy Udo u *Poljupcu smrti* Henryja Hathawaya. Sjećaš li se tog jezovitog smijeha? Poput hijene. Demonsko hihotanje. Razjasnio je brojne stvari u mom životu. Pomogao mi da postanem osoba."

"Jesi li ikada pljunuo u svoju bocu bezalkoholnog pića da ga ne bi morao dijeliti s drugim klincima?"

"To se radilo automatski. Neki tipovi su čak pljuvali u svoje sendviče. Nakon što bi lijepili sitne kovanice na zid, kupovali bi klopnu i piće. I uvijek se događala serija pljuvanja. Ekipa je pljuvala na svoje sladolede na štapiću, na kolače."

"Koliko si imao godina kad si prvi put shvatio da je tvoj otac kreten?"

"Dvanaest i pol," rekao je Grappa. "Sjedio sam na balkonu kina Loew's fairmont i gledao *Sukob u noći* Fritza Langa s Barbarom Stanwyck kao Mae Doyle, Paulom Douglasom kao Jerryjem d'Amatom i velikim Robertom Ryanom kao Earlom Pfeifferom. U sporednim ulogama - J. Carroll Naish, Keith Andes i mlada Marilyn Monroe. Snimljen u trideset i dva dana. Crno-bijeli."

"Jesi li ikad dobio erekciju od zubne tehnike dok se trljala o tvoju ruku iste i ti zube?"

"Više puta nego mogu izbrojiti."

"Kad odgrizeš mrtvu kožu s palca, progutaš lije ili ispljuneš?"

"Kratko je sažvačem, a zatim je hitro izbacim s vrha jezika."

"Zatvoriš li ikada oči," rekao je Lasher, "dok voziš na autoputu?"

"Držao sam o i zatvorene na Sjevernom autoputu broj 95 punih osam sekundi. Osam sekundi je moj osobni rekord. Zatvarao sam o i do šest sekundi na zavojitim lokalnim cestama, ali to je samo pri brzini od etrdeset ili pedeset. Na autoputovima s više traka obi no postignem stotinu i deset prije nego zatvorim o i. To se radi na ravnim dionicama. Zatvarao sam o i do pet sekundi na ravnim dionicama kad je bilo i drugih ljudi u automobilu. Najprije pri ekaš da zadrijemaju, onda to napraviš."

Grappa je imao okruglo, oznojeno i zabrinuto lice. Bilo je nešto u njemu od dragog dje aka kojeg su prevarili. Promatrao sam ga kako pali cigaretu, trese šibicu i baca je u Murrayevu salatu.

"Koliko si uživao još kao dijete," rekao je Lasher, "zamišljaju i se mrtvim?"

"Ma, pusti dje je doba," reko je Grappa. "Ja to još uvijek neprestano radim. Kad god sam nervozan zbog ne ega, zamišljam sve svoje prijatelje, ro ake i kolege skupljene oko mog odra. Njima je vrlo, vrlo krivo što nisu bili bolji prema meni dok sam bio živ. Radio sam vrlo naporno da sa uvam samosažaljenje. Zašto ga odbaciti samo zato što si odrastao? Djeca su vrlo dobra u samosažaljenju što mora zna iti da je prirodno i zna ajno. Kad zamišljaš sebe mrtvim najjeftiniji je, najvulgarniji i najzadovoljavaju i oblik djetinjeg samosažaljenja. Kako su tužni i ucviljeni i krivi svi ti ljudi koji što je oko tvog velikog bron anog lijesa. Nisu ak u stanju pogledati jedni druge u o i, jer znaju da je smrt tog pristojnog i su utnog ovjeka rezultat zavjere u kojoj su svi oni sudjelovali. Lijes je prekriven cvije em i obrubljen nabranom tkaninom boje lososa ili breskve. Naizmjenice te zapljuskuju divni valovi samosažaljenja i samopoštovanja gledaju i samog sebe kako ležiš u tamnom odijelu i kravati, izgledaju i suncem opaljeno, spremno i odmorno, kao što kažu za predsjednike poslije ljetovanja. Ali, postoji u tome nešto još djetinjastije, nešto što pruža još ve e zadovoljstvo od samosažaljavanja, nešto što objašnjava zašto se redovito zamišljam mrtvim u liku zna ajnog tipa okruženog licemjernim žali-teljima. To je moj na in kažnjavanja ljudi, jer misle da su njihovi vlastiti životi važniji od moga."

Lasher je rekao Murrayu: "Morali bismo imati službeni Dan mrtvih. Poput Meksikanaca."

"Imamo ga. Zove se Super Bowl tjedan."

Nisam to htio više slušati. Imao sam svoje vlastito umiranje kojim sam se morao pozabaviti, neovisno o zamišljanjima. Ne zato što bih mislio da su Grappine primjedbe neprimjerene. Njegova ideja o zavjeri pobudila je u meni osobitu reakciju. To je ono što opraštamo na našim samrtni kim posteljama, ne nedostatak ljubavi ili pohlepu. Mi im opraštamo zbog njihove sposobnosti da se udalje, da djeluju šutnjom protiv nas i da nas tako, djelotvorno, poraze.

Promatrao sam Alfonsea kako potvr uje svoju medvje u prisutnost šire i ramena. Shvatio sam to kao znak zagrijavanja za govor. Htio sam zbrisati, iznenadno pobje i, otr ati.

"U New Yorku," rekao je gledaju i izravno u mene, "ljudi pitaju imaš li dobrog internista. To je ono gdje leži stvarna mo . Unutarnji organi. Jetra, bubrezi, želudac, crijeva, pankreas. Interna medicina je magi na formula. Dobar internist mora posjedovati snagu i karizmu potpuno odvojeno od lije enja kojim se bavi. Ljudi pitaju za stru njake za porez, stru njake za nekretnine, preprodava e droge. Ali, internisti su ti koji su stvarno važni. 'Tko je tvoj internist?', netko e re i izazovnim glasom. Pitanje podrazumijeva da ako je ime tvog internista nepoznato sigurno je da eš umrijeti od tumora u obliku gljive na pankreasu. O tebi se misli kao o inferiornom i osu enom na propast, ne samo zato što tvoji unutarnji organi možda ispuštaju krv nego zato što ne znaš kome treba oti i zbog toga, kako ste i poznanstva, kako prona i vlastiti put u svijetu. Nije važan vojno-industrijski kompleks. Stvarna vlast se nalazi u tim malim izazovima i zastrašivanjima, u rukama ljudi poput nas."

Progutao sam svoj desert i iskrao se od stola. Vani sam pri ekao Murraya. Kad se pojavio, uhvatio sam ga za ruku malo iznad lakta, pa smo hodali kroz *campus* kao par starijih Europljana, glava sagnutih u razgovoru.

"Kako uspijevaš to slušati?" rekao sam. "Smrt i bolesti. Razgovaraju li o tome svaki put?"

"Kad sam bio sportski reporter, nalazio sam se s drugim novinarima na putovanjima. Hotelske sobe, avioni, taksiji, restorani. Razgovarali smo samo o jednom. O seksu i smrti."

"To su dvije stvari."

"U pravu si, Jack."

"Mrzio bih vjerovati da su te dvije stvari neodvojivo povezane."

"Na putovanjima je naprosto sve povezano. Sve i ništa, da budemo precizni."

Hodali smo pored malih hrpica otapaju eg snijega.

"Kako napreduje tvoj seminar o automobilskim nesre ama?"

"Vidjeli smo ve stotine sekvenci sa sudarima. Automobili s automobilima. Automobili s kamionima. Kamioni s autobusima. Motori s automobilima. Automobili s helikopterima. Kamioni s kamionima. Moji studenti misle da su ti fdmovi proro ki. Oni ozna uju samoubila ku želju tehnologije. Vožnju k samoubojstvu, bjesomu nu jurnjavu ka samoubojstvu."

"A što ti kažeš studentima?"

"To su uglavnom filmovi B produkcije, TV filmovi, filmovi za seoska kina na otvorenom. Kažem svojim studentima da ne traže apokalipsu na takvim mjestima. Ja te prometne udes e doživljam dijelom duge tradicije ameri kog optimizma. Oni su pozitivni doga aji puni starog 'ja-to-mogu' optimizma. Za svaki automobilski sudar se ho e da bude bolji od prethodnoga. Postoji neprestana nadgradnja alata i umije a, to je susret izazova. Redatelj veli, 'Ho u da ovaj teški kamion na ini salto mortale u zraku što treba proizvesti naran astu vatrenu kuglu trideset i šest stopa u promjeru koju e snimatelj upotrijebit kao osvjetljenje scene.' Kažem svojim studentima da ako žele uvesti tehnologiju u to, moraju uzeti u obzir i tu sklonost prema grandioznim djelima, sklonost prema ostvarivanju snova."

"Snovi? Kakav je odgovor tvojih studenata?"

"Isti kao tvoj. 'Snovi?' Sva ta krv i staklo, škripanje guma. A što je s tim istim bacanjem, osje ajem da je civilizacija u propadanju?"

"Što s tim?" rekao sam.

"Ja im kažem kako je to što vide nevinost, a ne propadanje. Film se odmi e od složenih ljudskih strasti da bi nam pokazao nešto elementarno, nešto vatreno i bu no i frontalno. To je konzervativno ispunjenje želja, ežnja za naivnoš u. Mi želimo postati ponovno bezdušni. Želimo obrnuti tijek iskustva suprotno svijetu i njegovim odgovornostima. Moji studenti kažu, pogledajte ta smrvljena tijela, te ranjene udove. Kakva je to vrsta nevinosti?"

"I što kažeš na to?"

"Ja im kažem da ne mogu misliti na automobilski udes na filmu kao na nasilni ki in. To je slavlje. To je ponovno uzdizanje tradicionalnih vrijednosti i vjerovanja. Ja povezujem automobilske sudare s praznicima poput Dana zahvalnosti ili etvrtog srpnja. Ne oplakujemo mrtve i ne združujemo se zbog udotvorstava. To su dani svjetovnog optimizma, slavljenja sebe samih. Napredovat emo, prosperirati, usavršiti se. Uzmite za primjer bilo koji prometni udes u bilo kojem ameri kom filmu. To je trenutak oduševljenja poput staromodnog glumljenja leta, hodanja s krilima. Ljudi koji postavljaju te nesre e znaju uhvatiti bezbrižnost, nepomu eni laki užitak kakvima se automobilski udesi u stranim filmovima ne mogu ni približiti."

"Treba promatrati onkraj nasilja."

"Upravo to. Promatrati onkraj nasilja, Jack. Tamo se krije divni, nesputani duh nevinosti i zabave."

29

Babette ija smo se kretali niz široki prolaz me u policama svatko sa svojim sjajnim kolicima. Prošli smo pored obitelji koja se u kupovanju sporazumijevala gestikuliraju i jezikom gluhih. Neprestano sam vi ao obojene svjetlosti.

"Kako se osje aš?" upitala je.

"Dobro sam. Osje am se dobro. Kako si ti?"

"Zašto ne odeš na sistematski? Ne bi li se bolje osje ao sa saznanjem da nema ni ega?"

"Bio sam na dva sistematska. Nema ni ega."

"Što je rekao Dr. Chakravarty?"

"A što je mogao re i?"

"On govori engleski tako lijepo. Volim ga slušati kad govori."

"Još više voli pri ati."

"Što misliš time da još više voli pri ati. Misliš da koristi svaku prigodu da bi pri ao? On je lije nik. Mora pri ati. Ti ga vrlo stvarno pla aš da govori. Misliš li da se razme e svojim lijepim engleskim? Da ti ga trlja u lice?"

"Trebamo deterdžent za su e."

"Nemoj me ostaviti samu," rekla je.

"Idem samo do petog reda."

"Ne želim biti sama, Jack. Vjerujem da to znaš."

"Prebrodit emo mi tu našu stvar," rekao sam. Možda emo biti ja i nego ikada. Odlu ni smo da budemo dobro. Babette nije neuroti na osoba. Ona je snažna, zdrava, otvorena, afirmativna. Ona stvarima govori da. To je smisao Babette.

Ostali smo zajedno me u redovima i na blagajni. Babette je kupila tri tabloida za svoj slijede i susret s Starim ovjekom Treadwellom. itali smo ih zajedno dok smo ekali u redu. Zajedno smo otišli do automobila, utovarili kupljeno, sjedili vrlo blizu jedno drugome dok sam nas vozio doma.

"Osim mojih o iju," rekao sam.

"Što misliš pod time?"

"Chakravarty misli da bih trebao oti i okulistu."

"Opet te to ke u bojama."

"Da."

"Prestani nositi te tamne nao ale."

"Ne mogu predavati Hitlera bez njih."

"Zašto?"

"Trebaju mi, to je sve."

"Glupe su, nepotrebne."

"Izgradio sam karijeru," rekao sam. "Možda i ne razumijem sve elemente koji su doveli do toga, no to je samo razlog više da ne pr kaš po tome."

Centri za *deja vu* krizu po eli su se zatvarati. Vru u liniju za hitne slu ajeve isklju ili su tiho bez velike halabuke. Ljudi su polako po eli zaboravljati. Nisam im mogao zamjeriti, premda sam se do neke mjere osje ao napuštenim, kao da sam ostao sam držati vre u.

Vjerno sam odlazio na satove njema kog. Sa svojim sam u iteljem po eo raditi na stvarima koje bi mogao re i pozdravljaju i delegate Hitlerske konferencije koja je još uvijek bila tjednima udaljena. Prozori su ve bili potpuno blokirani namještajem i raznim krhotinama. Howard Dunlop sjedio je u sredini sobe, njegovo je ovalno lice lebdjelo u šezdeset watta žmirkaju e svjetlosti. Po eo sam vjerovati kako sam ja jedina osoba s kojom je ikada govorio. Tako er sam po eo vjerovati kako on više treba mene nego ja njega. Neprili na i užasavaju a pomisao.

Na ošte enom stolu pokraj vrata ležala je knjiga na njema kom jeziku. Naslov je bio otisnut crnim slovima, debelim, teškim, izbo enim i zloslutnim: *Das Aegyptische Todtenbuch*.

"Što je to?" upitao sam.

"*Egipatska knjiga mrtvih*," prošaptao je. "Bestseler u Njema koj."

Vrlo esto, kad Denise nije bila kod ku e, švrljao sam po njezinoj sobi. Podizao sam stvari, spuštao ih, zavirivao iza zavjesa, bacao pogled u otvorenu ladicu, stavljao nogu pod njezin krevet i njuškao uokolo. Nesentimentalno razgledavanje.

Babette je i dalje slušala govorne emisije na radiju.

Po eo sam bacati stvari. Stvari s vrha i dna mog ormara, stvari iz kutija u podrumu i na tavanu. Bacio sam prepisku, stare knjige, asopise koje sam uvao da bi ih pro itao, zatupljene olovke. Bacio sam tenisice, sportske arape, rukavice s odrezanim prstima, stare remene i kravate. Naletio sam na hrpe studentskih radova i slomljene šipke za redateljski stolac. I to sam bacio. Bacio sam svaku sprej limenku kojoj je nedostajao vrh.

Plinsko brojilo proizvodilo je osobit zvuk.

Te sam ve eri na TV vidio filmski izvještaj o policajcima koji su iznosili leš u plasti nom pokrovu iz ne ijeg stražnjeg dvorišta u Bakersvilleu. Reporter je rekao kako su na ena dva

tijela, a vjerovalo se da ih je i više zakopano u istom dvorištu. Možda mnogo više. Možda dvadeset tijela, trideset tijela - nitko nije znao zasigurno. Pokazao je rukom po krajoliku. Bilo je to veliko stražnje dvorište.

Reporter je bio sredovje ni ovjek koji je govorio jasno i snažno, a ipak s nekom mjerom intimnosti, ostavljaju i dojam estog kontakta s publikom, podijele zajedni kog interesa i uzajamnog povjerenja. Kopanje e se nastaviti kroz no , rekao je, i TV postaja e se vratiti na poprište im se pojavi neki napredak. Iz njegovih usta to je djelovalo kao obe anje ljubavnika.

Tri ve eri kasnije sam nabasao u Heinrichovu sobu gdje je privremeno bio smješten televizor. On je sjedio na podu u debeloj majici s kapulja om i gledao prijenos uživo s istog mjesta. Dvorište je bilo potpuno osvjetljeno, a muškarci s krampovima i lopatama radili su izme u hrpa blata. Reporter je stajao u prvom planu, gologlav, u kaputu od ov jeg krzna, u laganoj susnježici, i govorio svježe vijesti. Policija je rekla da ima pouzdane informacije, kopa i su bili metodi ni i vješti, rad se nastavljao bez prekida ve sedamdeset i dva sata. No, nisu pronašli nijedno novo truplo.

Osje aj neispunjenih o ekivanja bio je potpun. Tuga i praznina ispunjavale su scenu. Potištenost i otužna atmosfera. Osje ali smo je i mi sami, moj sin i ja, gledaju i u tišini. Bila je u sobi miješaju i se sa zrakom iz pulsiraju ih struja elektrona. Reporter se iz po etka doimao puko apologetski. Ali, kako je nastavio komentirati nedostatak masovne grobnice postajao je sve bespomo niji, gestikulirao je prema kopa ima, vrtio glavom, gotovo spreman da nas zamoli za razumijevanje i su ut. Pokušavao sam ne biti razo aran.

30

U mraku um radi neprestano kao uporni stroj, kao da u cijelom svemiru samo on ne spava. Pokušavao sam razaznati zidove, toaletni stoli u kutu. Bio je to stari bespomo ni osje aj. Malen, slab, okružen smr u, sam. Panika, božica šuma i divljine, napola koza. Okrenuo sam glavu udesno, sjetivši se radio-sata. Gledao sam kako se mijenjaju brojke, kako napreduju znamenke minuta, od neparних k parnim. U mraku isijavale su zeleno.

Nakon nekog vremena probudio sam Babette. Topli zrak dizao se iz njezinog tijela dok se pridizala prema meni. Zadovoljni zrak. Mješavina zaborava i sna. Gdje se nalazim, tko si ti, o emu sam sanjala?

"Moramo razgovarati," rekao sam.

Nešto je mrmljala, kao da je otklanjala neku lebde u prikazu. Kad sam posegnuo za svjetiljkom, udarila me je otvorenim dlanom u ruku. Svjetlost se pojavila. Povukla se prema radiju, pokrila preko glave i zajecala.

"Ne možeš pobje i. Puno je toga o emu moramo razgovarati. Želim pristup gospodinu Grayu. Moraš mi re i pravi naziv Gray Istraživanja."

Nije mogla ništa drugo do jecati. "Ne."

"Ne tražim ništa nerazumno. Promatram to sa svih strana. Ne njeđujem neke velike nade ili o ekivanja. Samo želim provjeriti, pokušati. Ne vjerujem u magiju. Samo velim, 'daj da pokušam, daj da vidim.' Ležim ovdje ve satima prakti ki oduzet. Mocar sam od znoja. Dodirni mi grudi, Babette."

"Samo pet minuta. Moram spavati."

"Osjeti. Daj mi svoju ruku. Vidi kako je mokro."

"Svi se znojimo," rekla je. "Znoj, pa što?"

"Ovdje su dva poto i a."

"Ti bi htio lijek. Nije dobro, Jack."

"Tražim samo nekoliko minuta nasamo s gospodinom Grayom da vidimo bih li odgovarao."

"Pomislit e da ga želiš ubiti."

"Ali, to je ludo. Bio bih lud. Kako bih ga mogao ubiti?"

"Znat e da sam ti rekla za motel."

"Motel je riješen i zaboravljen. Ne mogu promijeniti motel. Zar bih ubio jedinog ovjeka koji me može osloboditi patnje. Dodirni mi pazuha, ako mi ne vjeruješ."

"Pomisliti e da si ljubomorni muž."

"Iskreno, motel nije tako veliki grijeh. Zar bih se bolje osje ao da ga ubijem? On ne mora ni znati tko sam ja. Stvoriti u lažni identitet, izmisliti kontekst. Pomozi mi, molim te."

"Ne govori mi kako se znojiš. Znoj, pa što! ovjeku sam dala svoju rije ."

Ujutro smo sjedili za kuhinjskim stolom. Sušilica za rublje ula se iz hodnika. Slušao sam oštre zvukove dugmadi i patentnih zatvara a dok su udarali o površinu bubnja.

"Ve dobro znam što u mu re i. Govoriti u opisno, klinički. Bez filozofije ili teologije. Obratiti u se onom pragmatičnom u njemu. Sigurno e ga se dojmiti činjenica da je moja smrt određena. Iskreno, to je više nego što si ti mogla ponuditi. Moja potreba je intenzivna. Vjerujem da e odgovoriti na sve to. Osim toga, on želi novi pokušaj na živom subjektu. Takvi su to ljudi."

"Kako mogu znati da ga ne eš ubiti?"

"Ti si moja supruga. Zar sam ja ubojica?"

"Ti si muškarac, Jack. Svi znamo kakvi su muškarci i njihov nekontrolirani bijes. U tome su muškarci jako dobri. U bolesnoj i nasilnoj ljubomori. U ubila kom bijesu. A kad su ljudi dobri u ne emu, naprosto je prirodno da traže prigodu kako bi to ostvarili. Kad bih ja bila dobra u tome, u inila bih to. Slu ajno nisam. Zato, umjesto ulaska u ubila ke bjesove, itam slijepima. Drugim rije ima, poznajem svoja ograni enja. Pripravna sam pristati na manje."

" ime sam ovo zaslužio? To nije nalik tebi. Biti sarkasti na, podrugljiva."

"Okani se toga," rekla je. "Dylar je moja pogreška. Ne u dopustiti da bude i tvoja."

Slušali smo udarce i struganje dugmadi i patentnih zatvara a. Bilo je ve vrijeme da krenem na sveu ilište. Glas s gornjeg kata primijetio je: "Kalifornijsko društvo mislilaca izjavilo je kako bi se slijede i svjetski rat mogao voditi zbog soli."

itavo poslijepodne stajao sam uz prozor u mom uredu i promatrao opservatorij. Ve se pomaljao mrak kad se Winnie Richards pojavila na pokrajnjim vratima, pogledala na obje strane, a zatim se plesno uputila niz ukošenu tratinu. Požurio sam iz ureda, pa niz stepenice. U nekoliko sekundi ve sam bio na poplo anoj stazi, tr e i. Gotovo iznenadno osjetio sam neobi ni zanos, nešto poput okrepljuju eg uzbu enja koje ozna uje oporavak izgubljenog užitka. Vidio sam je kako zami e za ugao kontroliranim uklizavanjem prije nego što e nestati iza zgrade za održavanje. Tr ao sam najbrže što sam mogao, osloba aju e se, tr ao sam usuprot vjetru, isturenih grudiju, visoko podignute glave, žestoko mašu i rukama. Ponovno se pojavila na dohvat knjižnice, sjenovita spodoba, uvijek na oprezu, koja se kretala ispod zasvo enih prozora, gotovo utopljena u sumra je. Kad se približila stepenicama, iznenadno je ubrzala, postižu i punu brzinu iz gotovo stoje eg starta. Bio je to ljubak i vješt manevar i divio sam mu se, iako me je doveo u loš položaj. Odlu io sam se za pre icu iza knjižnice i dosti i je na dugom i ravnom prilazu kemijskim laboratorijima. Kratko vrijeme tr ao sam uz pripadnike tima za *lacrosse* dok su napuštali teren poslije treninga. Tr ali smo usporedno, igra i su ritualno mahali svojim palicama i pjevali nešto što nisam uspijevao razumjeti. Kad sam dohvatio stazu, morao sam hvatati dah. Winnie nije bilo nigdje na vidiku. Tr ao sam kroz fakultetsko parkiralište, pored krajnje moderne kapelice, oko administrativne zgrade. Vjetar je sada ve bio ujan dok se lomio u visokim granama. Tr ao sam prema istoku, pa promijenio mišljenje i zastao gledajući uokolo skinuvši nao ale da bih vidio jasno. Želio sam tr ati, bio sam spreman tr ati. Bio bih tr ao najdalje što bih mogao, bio bih tr ao kroz no , bio bih tr ao da zaboravim zašto tr im. Nakon nekoliko trenutaka ugledao sam obris kako se uspinje uz brdo na rubu *campusa*. To je morala biti ona. Opet sam potr ao, iako sam znao da je predaleko i da e nestati iza vrha brijega i da se ne e pojaviti tjednima. Unio sam sve što sam imao u završni uspon, svladavaju i beton, travu, šljunak, pluća su mi gorjela u grudima, težina u mojim nogama kao da je dolazila iz srca zemlje, iz njezina najintimnijeg proro kog usuda, zakona o palim tijelima.

Kako sam samo bio iznena en kad sam, približavaju i se vrhu, vidio da se zaustavila. Nosila je Gore-Tex punjenu jaknu i gledala na zapad. Sporo sam hodao prema njoj. Kad sam zanemario red privatnih ku a, ugledao sam to što ju je zaustavilo. Rub zemlje drhtao je u tamnoj izmaglici. Na njoj je ležalo sunce i tonulo u nju kao brod u goru e more. Još jedan

postmodernisti ki zalazak sunca, bogat u romanti noj slikovitosti. emu opisivati ga? Dovoljno je re i kako je sve na našem polju ili u našem pogledu postojalo zato da upije svjetlost toga doga aja. Ipak, ne bih rekao da je to bio jedan od ja ih zalazaka sunca. Bilo je dinami njih boja, dubljih osje aja za pri u.

"Bok, Jack. Nisam znala da si se popeo ovamo gore."

"Obi no odlazim na nadvožnjak iznad autoputa."

"Nije li ovo - nešto."

"Da je lijepo - lijepo je."

"Navodi me na razmišljanje. Zaista."

"O emu razmišljaš?"

"O emu *možeš* razmišljati pred licem ovakve ljepote? Uplašim se, to znam."

"Ovaj zalazak i nije među najstrašnijima."

"Mene plaši. Ma, pogledaj ga samo."

"Jesi li gledala prošlog utorka? Mo an zalazak koji oduzima dah. Ovoga bi proglasio prosje nim. Možda popuštaju."

"Nadam se da ne," rekla je. "Nedostajali bi mi."

"Možda se smanjuju ostaci toksi nosti u atmosferi."

"Ima mišljenja da ostaci otrovnog oblaka ne uzrokuju zalaske. To su ostaci mikroorganizama koji su pojeli oblak."

Stajali smo tamo i promatrali komešanje dre ave svjetlosti nalik lupanju srca u dokumentarcu na televiziji u boji.

"Sje aš li se pilule u obliku lete eg tanjura?"

"Naravno," rekla je. "Sjajan primjer tehnološke izvedbe."

"Otkrio sam zbog ega je na injena. Na injena je da bi riješila jedan prastari problem. Strah od smrti. Poti e mozak na proizvodnju inhibitora smrtnog straha."

"Ali, svejedno umiremo."

"Svi umiru, da."

"Samo se ne emo bojati," rekla je.

"Tako je."

"Zanimljivo, valjda."

"Dylar su na inili pripadnici tajne istraživala ke skupine. Vjerujem da su neki od tih ljudi psiho-biolozi. Pitao sam se jesi li možda ula šuškanja o skupini koja tajno radi na strahu od smrti."

"Ja bih bila posljednja koja bi ula takve pri e. Nitko me ne može na i. Kad me na u, to je zato da bi mi rekli nešto važno."

"Što bi moglo biti važnije od ovoga?"

"Ti govoriš o tra evima, naga anjima. To nije mala stvar, Jack. Tko su ti ljudi, gdje im je baza?"

"Zato sam i tr ao za tobom. Mislio sam da bi ti mogla znati nešto o njima. Ja ak ni ne znam što je to psiho-biolog."

"To je nekakva univerzalna stvar. Interdisciplinarna. Pravi rad je dubinski."

"Nemaš mi ništa više re i?"

Nešto u mom glasu natjeralo ju je da se okrene i pogleda me. Winnie jedva da je zašla u tridesete, ali je imala zdravo i iskusno oko za potencijalne nesre e od kojih je život sastavljen. Usko lice do pola skriveno tankim sme im viticama, o i blistave i uzbu ene. Imala je kljunast i koš at izgled velikog plišanog stvorenja. Malena uko ena usta. Osmijeh u neprestanom sukobu s nekim unutrašnjim nalogom protiv zavodljivosti humora. Murray mi je jednom rekao da mu se svi ala, jer je nalazio kako je njezina tjelesna neobi nost znak inteligencije u gotovo prebrzom napredovanju, pa sam pomislio kako sam shvatio na što je mislio. Ona je epkala po svijetu oko sebe, otimala mu, a ponekad ga i pregazila.

"Ne znam koja je tvoja osobna umiješanost s tom supstancijom," rekla je, "ali mislim da je greška izgubiti osje aj za smrt, pa ak i ako je to strah od smrti. Nije li smrt povezanost koju trebamo? Zar ona ne daje životu osje aj dragocjenosti, osje aj definicije? Moraš se zapitati bi

li išta u tvom životu imalo ljepotu i zna enje bez saznanja o kona noj liniji, granici ili ograni enju?"

Gledao sam kako se svjetlost penje u okrugle nakupine visinskih oblaka. Freedent, Orbit, Winterfresh.

"Ljudi misle da sam prostorna," rekla je. "Ali, ja imam prostornu teoriju o ljudskom strahu, to je sigurno. Zamisli sebe, Jack, osobu koja je vezana za ku u, ovjeka koji se ne kre e pretjerano, kako hodaš duboko u šumi. Opaziš nešto kraji kom oka. Prije nego što shvatiš bilo što drugo, jasno ti je kako je ta stvar vrlo velika i da nema mjesta u tvom uobi ajenom okviru referencija. Pukotina u tvojoj slici svijeta. Ili ta stvar ne bi trebalo biti ovdje ili ti. Tada stvar u e u puni vidokrug. To je medvjed, *grizzly*, golem, sjajno sme , koji se razme e, slina kaplje iz njegovih raširenih ralja. Jack, ti nisi nikada vidio veliku životinju u divljini. Pogled na tu zvijer je tako naelektriziraju e neobi an da ti donosi obnovljeni osje aj sebe, novu svijest o sebi - sebi u okvirima jedinstvene i zastrašuju e situacije. Vidiš samog sebe na nov i krajnje intenzivan na in. Ponovo se otkrivaš. Jasno ti je kako neminovno slijedi tvoje vlastito raš lanjivanje. Zvijer uzdignuta na stražnje noge omogu ila ti je da vidiš tko si, možda prvi put, izvan poznatog okruženja, sam, udaljen, kao cjelina. Ime koje dodjeljujemo ovom složenom procesu je strah."

"Strah je samosvijest podignuta na viši stupanj."

"Tako je, Jack."

"A smrt?" rekao sam.

"Ego, ego, ego. Kad bi se na smrt gledalo kao na obi nu stvar i bez zna enja, nestao bi tvoj osje aj ega u odnosu na smrt, a tako i tvoj strah."

"Što bih trebao u initi da vidim smrt kao obi nu stvar? Kako do i do toga?"

"Ne znam."

"Trebam li riskirati smrt voze i prebrzo u zavojima? Trebam li se vikendima penjati uz stijene?"

"Ne znam," rekla je. "Voljela bih znati."

"Da se odem penjati po fasadi zgrade od devedeset katova privezan samo užetom? Što raditi, Winnie? Sjediti u kavezu ispunjenom afri kim zmijama kao najbolji prijatelj moga sina? To ljudi rade danas."

"Mislim da moraš zaboraviti lijek iz te tablete, Jack. O igledno, nema lijeka."

Bila je u pravu. Obje su bile u pravu. Nastaviti živjeti, odgajati djecu, predavati studentima. Pokušati ne misliti o toj stati noj osobi u Motelu Grayolik kako stavlja svoje nedovršene ruke na moju ženu.

"Još sam uvijek tužan, Winnie, ali ti si mojoj tuzi dala neko bogatstvo i dubinu kakve nije poznavala nikada prije."

Okrenula se na drugu stranu, crvene i u licu.

Rekao sam: "Ti si puno više od vedrog prijatelja - pravi si neprijatelj."

Okrenula se potpuno crvena.

Rekao sam: "Briljantni ljudi nikada ne razmišljaju o životima koje gaze, jer su briljantni."

Gledao sam kako crveni. S objema rukama je povukla svoju pletenu kapu preko ušiju. Još smo jednom pogledali prema nebu i zapo eli silazak.

31

JESI LI SE SJETIO: 1) poslati ek poduze u Waveform Dynamics? 2) napisati broj svoga ra una na ek? 3) potpisati ek? 4) poslati puni iznos, jer mi ne prihva amo rate? 5) staviti u omotnicu izvorni dokument, a ne fotokopiju? 6) staviti dokument u omotnicu na takav na in da se adresa pojavi u prozoru? 7) odvojiti zeleni dio dokumenta duž to kaste linije za svoju arhivu? 8) napisati svoju to nu adresu i poštanski broj? 9) obavijestiti nas najmanje tri tjedna prije planiranog odlaska? 10) dobro zalijepiti omotnicu? 11) zalijepiti marku na omotnicu, jer pošta ne raznosi poštu bez pla ene poštarine? 12) poslati omotnicu najmanje tri dana prije datuma ispisanog u plavom okviru u?

KABLOVSKO ZDRAVLJE, KABLOVSKO VRIJEME, KABLOVSKE VIJESTI, KABLOVSKA PRIRODA.

Nitko nije htio kuhati te ve eri. Svi smo se utrpali u auto i odvezli u trgova ko podru je u ni ijoj zemlji izvan gradskih granica. Beskrajni neon. Zaustavio sam se uz mjesto specijalizirano za pile e dijelove i *brownies* kola e. Odlu ili smo jesti u autu. Automobil je zadovoljavao naše potrebe. Htjeli smo jesti, a ne gledati druge ljude uokolo. Htjeli smo popuniti naše želuca i završiti s time. Nismo trebali svjetlost i prostor. A svakako nismo htjeli gledati lica jedno drugome preko stola dok jedemo grade i suptilnu i složenu mrežu znakova i kodova. Zadovoljavalo nas je jesti gledaju i u istom smjeru i vidjeti samo nekoliko centimetara oko naših ruku. Bilo je u tome neke strogosti. Denise je donijela hranu do automobila i podijelila ubruse. Smjestili smo se unutra i po eli jesti. Jeli smo potpuno odjeveni, u kapama i kaputima, šutke, bacivši se na pile e dijelove i rukama i zubima. Vladala je atmosfera intenzivne usredoto enosti, umovi posve eni jednoj jedinoj nezaobilaznoj zamisli. Iznenadio sam se koliko sam bio gladan. Žvakao sam i jeo gledaju i samo mali prostor oko jela. Evo kako glad sužava svijet. Ovo je granica vidljivosti svemira hrane. Steffie je otrgnula hrskavu koricu s pile ih prsa i dala je Heinrichu. Heinrich je razmijenio krila s Denise, velika za mala. Mala krila bila su mu ukusnija. Svi su davali kosti Babette da ih o isti i isiše. Borio sam s predstavom gospodina Graya kako gol lijeno leškari u motelskom krevetu, neodlu nom slikom koja se raspadala po rubovima. Poslali smo Denise po još hrane i ekali na nju u tišini. Onda smo po eli ponovno jesti, poluiznena eni koli inom našega užitka.

Steffie je tiho rekla: "Kako astronauti mogu lebdjeti?"

Nastala je pauza kao udarac sata koji nedostaje u vje nosti.

Denise je prestala jesti da bi mogla re i: "Lakši su od zraka."

Svi smo prestali jesti. Uslijedila je zabrinuta šutnja.

"Nema zraka," napokon je rekao Heinrich. "Ne mogu biti lakši od ne ega ega nema. Svemir je zrakoprazan, osim teških molekula."

"Mislila sam da je svemir hladan," rekla je Babette. "Ako nema zraka, kako može biti hladan? Što ini toplinu ili hladno u? Zrak, ili sam barem ja tako mislila. Ako nema zraka, ne bi trebalo biti ni hladno e. Kao nekakav nikakav dan."

"Kako može biti da tamo nema ni ega?" rekla je Denise. "Mora postojati nešto."

"Ima ne ega," rekao je Heinrich razdražljivo. "Ima teških molekula."

"Kao nekakva treba-li-mi-vesta vrsta dana," rekla je Babette.

Uslijedila je još jedna pauza. ekali smo da bismo utvrdili je li dijalog završen. Zatim smo se opet posvetili jelu. Razmjenjivali smo neželjene komade u tišini, zavla ili prste u kutije sa smežuranim krumpiri ima. Wilder je volio mekane, bijele krumpiri e, pa smo birali takve i davali mu. Denise je dijelila ke ap u malim vodenastim jastu i ima. Automobil je vonjao na ulje i prženo meso. Razmjenjivali smo komade i grickali.

Steffie je progovorila tihim glasom: "Koliko je hladan svemir?"

Ponovno smo svi zastali. Tada je Heinrich rekao: "Ovisi o tome koliko visoko ideš. Što si više, hladnije je."

" ekaj malo," rekla je Babette. "Što više ideš, to si bliže suncu. Dakle, postaje toplije."

"Zašto misliš da je sunce visoko?"

"Kako sunce može biti nisko? Moraš pogledati uvis da vidiš sunce."

"A no u?"

"Nalazi se na drugoj strani zemlje. Ali, ljudi svejedno moraju pogledati uvis."

"Cijeli je smisao Sir Alberta Einsteina," rekao je, " u pitanju kako sunce može biti gore, ako stojiš na njemu."

"Sunce je velika rastaljena lopta," rekla je. "Nemogu e je stajati na suncu."

"On je samo rekao 'ako.' Temeljno, gore i dolje na postoje, ni toplo i hladno, ni dan i no ."

"A što tamo postoji?"

"Teške molekule. Cijeli smisao svemira je dati molekulama mogu nost da se ohlade nakon što su ga ale - površinu gigantskih zvijezda."

"Ako toplo i hladno ne postoje, kako se molekule mogu ohladiti?"

"Toplo i hladno su rije i. Misli o njima kao o rije ima. Moramo upotrebljavati rije i. Ne možemo naprosto roktati."

"To se zove sun eva *corolla*," rekla je Denise govore i Steffie u odvojenom razgovoru. "Vidjeli smo to prije neku ve er na meteorološkom kanalu."

"Mislila sam da je *Corolla* auto," rekla je Steffie.

"Sve je auto," rekao je Heinrich. "Ono što moraš shvatiti o gigantskim zvijezdama je to da se u njima odvijaju stvarne nuklearne eksplozije duboko ispod površine. Možeš potpuno zaboraviti one ruske bombe za koje se pretpostavlja da su strašne. Govorimo o eksplozijama ja im stotinu milijuna puta."

Usljedila je duga ka pauza. Nitko nije govorio. Vratili smo se jelu, ali to je trajalo tek toliko da se odgrize i sažva e onoliko koliko je stalo u usta.

"Pretpostavlja se da ruski fizi ari zapravo uzrokuju ovo ludo vrijeme," rekla je Babette.

"Koje ludo vrijeme?" upitao sam.

Heinrich je rekao: "Mi imamo fizi are, oni imaju fizi are, valjda. Oni žele oslabiti naše usjeve utje u i na vrijeme."

"Vrijeme je normalno."

"Za ovo doba godine," dodala je pametno Denise.

To je bio tjedan u kojem je policajac vidio tijelo ba eno s NLO-a. Dogodilo se tu u vrijeme njegove rutinske patrole rubovima Glassboroa. Isušeno tijelo neidentificiranog muškarca prona eno je kasnije te no i, potpuno odjeveno. Autopsija je pokazala da su smrt uzrokovale mnogobrojne frakture i otkazivanje srca - rezultat, vjerojatno, strahovitog šoka. Policajac, Jerry Tee Walker, je pod hipnozom otkrio detalje neopisivog prizora u kojem je objekt, što je svijetlio poput neona i nalikovao golemom vrte em stošcu, lebdio osamdeset stopa iznad polja. Policajac Walker, vijetnamski veteran, je rekao kako ga je ta bizarna scena podsjetila na helikopterske posade koje su bacale Vietkongovce iz svojih letjelica. Nevjerojatno, dok je gledao kako se NLO otvara i tijelo se strmoglavljuje prema zemlji, Walker je osjetio sablasnu poruku kako mu se upravo fizi ki emitira u mozak. Policijski hipnozeri su planirali intenzivirati seanse u pokušaju otkrivanja poruke.

Znakovi su se javljali posvuda u cijelom kraju. Energetska mentalna struja, zmijasti sjaj, kao da je putovao od grada do grada. Nije bilo važno vjerujete li u te stvari ili ne. Vladali su uzbu enje, valovi, trepet. Neki bi se glas ili buka rasprostrta nebom i bili bismo dignuti iz mrtvih. Ljudi su se namjerno vozili do rubova grada, gdje bi se neki okrenuli i vratili, a neki bi odlu ili riskirati prema udaljenijim dijelovima koji kao da su zadnjih dana bili za arani u svetom iš ekivanju. Zrak je postao mek i ugodan. Pas nekog susjeda je lajao u no i.

Na parkiralištu restorana brze hrane mi smo jeli kola e. Mrvice su se lijepile na jagodice naših prstiju. Udisali smo mrvice, lickali prste. Kako smo se približavali kraju s jelom, tjelesni prostor naše svijesti po eo se širiti. Granice koje je odre ivala hrana, pomicale su se na vanjski svijet. Gledali smo dalje od naših ruku. Gledali smo kroz prozore, na automobile i svjetla. Gledali smo ljude kako izlaze iz restorana, muškarce, žene i djecu, nose i kartonske kutije s hranom koje su se nagingale na vjetru. Nestrpljivost je po ela isijavati iz tri tijela na stražnjem sjedištu. Željeli su biti kod ku e, a ne ovdje. Željeli su trepnuti okom i na i se u svojim sobama, sa svojim stvarima, a ne sjediti u sku enom automobilu na ovoj vjetrovitaj betonskoj visoravni. Putovanja ku i su uvijek bila test. Pokrenuo bih motor znaju i kako je samo pitanje sekunda prije nego e op a uznemirenost poprimiti elemente prijetnje. Mogli smo osjetiti kako se približava, Babette i ja. Mrzovoljna opasnost se kuhala otraga. Napali bi nas upotrebljavaju i klasi nu strategiju borbe izme u sebe. Ali, napasti nas s kojim razlogom? Zato što ih ne možemo brže dovesti ku i? Zato što smo stariji i ve i od njih i ponešto umjereniji u promjenama raspoloženja? Možda nas napadaju zbog našeg položaja zaštitnika - zaštitnika koji prije ili kasnije moraju pogriješiti? Ili su jednostavno napadali to što jesmo, naše glasove, tijela, pokrete, na ine na koje smo hodali i smijali se, našu boju o iju, kose, naš ten, kromosome i stanice?

Kao da ih je htjela obezglaviti, kao da nije mogla podnijeti implikacije njihove prijetnje, Babette je prijazno rekla: "Zašto se ti NLO-i uvijek vi aju u gornjem dijelu države? Najbolja opažanja su u gornjem dijelu države. Ljude otimaju i povuku na letjelicu. Farmeri pronalaze

znakove ispržene zemlje na mjestima prizemljenja. Žena je rodila NLO bebu, bar tako kaže. Uvijek u gornjem dijelu."

"Tamo su planine," rekla je Denise. "Svemirski brodovi se mogu skrivati od radara ili ega ve ."

"Zašto su planine u gornjem dijelu države?" rekla je Steffie.

"Planine su uvijek u gornjem dijelu države," objasnila joj je Denise. "Tako se snijeg topi kako je planirano, u proljeće, i te se nizbrdo u spremišta blizu gradova, koja se nalaze u donjem dijelu države upravo iz tog razloga."

Istog sam trenutka pomislio da je možda u pravu. Na neki način to je imalo smisla. Ili nije? Ili je to bilo potpuno suludo? U nekim državama morali su nastati gradovi na sjeveru. Ili su nastali naprosto sjeverno od granice u južnim dijelovima države gledaju i naprosto prema sjeveru? Ono što je rekla nije moglo biti točno, a ipak, u tom trenutku sam ima muka dokazati suprotno. Nisam se mogao sjetiti imena gradova ili planina koji bi pokazali suprotno. Morale bi postojati planine u južnim dijelovima nekih država. Ili se možda u nekim nalaze ispod državne granice u sjevernim dijelovima država gledaju i prema jugu? Pokušao sam se sjetiti imena glavnih gradova, guvernera. Kako može sjever biti ispod juga? Da li me to zbunjuje? Je li to bio ključ Deniseine pogreške? Ili je ona nekako bila, sablasno, u pravu?

Radio je rekao: "Pristupi soli, fosforu i magneziju."

Kasnije te večeri Babette i ja smo sjedili i pili kakao. Na kuhinjskom stolu među kuponima i dugačkim raunima iz samoposluživanja, katalozima za kupnju putem pošte, bila je i razglednica od Mary Alice, moje najstarije. Ona je zlatni izdanak mog prvog braka s Danom Breedlove, špijunkom, i, dakle, Steffiena sestra, iako se deset godina i dva braka nalaze između njih. Mary Alice sada ima devetnaest godina i živi na Havajima, gdje radi s kitovima.

Babette je uzela tabloid koji je netko ostavio na stolu.

"Izmjereno je da mišje glasanje iznosi četrdeset tisuća titraja u sekundi. Kirurzi upotrebljavaju visokofrekventne vrpce s glasanjem miševa za razbijanje tumora u ljudskom tijelu. Vjeruješ da je to moguće?"

"Da."

"I ja."

Odložila je novine. Nakon nekog vremena naglo mi je rekla: "Kako se osjećate, Jack?"

"U redu sam. Osjećam se dobro. Stvarno. A, kako si ti?"

"Žao mi je što sam ti rekla za svoje stanje."

"Zašto?"

"Zato što si mi rekao da nećeš prvi umrijeti. Postoje dvije stvari koje želim najviše na svijetu. Da Jack ne umre prvi. I da Wilder ostane takav kakav jest zauvijek."

32

Murray i ja smo hodali *campusom* u maniri Europljana, u laganom misaonom ritmu, glava pognutih u razgovoru. Ponekad bi netko od nas uhvatio onog drugog za lakat, gesta intimnosti i tjelesne potpore. U drugim bi trenucima hodali neznatno razdvojeni, Murray ruku spojenih na leđima, a Gladneyeve su bile majmunski prekrizene na trbuhu, pomalo prizor zabrinutosti.

"Tvoj njemački napreduje?"

"Još ga uvijek loše govorim. Mu je me riječi. Howard i ja radimo na mom govoru za otvaranje konferencije."

"Oslovljavaš ga s Howard?"

"Ne pred njim. Kad smo zajedno ne oslovljavam ga nikakvim imenom, a ni on mene ne oslovljava nikakvim imenom. Takav je to odnos. Vi osjećate li ga uopće? Napokon, živite pod istim krovom."

"Kratko, u prolazu. I drugi stanari misle da je bolje tako. Jedva da postoji, čini mi se."

"Nešto me muči u vezi s njim. Nisam sasvim siguran što je to."

"Njegovo crvenilo," rekao je Murray.

"Točno. Ali, nije to ono što mi donosi nelagodu."

"Mekane ruke."

"Misliš da je to-to?"

"Mekane ruke u muškarca me zaustave nakratko. Mekana koža op enito. Djetinja koža. Mislim da se on uop e ne brije."

"I što još?"

"Ostaci osušene pljuva ke na rubovima njegovih usta."

"U pravu si," rekao sam uzbu eno. "Suha pljuva ka. Kao da me udari u lice svaki put kad se nagne prema meni da bi artikulirao rije . Što još?"

"I na in na koji gleda drugoj osobi preko ramena."

"I sve to vidiš u prolazu. Nevjerojatno. I još?" zahtijevao sam.

"I, njegovo kruto držanje kao da je u raskoraku s njegovim povla enjem nogu u hodu."

"Da, dok hoda uop e ne pomi e ruke. Što još. Što još?"

"I još nešto, nešto iznad i iza svega ovoga, nešto sablasno i strašno."

"Baš tako. Ali, što je to. Nešto što ne mogu sasvim doku iti."

"Nekakav je udan duh oko njega, nekakvo raspoloženje, prisutnost, odsjaj."

"Ali, ega?" upitao sam iznena en dubinom vlastite zabrinutosti, dok su raznobojne to ke plesale po rubovima moga pogleda.

Hodali smo još trideset koraka kad je Murray po eo kimati glavom. Promatrao sam njegovo lice dok smo hodali. Kimao je pri prelasku ulice i nastavio cijelim putem uz glazbenu knjižnicu. Išao sam usporedo s njim, korak po korak, stiš u i ga za lakat, promatraju i mu lice, ekaju i ga da progovori, potpuno nezainteresiran za injenicu da me je sasvim skrenuo s moga puta, a on je još uvijek kimao dok smo se približavali ulazu u Wilmot Grange, obnovljenu devetnaestostoljetnu zgradu na rubu campusa.

"Ali, ega?" rekao sam. "Ali, ega?"

Tek nakon etiri dana nazvao me je doma, u jedan po pono i, da mi olakšavaju e šapne u uho: "On djeluje kao ovjek koji mrtva tijela nalazi eroti nima."

Otišao sam na još jedan, posljednji sat. Zidovi i prozori bili su prekriveni nagomilanim predmetima i sad su se ve približavali sredini sobe. ovjek spokojnog lica ispred mene zatvorio je o i i recitirao korisne turisti ke fraze. "Gdje se nalazim?" "Možete li mi pomo i?" "No je, a ja sam izgubljen." Jedva sam podnosio sjediti tamo. Murrayeva primjedba u vrstila ga je zauvijek u taj vjerojatni identitet. Ono neuhvatljivo kod Howarda Dunlopa više nije postojalo. Što je bilo udno i napola jezivo, sada je nestalo. Odbojna razbludnost izašla je iz njegova tijela i kružila zabarikadiranom sobom.

Iskreno, nedostajat e mi instrukcije. Tako er, nedostajat e mi psi, njema ki ov ari. Jednoga dana jednostavno ih više nije bilo. Bili su potrebni negdje drugdje, možda, ili su vra eni u pustinju na usavršavanje svojih vještina. Ljudi u Mylex odijelima, me utim, još su se uvijek motali uokolo, nosili su alate za mjerenje i istraživanje, vozili se kroz grad u grupama po šest ili osam u robusnim, kockastim vozilima koja su nalikovala Lego igra kama.

Stajao sam kraj Wilderovog kreveta gledaju i ga kako spava. Glas iza susjednih vrata je rekao: "U etiri-stotine-tisu a-dolara vrijednom Nabisco Dinah Shore."

Bila je to no u kojoj je izgorio azil za umno poreme ene. Heinrich i ja smo sjeli u auto i otišli gledati. Bilo je i drugih ljudi na poprištu s njihovom malodobnim de kima. O igledno, o evi i sinovi postaju partneri na takvim doga ajima. Vatra ih zbližava, donosi razgovorno zajedništvo. Može se hvaliti oprema, raš lanjivati i kritizirati umješnost vatrogasaca. Muževnost borbe s vatrom - netko bi mogao re i, erotska privla nost vatre - pristaje lakonskim dijalozima izme u o eva i sinova i oni sudjeluju u njima bez nelagode i stida.

"Najve i broj požara u starim zgradama po inje od elektri nih vodova," rekao je Heinrich. "Krivi su vodovi. To je re enica koju ne moraš dugo ekati."

"Ve ina ljudi ne umire u vatri," rekao sam. "Umiru od gušenja dimom."

"To je druga re enica," rekao je on.

Plamenovi su divljali po spavaonicama. Stajali smo na suprotnoj strani ulice i gledali kako popušta dio krova, kako se visoki dimnjak polako ruši i tone. Kamioni cisterne stalno su stizali iz drugih gradova, ljudi su naporno silazili s njih u gumenim izmama i staromodnim šeširima. Vatrogasci su postavili cijevi i usmjerili ih prema vatri, iznad drhtavog krova

uzdigla se spodoba oklopljena drža ima teleskopskih ljestava. Gledali smo kako se po inje dizati pokretni trijem obješen o visoki stup. Žena u goru oj spava ici hodala je preko tratine. Glasno smo uzdahnuli, gotovo odobravaju i. Bila je sjedokosa i slabašna, obrubljena vrelim zrakom, i mogli smo vidjeti da je luda, tako izgubljena u snovima i bjesovima da se vatra oko nje doimala slu ajnom. Nitko nije izustio ni rije . U toj vru ini i buci od drva koje je praskalo, ona je samoj sebi donijela tišinu. Tako mo no i stvarno. Kako je duboka stvar ludilo. Kapetan vatrogasaca je požurio prema njoj, zatim na tren zastao, smeten, kao da ona nije osoba, naposljetku, kakvu je o ekivao zate i ovdje. Ona je pala, bijelo rasprsnu e, kao ajnik koji se lomi. etiri ovjeka su sada ve bili oko nje, udaraju i plamenove kacigama i kapama.

Veliki posao zauzdavanja vatre se nastavio, rad koji se doimao jednako starim i izgubljenim kao gradnja katedrale, ljude je pokretao duh uzvišenog zajedni kog umije a. Jedan pas dalmatinac je sjeo za volan vatrogasnog kamiona s ljestvama.

" udno, kako se može to gledati i gledati," rekao je Heinrich. "Baš kao vatru u kaminu."

"Ho eš re i da su obje te vatre jednako uzbudljive?"

"Samo velim da možeš gledati i gledati."

" ovjek je oduvijek bio fasciniran vatrom. To mi govoriš?"

"Ovo je moja prva zgrada u požaru. Daj mi prigodu," rekao je.

O evi i sinovi su ispunili plo nik, upiru i prstom na ovaj ili onaj dio do pola razorene konstrukcije. Murray, koji je stanovao samo metrima daleko, ugurao se k nama i rukovao s nama bez rije i. Vjetar je prestao. Promatrali smo kako još jedan dimnjak propada kroz krov, nekoliko cigala se odvojilo i tresnulo na livadu. Murray se opet rukovao s nama, a zatim nestao.

Uskoro se pojavio nekakav trpak miris. To je mogla biti izolacija koja gori - polistiren kojim se oblažu cijevi i žice, ili jedna ili više od desetak supstancija. Oštar i gorak smrad ispunio je zrak nadvladavši miris dima i pougljenog kamena. To je promijenilo raspoloženje ljudi na plo niku. Neki su prislonili maramice na lica, drugi su otišli naglo i s ga enjem. Štogaod da je uzrokovalo smrad, zamijetio sam da su se ljudi osjetili izigranima. Prastara, prostorna i strašna drama bila je kompromitirana ne im neprirodnim, upadom nekog malog zla. O i su nas po ele pe i. Gomila se rasula. Kao da smo bili prisiljeni prepoznati postojanje druge vrste smrti. Jedna je bila stvarna, druga sinteti ka. Smrad nas je otjerao, ali iza toga i mnogo gori bio je osje aj da je smrt dolazila na dva na ina, ponekad istodobno, a to kako je smrt ulazila u usta i nos, kako je smrt mirisala, nekako je inilo razliku u duši.

Žurili smo da naših automobila, razmišljaju i o besku nicima, ludima, mrtvima, ali sada i o nama samima. To je miris tog goru eg materijala u inio. To je zakompliciralo našu tugu, približilo nas tajni našeg vlastitog pretpostavljenog kraja.

Kod ku e sam priredio toplo mlijeko za obojicu. Izenadilo me kad ga je popio. Obuhvatio je vr s obje ruke, govorio o buci velikog požara, o udarcu zraka zasi enog izgaranjem poput mlaza iz aviona. Gotovo sam o ekivao kako e mi zahvaliti za lijepu vatru. Sjedili smo i pili mlijeko. Nakon nekog vremena otišao je u svoju sobu da vježba upore na pre ki.

Ostao sam sjediti do kasno misle i na gospodina Graya. Gray - tjelesan, stati an, nedovršen. Slika se kolebala i izvrtala, granice njegova tijela treperile su nasumi no isprekidane. U posljednje vrijeme esto se zati em u mislima na njega. Ponekad kao na gospodina Graya složenicu. etiri ili više sivkastih spodoba uklju enih u pionirski posao. Znanstvenici, vizionari. Njihova prozra na tijela prolaze jedno kroz drugo, miješaju se, nestaju, spajaju se. Pomalo kao izvanzemaljci. Pametniji od nas ostalih, bez jastva, aseksualni, odlu ni da nas proizvedu van našeg straha. Ali, kad bi se tijela spojila, suo avao sam se s jednom osobom, ravnateljem projekta, nejasnim sivim zavodnikom koji hoda u krugovima motelskom sobom. Sve bliže krevetu, sve bliže zavjeri. Vidio sam svoju ženu kako leži nauznak na svojoj strani, puteno zaobljena, vje ni akt u iš ekivanju. Vidio sam je onako kako ju je on vidio. Ovisnu, pokornu, emocionalno uhvatljivu. Osje ao sam njegovo majstorstvo i kontrolu. Njegov vladala ki položaj. Preuzimao je i moj um, taj ovjek kojega nisam nikada vidio, ta polu-slika, to ogoljelo zrnice moždane svjetlosti. Njegove sirove ruke razotkrile su ruži asto-bijelu dojku. Kako je živo i stvarno to bilo, kakav taktilni užitak posut

crvenkastosme im pjegicama oko vrška. Svojom aurom sam iskusio mu enje. uo sam ih šušcati u predigri, ljubavni ko tepanje i zvukove tijela. uo sam trljanje i trenje, cmakanje vlažnih usta, krevetne opruge kako se povijaju. Interval mumljaju eg prilago avanja. A zatim se polumrak uvukao oko kreveta sa sivim plahtama, krug se polako zatvorio.

Panasonic.

33

Koliko je bilo sati kad sam otvorio o i osje aju i nekoga ili nešto u blizini? Je li to bio neparni sat? Soba je bila meka i udobna. Protegnuo sam noge, zatreptao o ima, polako se usredoto io na poznati objekt. Wilder je stajao dvije stope udaljen od kreveta i zurio u moje lice. Proveli smo jedan dugi trenutak u zajedni koj kontemplaciji. Njegova veli anstvena okrugla glava, postavljena na zdepasto tijelo kratkih udova, davala mu je izgled primitivne figurice od gline, nekog ku nog idola proizašlog iz kakvog mra nog kulta. inilo mi se kao da mi želi nešto pokazati. Kad sam tiho skliznuo iz kreveta, on je u svojim platnenim izmicama izlazio iz sobe. Slijedio sam ga u predvorje, a zatim do prozora koji je gledao u naše stražnje dvorište. Nisam navukao ogrta i bio sam bosonog, pa sam osjetio kako hladno a prolazi kroz honkonški poliester moje pidžame. Wilder je stajao i gledao kroz prozor, njegova brada bila je samo in iznad prozorske daske. Kao da sam cijeli život pogrešno obla io pidžame, dugmad gornjeg dijela bila su zakop ana u krive rupice, rasporak otvoren, a i hla e su mi spadale. Je li ve bila zora? Jesu li to vrane kriještale u granama drve a?

Netko je sjedio u stražnjem dvorištu. Sjedokosi ovjek je sjedio uspravno u starom pletenom stolcu, spodoba sablasne nepokretnosti i držanja. Ispo etka, mamuran i pospan, nisam znao što bi pomislio o tom prizoru. Potrebnom se inila interpretacija pozornija od one koju bih ja mogao pružiti u tom trenutku. Pomislio sam samo jednu stvar, da sam ja tamo bio *umetnut* iz nekog razloga. Onda je po eo ulaziti strah, opipljiv i sveobuhvatan, moja šaka se višekratno stezala na prsima. Tko je on bio, što se to ovdje zbivalo? Primijetio sam da Wilder više ne stoji uz mene. Stigao sam do do vratka njegove sobe upravo u trenutku kad mu je glava potonula u jastuk. Kad sam prišao krevetu, ve je vrsto spavao. Nisam znao što bih trebao raditi. Bilo mi je hladno, bijelo. Nisam se lako vratio prozoru. vrsto sam primio kvaku na vratima, stiskao ogradu stubišta, kao da se želim podsjetiti na prirodu i postojanje stvari. On je još uvijek bio tamo vani i buljio u živicu. Vidio sam ga iz profila pod nesigurnim svjetlom, potpuno nepomi an doimao se kao sveznaju i. Je li bio tako star kako sam najprije pomislio - ili je bijela kosa naprosto simboli na, dio njegove alegorijske mo i? Ma, naravno, on e biti taj. On e biti Smrt, ili Smrtni poklisar, šupljooki tehni ar iz doba kuge, iz doba inkvizicije, beskrajnih ratova, iz ludnica i lazareta zaraženih leprom. On e biti aforist o posljednjim stvarima i gledat e me ispražnjenim pogledom - civiliziranim, ironi nim - kad bude izgovarao svoju vještu i nacifranu re enicu o mom putu izvan ovoga svijeta. Promatrao sam ga dugo ekaju i da pomakne ruku. Njegova je nepomi nost bila zapovjedna. Osje ao sam kako iz trena u tren postajem sve blje i. Što to zna i - biti blijed? Kakav je to osje aj vidjeti Smrt u punom obli ju koja te je došla pokupiti? Strah me je prožimao sve do kostiju. Bilo mi je hladno i vru e, bio sam mokar i suh, bio sam ja i netko drugi. Šaka mi je bila stisnuta na grudima. Otišao sam do stepenica i sjeo na gornju, gledaju i svoje ruke. Toliko toga je ostalo. Toliko rije i i stvari, kao niska mudrosti i znanja. Moj vlastiti goli dlan, iskrižan i isprepleten u mrežu izražajnih linija, u prostor života, mogao bi sam godinama biti nekome objekt zanimanja i prou avanja. Kozmologija nasuprot ništavilu.

Ustao sam i vratio se prozoru. Još je bio tamo. Otišao sam u kupaonicu ne bih li se sakrio. Spustio sam zahodski poklopac i sjedio neko vrijeme pitaju i se što bih mogao slijede e uraditi. Nisam htio da on u e u ku u.

Neko vrijeme sam kora ao gore - dolje. Pustio sam vodu preko zapeš a i dlanova, pljusnuo je na lice. Osje ao sam se lakim i teškim, omamljenim i pod uzbunom. S police pored vrata dohvatio sam pejzažni uteg za papire. Unutar plasti ne polulopte lebdjela je 3-D slika Grand Canyon, boje su se približavale i uzmicale dok sam predmet okretao na svjetlu.

Fluktuiraju i planovi. Svi ala mi se ta fraza. Nalikovala je glazbi samog postojanja. Kad bismo samo mogli smrt promatrati kao naprosto još jednu površinu koju nastanjujemo u vremenu. Drugo lice kozmi kog postojanja. Obrnuti zoom na Stazi svijetlih an ela.

Okrenuo sam se neposrednim stvarima. Ako ga nisam želio u ku i, onda bih morao iza i van. Najprije bih trebao pogledati manju djecu. Tiho sam se kretao, bosih blijedih nogu, sobama. Pogledom sam tražio prekriva e koje bi valjalo namjestiti, igra ke koje bi trebalo maknuti iz toplog dje jeg zagrljaja, osje aje koji bi me odveli u TV trenutak. Sve je bilo dobro i mirno. Ho e li smrt jednog roditelja doživjeti kao naprosto drugi oblik razvoda?

Provjerio sam i Heinricha. Zauzeo je gornji lijevi kut kreveta, njegovo je tijelo bilo vrsto skrup ano poput neke zagonetne naprave koja e se naglo ispraviti ako je dodimeš. Zastao sam u dovratku i zavrteo glavom.

Pogledao sam Babette. Potonula je nekoliko razina, ponovno djevojka, spodoba koja tr i u snovima. Poljubio sam je u kosu udišu i topli ustajali zrak koji je dolazio od spavanja. Spazio sam svoj primjerak *Mein Kampfa* u hrpi knjiga i asopisa. Radio se iznenadno oglasio. Požurio sam iz sobe u strahu da neki opsjenarski glas, duševna lamentacija nekog stranca, ne bi bio posljednja stvar koju sam uo na ovome svijetu.

Spustio sam se u kuhinju. Pogledao kroz prozor. Bio je tamo, u pletenoj stolici na mokroj travi. Otvorio sam najprije unutrašnja, a potom i vanjska vrata. Izišao sam, primjerak *Mein Kampfa* priljubljen uz trbuh. Kad su vanjska vrata zveknula pri zatvaranju ovjekova glava se stresla, a prekrižene noge razdvojile. Stao je na noge i okrenuo se u mom smjeru. Osje aj sablasnosti i nesavladive nepomi nosti - raspršio se, aura prepredenosti, taj osje aj koji je proizveo prastare i strašne tajne. Druga spodoba se po ela pojavljivati iz nadnaravnih ruševina one prve, po ela je poprimati uo ljivo obli je, razvijala je u reskoj svjetlosti nizove pokreta, linija i formi, obris, živu osobu ije su tjelesne zna ajke malo po malo postajale sve poznatije dok sam gledao kako se oživotvoruju, pomalo za u en.

To nije bila Smrt stoje i ispred mene, ve samo Vernon Dickey, moj tast.

"Jesam li zaspao?" rekao je.

"Što radiš ovdje vani?"

"Nisam vas htio buditi, narode."

"Jesmo li znali da dolaziš?"

"Nisam znao ni ja sam do ju er poslijepodne. Vozio sam ravno do vas. etrnaest sati."

"Babette e se radovati da te vidi."

"Baš se kladim."

Ušli smo u ku u. Pristavio sam kavu. Vernon je sjeo za stol u svojoj istrošenoj samotnoj jakni i poigravao se poklopcem starog Zippo upalja a. Izgledao je poput zavodnika na zalasku karijere. Njegova srebrnasta kosa imala je nekakvu usahlu nijansu, žu kasti odsjaj, a ešljao ju je unazad i straga vezao u rep. Na licu je imao ekinje stare otprilike etiri dana. Njegov kroni ni kašalj ve je bio na rubu škripanja, dokaz neodgovornosti. Babette se nije toliko brinula za njegovo stanje koliko o injenici da je u svojim gr enjima i gušenjima tako cini no uživao, kao da je u toj užasnoj buci bilo nešto sudbinski privla no. Još je uvijek nosio svoj vojni ki remen s dugorogom kop om.

"I eto, do avola. Došao sam. Ništa naro ito."

" ime se baviš u posljednje vrijeme?"

"Malo krovopokrivanjem, malo zaštitom od hr e. Fušarim, osim što nema redovnog posla pored kojeg bi radio u fušu. Fuš jedino i postoji." Zagledao sam se u njegove ruke. Izgrebane, upropaštene, izrezane, s vje nom naslagom ulja i blata pod noktima. Gledao je okolo po kuhinji pokušavaju i uo iti nešto što bi se moglo zamijeniti ili popraviti. Takve prigode su uglavnom bile poticaji za razgovor. Mogu nost da govori o brtvilima i perilicama, o žbukanju, o punjenju pukotina u daskama, o dljetanju davale su Vernonu izvjesnu prednost. Bila su vremena kad se inilo kao da me napada pojmovima poput svrdlo sa zaporom ili dvoru na pila. Moju nesigurnost u takvim pitanjima vidio je znakom neke dublje nesposobnosti ili gluposti. To su bile stvari koje su izgradile svijet. Ne poznavati ih ili zanemarivati predstavljalo je izdajstvo temeljnih principa, izdajstvo roda i vrste.

Može li biti išta beskorisnije od ovjeka koji ne zna popraviti slavinu koja curi - temeljno beskorisnog, mrtvog za povijest, za poruke svojih gena. Nisam bio siguran da se ne slažem.

"Baš sam rekao Babette neki dan, ako postoji neka stvar na koju tvoj otac ne nalikuje, to je udovac."

"I što je ona rekla na to?"

"Ona misli da ti predstavljaš opasnost samome sebi. Zaspao je s goru om cigaretom. Umrijet će u zapaljenom krevetu u nedostatku žene kraj svoga uzglavlja. Koja će biti službeno proglašena nestalom. Neka jedna izgubljena neidentificirana višekratno razvedena žena."

Vernon je zakašljao u znak da mu se zamišljena slika svidjela. Niz plućnih drhtaja. Mogao sam čuti konastu sluz kako šiba gore-dolje u njegovim grudima. Nato je i sam mu kavu i pripekao.

"Tek toliko da znaš, Jack, ima jedna žena koja bi se htjela udati za ovu staru budalu. U crkvu ide u svojem kamionetu za stanovanje. Nemoj reći i Babette."

"To je zadnje što bih u činio."

"Ona bi se stvarno uzmuvala oko toga. Počevši od telefoniranja u vrijeme kad je jeftinije."

"Ona misli da si postao suviše razuzdan za brak."

"Stvar s brakovima danas je takva da ne moraš izlaziti iz kuće da bi dobio one male dodatke. Možeš dobiti štogod zaželiš u skrovitosti američkog doma. Takva su vremena u kojima živimo, svidjelo se to nekome ili ne. Žene će ti ispunjavati želje. One će ispunjavati želje. Ne moraš bacati značajne poglede. U prošla vremena jedino što si mogao dobiti u američkom domu bio je temeljni prirodni snošaj. Sada se ispunjavaju i druge mogućiosti. Aktivnosti su bogate, vjeruj mi na riječ. Zaprepašujuć i komentar našeg vremena je u tome da što više mogućiosti možeš ispuniti kod kuće, to je više prostitutki na ulicama. Kako to objašnjavaš, Jack? Ti si profesor. Što to znači?"

"Ne znam."

"Supruge nose jestive hladice. One znaju riječi, znaju uporabe. Istovremeno, prostitutke što je na ulici po svakakvom vremenu, danju i noću. Koga čekaju? Turiste? Poslovne ljude? Muškarce koji su se pretvorili u lovce na meso? Kao da je sve razotkriveno. Nisam li negdje pročitao kako Japanci odlaze u Singapore? Puni avioni muškaraca. Nevjerojatni ljudi."

"Ozbiljno razmišljaš o ženidbi?"

"Morao bih biti lud da oženim ženu koja se moli u pokretnom domu."

Vernon je posjedovao pronicavost, hladnokrvnu vrednotu istraživala ke inteligencije uvijek na oprezu, oštroumnost koja čekala na pogodnu prigodu. To je Babette činilo nervoznom. Vičala bi ga kako prilazi ženama na javnim mjestima ne bi li postavio kakvo uznemiravajuće pitanje bezizražajna lica, na svoj prepredeni način. Nije željela s njim odlaziti u restorane strahujući i od dobacivanja konobaricama, intimnih primjedbi, tehnički usavršenih digresija i savjeta izrečenih glasom kasnono nog radijskog voditelja iz nekih davnih dana. Priredio joj je neke neugodne situacije, trenutke ljutnje i stida, u raznim kavanama i restoranima.

Sad je i ona došla, u odijelu za znojenje, pripravna za svoj ranojutarnji trk stadionskim stepenicama. Kad je ugledala svoga oca za stolom, njezino tijelo kao da je izgubilo pokretačku snagu. Jednostavno je stajala kao da su joj se noge okamenile. Ništa nije preostalo osim njene sposobnosti da se zablene od čuda. Doimala se kao osoba koja oponaša osobu koja se zablenu od čuda. Bila je slika i prilika zablenulosti, svijetli ideal, ni manje zbunjena ni manje alarmirana nego što sam ja bio kad sam ga ugledao kako mrtva ki miran sjedi u dvorištu. Promatrao sam njezino lice kako se do vrha puni beskrajnim čuđenjem.

"Jesmo li znali da dolaziš?" rekla je. "Zašto nisi nazvao? Nikad ne nazoveš."

"Došao sam. Ništa naročito. Potrubio sam i evo me."

Noge su joj i dalje bile okamenjene dok je pokušavala probaviti njegovu sirovu prisutnost, košatitijelo i iščašen izgled. Kakva li je epska snaga on morao biti za nju, pojavljujući se na ovaj način u njezinoj kuhinji, roditelj, otac s vrećom godina na leđima i čitavom gustom poviješću u sjećanja i veza, koji ju je došao podsjetiti tko je ona zapravo, smaknuti joj krinku, zaustaviti njezin nesuvisli život za trenutak, bez upozorenja.

"Mogla sam se pripremiti. Izgledaš užasno. Gdje ćeš spavati?"

"Gdje sam spavao prošli put?"

Oboje pogledaše u mene nastoje i se prisjetiti.

Dok smo pripremali i jeli doručak, dok su djeca silazila i oprezno prilazila Vernonu po poljupce i kuštranje kose, dok su prolazili sati i dok se Babette nije privikla na figuru jahača u pokrpanim trapericama, sve sam više zamjećivao kako uživa vrzmati se u njegovoj blizini, iiniti male stvari za njega, zastajkivati i slušati. To je bila radost koju iine rutinski pokreti i automatizirani ritmovi. Povremeno je morala podsjetiti Vernona koja su mu najdraža jela, na koji ih je na in volio pripravljene i za injene, koje je šale najbolje pripovijedao, koji su ljudi iz prošlosti bili obične budale, a koji komični junaci. Pabirci iz nekog drugog života su izbijali iz nje. Završeci u njezinu govoru su se promijenili, prihvatila je ruralni jezik. Riječi su se izmijenile, referencije. To je bila djevojka koja je pomogla svome ocu dovršiti i izgledati stari hrast, popravljati radijatore. Njegove drvodjeljske godine, njegove jurnjave motorkota ima, njegova tetovaža na bicepsu.

"Postaješ kost i koža, tata. Pojedi te krumpire. Ima još na štednjaku."

A Vernon bi se obratio meni: "Njezina majka je radila najgori pomfrit koji možeš zamisliti. Kao pomfrit u nacionalnom parku." A onda bi se okrenuo njoj i rekao: "Jack zna za moj problem s nacionalnim parkovima. Od njih srce ne zadrhti."

Premjestili smo Heinricha dolje, za spavanje na kauč, i dali Vernonu njegovu sobu.

Bilo je depresivno zatečeno i ga u kuhinji u sedam ujutro, u šest, u bilo koje doba praskozorja kad bi Babette ili ja silazili skuhati kavu. Odavao je dojam kao da nas je htio nadmudriti, stvoriti u nas osjećaj krivnje, pokazujući nam da je, koliko god mi malo spavali, on spavao još manje.

"Da ti velim nešto, Jack. Ostariš, otkriješ kako si spreman za nešto, ali ne znaš što je to. Uvijek se pripremaš za nešto. Češljaš kosu stojeći i kraj prozora i gledaš van. Osjećam kao da neprestano neka konfuzna malena osoba oblijeće oko mene. Zato sam skočio u auto i vozio ravno ovamo."

"Da razbiješ kletvu," rekao sam. "Da pobjegneš od rutine. Rutina može biti smrtonosna, Vern, kad se izvodi do krajnosti. Imam prijatelja koji kaže da zbog toga ljudi odlaze na godišnje odmore. Ne da bi se opustili ili našli nova uzbuđenja ili vidjeli nove krajeve. Već da bi izbjegli smrti koja se krije u rutini."

"Što je on, Židov?"

"Kakve to ima veze?"

"Tvoj se krovni žlijeb uleknuo," rekao mi je. "Ti znaš kako to popraviti, zar ne?"

Vernon se volio motati izvan kuće, čekati smetlare, telefonske servisere, poštare, dječaka s popodnevnim novinama. Nekoga s kim bi popričao o tehnikama i procedurama. Nizovima posebnih metoda. Rutama, vremenskim rasponima, opremi. To je pojava avalo njegovu sigurnost, učenje kako se obavljaju poslovi u područjima izvan njegova dohvata.

Volio je zadirkivati djecu na svoj hladnokrvni način. Oni su nevoljko odgovarali na njegove pošalice. Bili su sumnjičavi na sve rođake. Rođaci su predstavljali osjetljivo područje, sastavni dio mutne i složene prošlosti, razdvojenih života, sjećanja koja bi mogla oživjeti na spomen riječi ili imena.

Volio je sjediti u svojoj krtiji i pušiti.

Babette bi ga promatrala s prozora, uspijevaju i pokazati ljubav, brigu, ogorčenje i očaj, nadu i beznačajnije-manje-više istodobno. Bila je dovoljna sama Vernonova pojava da se u njoj probude nizovi drastičnih osjećaja.

Volio se umiješati u gužve kupaca u velikim trgovinama.

"Ra unam da ćeš mi ti objasniti, Jack."

"Objasniti - što?"

"Ti si jedina osoba dovoljno obrazovana da mi odgovori."

"Odgovori - što?"

"Jesu li ljudi bili ovako glupi prije televizije?"

Jedne noći sam čuo njegov glas i pomislio kako mrmlja u snu. Navukao sam ogrtač, otišao u predvorje, shvatio da zvuk dolazi s televizora u Deniseinoj sobi. Ušao sam i isključio televizor. Ona je spavala u gužvi plahti, knjiga i odjeće. Tjeran nekim impulsom otvorio sam

ormar, povukao uzicu za svjetlo i zavirio unutra u potrazi za tabletama Dylara. Povukao sam vrata prema svom tijelu koje je bilo do polovice u ormaru, a od polovice izvan. Ugledao sam veliku gomilu odje e, cipela, igra aka, igara i drugih objekata. Njuškao sam uokolo love i uobi ajene tragove miomirisa djetinjstva. Glina za modeliranje, tenisice, šiljila. Bo ica je mogla biti u odba enoj cipeli, džepu neke stare košulje zgužvane u kutu. uo sam kako se okre e. Uko io sam se, zaustavio dah.

"Što to radiš? rekla je.

"Ne brini, to sam samo ja."

"Znam tko je."

Nastavio sam tražiti po ormaru misle i kako e to umanjiti dojam moje krivice. "Znam i što tražiš."

"Denise, nedavno sam se jako prestrašio. Mislio sam da e mi se dogoditi nešto grozno. Ispalo je da sam se prevario, hvala bogu. Ali, postoje dugotrajni u inci. Treba mi Dylar. Mogao bi mi pomo i da riješim problem."

Nastavio sam s prevrtanjem.

"Koji je to problem?"

"Zar ti nije dovoljno znati da problem postoji? Ina e ne bih bio ovdje. Zar ne želiš biti moja prijateljica?"

"Ja jesam tvoja prijateljica. Samo ne želim biti prevarena."

"To nije pitanje prevare. Ja jednostavno moram kušati taj lijek. Preostali su etiri tablete. Popit u ih i to e biti kraj pri e."

Što je glas prirodni, prije u doprijeti do nje.

"Ne eš ih ti popiti. Dat eš ih mojoj majci."

"Raš istimo jednu stvar," rekao sam poput visokog vladinog službenika. "Tvoja majka nije ovisnik o drogama. Dylar nije takva vrsta medikamenta."

"A što je onda? Samo mi reci što je zapravo?"

Nešto u njezinu glasu ili u mom srcu ili u apsurdnosti trenutka dopustilo mi je uzeti u obzir mogu nost odgovora na njezino pitanje. Prijelomni trenutak. Zašto joj jednostavno ne kazati? Ona je bila odgovorna, sposobna procijeniti posljedice ozbiljnih stvari. Shvatio sam kako smo Babette i ja bili budalasti itavo to vrijeme, skrivaju i istinu od nje. Djevoj ica bi prihvatila istinu, poznaje nas bolje, voli nas dublje radi naših slabosti i straha.

Sjeo sam pri dnu njezinog kreveta. Pozorno me je promatrala. Ispri ao sam joj temelje pri e, ispuštaju i suze, strasti, užas, stravu, moje izlaganje Nyodenu D., Babettin seksualni dogovor s gospodinom Grayom, našu raspravu o tome tko više strahuje od smrti. Usredoto io sam se na sam lijek, rekao joj sve što sam znao o njegovom životu u gastroenterološkom traktu i mozgu.

Prva stvar koju je spomenula bili su popratne pojave. Svaki lijek ima popratne pojave. Lijek koji bi mogao otkloniti strah od smrti bi imao strahovite popratne pojave, osobito ako je u pokusnoj fazi. Babette je govorila o trenuta noj smrti, smrti mozga, smrti lijeve moždane polutke, djelomi noj paralizi, drugim okrutnim i bizarnim stanjima tijela i uma.

Rekao sam Denise kako mo sugestije može biti zna ajnija od popratnih pojava.

"Sje aš li se kako si na radiju ula da zaga eni oblak uzrokuje znojenje dlanova? Dlanovi su ti se oznojili, zar ne? Mo sugestije u ini neke ljude bolesnima, druge zdravima. Možda uop e ne bi bilo važno koliko je jak ili slab Dylar. Mislim da e mi pomo i, da e mi pomo i."

"Do neke granice."

"Govorimo o smrti," prošaptao sam. "U vrlo stvarnom smislu uop e nije važno što se nalazi u tim tabletama. Mogao bi biti še er ili neki za in. Željan sam da me se nasamari, da se našale sa mnom."

"Nije li to malo glupo?"

"To je ono što se doga a, Denise, o ajnim ljudima."

Nastupila je tišina. rekao sam da me pita je li o ajanje neizbježno, ho e li i ona jednog dana iskusiti isti strah, prolaziti kroz istu kušnju.

Umjesto toga, rekla je: "Slab ili jak nije bitno. Bacila sam bo icu."

"Nisi valjda? Gdje?"

"U stroj za mljevenje sme a."

"Ne vjerujem ti. Kad je to bilo?"

"Prije tjedan dana. Mislila sam da bi Baba mogla njuškati po mojoj sobi i na i je. Zato sam odlučila da naprosto svršim s tim. Nitko mi ionako nije htio re i što je to, zar ne? Zato sam je bacila s konzervama i bocama i drugim sme em. Onda sam je samljela."

"Kao stari automobil."

"Nitko mi nije htio re i: samo je to bilo potrebno. Bila sam ovdje cijelo vrijeme."

"U redu je. Ne brini. U inila si mi uslugu."

"Otprilike osam rije i. To je sve što mi se trebalo re i."

"Bolje mi je bez toga."

"Ne bi bilo prvi put da su me prevarili."

"Ti si i dalje moja prijateljica," rekao sam.

Poljubio sam je u kosu i uputio se vratima. Osjetio sam golemu glad. Sišao sam dolje ne bih li pronašao nešto za jelo. Svjetlo u kuhinji je gorjelo. Vernon je sjedio za stolom potpuno odjeven, pušio i kašljao. Pepeo na njegovoj cigareti bio je duga ak i po eo se kriviti. To mu je bila navika, puštati da mu pepeo visi. Babette je vjerovala kako to ini ne bi li kod drugih izazvao osje aje napetosti i tjeskobe. To je bio dio nemirne atmosfere u kojoj se kretao.

"Upravo ovjek kojeg sam želio vidjeti."

"Vern, duboka je no . Zar nikada ne spavaš?"

"Po imo do auta," rekao je.

"Šališ se."

"Imamo tu jednu situaciju koja se mora raspraviti u etiri oka. Ova je ku a puna žena. Jesam li u pravu?"

"Sami smo ovdje. O emu si htio razgovarati?"

"One slušaju i kad spavaju," rekao je.

Izašli smo kroz stražnja vrata da ne probudimo Heinricha. Slijedio sam ga duž staze uz ku u, a zatim niz stepenice na ulicu. Njegov mali automobil je bio u mraku. Sjeo je za upravlja , a ja sam se uvukao do njega drže i podignut ogrta i osjeaju i se zarobljenim ograni enim prostorom. Automobil je bio natopljen mirisom nalik nekom opasnom isparavanju iz dubine trgovine auto-dijelovima, mješavini starog metala, benzinskih krpa i izgorjelih guma. Unutrašnja tkanina je bila potrgana. U odsjaju uli nog svjetla ugledao sam žice kako vise iz komandne plo e i iznad glava.

"Želio bih ti ga dati, Jack."

"Dati - što?"

"Imam ga godinama. Sad bih ti ga želio dati. Tko zna ho u li vas ikada više vidjeti, narode. Što onda. Koga briga. Ništa naro ito."

"Daješ mi svoj auto? Ne želim auto. To je grozan auto."

"U itavom svom životu, kao muškarac u današnjem svijetu, jesi li ikada imao vatreno oružje?"

"Ne," rekao sam.

"To sam i mislio. Rekao sam sebi, evo jedinog ovjeka u Americi koji se nema ime braniti."

Posegnuo je u rupu u stražnjem sjedalu i izvukao mali tamni predmet. Držao ga je na dlanu desne ruke.

"Uzmi ga, Jack."

"Što je to?"

"Primi ga u ruku. Osjeti težinu. Napunjen je."

Pružio mi gaje. Glupavo, opet sam pitao: "Što je to?" Bilo je nešto nestvarno u tom iskustvu držanja pištolja. Buljio sam u njega pitaju i se koji bi mogli biti Vernonovi motivi. Je li on, naposljetku, ipak bio Mra ni Nagovjesnik Smrti. Napunjeno oružje. Kojom brzinom je proizveo promjenu u meni, ko e i mi dlan u trenutku dok sam sjedio i buljio u njega, ne žele i ga imenovati. Je li Vernon namjeravao potaknuti misli, priskrbiti mom životu novi oblik, mjeru, pravilan hod? Želio sam mu ga vratiti.

"To je gotovo igra ka, ali puca prave metke, što je muškarcu tvoga položaja sasvim dostatno oružje. Ne brini, Jack. Ne može se otkriti odakle potje e."

"Zašto bi itko ispitivao odakle potje e?"

"Kad nekome pokloniš napunjen pištolj, mislim da mu moraš re i sve podatke. Ovo ovdje je 25-kalibarski Zumwalt automatik. Njema ke proizvodnje. Nema snagu teškoga oružja, ali ne namjeravaš se suo iti s nosorogom, zar ne?"

"O tome se i radi. S im se bih se ja to trebao suo iti? Zašto bih uop e trebao tu stvar icu?"

"Nemoj ga nazivati stvar icom. Poštuj ga, Jack. To je dobro oblikovano oružje. Prakti no, lagano, jednostavno za rukovanja. Upoznaj svoj pištolj. Samo je pitanje vremena kad eš ga htjeti upotrijebiti."

"Kad u ga htjeti upotrijebiti?"

"Živimo li mi na istom planetu? Koje je ovo stolje e? Pogledaj samo kako sam lako ušao u vaše stražnje dvorište. Polugom otvorim prozor i ve sam u ku i. Mogao bih biti profesionalni provalnik, odbjegli zatvorenik, neki od onih neobrijanih skitnica. Lutaju i ubila ki tip koji putuje za suncem. Vikendaški serijski ubojica s uredskim zaposlenjem. Izaberi."

"Možda tebi treba pištolj tamo gdje živiš. Uzmi ga natrag. Mi ga ne želimo."

"Imam ja borbeni magnum parkiran kraj kreveta. Ne bih ti želio pri ati kakvu gadost može napraviti ljudskom licu."

Uputio mi je prepredeni pogled. Ponovno sam se zabaljio u pištolj. Palo mi je napamet kako je to bilo krajnje sredstvo odre ivanja pojedin eve nadležnosti. Vagnuo sam ga na ruci i pomirisao željezna usta cijevi. Što zapravo zna i osobi, izvan njegova osje aja nadležnosti i blagostanja i osobne vrijednost, nositi smrtonosno oružje, spretno baratati njime, biti spreman i voljan upotrijebiti ga? Zatajeno smrtonosno oružje. Pištolj je bio tajna, bio je drugi život, druga jedinka, prokletstvo, intriga, delirij.

Njema ke proizvodnje.

"Nemoj re i Babette. Ona bi se skroz izbezumila kad bi saznala da uvaš vatreno oružje."

"Ne želim ga, Vern. Uzmi ga natrag."

"Tako er, nemoj ga ni staviti naprosto bilo gdje. Ako dijete do e do njega, odmah imaš situaciju. Budi pametan. Razmisli gdje eš ga spremiti tako da ti bude pri ruci u pravo vrijeme. Unaprijed prou i polje vatre. Ako ti se dogodi provalni ka situacija, kuda bi mogao u i, kako bi se mogao približiti vrijednim stvarima? Ako imaš poreme enoga, s koje bi te strane mogao napasti? Poreme eni su nepredvidljivi jer ni sami ne znaju što rade. Oni prilaze s bilo koje strane, s ruba drveta, s grane. Razmisli o tome da staviš stakleni vr na prozorsku dasku. Nau i se hitro bacati na pod."

"Mi ne želimo oružje u našem malom gradu."

"Budi pametan bar jednom u životu," rekao mi je u mra nom automobilu. "Nije bitno što ti želiš."

Rano slijede eg dana stigli su radnici za popravljanje ulice. Vernon je opet bio tamo i promatrao ih kako razbijaju cestu, dovoze asfalt, ostaju i u njihovoj neposrednoj blizini dok su ravnali rupu koja se dimila. Kad su radnici otišli, inilo se i da je njegov posjet završio, potonuo u vlastiti trenutak nestajanja. Po eli smo vi ati prazni prostor tamo gdje je stajao Vernon. Promatrao nas je s promišljene udaljenosti kao da smo stranci s prikrivenim ogor enjem. Neodre eni umor skupljao se oko naših napora da razgovaramo.

Vani na plo niku, Babette ga je zagrlila i jecala. Za svoj se je odlazak obrijao, oprao auto, zavezao svoj plavi rubac oko vrata. Ona kao da se nije mogla dovoljno naplakati. Pogledala bi u njegovo lice i plakala. Plakala je grle i ga. Dala mu je kutiju od stiropora punu sendvi a, piletine i kave i plakala kad ju je smještao izme u iš upanog punjenja iz sjedišta i potrgane presvlake.

"Ona je dobra djevojka," rekao mi je turobno.

Sjede i za upravlja em, prošao je prstima kroz svoj rep, provjeravaju i se u retrovizoru. Zatim je kašljao neko vrijeme pružaju i nam još jednu epizodu šibanja iskašljanom sluzi. Babette je iznova zajecala. Nagnuli smo se prema prozoru sa sputnikove strane i promatrali

ga kako se namješta u svoj voza ki položaj, smještaju i se lagodno izme u vrata i sjedišta, izbacivši lijevu ruku kroz prozor.

"Ne brinite za mene," rekao je. "Malo hramanje ne zna i ništa. Ljudi mojih godina hramlju. Hramanje je normalna stvar u odre enom dobu. Zaboravite kašalj. To je zdravi kašalj. Motaš stvar uokolo. Stvar ti ne može naškoditi dok god ne sjedne na jedno mjesto i tamo ostane godinama. Tako je kašalj zdrav. Tako er i nesanica. Nesanica je u redu. Što dobivam od spavanja? Do eš u doba kad je svaka minuta sna jedna minuta manje koju možeš upotrijebiti za nešto korisno. Kašljati ili hramati. Ne obazirite se na žene. Žene su u redu. Unajmimo kazetu i upražnjavamo malo seksa. To pumpa krv u srce. Zaboravite cigarete. Volim re i samome sebi da s ne im ipak prolazim. Neka Mormoni prestanu pušiti. Umrijet e od ne ega što je jednako loše. Novac nije problem. Sve imam pametno uloženo. Nula mirovina, nula ušteta, nula obveznice i dionice. Tako da ne morate brinuti o tome. Sve je to sre eno. Ne obazirite se na zube. Zubi su u redu. Sto su rasklimaniji, više ih pridržavaš jezikom. Upošljavaju jezik. Ne brinite o drhtanju. Svatko malo zadrhti s vremena na vrijeme. To je ionako samo lijeva ruka. Na in da u tome uživaš je da zamišljaš kako je to ne ija tu a ruka. Nisu bitni iznenadni i neobjašnjivi gubici težine. Nema svrhe jesti nešto što ne vidiš. Ne brinite o o ima. Ne mogu se pogoršati više nego što jesu. Potpuno zaboravite na um. Um se kre e ispred tijela. Zato ne brinite za um. Um je u redu. Brinite se za auto. Upravlja je skroz nahero. Ko nice su popravljane tri puta. Hauba se podigne na zemljištu s rupama."

Smijeh ozbiljnih lica. Babette je mislila kako je taj zadnji dio smiješan. Dio o automobilu. Ja sam stajao zapanjen i gledao je kako kora a u malim krugovima smijeha, klecaju ih koljena, gegaju i se, svi su njezini strahovi i obrane nestali u lukavoj historiji njegovog glasa.

34

Nastupilo je vrijeme paukova. Paukovi u visokim kutovima soba. Kukuljice zamotane u pau inu. Srebrnkaste lelujave niti koje su se doimale kao ista igra svjetlosti, svjetlosti kao varljive novosti, ideja ro enih u svjetlu. Glas s gornjeg kata je rekao: "Sada pogledajte ovo. Joanie pokušava pogoditi Ralphov iverak iznenadnim *bushido* udarcem. Kontakt je u injen, on se ruši, ona bježi."

Denise je Babette prenijela glas kako Steffie redovno odlazi na preglede grudiju zbog mogu ih kvržica. Babette je rekla meni.

Murray ija smo pove ali opseg naših kontemplativnih šetnji. Jednog dana u gradu obuzeo ga je pomalo smeten zanos dijagonalnim parkiranjem. Neki se šarm i uro eni osje aj krio u redovima ukošenih automobila. Taj oblik parkiranja bio je nužni sastojak ameri kog gradskog krajolika, ak i kad su automobili bili strane proizvodnje. Taj na in nije bio samo prakti an, ve je izbjegavao i konfrontaciju, motiv seksualnog nasrtaja u automobilima parkiranim jedan iza drugoga u prenapu enim gradskim ulicama.

Murray je rekao da je mogu e osje ati nostalgiju za domom ak i kad si u njemu.

Dvokatni svijet uobi ajene glavne ulice. Skromna, osjetljiva, trgova ka bez žurbe, na predratni na in, s predratnim tragovima arhitektonskog detalja koji je preživio na gornjim katovima, u bakrenim zidnim vijencima i olovnim prozorima, u frizu amfora iznad ulaza u jeftinu trgovinu.

To me je podsjetilo na Zakon o ruševinama.

Ispri ao sam Murrayu kako je Albert Speer htio graditi gra evine koje e propadati slavno i dojmljivo kao rimske ruševine. Bez hr avih olupina ili iskrivljenih eli njih slamova. Znao je da e se Hitleru svidjeti sve što bi moglo iznenaditi budu e naraštaje. Na inio je crtež gra evine Reicha koja je trebala biti izgra ena od posebnih materijala koji e joj omogu iti da se uruši romanti no - crtež urušenih zidova, prepolovljenih stupova obmotanih penja icama. Ruševina je dovedena do kreacije, rekao sam, koja pokazuje odre enu nostalgiju iza principa mo i ili tendenciju stvaranja ežnje budu ih generacija.

Murray je rekao: "Ne vjerujem ni ijoj nostalgiji osim svojoj. Nostalgija je proizvod nezadovoljstva i bijesa. Ona je nakupina jadikovki izme u sadašnjosti i prošlosti. Što je

nostalgija mo nija, to si bliže nasilju. Rat je oblik koji nostalgija uzima kad su ljudi podvrgnuti žestokom pritisku da kažu nešto dobro o svojoj zemlji."

Vlažni val vremena. Otvorio sam hladnjak i zavirio u odjeljak za duboko zamrzavanje. udni pucketavi zvuk dopro je iz plasti nih zamotuljaka s hranom, odmorišta za polupojedene stvari, Ziplocovih vre ica s jetricom i rebrima, koje su sve blještale snježnim kristalima. Hladno suho krckanje. Zvuk poput onog koji se uje pri lomljavi nekog elementa koji se potom razlu uje u freonske pare. Sablasni stati ki zvuk, uporan, ali gotovo podsvjesni, koji me je natjerao misliti o dušama u zimskom snu, nekom obliku umrtvljenog života koji se približava pragu percepcije.

Nikog nije bilo u blizini. Prošao sam duž kuhinje, otvorio vratašca drobilice za otpatke i pogledao u unutrašnjost vre e za sme e. Muljevita smjesa poluzdrobljenih konzervi, vješalica za odje u, životinjskih kostiju i drugih odba enih stvari. Razbijene boce, stiješnjene kartonske kutije. Obojeni proizvodi sjali su jednakim sjajem i intenzitetom. Salo, sokovi i teški mulj provirivali su izme u slojeva sprešanog povr a. Osje ao sam se poput arheologa koji se sprema prosijavati zemlju na nalazištu slomljenog oru a i raznolikog pe inskog sitniša. Prošlo je deset dana otkako je Denise bacila Dylar u drobilicu. Baš ta gomila sme a je gotovo sigurno dosad ve bila iznijeta i otpremljena. ak i da nije, tablete su sigurno bile uništene tijeskom drobilice.

Te su mi injenice pomogle u naporima da povjerujem kako sam naprosto ubijao vrijeme kad sam povremeno prevrtao po sme u.

Odvojio sam rubove vre e, oslobodio zasun i izvukao vre u. Snažan smrad zapuhnuo me je šokantnom snagom. Zar je to naše? Je li to pripadalo nama? Jesmo li to mi stvorili? Odnio sam vre u u garažu i ispraznio je. Stiješnjena gomila nalikovala je ironi noj modernoj skulpturi, masivna, u e a, podrugljiva. Okrenuo sam grablje na tupu stranu i izudarao gomilu, a zatim raširio materijal po betonskom podu. Prevrtao sam to stvar po stvar, okretao svaku pojedina nu bezobli nu grudu, pitaju i se zašto se osje am krivim, nasilnikom koji povrje uje tu u privatnost razotkrivaju i intimne i, možda, sramotne tajne. Teško je bilo ne biti zaprepašten nekim stvarima koje su odabrane kao hrana slijepoj rušila koj snazi kuhinjskog stroja. Ali, zašto sam se osje ao poput ku nog špijuna? Je li sme e tako intimno? Isijava li na površini neku karakternu vru inu s naznakama ne ije najdublje prirode, otklju ava li skrivene žudnje, ponižavaju e nedostatke? Kakve navike, fetiše, ovisnosti, sklonosti? Kakve usamljeni ke radnje, ustaljene navike? Našao sam crteže kredom koji su prikazivali figuru s punim dojkama i muškim spolovilom. Bio je tu dugi konop s nizom vorova i om i. Na prvi se pogled inio kao slu ajna tvorevina. Ispituju i pozornije u inilo mi se kako sam otkrio složenu povezanost izme u veli ine om i, stupnja vorova (jednostrukih ili dvostrukih) i razmaka me u om ama i samostojnim vorovima. Neka vrsta okultne geometrije ili simboli ki lanac opsjednutosti? Pronašao sam koru od banane u kojoj je bio tampon. Je li to bila tamna potroša ka podsvijest? Iš eprkao sam odvratnu, zapetljanu upu kose, sapun, štapi e za uši, smrvljene žohare, prstene s poklopaca konzervi, sterilne jastu i e umrljane gnojem i slanimom, niti raš ehanog zubnog konca, dijelove kemijskih olovaka, a kalice na kojima su još uvijek bili nataknuti komadi i hrane. Bile su tu i razrezane ga ice s mrljama ruža, možda uspomena na Motel Grayview.

Ali nigdje ni traga zdrobljenoj jantarnoj bo ici za lijekove ili ostacima onih tableta u oblikovanih poput lete ih tanjura. No, to i nije bilo važno. Suo it u se sa svime sa ime se treba suo iti bez kemijske pomo i. Babette je rekla kako je Dylar zlato za budale. Bila je u pravu, Winnie Richards je bila u pravu, Denise je bila u pravu. One su bile moje prijateljice i bile su u pravu.

Odlu io sam oti i na još jedan pregled. Kad su stigli rezultati, otišao sam Dr. Chakravartyju u njegov mali ured u medicinskoj zgradi. Sjedio je i itao ispis, ovjek napuhnutu lica i zasjenjenih o iju s rukama mirno opruženima na stolu i glavom koja se lagano klimala.

"Evo vas opet, gospodine Gladney. Vi amo vas tako esto ovih dana. Tako je ugodno imati pacijenta koji ozbiljno shva a svoj položaj."

"Kakav položaj?"

"Položaj pacijenta. Ljudi su skloni zaboravljati da su pacijenti. Jednom kada napuste lije nikov ured ili bolnicu, jednostavno to izbrišu iz glave. Ali, vi ste svi permanentni pacijenti, svi alo vam se to ili ne. Ja sam lije nik, vi ste pacijent. Lije nik ne prestaje biti lije nikom na kraju dana. A ne bi smio ni pacijent. Ljudi od lije nika o ekuju da se prema stvarima odnosi s krajnjom ozbiljnoš u, umije em i iskustvom. A što je s pacijentom? Koliko je on profesionalan?"

Nije ni podigao pogled s ispisa dok je izgovarao ove re enice svojim preciznim pijevnim glasom.

"Ne mislim da mi se svi a vaš kalij baš previše," nastavio je. "Pogledajte ovdje. Broj u zagradama s kompjuterskim zvjezdicama."

"Što to zna i?"

"To vam ništa ne može objasniti na ovom stupnju."

"Kakav mi je bio kalij prošli put?"

"Zapravo sasvim prosje an. No, možda je to lažni porast. Mi se bavimo krvlju cjelovito. Tu je pitanje kristalizirane zapreke. Zna li što to zna i?"

"Ne."

"Nemamo vremena za objašnjavanje. Imamo stvarne poraste i lažne poraste. To je sve što trebate znati."

"Koliko je to no visok moj kalij?"

"Probio je krov, o igledno."

" ega bi to mogao biti znak?"

"Možda ne zna i ništa, a možda zaista zna i puno toga."

"Puno ega?"

"Sada ulazimo u semantiku," rekao je.

"Ono što vas pokušavam pitati je predstavlja li taj kalij naznaku nekog stanja koje se upravo po elo javljati, nekog stanja uzrokovanog ne im što sam progutao, bio izložen, nekim nenamjernim uzimanjem ne ega, neke tvari u zraku ili u kiši?"

"Jeste li stvarno došli u doticaj s nekom takvom tvari?"

"Ne," rekao sam.

"Jeste li sigurni?"

"Potpuno. Zašto, zar brojke pokazuju neki znak mogu e izloženosti?"

"Ako niste bili izloženi, onda one i ne mogu precizno pokazivati takve znakove, zar ne?"

"Onda se slažemo," rekao sam.

"Recite mi nešto, gospodine Gladney, ali iskreno. Kako se osje ate?"

"Koliko ja znam, osje am se vrlo dobro. Prvorazredno. Osje am se bolje nego što sam se osje ao godinama, relativno govore i."

"Kako to mislite - relativno govore i?"

"Uzimaju i u obzir da sam stariji."

Pogledao me je pozorno. Kao da me je pokušavao natjerati da oborim pogled. Zatim je nešto zapisao u moj karton. Mogao sam biti dijete suo eno sa školskim ravnateljem zbog niza neopravdanih izostanaka.

Rekao sam: "Kako možemo utvrditi je li porast lažan ili stvaran?"

"Poslat u vas u Glassboro na daljnje pretrage. Ho ete li to? Tamo je potpuno nova institucija koja se zove *Farme jesenje žetve*. Imaju novu sjajnu opremu. Ne ete biti razo arani, vidjet ete. Apsolutno sjajna oprema."

"U redu. No je li kalij jedina stvar na koju moramo paziti?"

"Što manje znate, to bolje. Po ite u Glassboro. Recite im da ruju temeljito. Ni jedan kamen nepomaknut. Recite im da vas pošalju natrag k meni sa zape a enim rezultatima. Proanalizirat u ih do najsitnijeg detalja. Raš lanit u ih do kraja. Oni imaju *know-how* u *Žetvenim farmama*, najosjetljivije instrumente, garantiram vam. Najbolje od tehni ara iz tre eg svijeta, najnovije metode."

Njegov vedri osmijeh visio je u zraku kao breskva na drvetu.

"Zajedno, kao doktor i pacijent, možemo uiniti stvari koje ni jedan od nas ne bi mogao odvojeno. Prevencija nije dovoljno istaknuta. Kaže se - gram prevencije. Je li to poslovice ili maksima? Profesor nam to zasigurno može objasniti."

"Trebao bih vremena da razmislim."

"Bilo kako bilo, prevencija je prava stvar, zar ne? Baš sam vidio posljednje izdanje *Ameri kog pogrebnika*. Šokantna slika. Struka jedva da je sposobna prihvatiti golemu brojku mrtvih."

Babette je bila u pravu. Njegov engleski je doista bio lijep. Otišao sam kući i poeo bacati stvari. Bacio sam ribi ke mamce, stare teniske loptice, ošteene kovčeg. Prekopao sam tavan za starim namještajem, odbaenim sjenilima svjetiljaka, iskrivljenim pregradama, svijenim drža ima zavjesa. Pobacao sam okvire za slike, nosa e za cipele, drža e kišobrana, konzole zidnih polica, dje je stolce za hranjenje i krevete e, rasklimane TV ormari e, punjene vreste fotelje, razbijene stolne okretneplo e. Bacio sam papir za police, izbljedjele pisa e potrepštine, rukopise lanaka koje sam napisao, špalte s korekturama istih lanaka, asopise u kojima su lanci tiskani. Što sam više stvari bacao, više sam ih nalazio. Kuća je bila tamni labirint prepun starih i umornih stvari. Zasi enost stvarima, prekomjerni teret, povezanost, smrtnost. Divlja ki sam hodao sobama, vitlao stvarima prema kartonskim kutijama. Plasti na elektri na sušila za kosu, pregorjeli tosteri, našivci sa *Zvezdanim stazama*. Trebalo mi je dobrano preko sata sve to iznijeti na pločnik. Nitko mi nije pomogao. Nisam želio pomo ili društvo ili ljudsko razumijevanje. Samo sam te stvari htio izbaciti iz kuće. Sjeo sam na prednje stepenice, sam, ekaju i da se zrak oko mene ispuni osjećajem olakšanja i mira.

Žena koja je prolazila ulicom rekla je: "Sredstvo za otopljenje, antihistaminik, protiv kašlja, sredstvo protiv bolova."

35

Babette se nije mogla nasititi govornih emisija na radiju.

"Mrzim svoje lice," rekla je neka žena. "To je problem koji traje već godinama. Od svih lica koja sam mogla dobiti, ovo je vjerojatno najgore. čak i da mi odnesete sva ogledala, pronašla bih na in da se gledam. A sjedne strane, kako da se ne gledam? S druge strane, mrzim to. Drugim riječi ima, još se uvijek promatram. Jer, o igledno, ije je to lice? Što da radim, da zaboravim kako ga imam, da se pretvaram kako je ne ije tu e? Ono što pokušavam uiniti ovim pozivom, Mel, je prona i druge ljude koji imaju problema u prihva anju vlastitog lica. Evo nekoliko pitanja s kojima bismo mogli zapo eti. Kako ste izgledali prije nego ste se rodili? Kako ete izgledati nakon smrti, bez obzira na rasu ili boju?"

Babette je gotovo neprestano nosila trenirku. Bila je to jednostavna siva odje a, poširoka, koja je na njoj visjela. Kuhala je u njoj, vozila djecu u školu, nosila je u trgovinu alatima i u knjižaru. Razmišljao sam o tome neko vrijeme i odlučio kako u tome nema ništa osobito udnoga, ni ega o emu bi valjalo brinuti, kako nema razloga vjerovati kako tone u apatiju i o aj.

"Kako se osjećáš?" rekao sam. "Reci istinu."

"Što je istina? Provodim više vremena s Wilderom. Wilder mi pomaže u snalaženju."

"Ja ovisim o tebi, o tome da budeš ona zdrava, energična, prijašnja Babette. Ja to trebam isto tako o ajno kao ti, ako ne i više."

"Što je potreba? Svi mi nešto trebamo. Gdje je u tome posebnost?"

"Osjećáš li se manje-više jednako?"

"Misliš jesam li smrtno bolesna? Strah nije nestao, Jack."

"Moramo ostati aktivni."

"Aktivnost pomaže, ali Wilder pomaže više."

"Samo mi se to inili ili on govori manje nego ikad?"

"Govori dovoljno. Što je govor? Ne želim da govori. Što manje govori, to bolje."

"Denise se brine za tebe."

"Tko?"

"Denise."

"Govor je radio," rekla je.

Denise nije pušala svoju majku na tr anje dok ne bi obe ala da e se namazati slojevima gela protiv sunca. Djevoj ica ju je pratila pri izlasku iz ku e da bi utrljala završni sloj losiona po stražnjem djelu Babetina vrata, uzdizala se na prste da ga namaze ravnomjerno. Nastojala je prekriti svako izloženo mjesto. Obrve, kapke. Vodile su gorke sva e o potrebi za tim. Denise je rekla kako je sunce rizik za osobe osjetljive kože. Njezina je majka cijelu stvar prozvala publicitetom za bolest.

"Osim toga, ja sam trka ica," rekla je. "Po definiciji, manje je vjerojatno da e trka i osjetiti loš utjecaj sun evih zraka od ljudi koji hodaju ili stoje."

Denise se zavrtjela u mom smjeru raširivši ruke, njezino me je cijelo tijelo tražilo da ženu privedem pameti.

"Najgore zrake su direktne," rekla je Babette. "Dakle, što se osoba brže kre e vjerojatnije je kako e primiti samo djelomi ne udare, kako e je zrake samo okrznuti, skrenuti u stranu."

Denise je širom otvorila usta, pala na koljena. Zapravo, nisam bio siguran da njezina majka nema pravo.

"Sve je to korporacijska vezana prodaja," rekla je Babette u zaklju ku. "Kreme za sun anje, marketing, strah, bolest. Jedno ne ide bez drugoga."

Odveo sam Heinricha i njegovog zmijskog kolegu, Oresta Mercatora, u trgova ku etvrt na ru ak. Bilo je etiri poslijepodne, vrijeme kada je po Orestovom rasporedu treninga bilo vrijeme za obrok. Na njegov zahtjev otišli smo u Vincentovu asa Mario, brvnaru s usje enim prozorima koja se doimala kao dio nekog obalnog obrambenog sustava.

Zatekao sam se u razmišljanju o Orestu i njegovim zmijama i htio sam o tome još razgovarati.

Sjeli smo u krvavo crveni odjeljak. Orest je svojim krupnim rukama odmah dograbio jelovnik oki en resicama. Ramena su mu se inila širima nego ikad, ozbiljna glava djelomi no uronjena me u njih.

"Kako napreduje trening?" rekao sam.

"Sad malo usporavam. Ne bih želio prebrzo dosti i vrhunac. Znam kako se moram brinuti o svom tijelu."

"Heinrich mi je rekao da spavaš stoje i kako bi se pripremio za kavez."

"Usavršio sam to. Sada radim druge stvari."

"Kao na primjer?"

"Tovarim se ugljikohidratima."

"Zato smo i došli ovamo," rekao je Heinrich.

"Svaki dan malo pove am koli inu."

" inu to zbog goleme koli ine energije koju e sagorjeti u kavezu, jer e biti na oprezu, napetost e mu rasti kad mu bude prilazila mamba ili što ve ."

Naru ili smo tjesteninu i vodu.

"Reci mi Oreste, jer si bliže i bliže samom doga aju, po inješ li osje ati uznemirenost?"

"Kakvu uznemirenost? Samo želim u i u kavez. Što prije to bolje. Orest Mercator nije ništa drugo nego to."

"Nisi nervozan? Ne razmišljaš o tome što bi se moglo dogoditi?"

"On voli biti optimisti an," rekao je Heinrich. "Tako danas stvari što je s atletama. Ne troiš vrijeme na negativno."

"Reci mi ovo, onda. što je negativno? O emu misliš kad misliš negativno?"

"Evo što ja mislim. Ja nisam ništa bez zmija. To je jedino negativno. Negativno je da se ne ostvari, kad mi ljudsko društvo ne bi dopustilo u i u kavez. Kako biti najbolji u tome što radim, ako mi oni ne dopuste da to radim?"

Svidjelo mi se promatrati Oresta dok jede. On je inhalirao hranu prema aerodinami kim principima. Razlike u tlakovima, brzine uzimanja. Bavio se time tiho i svrhovito, tovario se, usredoto ivao se, kao da je sam sebi postajao važniji sa svakim zavežljajem tijesta koji mu je kliznuo preko jezika.

"Ti znaš da te mogu ugristi. Razgovarali smo o tome prošli put. Razmišljaš li što će se dogoditi nakon što se eljusti zatvore na tvom zapešu? Razmišljaš li o umiranju? To bih želio znati. Bojiš li se smrti? Da li ti progoni misli? Dopusti mi položiti karte na stol, Orest.

Je li te strah umrijeti? Osjećaš li strah? Nagoni li te strah na drhtanje ili znoj? Inič li ti se kao da je sjena pala preko sobe kad razmišljaš o kavezu, zmijama, otrovnim zubima?"

"Što sam ono pročitao neki dan? Više je mrtvih ljudi danas nego kad se spoji itava svjetska povijest do sada. Što zna i jedan više ili manje? Mogao sam već sto puta biti mrtav istovremeno dok pokušavam staviti ime Oresta Mercatora u knjigu rekorda."

Pogledao sam svoga sina. Rekao sam: "Pokušava li nam on reći i kako više ljudi umre u ovom periodu od dvadeset-četiri-sata nego u ostatku cjelokupne ljudske povijesti sve do danas?"

"Kaže da danas ima više mrtvih nego ikada prije."

"Kojih mrtvih? Definiraj mrtve."

"Mislio je na ljude koji su danas mrtvi."

"Kako to misliš, danas mrtvi? Svi mrtvi su i danas mrtvi."

"Mislio je na ljude u grobovima. Poznati mrtvi. Oni koje možeš brojati."

Slušao sam pažljivo nastojeći dohvatiti ono što su mislili. Stigao je drugi tanjur hrane za Oresta.

"Ali ljudi ponekad ostaju u grobovima stotine godina. Misli li on kako ima više ljudi u grobovima nego igdje drugdje?"

"Ovisi o tome što misliš pod igdje drugdje."

"Ne znam što sam mislio pod tim. Utopljeni. Razneseni na komadiće."

"Više je mrtvih danas nego ikada prije. To je sve što je rekao."

Promatrao sam ga malo duže. Zatim sam se okrenuo Orestu.

"Ti se namjerno suočavaš sa smrću. Ti se spremaš učiniti točno ono za što su ljudi utrošili živote kako to ne bi učinili. Umrijeti. Želim znati zašto."

"Moj trener kaže, diši i ne misli. Kaže, budi zmija i spoznaš već nepomičnost zmije."

"Sada ima trenera," rekao je Heinrich.

"On je Sunčanin musliman," rekao je Orest.

"Iron City ima nešto Sunčanin, tamo kraj aerodroma."

"Sunčanin su najčešće Korejanci. Ali, moj je Arap, mislim."

Rekao sam: "Nisi li mislio reći i kako su Mjesevci najčešće Korejanci."

"On je Sunčanin," rekao je Orest.

"Ali, oni koji su najčešće Korejanci zovu se Mjesevci. Osim što nisu, naravno. Samo voćem."

Razmislili su o ovome. Promatrao sam Oresta kako jede. Promatrao sam kako vilicom ubacuje špagete u ždrijelo kao vilama. Ozbiljna glava bila je nepomična, ulaz za hranu koja je slijetala s mehaničke vilice. Koju je svrhu posredovao, kakav se smisao kriju u toj zadanoj akciji koju je provodio do kraja? Ako je svatko od nas središte svojega postojanja, Orest kao da je povećavao središte, kao da je na njegovo mjesto htio staviti sve. Je li to ono što ine atlete, bave se sobom potpunije? Možda im zavidimo na hrabrosti koja ima malo zajedničkog sa sportom. Približavajući se opasnosti oni je izbjegavaju u nekom dubljem smislu, bivaju u nekom aneoskom svjetlu, sposobni osloboditi se svakodnevnice smrti. No je li Orest bio atleta? On ne učini ništa do sjediti - sjediti šest-sedam dana u staklenom kavezu čekajući i da bude javno ugrizen.

"Ne možeš se moći braniti," rekao sam. "I ne samo to, već ćeš biti u kavezu s najljigavijim, najstrašnijim i najodvratnijim bićima na zemlji. Zmijama. Ljudi proživljavaju noćne more o zmijama. Puzavim sklizavim hladnokrvnim gmizavcima koji liježu jaja. Ljudi odlaze psihijatrima. Zmije imaju osobito sluzavo mjesto u našem kolektivnom podsvjesnom. A ti dobrovoljno odlaziš na zatvoreno mjesto s trideset ili četrdeset najotrovnijih zmija na svijetu."

"Kakvo sluzavo mjesto? One nisu sluzave."

"Znamenita sluzavost je mit," rekao je Heinrich. "On odlazi u kavez s gabonskim šarkama koje imaju zube od dva inča. Možda desetak mambi. Ako nisi znao, mamba je najhitrija zemaljska zmija na svijetu. Nije li sluzavost pomalo izvan prirode?"

"Upravo je to moj argument. Otrovni zubi. Zmijski ugriz. Pedeset tisu a ljudi godišnje umire od zmijskog ugriza. Sino su to rekli na televiziji."

"Sve je to bilo sino na televiziji," rekao je Orest.

Divio sam se odgovoru. Pretpostavljam da sam se tako er divio i njemu. On je stvarao imperijalnog sebe od nekakvog poticaja iz tabloida. Trenirat e neumorno, govoriti o sebi u tre em licu, tovariti se ugljikohidratima. Njegov trener je uvijek prisutan, prijatelji privu eni aurom nadahnutog rizika. Njegova životna snaga ja at e kako se bude približavalo vrijeme.

"Njegov trener ga u i kako disati na stari na in, na na in Sun anih muslimana. Zmija je jedna stvar. Osoba može biti tisu u stvari."

"Budi zmija," rekao je Orest.

"Ljudi se zanimaju sve više," rekao je Heinrich. "To je kao da se stvar po ela širiti. Kao da e on to stvarno u initi. Kao da mu sada vjeruju. Sve zajedno."

Ako je jastvo smrt, kako može istovremeno biti ja e od smrti?

Pozvao sam platiti. Iznenadni bljeskovi gospodina Graya. Drhturava slika pojave u sivim kratkim hla ama i arapama. Izvadio sam nekoliko nov anica iz nov arke i vrsto ih protrljao prstima kako bih bio siguran da se druge nisu zalijepile za njih. U motelskom zrcalu je bila moja duga ka žena, bjeloputa, krupno-sisata, ruži asto-koljenasta, zatupastih-nožnih-prstiju, odjevena samo u pepermint nožne grija e, poput brucošice koja predvodi navija ice na orgiji.

Kad smo stigli ku i, našao sam je kako gla a u spavaonici.

"Što radiš?" rekao sam.

"Slušam radio. Osim što se upravo isklju io."

"Ako si mislila da smo gotovi s gospodinom Grayom, vrijeme je da ti osvježimo pam enje."

"Razgovaramo li o sastavljenom gospodinu Grayu ili o individualnom? To je potpuno razli ito."

"Dakako da jest. Denise je zdrobila pilule."

"Zna i li to da smo potpuno završili sa složenim?"

"Ne znam što to zna i."

"Zna i li to da si svoju mušku pozornost obratio individualnom Grayu u motelu?"

"Nisam to rekao."

"Nisi ni morao re i. Ti si muško. Muškarac slijedi put ubila kog bijesa. To je biološki put. Put jednostavne glupe slijepe muške biologije."

"Vrlo samodopadno, peglaju i maramice."

"Jack, kad ti umreš, ja u samo pasti na pod i tamo ostati. Naposljedku, možda, nakon dosta vremena, na i e me skvr enu u mraku, ženu koja se ne može ni pokrenuti ni progovoriti. Ali, u me uvremenu ti ne u pomo i u pronalaženju toga ovjeka ili njegovih pilula."

"Vje na mudrost onih koje peglaju i krpaju."

"Upitaj se za im više žudiš, za olakšanjem svog prastarog straha ili osvetom svojeg djetinjeg bezveznog povrije enog muškog ponosa."

Spustio sam se u predvorje pomo i Steffie završiti pakiranje. Sportski najavljiva je rekao: "To nije negodovanje - oni vi u, Bruce, Bruce." Denise i Wilder su bili s njom. Iz zavjereni ke atmosfere shvatio sam da je Denise davala povjerljive savjete o posje ivanju udaljenih roditelja. Steffiein avion e krenuti iz Bostona i dva puta sletjeti izme u Iron Cityja i Mexico Cityja, ali ona ne e morati mijenjati avione, tako da se situacija inila podnošljivom.

"Kako mogu znati da u prepoznati svoju majku?"

"Vidjela si je prošle godine," rekao sam. "Svidjela ti se."

"Što ako me odbije poslati natrag."

"Moramo Denise zahvaliti za tu zamisao, zar ne? Hvala ti, Denise. Ne brini. Poslat e te natrag."

"Što ako je ne vrati?" rekla je Denise. "To se doga a, znaš."

"Ovaj put se ne e dogoditi."

"Morat eš je oteti."

"To ne e biti potrebno."

"Što ako bude?" rekla je Steffie.

"Što bi u inio?" rekla je Denise.

"To se ne e dogoditi ni za milijun godina."

"To se stalno doga a," rekla je. "Jedan roditelj uzme dijete, a drugi unajmi otmi are da ga vrati."

"Što ako me zadrži?" rekla je Steffie. "Što bi ti u inio?"

"Morao bi poslati ljude u Mexico. To je jedina stvar koju može u initi."

"Ali, ho e li to u initi?" rekla je.

"Tvoja majka zna da te ne može zadržati," rekao sam. "Ona neprestano putuje. To, dakle, ne dolazi u obzir."

"Ne brini," rekla joj je Denise. "Bez obzira što sad kaže, vratit e te kad do e vrijeme."

Steffie me je promatrala s dubokim zanimanjem i radoznaloš u. Rekao sam joj da bi osobno otputovao u Mexico i u inio sve što bi se moralo samo da je vratim ku i. Pogledala je Denise.

"Bolje je unajmiti ljude," rekla je starija djevoj ica uslužno. "Tako imaš nekoga tko je to ve radio."

Došlaje Babette i podigla Wildera.

"Tu ste, dakle," rekla je. "I i emo na aerodrom sa Steffie. I i emo, da. Da da."

"Bruce, Bruce."

Sutradan se dogodila evakuacija zbog štetnog mirisa. SIMUVACOVA vozila su bila svugdje. Ljudi u Mylex odijelima su patrolirali ulicama, mnogi od njih nosili su instrumente kojima su mjerili u inak. Savjetodavna kompanija koja je organizirala evakuaciju okupila je malu grupu kompjuterski izabраниh dobrovoljaca u policijskom kombiju na parkiralištu supermarketa. Morali su pola sata gurati prste u usta i povra ati. Epizoda je snimljena videokamerom i poslana nekome na analizu.

Tri dana kasnije štetni miris je odvjetro preko rijeke. Stanka, neka brižna misaonost, kao da je legla na grad. Promet se odvijao vrlo polagano, voza i su bili pretjerano uljudni. Nije bilo znaka službenoj akciji, nije bilo minibuseva ni teretnih ambulanti kola obojenih temeljnim bojama. Ljudi su se izbjegavali pogledati izravno. Nadražuju e peckanje u nosu, bakreni okus na jeziku. Kako je vrijeme prolazilo, želja da se ništa ne radi kao da se poja avala, kao da se u vrš ivala. Bilo je onih koji su nijekali da su bilo što namirisali. Uvijek je tako s mirisima. Bilo je onih koji su tvrdili kako ne vide ironiju u svojoj neaktivnosti. Oni bi možda sudjelovali u SIMUVACOVOJ vježbi, ali sada nisu baš bili voljni po i u zbjeđ. Bilo je onih koji su se pitali što je uzrokovalo miris, onih koji su djelovali zabrinuto, onih koji su rekli kako je odsutnost tehni kog ljudstva zna ıla da nema ni ega o emu bi se trebalo brinuti. Naše su o i po ele suziti.

Otprilike tri sata poslije prvog suo avanja, isparina se iznenada podigla, pošte uju i naših formalnih vije anja.

36

Tu i tamo sam mislio na Zumwalt automatik skriven u spava oj sobi.

Stiglo je vrijeme vise ih kukaca. Bijele ku e s gusjenicama koje su visjele na strehama. Bijelo kamenje na prilazima. Mogli ste no u hodati sredinom ulice i uti žene kako telefoniraju. Govorile su o svojim sinovima u odrastanju. Kako su veliki, kako su brzi. Sinovi su gotovo zastrašuju i. Koli ine koje pojedu. Kako se na vratima ine ve ima nego što jesu. To su bili dani puni crvolikih buba. Bile su u travi, prilijepljene za zidi e, obješene u zraku, obješene ne drve e i strehe, prilijepljene za prozorska stakla. Žene su vodile me ugradske razgovore s bakama i djedovim dje aka koji su odrastali. Ženama su zajedni ki bili multi-funkcionalni telefoni, nasmiješeni starci sa stalnim primanjima i u ru no pletenim džemperima.

Što se zbiva s njima kad završe reklame?

Jedne ve eri bio je poziv za mene. Službenica na centrali je rekla: "Imate poziv Majke Devi koja želi razgovarati s Jackom Gladneyem na njegov račun. Prihvata li?"

"Halo, Janet. Što želiš?"

"Samo sam htjela pozdraviti. Pitati kako si. Nismo razgovarali i ne znam od kada."

"Razgovarali?"

"Swami želi znati hoće li naš sin doći u ašram ovoga ljeta."

"Naš sin?"

"Tvoj, moj i njegov. Swami doživljava djecu svojih sljedbenika svojom djecom."

"Poslao sam keru u Mexico prošli tjedan. Kad se ona vrati moći u razgovarati o sinu."

"Swami kaže da će Montana primiti dobro dječaku. Naraste, popuniti se. Ovo su njegove osjetljive godine."

"Zašto zapravo zoveš? Stvarno."

"Samo da te pozdravim, Jack. Mi ovdje pozdravljamo jedni druge."

"Je li on jedan od onih hirovitih swamija sa snježnobijelom bradom? Od onih tipova koje ti je smiješno gledati?"

"Mi smo ozbiljni ljudi ovdje. Povijesni ciklus ima samo četiri doba. Mi se slušajmo nalazimo u posljednjem. Premalo je vremena za hirovitost."

Njezin tanki piskutavi glas kotrljao se meni iz šuplje lopte u geosinkronijskoj orbiti.

"Ako te Heinrich želi posjetiti ovoga ljeta, ja se slažem. Dopusti mu da jaše konje, peca pastrve. Ali, ne želim da bude uven u nešto osobno i intenzivno, poput religije. Ovdje se već govorilo o nečemu kao što je otmica. Ljudi su na rubu."

"Posljednje doba je Doba tame."

"Dobro. Sad mi reci što želiš."

"Ništa. Imam sve. Duševni mir, svrhu, istinsko prijateljstvo. Želim te jedino pozdraviti. Pozdravljam te, Jack. Nedostaješ mi. Nedostaje mi tvoj glas. Želim samo malo porazgovarati, provesti trenutak ili dva u prijateljskom sjećanju."

Spustio sam slušalicu i otišao u šetnju. Žene su bile u svojim osvjetljenim kabinama, telefonirale su. Je li swami imao žmirkajuće oči? Hoće li biti u stanju odgovoriti na dječakova pitanja na koja ja nisam uspio, hoće li donijeti sigurnost tamo gdje sam ja započeo injač zadjevice i debate? Koliko završno je Doba tame? Zna li ono Svevišnje razaranje, noć koja guta postojanje tako potpuno da mogu biti izliječeni od vlastitog usamljenog umiranja? Slušao sam ženske razgovore. Sav zvuk, sve duše.

Kad sam stigao kući zatekao sam Babette u trenirci kraj prozora spavaće sobe kako bulji u noć.

Pošli su dolaziti delegati Hitlerske konferencije. Devedesetak stručnjaka za Hitlera provest će tri konferencijska dana pohajku i predavanja, pojavljuju i se na panel diskusijama, gledaju i filmove. Tumarat će kampusom sa svojim imenima ispisanim goti kim slovima na četvrtastim znakama pribadaćama zataknutim za suvratke. Izmjenjivat će tračeve o Hitleru, širiti uobičajene senzacionalne glasine o posljednjim danima u *führerbunkeru*.

Bilo je zanimljivo vidjeti kako su nevjerojatno nalikovali jedni na druge usprkos različitom nacionalnom i regionalnom podrijetlu. Bili su razdragani i željni, pijuckali su dok su se smijali, nosili su demodiranu odjeću, priprosti, to ni. Doimalo se kao da vole slatkiše.

Pozdravio sam ih u našoj krajnjoj modernoj kapelici. Govorio sam na njemačkom, iz bilježaka, pet minuta. Govorio sam uglavnom o Hitlerovoj majci, bratu i psu. Njegov pas zvao se Wolf. Ta riječ je ista u engleskom i njemačkom. Većina riječi koje sam upotrijebio u svojem pozdravnom govoru bile su iste ili gotovo iste u oba jezika. Proveo sam dane s riječima nikom i slagao popise takvih riječi. Moje primjedbe su nužno bile ištašene i udne. Mnoge moje referencije odnosile su se na Wolfa, još veći broj na majku i brata, nekoliko na cipele i arape, nekoliko na jazz, pivo i baseball. Naravno, u govoru je bio i sam Hitler. Izgovarao sam ime čestito, nadajuć se da će ono prevladati moje kolebljivo slaganje rečenice.

Ostatak vremena sam nastojao izbjeći Nijemce u grupi. Čak i u svojem crnom platu i tamnim naočalama, sa svojim imenom u nacističkom slogu preko srca, osjećao sam se traljavo u njihovoj blizini, samoubilački, slušajući ih kako proizvode svoje grlene glasove, svoje riječi,

svoj teško-metalni jezik. Pri ali su viceve o Hitleru i igrali *pinochle*. Jedino što sam mogao bilo je mucanje slu ajnih jednosložnica, roktanje šupljim smijehom. Mnogo vremena sam proveo u svom uredu, kriju i se.

Kad god bih se sjetio pištolja, pritajenog u hrpi potkošulja poput tropskog insekta, osjetio bih kako kroz mene prolazi maleno uzbu enje. Nisam bio siguran je li pobu ivalo užitak ili strah. Prepoznavao sam ga jedino kao trenutak djetinjstva, kao duboki titraj uvanja tajne.

Kako je pištolj podmuklo sredstvo. Tako malo, pritom. Intimna i prepredena stvar, tajna povijest ovjeka koji ga posjeduje.

Prisjetio sam se kako sam se osje ao nekoliko dana prije kad sam pokušavao prona i Dylar. Kao netko tko špijunira obiteljsko sme e. Jesam li stvarao, malo po malo, neki svoj tajni život? Jesam li pomislio kako je on moja posljednja obrana od ruševine u koju su me postupno pretvarali sila ili nesila, princip ili mo ili kaos koji su gospodarili takvim stvarima? Možda sam po eo razumijevati svoje bivše supruge i njihove veze s tajnim organizacijama.

Hitlerski znanstvenici su se družili, lutali, jeli proždrljivo, smijali se kroz prevelike zube. Ja sam sjedio za svojim stolom u mraku i razmišljao o tajnama. Jesu li tajne tunnel koji vodi u svijet snova gdje ovjek može upravljati doga anjima?

Uve er sam požurio na aerodrom do ekati avion moje k eri. Bila je uzbu ena i sretna, odjevena u meksi ke stvari. Rekla je kako ljudi koji njezinoj majci šalju knjige na recenziranje ne žele prestati. Dana je dobivala velike debele knjige svakoga dana, pisala recenzije koje je snimala na mikrofilmove i slala u tajni arhiv. Žalila se na prenapregnute živce, povremeni dubinski duševni umor. Rekla je Steffie kako razmišlja o tome da se vrati normalnom životu.

Ujutro sam ve rano odjurio u Glassboro na daljnje pretrage koje mi je savjetovao moj lije nik, u *Farme jesenskih žetvi*. Ozbiljnost takve prigode je izravno proporcionalna s brojem tjelesnih stvari i teku ina koje zatraže od tebe za analizu. Ponio sam sa sobom nekoliko bo ica koja je svaka sadržavala tužni otpad ili izlu evinu. Usamljena, u pretincu za rukavice, vozila se i zlokobna plasti na kutijica koju sam s pažljivo zatvorio u tri vre ice koje sam umetnuo jednu u drugu nakon što sam svaku zavezao. Tu je bila mazarija najusamljenijeg otpada od svih, koju e, nesumnjivo, pregledati tehni ari s mješavinom pokornosti, strahopoštovanja i strave koju smo nau ili povezivati s egzot i nim svjetskim religijama.

Ali, najprije sam morao prona i to mjesto. Bila je to funkcionalna zgrada od svijetlih cigala, jednokatnica s poplo anim hodnicima i jarkim osvjetljenjem. Zašto bi takvo mjesto netko nazvao Farmama jesenskih žetvi? Je li to bio pokušaj da se nadomjesti bezdušnost njihovih sjajnih preciznih ure aja? Može li nas starinsko ime prevariti i natjerati na pomisao kako živimo u pred-kancerogenim vremenima? Kakvo bismo stanje mogli o ekivati da nam dijagnosticiraju u ustanovi koja se zove Farme jesenskih žetvi? Hripaju i kašalj, gušobolju? Laganu gripu? Bliske farmerske muke koje prizivaju odmaranje u krevetu, dubinska masaža grudi s nekim ublažavaju im sredstvom poput Vicks VapoRuba? Ho e li nam netko itati iz *David Copperfielda*?

Obuzele su me zle slutnje. Odnijeli su moje uzorke i posjeli me u kompjutersku konzolu. Odgovaraju i na pitanja što su se pojavljivala na ekranu, otipkao sam pripovijest svoga života i smrti, malo po malo, svaki je odgovor pokretao nove zada e u nemilosrdnom nizu pitanja i potpitanja. Slagao sam triput. Dali su mi široku halju i identifikacijsku narukvicu. Poslali su me uskim hodnicima na mjerenje i vaganje, na va enje krvi, na izradu grafikona mozga, na snimanje struja koje prolaze mojim srcem. Skenirali si i ispitivali iz sobe u sobu, svaki novi pregra eni prostor bivao je nezatno manji, ja e osvjetljen, više ispražnjen od humanog namještaja. Uvijek novi tehni ar. Uvijek bezli ni kolege pacijenti u predvorjima nalik labirintima koji ulaze i izlaze iz soba, u istim haljama. Nitko nije rekao dobar dan. Stavili su me u ure aj koji se okre e i postavili naglavce, te me ostavili u tom položaju šezdeset sekundi. Ispis je izašao iz obližnje naprave. Postavili su me na pokretnu traku i rekli mi da tr im, tr im. Mjera i su mi bili prilijepljeni za bedra, elektrode pri vrš ene na prsa. Strpali su me u ure aj za slikanje, neku vrstu kompjuteriziranog skenera. Neka osoba je sjela s vanjske strane stroja i toj napravi utipkala poruku koja je u inila moje tijelo prozirnim. uo sam magnetske vjetrove, vidio odbljeske polarne svjetlosti. Ljudi su prolazili predvorjem kao

lutaju e duše, nose i uzdignuto svoj urin u bijelim ašicama. Stajao sam u sobi veli ine ormara. Rekli su mi da trebam držati prst ispred lica i zatvoriti lijevo oko. Ploha se kližu i zatvorila, bljesnulo je bijelo svjetlo. Pokušavali su mi pomoći, spasiti me.

Napokon, ponovno odjeven, sjedio sam nasuprot stolu za kojim je bio nervozni mladi ovjek u bijeloj kuti. Proučavao je moj dosje i mrmljao nešto kako je nov u tom poslu. Iznenađio sam se činjenicom kako me to nije razljutilo. Mislim da sam čak osjetio olakšanje.

"Koliko se mora čekati da pristignu rezultati?"

"Rezultati su pristigli," rekao je.

"Mislio sam kako smo ovdje radi općenitog razgovora. Humanog dijela. Onoga što mašine ne mogu otkriti. Da će stvarne brojke biti spremne za dva do tri dana."

"Brojke su spremne."

"Nisam siguran jesam li ja spreman. Svi ti blistavi uređaji su pomalo uznemirujući. Lako mogu zamisliti kako savršeno zdrav ovjek postane bolestan samo zbog podvrgavanja ovim testovima."

"Zašto bi itko postao bolestan? Ovo su najsuvremeniji uređaji za testiranje uopće. Imamo osjetljive kompjutere za analiziranje podataka. Oprema spašava živote. Vjerujte mi, vidio sam to na djelu. Imamo opremu koja radi bolje od najnovijih rendgena ili CT skenera. Možemo vidjeti dublje i to nije."

Činilo se da je zadobivao samopouzdanje. Bio je momak blagog pogleda i lošeg tena, pa me je podsjetio na dječake u samoposluživanju koji što je iza pultova s blagajnama i slažu namirnice u vrećice.

"Evo kako obično započinjemo," rekao je. "Ja ću vam postavljati pitanja utemeljena na ispisu, a vi ćete odgovarati na njih najbolje što možete. Kad završimo sa svime, dat ću vam ispis u zapečaćenoj omotnici, a vi ćete je odnijeti svome liječniku."

"Dobro."

"Dobro. Obično započinjemo pitajući i kako se osjećate."

"Utemeljeno na ispisu?"

"Samo kako se osjećate," rekao je blagim glasom.

"Po svojem vlastitom mišljenju, istinski, osjećam se relativno zdravo, u odličnom stanju potvrde tom osjećaju."

"Uobičajeno nastavljamo s pitanjem o umaranju. Jeste li se nedavno osjećali umornim?"

"Što ljudi kažu najčešće?"

"Blagi umor je popularan odgovor."

"Mogao bih odgovoriti upravo to i u sebi biti potpuno uvjeren kako je to realan i točan opis."

Činilo se kako je zadovoljan odgovorom, te je načinio nevidljivu bilješku na stranici ispred sebe.

"Što je s apetitom?" rekao je.

"Na to bih vam mogao odgovoriti i jedno i drugo."

"To je manje više kako bih i ja mogao, utemeljeno na ispisu."

"Drugim riječima vaš je odgovor kako ponekad imate pojačani apetit, a ponekad ne."

"To ste mi priopćili ili ste me pitali?"

"Ovisi o tome što govore brojke."

"Tada se slažemo."

"Dobro," rekao je. "A sad, što je sa spavanjem? Mi obično i odspavamo prije nego što pitamo nekoga hoće li kavu bez kofeina ili čaj. Ne poslužujemo šećer."

"Imate li mnogo ljudi koji imaju problema sa spavanjem?"

"Samo u završnoj fazi."

"U završnoj fazi sna? Mislite na to kad se probude vrlo rano ujutro i ne mogu ponovno zaspati?"

"U završnoj fazi života."

"To sam i ja mislio. Dobro. Ja imam jedino nekakvu animaciju na donjem pragu."

"Dobro."

"Ponekad sam pomalo nemiran. Tko nije?"

"Trzanje i prevrtanje?"

"Trzanje," rekao sam.

"Dobro."

"Dobro."

Na inio je nekoliko bilježaka. inilo se kako ide dobro. Bio sam zadovoljan shvativši kako dobro to ide. Odbio sam ponudu za aj i to mu je, ini se, bilo drago. Dobro smo napredovali.

"Na ovom mjestu pitamo o pušenju."

"To je lako. Odgovor je ne. I to nije pitanje prestanka prije pet ili deset godina. Nikada nisam pušio. ak ni kad sam bio tinejdžer. Nikad nisam pokušao. Nikad nisam osjetio potrebu."

"To je uvijek plus."

Osjetio sam golemu zahvalnost i smirenje. "Dobro napredujemo, zar ne?"

"Neki ljudi vole odugovla iti," rekao je. "Postanu zainteresirani za svoje stanje. To gotovo poprima oblik hobija."

"Kome treba nikotin? Ne samo to, rijetko pijem i kavu, a svakako nikad s kofeinom. Ne razumijem što ljudi nalaze u svim tim umjetnim sredstvima za stimulaciju. Ja sam u povišenom stanju samom šetnjom po šumi."

"Bez kofeina uvijek pomaže."

Da, pomislio sam. Nagradite moje vrline, dajte mi život.

"Zatim, tu je mlijeko," rekao sam. "Ljudi nisu sretni s kofeinom i še erom. Žele i mlijeko. Sve te masne kiseline. Nisam pipnuo mlijeko još od djetinjstva. Nisam pipnuo punomasno vrhnje. Jedem blagu hranu. Rijetko kad pijem žestoko. Nikada nisam shvatio zašto se toliko uzbu uju oko toga. Voda. To je moje pi e. ovjek može imati povjerenja u ašu vode."

ekao sam da mi kaže kako sam dodao godine svom životu.

"Govore i o vodi," rekao je, "jeste li ikada bili izloženi industrijskim zaga enjima?"

"Molim?"

"Toksi nim materijama u zraku ili vodi?"

"Je li to ono što obi no pitate nakon pušenja?"

"To nije redovno pitanje."

"Mislite, da li radim s tvarima poput azbesta? Apsolutno ne. Ja sam predava . Predavanja su moj život. Proveo sam cijeli život na sveu ilišnom kampusu. Gdje bi se tu uklopio azbest?"

"Jeste li ikad uli za derivat Nyodena?"

"Jesam li trebao, utemeljeno na ispisu?"

"Ima tragova u vašoj krvi."

"Kako je to mogu e, ako nikad nisam uo za njega?"

"Magnetski skener potvr uje da ga imate. Gledam brojke u zgradama sa zvjezdicama."

"Govorite li to kako ispis pokazuje prve dvojbene znakove jedva zamjetnog stanja koje proizlazi iz izlaganja minimalnom, prihvatljivom toksi nom izljevu?"

Zašto sam govorio tako uko eno?

"Magnetski skener je prili no jasan," rekao je.

Što se dogodilo s našim prešutnim dogovorom o mudrom napredovanju kroz program pitanja bez uzaludnog gubljenja vremena i kontroverznog okapanja?

"Što se zbiva kad netko ima tragove tog materijala u krvi?"

"Dobije nejasnu masu," rekao je.

"Ali, mislio sam da nitko ne zna pouzdano što Nyodene D. ini ljudima. Štakorima, da."

"Upravo ste mi rekli kako niste nikada uli za Nyodene D. Kako znate što on ini ili ne ini?"

Tu me je imao. Osje ao sam se prevarenim, povu enim za nos, da su me smatrali za budalu.

"Znanje se mijenja svakodnevno," rekao je. "Došli smo do nekih konfliktnih podataka koji kažu kako izlaganje toj stvari može pouzdano dovesti do stvaranja mase."

Njegova sigurnost je bila nepokolebljiva.

"Dobro. Prebacimo se na sljede u temu. Malo mi se žuri."

"U ovom trenutku vam trebam predati zapečaćenu omotnicu."

"Zar slijedi uvježbavanje? Odgovor je niječan. Mrzim to, odbijam to činiti."

"Dobro. Predajem vam omotnicu."

"Samo iz puke znatiželje, što je to nejasna masa?"

"Moguće je izraslina u tijelu."

"A zove se nejasnom jer ne možete dobiti njezinu jasnu sliku?"

"Mi dobivamo vrlo jasne slike. Uređaj za slikanje snima najjasnije slike koje su ljudski moguće. Zove se nejasna masa jer nema stalni obris, oblik ili ograničenja."

"Kako ona djeluje po scenariju u najgorem slučaju okolnosti?"

"Uzrokuje smrt osobe."

"Recite to normalnim jezikom, za ime boga. Prezirem taj moderni žargon."

Dobro je prihvatio uvrede. Što sam bivao bjesniji, to mu se više sviđalo. Isijavao je energiju i zdravlje.

"Sada je vrijeme kad vam trebam reći da platite na izlazu."

"Što je s kalijem. Ovamo sam došao prije svega zato što je moj kalij bio iznad uobičajene granice."

"Mi ne radimo kalij."

"Dobro."

"Dobro. Posljednja stvar koju vam moram priopćiti jest da odnesete omotnicu svojoj liječnici. Vaša liječnica nikad ne poznaje simbole."

"I to je onda to. Dobro."

"Dobro," rekao je.

Zatekao sam se u srdačnom rukovanju s njim. Nekoliko minuta kasnije bio sam na ulici. Dječak je koračao livadom, stopala okrenutih prema van, lagano gurkajući nogometnu loptu. Drugi klinac je sjedio na travi i skidao čarape tako što ih je uhvatio za pete i snažno vukao. Vrlo književno, pomislio sam mrzovoljno. Ulice otežale detaljima neobuzdanog života dok naš junak razbija glavu posljednjom fazom svojega umiranja. Bio je djelomično oblačen dan s vjetrovima koji su se stižavali kako se primicala večer.

Te noći sam hodao ulicama Blacksmitha. Odsjaj plavoookih televizora. Glasovi uz telefone s tipkama. Negdje daleko, bake i djedovi, zgureni u stolcima, željno su dijelili slušalicu dok su se magnetski valovi modulirali u zvukove signale. To je bio glas njihova unuka, dječaka u odrastanju čije su fotografije bile postavljene oko telefona. Radost se ulijevala u njihove oči, ali je bila zamagljena, pomiješana s tužnim i složenim znanjem. Što im je mladac govorio? Njegov ga je bubuljičavi ten činio nesretnim? Želio je napustiti školu i raditi puno radno vrijeme u *Foodlandu* slažući namirnice u vrećice? Govorio im je kako *voli* slagati namirnice u vrećice. To je jedina stvar u životu koja ga je zadovoljavala. Najprije stavljati petlitarke u vrećice, plastificirati pakiranja po šest, tešku robu složiti u dvostruke vrećice. On je to znao dobro raditi, imao je grif, *vidio* je robu uredno posloženu u vrećice i prije nego bi išta dotaknuo. To je kao Zen, stari. Otrgnem dvije vrećice, postavim jednu u drugu. Nemoj zgnječiti voćne, oprezno s jajima, stavi sladoled u termo vrećicu. Tisu ljudi prolazi kraj mene svakoga dana, ali me nitko ne vidi. Svi čeka mi se to, bako, ništa ti ne prijeti, tako želim živjeti. I oni su slušali, voljeli ga još više, lica pritisnutih uz multifunkcionalni telefon, bijela Princeza je bila u spavaonici, jednostavni smeđi Rotary u djedovom opločnom podrumskom skrovištu. Stari gospodin je provukao prste kroz gustu bijelu kosu, žena je držala svoje sklopljene naočale uz lice. Oblaci su se utrivali nasuprot mjesecu na zapadnom nebu, godišnja doba se smjenjivala u tmurnome slijedu, tonu i sve dublje u zimsku nepomičnost, krajolik tišine i leda.

Vaša liječnica nikad ne poznaje simbole.

37

Duga kašetnja započela je u podne. Nisam znao da će se pretvoriti u duga kušetnju. Mislio sam kako će biti raznorodna meditacija, Murray i Jack, polusatni obilazak campusa.

Ali je postala jedno od onih poslijepodneva, ozbiljna kružna sokratovska šetnja s prakti nim posljedicama.

Susreo sam Murraya nakon njegovog seminara o automobilskim sudarima, pa smo lunjali rubovima campusa pored stambenih zgrada u sjeni cedrova, postavljenih me u drve em u obrambenom rasporedu - skupina zgrada tako dobro uklopljenih u okoliš da su se ptice neprestano zalijetale u glatka debela prozorska stakla.

"Pušiš lulu," rekao sam.

Murray se dvosmisleno nasmiješio.

"Izgleda dobro. Svi a mi se. Djeluje."

Spustio je pogled smiješe i se. Lula je imala dug i uzak kamiš i kockasti završetak. Bila je svjetlosme a i nalikovala je ku noj potrepštini koja se pažljivo uva, možda starini iz nasljedstva Amiša ili Šakera. Pitao sam se da li ju je odabrao kako bi pristajala njegovim pomalo grubim zaliscima na obrazima. Naslje e stroge vrline kao da je lebdjelo oko njegovih pokreta i izražaja.

"Zašto ne možemo biti inteligentni kad je u pitanju smrt?" rekao sam.

"To je bar jasno."

"Je li?"

"Ivan Ili je vrištao tri dana. To je otprilike vrhunac inteligencije koju možemo dose i. Tolstoj se borio ne bi li razumio. Strašno se bojao."

"Gotovo da je naš strah priziva. Kad bi se nau ili ne strahovati od nje, živjeli bismo vje no."

"Kao da se nagovaramo na nju. Jesi li to mislio?"

"Ne znam što sam mislio. Samo znam kako se moj život sada svodi na puke pokrete. Ja sam tehni ki mrtav. Moje tijelo uzgaja nejasnu masu. Oni te stvari mogu otkriti kao satelite. I sve to kao usputni proizvod nekog insekticida. Nešto je neprirodno oko moje smrti. Šuplja je, nezadovoljavaju a. Ne pripadam ni zemlji ni nebu. Morali bi urezati aerosol na moj nadgrobni spomenik."

"Dobro re eno."

Što je time mislio, dobro re eno? Htio sam da mi se suprotstavi, uzdigne moje umiranje na višu razinu, podigne moje raspoloženje.

"Misliš li kako je to nepravedno?" rekao je.

"Naravno da mislim. Ili je to banalan odgovor?"

Kao da je slegnuo ramenima.

"Vidiš li kako sam živio? Je li moj život bio samo suluda trka za užicima? Jesam li bezglavo srljao u samouništenje, uzimao nezakonite droge, vozio brze automobile, opijao se preko mjere? Mali suhi cherry na fakultetskim zabavama. Jedem blagu hranu."

"Nisi, nisi."

Puckao je lulu ozbiljna lica, uvla e i obraze. Neko vrijeme smo hodali u tišini.

"Misliš li kako tvoja smrt dolazi prerano?" rekao je.

"Svaka smrt dolazi prerano. Nema znanstvenog razloga zašto ne bismo živjeli stotinu i pedeset godina. Neki ljudi to i dozive, ako je vjerovati naslovu kojeg sam vidio u samoposluživanju."

"Misliš li kako je osje aj neispunjenja taj koji uzrokuje tvoje najdublje kajanje? Postoje stvari za koje se nadaš da bi ih još uvijek mogao ostvariti. Posao koji treba završiti, intelektualni izazovi s kojima se želiš su eliti."

"Najdublje kajanje je sama smrt. Jedina stvar s kojom eš se suo iti jest smrt. To je jedino na što mislim. Ovdje se radi samo o jednoj stvari. Želim živjeti."

"Iz filma Roberta Wisea istog imena, sa Susan Hayward kao Barbarom Graham, osu enom ubojicom. Agresivna jazz glazba Johnnya Mandela."

Pogledao sam ga.

"Ti, dakle, govoriš, Jack, da bi smrt bila jednako prijete a i da si ostvario sve što si se ikada nadao da eš ostvariti u svom poslu i životu."

"Jesi li lud? Naravno. To je elitisti ka ideja. Bi li pitao ovjeka koji stavlja namirnice u vre ica boji li se smrti ne zato što je smrt, ve zato što još uvijek postoje zanimljive namirnice koje bi želio složiti u vre ica?"

"Dobro re eno."

"To je smrt. Ne bih je želio nakratko odložiti kako bih napisao monografiju. Želim da se makne na sedamdeset ili osamdeset godina."

"Status osu enog ovjeka pridaje tvojim rije ima izvjesni zna aj i autoritet. Svi a mi se to. Kako se vrijeme približava, mislim da eš otkriti kako ljudi žude uti što imaš re i. Tragat e za tobom."

"Želiš li re i kako je ovo za mene divna prigoda osvojiti nove prijatelje?"

"Želim re i kako ne možeš odbaciti žive utapaju i se u samosažaljenju i o aju. Ljudi e ovisiti o tebi da bi bili hrabri. Ono za im ljudi tragaju u prijatelju na samrti je neka vrsta tvrdoglave i opore plemenitosti, odbijanje predaje, uz trenutke nesalomljivog humora. Tvoj zna aj raste i u vrijeme dok razgovaramo. Ti stvaraš nekakvu izmaglicu oko vlastitog tijela. Naprosto mi se mora svi ati."

Silazili smo sredinom strme i zavojite ulice. Nije bilo nikoga u blizini. Ovdje su ku e bile stare i nejasnih obrisa, postavljene iznad uskih i kamenitih, djelomi no ruševnih, stepenica.

"Vjeruješ li da je ljubav ja a od smrti?"

"Ni za milijun godina."

"Dobro," rekao je. "Ništa nije ja e od smrti. Vjeruješ li kako su jedini ljudi koji se boje smrti oni koji se boje života?"

"To je suludo. Potpuno glupo."

"To no. Svi se mi bojimo smrti do odre ene mjere. Oni koji tvrde suprotno lažu samima sebi. Isprazni ljudi."

"Ljudi sa svojim nadimcima na registracijskimi tablicama."

"Odli no, Jack. Vjeruješ li da je život bez smrti nekako nepotpun?"

"Kako može biti nepotpun? Smrt ga ini nepotpunim."

"Zar naša spoznaja smrti ne ini život dragocjenijim?"

"Kakvo je dobro u dragocjenosti koja se temelji na strahu i tjeskobi? Smrt je tjeskobna stvar od koje se treses."

"Istina. Najdublje dragocjenosti su one koje nam pružaju najve u sigurnost. Supruga, dijete. ini li nam prikaza smrti dijete još dragocjenijim?"

"Ne."

"Ne. Nema razloga vjerovati kako je život dragocjeniji jer je prolazan. Evo tvrdnje. Nekoj osobi treba priop iti kako e umrijeti prije nego e zapo eti živjeti u svojoj punini. To no ili pogrešno?"

"Pogrešno. Kad je jednom tvoja smrt uspostavljena, nemogu e je živjeti zadovoljavaju i život."

"Bi li ti bilo draže znati to an datum i vrijeme svoje smrti?"

"Apsolutno ne. Ve je dovoljno loše bojati se nepoznatog. Suo eni s nepoznatim, možemo se pretvarati da ono ne postoji. To ni datumi bi mnoge naveli na samoubojstvo, ako ništa drugo ne bi li pobijedili sustav."

Prešli smo stari most povrh autoputa, neuo ljiv, pun tužnog i izbljedjelog sme a. Slijedili smo pješa ku stazu duž potoka i približili se rubu srednjoškolskih sportskih terena. Žene su ovamo dovodile djecu igrati se na doskakalištima skoka u dalj.

"Kako u to prevladati?" rekao sam.

"Mogao bi svoju vjeru posvetiti tehnologiji. Dovala te je tu gdje jesi, mogla bi te i izvu i. To je cijeli smisao tehnologije. S jedne strane, ona stvara apetit za besmrtnost. Prijeti sveop im izumiranjem, s druge. Tehnologija je požuda izdvojena iz prirode."

"Ona je to?"

"Ona je ono što smo izumili ne bismo li prikrili užasnu tajnu propadanja naših tijela. Ali je tako er i život, zar ne? Ona produžava život, pribavlja organe u zamjenu za one koji su se istrošili. Nove ure aje, nove tehnike svakoga dana. Lasere, masere, ultrazvuk. Prepusti se

tome, Jack. Vjeruj u to. Gurnut e te u tunel obasjan svjetloš u, ozra iti tvoje tijelo temeljnom snagom svemira. Svjetlost, energija, snovi. Božje vlastito božanske"

"Mislim da ne bih mogao odlaziti lije nicima neko vrijeme, Murray, hvala."

"U tom slu aju uvijek možeš prevladati smrt usredoto uju i se na život iza nje."

"Kako to mogu u initi?"

"To je o igledno. Po ni itati o reinkarnaciji, prelasku na onu stranu, hipersvemiru, uskrсну u i sli nim stvarima. Neki genijalni sustavi proizašli su iz takvih vjerovanja. Po ni ih prou avati."

"Vjeruješ li u bilo koju od tih stvari?"

"Milijuni ljudi su vjerovali tisu ama godina. Ubaci se me u njih. Vjerovanje u drugo ro enje, u drugi život, je prakti ki univerzalno. Valjda to nešto zna i."

"Ali, ti genijalni sustavi su svi tako razli iti."

"Odaberi onaj koji ti se sviđi."

"Ali, u tvojim rije ima to zvu i poput konvencionalne maštarije, poput najgoreg oblika samoobmane."

Ponovno mi se u inilo kao da je slegnuo ramenima. "Pomisli na veliko pjesništvo, glazbu i ples i rituale koji su izvorište našli u našoj težnji za životom poslije smrti. Možda su te stvari dovoljno opravdanje našim nadama i snovima, iako ja to ne bih rekao umiru em ovjeku."

Gurnuo me je laktom. Hodali smo prema trgova kom dijelu grada. Murray je zastao, podigao jednu nogu iza sebe i nagnuo se otraga ne bi li kuckaju i istresao pepeo iz lule. Onda ju je stru no spremio u džep tako što je najprije uvukao donji dio u svoj sako od rebrastog samta.

"Ozbiljno, mogao bi prona i golemu i raznorodnu utjehu u ideji o zagrobnom životu."

"Ali, zar ne bih morao vjerovati? Zar ne bih morao osje ati duboko u srcu kako nešto stvarno postoji iza granica ovoga života, tamo negdje, maglovito, u mraku?"

"Što misliš da je zagrobni život, tijelo injenica koje samo eka razotkrivanje? Zar misliš da Ameri ke zra ne snage skupljaju podatke o zagrobnom životu i uvaju ih skrivene, jer mi još nismo zreli prihvatiti ono što su pronašli? Otkri a bi mogla stvoriti paniku. Ne. Ja u ti re i što je zagrobni život. To je slatka i strahovito osjetljiva ideja. Možeš je prihvatiti ili napustiti. U me uvremenu moraš preživjeti pokušaj umorstva. To mora biti trenutna na odluka. Osjetit eš se osobito povlaštenim, tvoja e karizma narasti."

"Rekao si ve ranije kako smrt pove ava moju karizmu. Osim toga, tko bi me želio ubiti?"

Još je jednom slegnuo ramenima. "Preživi iskakanje vlaka iz tra nica sa stotinu poginulih. Isko i i spasi se kad se tvoja jednomotorna Cessna sruši na golf igralište nakon što si po jakoj kiši udario u dalekovod samo nekoliko minuta nakon polijetanja. Ne mora to biti umorstvo. Stvar je u tome da stojiš na rubu prikrivene ruševine dok drugi leže inertni i smušeni. To se može suprotstaviti djelovanju bilo kojeg broja nejasnih masa, bar za neko vrijeme."

Nakratko smo razgledavali izloge, a zatim smo ušli u prodavaonicu cipela. Murray je razgledavao cipele Weejuns, Wallabees, Hush Puppies. Odlutali smo van na sunce. Djeca u kolicima ispod suncobrana škiljila su na nas vjerojatno nas doživljavaju i kao nešto udno.

"Je li tvoj njema ki pomogao?"

"Ne mogu baš re i da jest."

"Je li ti pomogao bar u nekom trenutku?"

"Ne mogu re i. Ne znam. Tko razumije te stvari?"

"Što si zapravo pokušavao sve ove godine?"

"Pokušao sam se op initi, valjda."

"Ispravno. Ne treba se tu ni eg sramiti, Jack. Samo te tvoj strah nagoni na ovakvo ponašanje."

"Samo moj strah? Samo moja smrt?"

"Ne bismo se smjeli iznenaditi što nemaš uspjeha. Koliko su se mo nima pokazivali Nijemci? Izgubili su rat, na koncu."

"To je rekla i Denise."

"O tome si razgovarao s djecom?"

"Površno."

"Bespomo ne i ustrašene ljude privlače magične osobe, mitske osobe, zastrašuju i epski muškarci koji isijavaju tamu."

"Govoriš o Hitleru, slažem se."

"Neki ljudi su veći od života. Hitler je veći od smrti. Mislio si kako će te on zaštititi. Potpuno te razumijem."

"Uistinu? Volio bih da ja to mogu reći"

"To je sasvim očajno. Želio si pomoći i zaklon. Sveobuhvatna strava ne ostavlja mjesta tvojoj vlastitoj smrti. 'Preplavi me,' rekao si. 'Apsorbiraj moj strah.' Na jednoj razini, htio si sakriti sebe u Hitleru i njegovim djelima. Na drugoj, želio si ga upotrijebiti za jačanje svoga značaja i snage. Ja tu njušim zamjenu teza. Ne želim kritizirati. To što si u početku trebalo se usuditi, bio je to hrabar prodor. *Upotrijebiti ga*. Mogu se diviti tom pokušaju, čak i ako vidim kako je bio potpuno glup, iako ne i gluplji od nošenja amajlije ili kucanja u drvo. Šest stotina milijuna Hindusa ostanu kod kuće i ne idu na posao, ako znaci nisu povoljni toga jutra. Ne mislim da si ti jedini."

"Beskrajna i strašna dubina."

"Naravno," rekao je.

"Neiscrpiva."

"Razumijem."

"Cijela ta golema bezimena stvar."

"Da, apsolutno."

"Nepregledna tama."

"Svakako, svakako."

"Čitava ta užasna beskonačna golemost."

"To ne znam što misliš."

Prstima je lupkao po odbojniku dijagonalno parkiranoj automobila, napola se smiješe i.

"Zašto nisi uspio, Jack?"

"Zamjena teza."

"To ne. Brojni su načini kojima se može prevladati smrt. Ti si pokušao dva istovremeno. S jedne strane si se isturio, a s druge nastojao sakriti. Kako nazivamo takav pokušaj?"

"Glupost."

Slijedio sam ga u samoposluživanje. Eksplozije boja, oceanski zvuk. Prošli smo ispod jarkog transparenta s najavom tombole kojom će se skupljati novac za neakvu neizlječivu bolest. Poredak riječi stvarao je dojam kao da će pobjednik dobiti bolest.

Murray je usporedio transparent s tibetanskom molitvenom zastavom.

"Zašto je taj strah u meni tako dugo, tako uporno?"

"To je očajno. Ne znaš kako ga potisnuti. Svi smo mi svjesni kako se ne može izbjeći i smrti. Što radimo s tom razornom spoznajom? Potiskujemo je, pretvaramo u nešto drugo, zakapamo je, isključujemo. Neki ljudi to rade bolje od drugih, to je sve."

"Kako bih to mogao naučiti?"

"Ne možeš. Neki ljudi jednostavno ne posjeduju podsvjesna oružja za izvođenje pretvorbenih radnji."

"Kako uopće znamo da potiskivanje postoji, ako su oružja podsvjesna, a stvar koju potiskujemo tako pametno pretvorena u nešto drugo?"

"Tako je Freud rekao. Kad već spominjemo sablasne osobe."

Uzeo je kutiju s folijom Hendi-Wrap II, čitao naputke, proučavao boje. Onjušio je paket dehidriranog sapuna.

"Misliš li kako sam ja možda zdraviji jer ne znam potiskivati u podsvijest? Je li moguće da je neprestani strah zapravo prirodno vječno stanje i da žive i blisko sa svojim strahom svojim herojsko djelo, Murray?"

"Osjetiš li se herojski?"

"Ne."

"Onda vjerojatno ne misliš."

"Ali, nije li potiskivanje neprirodno?"

"Strah je prirodan. Munje i gromovi su prirodni. Bol, smrt, stvarnost, oni su svi neprirodni. Ne podnosimo te stvari jer su takve kakve su. Previše znamo. Zato se prepuštamo potiskivanju, kompromisu i pretvaranju u nešto drugo. Tako preživljavamo u svemiru. To je prirodni jezik vrsta."

Pogledao sam ga pažljivo.

"Ja vježbam. Brinem se o svom tijelu."

"Ne, nije istina," rekao je.

Pomogao je nekom starcu pročitati datum na kruhu s groždicama. Pokraj nas su projedrila djeca u srebrnim kolicima. "Tegrin, Denorex, Selsun Blue."

Murray je nešto zapisao u svoju knjižicu. Promatrao sam ga kako spretno zaobilazi tucet razbijenih jaja iji su žumanjci polako istjecali iz zgnjenog kartona.

"Zašto se tako dobro osjećam kad sam s Wilderom? To nije slučaj s drugom djecom," rekao sam.

"Osjećam njegov potpuni ego, njegovu neovisnost o ograničenjima."

"Na koji je način on neovisan o ograničenjima?"

"On ne zna da se umrijeti. On uopće ne zna za smrt. Ti voliš tu njegovu budalastu blagoslovljenost, tu imunost na zlo. Želiš mu se približiti, dodirivati ga, gledati, želio bi ga udahnuti. Kako je samo sretan! Oblak neznanja, svemoćna mala osoba. Dijete je sve, odrasli su ništa. Razmisli o tome. Cijeli život je prikrivanje tog sukoba. Nije ni čudo da smo opčinjeni, osupnuti, skršeni."

"Nisi li otišao predaleko?"

"Ja sam iz New Yorka."

"Mi stvaramo lijepe i trajne stvari, gradimo goleme civilizacije."

"Sjajne izlike," rekao je. "Veliki bjegovi."

"Vrata su se razdvojila pomoću fotoelije. Izašli smo, prošli pored kemijske istionice, frizera, optičara. Murray je ponovo upalio lulu impresivno sišu i usnik kamiša.

"Govorili smo o načinima prevladavanja smrti," rekao je. Razgovarali smo o tome kako si ti već iskušao dva takva načina, koji se me usobno potiru. Spomenuli smo tehnologiju, željezne ke nesreće, vjerovanje u zagrobni život. Postoje i druge metode i ja bih rado govorio o jednom takvom pristupu."

Prešli smo ulicu.

"Vjerujem, Jack, kako na svijetu postoje dvije vrste ljudi. Oni koji ubijaju i oni koji umiru. Većina nas su oni koji umiru. Mi nemamo osobine, bijes ili što je već potrebno da bismo ubili. Mi puštamo smrti da se dogodi. Mi legnemo i umremo. Ali, pomisli kako je to biti ubojica. Pomisli kako je to uzbudljivo, u teoriji, ubiti nekog u izravnom sukobu. Ako on umre, onda ti ne možeš umrijeti. Ubiti ga znači osvojiti životni kredit. Što više ljudi ubiješ, tvoj je kredit teži za više života. To objašnjava bilo koji broj pokolja, ratova, smaknuća."

"Hoćeš reći kako su se ljudi kroz povijest pokušavali izliječiti od smrti ubijajući i druge?"

"O igledno."

"I to nazivaš uzbudljivim?"

"Govorim teoretski. U teoriji, nasilje je oblik ponovnog rođenja. Onaj koji umire pasivno podlegne smrti. Ubojica nastavlja živjeti. Kakvo divno izjednačenje. Kad banda pljačkaš baca mrtva tijela na gomilu, to obnavlja snagu. Snaga se akumulira kao nagrada bogova."

"Kakve to veze ima sa mnom?"

"To je teorija. Mi smo dvojica akademskih građana u šetnji. Ali, zamisli taj instinktivni trzaj kad bi ugledao svoga protivnika kako krvari u prašini."

"Ti misliš da se to pribraja vjekovnoj kreditnoj sposobnosti poput bankovne transakcije?"

"Ništavilo zuri u tvoje lice. Potpuni je zaborav. Prestaješ biti. *Biti*, Jack. Oni koji umiru prihvaćaju to i - umru. Ubojice, teoretski, pokušavaju poraziti vlastitu smrt ubijajući i druge. Kupuju vrijeme, kupuju život. Gledaju druge kako se grabe. Promatraju krv kako krivuda u prašini."

Gledao sam ga, zadivljen. Zadovoljno je povlačio iz lule proizvodeći šuplje zvukove.

"To je na in kontroliranja smrti. Tako se osvaja vrh. Budi ubojica, za promjenu. Neka netko drugi bude onaj koji umire. Neka te zamijeni, teoretski, u toj ulozi. Ti ne možeš umrijeti, ako on umre. On umre, ti živiš. Vidiš kako je to veli anstveno jednostavno."

"Veliš da to ljudi ine stolje ima."

"Još uvijek to rade. Rade to u malom i intimnom obliku, rade to u grupama i gomilama i masama. Ubijaju da bi živjeli."

"Zvu i prili no grozno."

Kao da je slegnuo ramenima. "Umorstvo nije nikada slu ajno. Što više ljudi ubiješ, ve a je tvoja mo protiv smrti. Postoji neka tajna radna preciznost u najbrutalnijim i najmanje izbirljivim ubojstvima. Govoriti o tome ne zna i reklamirati ubojstva. Mi smo dvojica akademskih gra ana u intelektualnom okruženju. Naša je dužnost ispitati struje mišljenja, istražiti zna enje ljudskog ponašanja. Ali, pomisli kako bi moglo biti uzbudljivo pobijediti u smrtonosnoj borbi, gledati kako gad krvari."

"Smišljati zavjeru za ubojstvo, to kažeš. Ali, svaka zavjera ima u inak ubojstva. Zavjera zna i umrijeti, znali mi to ili ne."

"Zavjera zna i živjeti," rekao je.

Promatrao sam ga. Prou avao sam njegovo lice, njegove ruke.

"Naš život zapo injemo u kaosu, u blebetanju. Kako nadiremo u svijet, nastojimo domisliti oblik, plan. U tome ima dostojanstva. Cijeli tvoj život je urota, program, dijagram. To je neuspjeli program, ali, ne radi se o tome. Smišljati zavjeru zna i potvrditi život, tragati za oblikom i kontrolom. ak i poslije smrti, upravo poslije smrti, potraga se nastavlja. Rituali pokopa su pokušaji da se dovrši program, ritualno. Zamisli državni pogreb, Jack. Sve je tu to nost, detalj, red, dizajn. Narod ostaje bez daha. Napori velike i mo ne vlasti usmjerene su na obred koji e zasjeniti i najmanji trag kaosa. Ako sve pro e dobro, ako ga izvedu do kraja, onda je ispoštovan neki prirodni zakon savršenstva. Narod je oslobo en tjeskobe, pokojnikov život iskupljen, sam život je dobio novu snagu, novu potvrdu."

"Jesi li siguran?" rekao sam.

"Na initi zavjeru, postaviti ne emu cilj, oblikovati vrijeme i prostor. Tako stvaramo napredak umjetnosti ovjekove svijest."

U širokom luku smo se vratili u campus. Ulice u dubokoj i bezvu noj sjeni, vre e za sme e iznijete i spremne za prikupljanje. Prešli smo nadvožnjak sun evog zalaska, zastaju i kratko da bismo gledali automobile u strelovitom prolasku. Sunce u zalasku odbijalo se od stakla i kroma.

"Jesi li ubojica ili onaj koji umire, Jack?"

"Znaš odgovor na to. Bio sam onaj koji umire cijeli svoj život."

"I što bi moga u initi protiv toga?"

"Što može u initi bilo koji od onih koji umiru? Zar se ne podrazumijeva prema tome kako je na injen da ne može prije i granicu?"

"Razmislimo o tome. Ispitajmo narav zvijeri, da se tako izrazim. Mužjak. Zar nije u muškoj psihi fond, bazen, rezervoar potencijalnog nasilja?"

"Pretpostavljam da, u teoriji, jest."

"Mi i govorimo *teoretski*. Mi govorimo *upravo* tako. Dvojica prijatelja u ulici zasjenjenoj drve em. Što drugo do teorije? Zar ne postoji duboko polje, neka vrsta ostave za sirovo ulje koje bi osoba mogla ispustiti kad to okolnosti dopuste? Veliko mra no jezero muškog bijesa."

"To govori Babette. Ubojiti bijes. Zvu iš poput nje."

"Zadivljuju a gospo a. Je li ona dobro ili loše?"

"Teoretski? Vjerojatno je dobro."

"Zar ne postoji u tebi blatni prostor o kojemu najradije ne bi ništa znao? Ostatak nekog prehistorijskog doba kad su dinosaurusi besciljno lutali zemljom, a ljudi se borili kamenim oru em? Kada je ubijati zna ilo živjeti?"

"Babette govori o muškoj biologiji. Radi li se o biologiji ili geologiji?"

"Je li bitno, Jack? Mi samo želimo znati je li tamo, zakopan u najrazboritijoj i naj ednijoj duši."

"Pretpostavljam. Moglo bi biti. Ovisi."

"Je li tamo ili nije?"

"Tamo je, Murray. Pa što?"

"Htio sam samo uti kako to izgovaraš. To je sve. Samo sam htio iz tebe izvabiti istine koje ti ve posjeduješ, istine koje si oduvijek poznao na nekoj temeljnoj razini."

"Ho eš re i kako onaj koji umire može postati ubojicom?"

"Ja sam samo gostuju i predava . Teoretiziram, idem u šetnje. Obožavam drve e i ku e. Imam svoje studente, svoju unajmljenu sobu, svoj televizor. Nabasam na neku rije ovdje, na neku sliku tamo. Obožavam travnjake, trjemove. Kako je trijem predivna stvar. Kako sam živio dosad bez mogu nosti sjedenja na trijemu? Umujem, razmišljam, neprestano vodim bilješke. Ovdje sam zbog razmišljanja, promatranja. Upozorit u te, Jack. Ne u popustiti."

Prošli smo pored moje ulice i uspeli se uz brdo prema kampusu.

"Tko je tvoj lije nik?"

"Chakravarty," rekao sam.

"Je li dobar?"

"Kako bih ja to znao?"

"Rame mi ispada. Stara seksualna ozljeda."

"Bojim se oti i kod njega. Ispis svoje smrti sam stavio u najdonju ladicu svog pisa eg stola."

"Znam kako se osje aš. Ali, teški dio tek dolazi. Rekao si zbogom svima osim samome sebi. Kako netko može re i zbogom samome sebi? To je so na egzistencijalna dvojba."

"Zaista jest."

Prolazili smo pored upravne zgrade.

"Mrzim što ti to moram re i, Jack, ali, još se nešto mora izre i."

"Što?"

"Bolje ti nego ja."

Kimnuo sam tmurno. "Zašto se to mora izre i?"

"Zato što prijatelji moraju biti okrutno iskreni jedan prema drugom. Osje ao bih se užasno da ti nisam rekao ono što sam mislio, naro ito u vrijeme kakvo je ovo."

"Cijenim to, Murray. Stvarno to cijenim."

"Osim toga, to je dio op eg iskustva umiranja. Razmišljaš li o tome neprestano ili ne, na nekoj razini si svjestan kako ljudi hodaju okolo i govore u sebi, 'bolje on nego ja.' To je jednostavno prirodno. Ne možeš ih kriviti ili im željeti da se razbole."

"Svi osim moje žene. Ona želi umrijeti prva."

"Nemoj biti siguran," rekao je.

Rukovali smo se ispred knjižnice. Zahvalio sam mu na iskrenosti.

"Na to se sve svodi," rekao je. " ovjek provede život govore i ljudima zbogom. Kako re i zbogom samome sebi?"

Bacio sam žicu za okvire za slike, metalne drža e za knjige, plutene pladnjeve, plasti ne privjeske za klju eve, zaprašene boce Mercurochromea i Vaselinea, skorene etke za bojenje, umaš ene etke za cipele, zgrušanu tekui nu korektora. Bacio sam okrajke svije a, zidne letve od laminata, iskrzale podloške za lonce. Tragao sam za obloženim vješalicama, magnetskim plo ama za poruke. Bio sam u osvetni kom i gotovo divlja kom raspoloženju. Bio sam upravo ljutit na te stvari. Na neki na in one su me zarobile. Povukle su me za sobom, u inile bijeg nemogu im. Dvije djevoj ice su me slijedile i promatrale sve to u pobožnoj tišini. Bacio sam svoju izobli enu kaki uturicu, svoje besmislene moderne izme. Pobacao sam diplome, uvjerenja, nagrade i službene pohvale. Kad su me djevoj ice zaustavile, obra ivao sam kupaonice rješavaju i se upotrebljavanih sapuna, vlažnih ru nika, bo ica šampona zguljenih etiketa i izgubljenih zatvara a.

MOLIMO OBRATITE POZORNOST. Vaša nova bankovna kartica sti i e vam poštom za nekoliko dana. To je crvena kartica sa srebrnom prugom, a vaš tajni kod ostat e isti kao i dosad. Ako to bude zelena kartica sa sivom prugom, morat ete osobno oti i u svoju poslovnicu i ponijeti novu karticu kako biste dobili novi tajni kod. Popularni su kodovi utemeljeni na ro endanima. **UPOZORENJE.** Nemojte zapisivati svoj kod. Ne nosite svoj kod uza se. **ZAPAMTITE.** Ne možete pristupiti svom ra unu ako kod nije ispravno unesen.

Zapamtite svoj kod. Nemojte nikom odavati svoj kod. Samo vaš kod vam omogućuje ulazak u sustav.

38

Moja glava je ležala me u njenim grudima, a ja sam se kako je odnedavna ondje provodila mnogo vremena. Milovala me je po ramenu.

"Murray veli da je problem u tome što ne potiskujemo svoj strah." "Ne potiskujemo?"

"Neki ljudi imaju dar za to, neki nemaju."

"Dar? Mislila sam kako je potiskivanje prevladano. Već nam godinama govore da ne potiskujemo svoje strahove i želje. Potiskivanje uzrokuje napetost, tjeskobu, tugu i još stotinu bolesti i stanja. Mislila sam da je potiskivanje zadnja stvar koju bismo smjeli činiti. Govorili su nam da pripovijedamo o svojim strahovima, da se približimo vlastitim osjećajima."

"Približiti se smrti nije baš ono što su imali na umu. Smrt je tako snažna da je moramo potisnuti, bar oni me u nama koji znaju kako."

"Ali, potiskivanje je potpuno lažno i mehaničko. To svi znaju. Ne bismo smjeli poricati vlastitu prirodu."

"Prirodno je zaniijekati vlastitu prirodu, prema Murrayu. To je bit našeg razlikovanja od životinja."

"Ali, to je blesavo."

"To je jedini način da se preživi," rekao sam s njezinih grudi.

Milovala mi je rame i razmišljala o tome. Sivi bljeskovi točnog svijeta koji stoji pored dvostrukog kreveta. Njegovo je tijelo bilo razlomljeno, namreškano, nedovršeno. Nisam morao zamišljati njezinog motelskog partnera. Naša tijela su bila jedna površina, njezino i moje, ali je nasladu dodira prisvojio gospodin Gray. Bio je to njegov užitak koji sam doživljavao, njegov stisak Babette, njegova jeftina i vulgarna moć. Dolje, u predvorju, entuzijastički glas je rekao: "Ako neprestano gubite klupko užeta, stavite ga u malenu košaru, pri vrstite nekakvu spajalicu na plutenu kuhinjsku oglasnu ploču i objesite košaricu na spajalicu. Jednostavno!"

Sljedećeg dana poeo sam nositi Zumwalt automatik na fakultet. Bio je u unutrašnjem džepu sakoa kad sam predavao, u gornjoj ladici pisane stola kad sam primao posjetitelje u uredu. Pištolj je proizvodio drugu stvarnost u kojoj sam mogao bivati. Zrak je bio svijetao i vrtložio se oko moje glave. Bezimena osjećaja su me uzbuđljivo pritiskali u grudima. Bila je to stvarnost koju sam mogao kontrolirati, kojom sam mogao tajno vladati.

Kako su glupi bili ti ljudi koji su dolazili u moj ured nenaoružani.

Kasno poslijepodne jednoga dana izvadio sam pištolj iz svog stola i pažljivo ga ispitao. Samo tri metka su ostala u spremniku. Pitao sam se kako je Vernon Dickey upotrijebio municiju (ili kako već metke nazivaju ljudi bliski oružju) koja je nedostajala. Četiri tablete Dylara, tri Zumwaltova metka. Zašto sam bio iznenađen otkrivši kako su metci bili tako nepogrešivo u obliku metaka? Pretpostavljam kako sam mislio da su imena i oblici dani gotovo svemu u desetljeće nakon što sam prvi put postao svjestan stvari i njihovih funkcija. Oružje je bilo u obliku pištolja, maleni zašiljeni projektili nesumnjivo u obliku metaka. Bili su poput stvari iz djetinjstva na koje naletiš poslije četrdeset godina uoči avaj i njihovu genialnost prvi put.

Te noći i sam sam uoči Heinricha u njegovoj sobi kako sjetno pjeva "Ulice Lareda". Zaustavio sam se kako bih pitao je li Orest već ušao u kavez.

"Rekli su kako to nije humano. Nije bilo mjesta gdje bi mu to dopustili u činiti službeno. Morao je otići u ilegalu."

"Gdje je ilegalno?"

"Watertown. Orest i njegov trener. Tamo su našli javnog bilježnika koji je rekao kako će potvrditi dokument u kojem će stajati da je Orest Mercator proveo toliki broj dana zatvoren sa smrtonosnim reptilima bla bla bla."

"Gdje će u Watertownu naći veliki stakleni kavez?"

"Neće."

"A što e na i?"

"Sobu u jedinom hotelu. Plus, bile su samo tri zmijske. I ugrizlo ga nakon četiri minute."

"Hoćeš reći kako im je hotel dopustio staviti otrovnice u sobu?"

"Hotel nije znao.čovjek koji se pobrinuo za zmijske donio ih je gore u avionskoj torbi. Sve je bilo u velikoj tajnosti, ali sečovjek pojavio s tri zmijske umjesto ugovorenih dvadeset i sedam."

"Drugim riječima on im je rekao kako može nabaviti dvadeset i sedam zmijski?"

"Smrtonosnih. Ali nisu bile. Tako je Orest bio ugrizen nizašto. Budala."

"Odjednom je budala."

"Imali su sve te protuotrove koje nisu čak ni mogli upotrijebiti. Prvih četiri minute."

"Kako se osjeća?"

"Kako bi se ti osjećao kad bi ispao budala?"

"Zadovoljan što sam živ," rekao sam.

"Ne i Orest. Izgubio se iz vida. Otišao je u potpunu osamu. Nitko ga nije vidio otkad se to dogodilo. Ne otvara vrata, ne odgovara ne telefon, ne ide u školu. Potpuna anonimnost."

Odlučio sam otići u svoj ured i baciti pogled na neke diplomatske. Većina studenata je već otišla, željna započeti uobičajeni hedonizam još jednog golišavog ljeta. Campus je bio mračan i prazan. Povijala se drhturava izmaglica. Prolazeći uz drvored ušinilo mi se kao da je netko bio iza mene, udaljen nekih trideset jarda. Kad sam se osvrnuo, staza je bila prazna. Jesam li bio nervozan zbog pištolja? Privlači li pištolj nasilje k sebi, druge pištolje tom polju sile koje ga okružuje? Nastavio sam hodati brzo prema Centenary Hallu. Čuo sam korake po šljunku, upadljivo škriputanje. Netko je bio tamo na rubu parkirališta, među drvećem, u izmaglici. Budući da sam imao pištolj, zašto sam bio uplašen? Ako sam se bojao, zašto nisam trčao? Odbrojao sam pet koraka, hitro pogledao ulijevo i ugledao siluetu koja se kretala usporedo sa stazom ulazeći i izlazeći iz duboke sjene. Moj se korak pretvorio u gegavo kaskanje, ruka mi se našla u džepu i grčevito šepala automatik. Kad sam ponovno pogledao, nije bilo nikoga. Usporio sam umorno, prešao široki travnjak, a onda zaustavio trčanje, ritam udaraju ih stopala. Dolazio je s desna ovaj put, neskriveno, hitro se približavajući. Počeo sam trčati u cik-cak, nadajući se kako ću tako biti nedohvatljiva meta onome koji bi mi pucao u leđa. Nikada prije nisam trčao u cik-cak. Držao sam glavu pognutom, skretao oštro i nepredvidljivo. To je bio zanimljiv način trčanja. Bio sam iznenađen širinom mogućnosti, brojem kombinacija koje sam mogao složiti unutar okvira što su ga činila lijeva i desna skretanja. Otišao bih naglo ulijevo, pa to pretvorio u blagi lijevi luk, pod oštrim kutom naglo skrenuo desno, lažirao lijevo skretanje, pa zatim i skrenuo lijevo, pa uhvatio široko desno. Oko dvadeset jarda prije kraja nezaštićenog prostora prekinuo sam krivudanje i potrčao izravno i najbrže što sam mogao prema crvenom hrastu. Podigao sam lijevu ruku i, naslonivši se na drvo, besciljno i nepravilno kretao lijevo-desno, istovremeno pokušavajući i desnom rukom izvaditi Zumwalt iz džepa sakoa kako bih se mogao suočiti s osobom od koje sam bježao. Zaštićen deblom drveta, moj pištolj je bio spreman.

Ovo je bila otprilike najspretnija stvar koju sam ikada učinio. Zurio sam u gustu maglu dok se moj napadač približavao lagano muklim koracima. Kad sam opazio poznati skakutavi hod, vratio sam pištolj u džep. Bila je to Winnie Richards, naravno.

"Zdravo, Jack. Ispostva nisam znala tko je to, pa sam upotrebljavala okolišnu taktiku. Kad sam shvatila kako si to ti, rekla sam samoj sebi to je upravo osoba koju sam htjela vidjeti."

"Kako to?"

"Sjećam se kad si me svojevremeno pitao o tajnoj istraživalačkoj grupi? Koja je radila na strahu od smrti? Pokušavala usavršiti lijek?"

"Naravno - Dylar."

"Jureći u uredu naišla sam na ostavljeni časopis. *Američki psihobiolog*. Neobičan prijava u njemu. Takva grupa definitivno postoji. Podržava je multinacionalni gigant. Djeluju u dubokoj tajnosti u neoznačenoj zgradi malo izvan Iron Cityja."

"Zašto su u dubokoj tajnosti?"

"To je jasno. Da bi sprije ili špijuniranje konkurentskih giganta. Stvar je u tome da su se veoma približili ostvarivanju svojega cilja."

"Što se dogodilo?"

"Svašta. Njihov organizatorski genij, jedan od pokreta a itavog projekta, bio je tip imenom Willie Mink. Pokazalo se kako je on kontroverzan ovjek. Radio je neke vrlo, vrlo kontroverzne stvari."

"Kladim se da znam prvu stvar koju je radio. Plao je oglase u tra erskim novinama traže i dobrovoljce za riskantni eksperiment. STRAH OD SMRTI, pisalo je u oglasu."

"Vrlo dobro, Jack. Mali oglas u nekim nevažnim novinama. Ispitivao je kandidate u motelskoj sobi testiraju i njihov emocionalni integritet i desetak drugih stvari u pokušaju da na ini prikaz smrti za svaku od tih osoba. Testiranje u motelskoj sobi. Kad su znanstvenici i pravnici saznali za to lagano su poludjeli, strogo su ukorili Minka i prebacili sva istraživanja u kompjutorsko testiranje. Službena ljutita reakcija."

"Ali, to nije kraj pri e."

"Kako si samo u pravu. Unato injenici da je Mink sada postao osoba na koju se pažljivo motri, jedan od dobrovoljaca je uspio izbje i mjerama predostrožnosti i zapo eti manje-više nekontrolirani humani eksperiment upotrebljavaju i lijek koji je potpuno nepoznat, nepotvr en i neprihva en, s popratnim pojavama koje bi mogle nasukati kita. Nekontrolirana, dobro gra ena osoba."

"Žena," rekao sam.

"Vrlo to no. Povremeno se javljala Minku baš u onom motelu gdje ju je unova io, ponekad dolaze i taksijem, ponekad pješice od otrcane i depresivne autobusne stanice. Što je imala na sebi, Jack?"

"Ne znam."

"Skijašku masku. Ona je žena u skijaškoj maski. Kad su ostali saznali najnoviju Minkovu spletku, zapo eo je novi period produžene kontroverze, neprijateljstva, sukoba i sramo enja. Farmaceutski giganti imaju svoj eti ki kod, baš kao ti i ja. Direktor projekta je izba en, projekt se nastavlja bez njega."

"Je li u lanku pisalo što mu se dogodilo poslije toga?"

"Reporter ga je pronašao. Živi u istom motelu gdje se cijela kontroverza i dogodila."

"Gdje je taj motel?"

"U Germantownu."

"Gdje je to?" rekao sam.

"Iron City. To je stari njema ka etvrt. Iza ljevaonice."

"Nisam znao da u Iron Cityju postoji etvrt koja se zove Germantown."

"Nijemaca više nema, naravno."

Otišao sam ravno ku i. Denise je pisala kva ice u knjigu naslovljenu *Popis besplatnih telefonskih brojeva*. Babette sam našao kako sjedi kraj Wilderova kreveta i ita mu pri u za laku no .

"Ne držim baš mnogo do odje e," rekao sam. "Trenirka je prakti na odje a, ponekad. Ali, želio bih da je ne nosiš kad itaš pri e Wilderu za laku no ili sre uješ Steffienu kosu. Postoji nešto dirljivo u tim trenucima i to je ugroženo odje om za tr anje."

"Možda odje u za tr anje nosim s razlogom."

"Na primjer?"

"I i u tr ati," rekla je.

"Misliš da je to pametno? No u?"

"Što je to no ? Doga a se sedam puta tjedno. U emu je tu posebnost?"

"Mra no je i vlažno."

"Zar živimo u zasljepljuju em pustinjskom blještavilu? Što je to vlaga. Mi živimo u vlazi."

"Babette ne govori tako."

"Treba li život stati jer je naša polovica zemlje u mraku? Ima li u mraku nešto što može fizi ki sprije iti trka a? Potrebno mi je da se izmorim i ispušem. Što je to mrak? Samo drugo ime za svjetlost."

"Nitko me ne može uvjeriti da osoba koju sam poznavao kao Babette uistinu želi trati uz stadionske stepenice u deset sati uvečer."

"Ne radi se o tome što želim, već što mi je potrebno. Moj život se više ne odvija u prostoru želja. Radim ono što moram raditi. Izmorim se, ispušem se. Svaki trkač razumije te potrebe."

"Zašto moraš trati uz stepenice? Ti nisi profesionalna sportašica koja nastoji oporaviti povrijeđeno koljeno. Trati po ravnome. Nemoj od toga praviti tako značajnu stvar. Danas sve postaje značajno."

"To je moj život. Želim mi pridavati značaj."

"To nije tvoj život. To je puklo vježbanje."

"Trkač ima potrebe," rekla je.

"I ja imam potrebe, a većeras trebam auto. Nemoj me čekati. Tko zna kad ću se vratiti."

Rekao sam da me upita bih li štogod trebao u autu za tu svoju tajanstvenu misiju i vožnju kroz kišnu noć s nepoznatim vremenom povratka.

Rekla je: "Ne mogu hodati do stadiona, trati uz stepenice pet ili šest puta i onda se još pješice vratiti kući. Mogao bi me tamo odvesti, pričekati i onda vratiti kući. Nakon toga je auto tvoj."

"Onda ga neću uzeti. Što misliš o tome? Želiš auto, uzmi ga. Ceste su skliske. Ti znaš što to znači, zar ne?"

"Što to znači?"

"Pri vrsti pojasa. Tako je hladno i u zraku. Znaš što znači hladno i u zraku."

"Što znači?"

"Stavi svoju skijašku masku," rekao sam joj. Termostat je počeo zujati.

Obukao sam jaknu i izašao. Još od zračno-toksičnog fenomena naši susjedi, Stoverovi, držali su svoj automobil na prilazu, umjesto u garaži. Automobil je bio okrenut prema ulici, a ključ u bravi. Ušao sam u automobil. Košarice za smeće su bile pri vršenoj za upravljačkom pločom i naslone sjedišta obložene vrećicama punim omotačima guma za žvakanje, zgužvanih ulaznica, maramica umrljanih šminkom, zgnječene limenke bezalkoholnih pića, potrganih reklamnih pisama i recepata, opušaka, lizalica i krumpirića, odba enih nagradnih kupona i džepnih ešljeva razbijenih zubaca. Tako zbližen s automobilom, upalio sam motor, uključio i svjetla i odvezao se.

Prošao sam kroz crveno kad sam prelazio Middlebrook. Približivši se svršetku brze ceste, nisam usporio. Cijelim putem do Iron Cityja držao me je osjećaj snovištenja, olakšanja, nestvarnosti. Usporio sam na naplatnim kućicama, ali se nisam potrudio ubaciti kovanicu. Alarm se pokrenuo, no nitko nije krenuo u potjeru. Što znači još jedna kovanica od četvrt dolara državi koja duguje bilijune? Što znači dvadeset i pet centa kad možemo govoriti o devet tisuća dolara vrijednosti ukradenog automobila? Valjda se ovako ljudi otrgnu privlačnoj sili zemlje, gravitacijskom opadanju lišća koje nas svakim satom približavaju umiranju. Jednostavno se prestani pokoravati. Ukradi umjesto kupovanja, pucaj umjesto razgovaranja. Prošao sam kroz još dva semafora na kišnim prilaznim cestama Iron Cityju. Prve zgrade bile su dugačke i niske, riblje i zelene tržnice, mesni terminali sa starim drvenim nadstrešnicama. Ušao sam u grad i uključio radio, jer mi je trebalo društvo, ne na usamljenoj autocesti, već ovdje, na ulicama popločanim kaldrmom, u svjetlima natrijevih isparenja, gdje praznina zvoni. Svaki grad ima svoje četvrti. Vozio sam pokraj četvrti napuštenih automobila, četvrti gdje se ne odvozi smeće, četvrti snajperske pucnjave, četvrti sofa koje tinjaju i razbijenog stakla. Staklo na zemlji drobilo se pod gumama. Usmjerio sam prema lijevaonici.

RAM - Random Access Memory, AIDS - Acquired Immune Deficiency Syndrome, MAD - Mutual Assured Destruction.

Još sam se uvijek osjećao neobičajno lako - lakše od zraka, bezbojno, bezmirisno, nevidljivo. Ali, oko lako je i snovištenja gradilo se nešto drugo, neka emocija druge naravi. Bujanje, volja, nagovor strasti. Posegnu sam u džep, oklopio prstima grubim nehranjenim i elastičnim Zumwaltova bubnja. Muški glas na radiju je rekao: "Ispraznite se gdje je zabranjeno."

Vozio sam dva kruga oko lijevaonice traže i znakove prvotne njemačke prisutnosti. Vozio sam pored reda kuća a naslonjenih jedna na drugu. Bile su smještene na strmu brijegu, montažne kuće i uskih prolaza, uspinju a linija zašiljenih krovova. Provezao sam se pored autobusne stanice kroz pljusak. Trebalo mi je vremena pronaći i motel, jednokatnu zgradu izgrađenu nasuprot betonskom potpornju uzdignutog autoputa. Zvao se Roadway Motel.

Prolazni užici, drastične mjere.

Kraj je bio pust, područje je skladišta i lake industrije, zidova posutih grafitima. Motel je imao devet ili deset soba, zatamnjenih, bez automobila ispred zgrade. Triput sam se provezao pored njega proučavajući i scenu, a onda parkirao malo dalje, na ostacima cigle i kamena ispod autoputa. Zatim sam se pješice vratio do motela. To su bile prve tri točke mog plana.

Evo mog plana. Provesti se pored mjesta događaja nekoliko puta, parkirati se na nekoj udaljenosti od mjesta događaja, vratiti se pješice, utvrditi gdje je gospodin Gray, svejedno je li pod svojim imenom ili pseudonimom, pucati mu triput u trbuh radi najveće boli, otkriti oružje od otisaka, postaviti oružje u žrtvinu nepomično u ruku, pronaći i sjajilo ili ruž i našvrljati tajnovitu samoubilačku poruku na veliko zrcalo, uzeti žrtvinu zalihu Dylara tableta, odšuljati se do automobila, odvesti se do ulaska na autoput, krenuti na istok prema Blacksmithu, sići s autoputa na staru cestu uz rijeku, ostaviti automobil Stoverovih u garaži Starog ovdjeka Treadwella, zatvoriti garažna vrata, otpješakiti do kuće i po kiši i magli.

Elegantno. Moje znanje raspoloženje se vratilo. Napredovao sam u samosvijesti. Promatrao sam samoga sebe pri svakom sljedećem koraku. Svakim sljedećim korakom postajao sam svjesniji procesa, sastavnih dijelova, stvari povezanih s drugim stvarima. Voda je padala na zemlju u kapima. Vidio sam stvari na nov način.

Nad vratima motelskog ureda bio je aluminijski zaslon. Na samim vratima bila su plastična slova postavljena u grupe jer su tako činila poruku. Poruka je glasila: NU MISH BOOT ZUP KO.

Nerazumljivo, ali visokokvalitetno nerazumljivo. Nastavio sam svoj put duž zida zavirujući i kroz prozore. Moj plan je bio sljedeći. Stajati kraj prozorski rubova i okrenuti zidu, nakrenuti glavu tako da mogu djelomično vidjeti sobu. Neki su prozori bili goli, drugi su imali zatvorene ili zaprašene rolete. Mogao sam opaziti grube obrise stolaca ili kreveta u tamnim sobama. Kamioni su brujali iznad glave. Na pretposljednem prozoru probijao je oskudni tračak svjetlosti. Stajao sam uz sam prozor i osluškivao. Nagnuo sam glavu i pogledao u sobu kutom desnog oka. Neka osoba je sjedila u niskom naslonjaču i gledala prema gore u titravo svjetlo. Osjetio sam kako sam dio mreže struktura i kanala. Shvatio sam pravu prirodu zbivanja. Bio sam sve bliži stvarima u njihovom stvarnom stanju kako sam se približavao nasilju, razornom intenzitetu. Voda je padala u kapima, površine su se sjajile.

Sinulo mi je da ne moram kucati. Vrata moraju biti otvorena. Dohvatio sam kvaku, gurnuo vrata, uvukao se u sobu. Krišom. Bilo je lako. Sve bi moralo biti lako. Stajao sam u sobi, osjećajući i stvari, opažajući i gusti zrak. Podaci su jurili prema meni, jurili polako, umnožavajući se. Osoba je bila muškarac, naravno, i sjedila je sklupčana u fotelji s kratkim nogama. Bio je odjeven u havajsku košulju i Budweiser kratke hlače. Plastične sandale su visjele na njegovim stopalima. Vlažni naslonjač, raspremljeni krevet, industrijski tepih, rasklimani ormari, tužni zeleni zidovi i pukotine na stropu. Lebdeći i televizor, u metalnom okviru, usmjeren prema dolje, na njega.

Progovorio je prvi, a da nije ni skinuo pogled s treptavog ekrana.

"Boli li vas srce ili duša?"

Stajao sam naslonjen na vrata.

"Vi ste Mink," rekao sam.

Nakon nekog vremena je pogledao u mene, pogledao u ovdjeka velike prijateljske figure, pognutih ramena i lica koje se ne može zapamtiti.

"Kakvo je to ime Willie Mink?" rekao sam.

"To je ime i prezime. Kao kod bilo koga drugoga."

Je li govorio s akcentom? Njegovo je lice bilo neobično, konkavno, oči i brada su mu stršili. Gledao je televizor potpuno utišanog tona.

"Neki od tih tupana sigurnog koraka bili su opremljeni radio-odašiljačima," rekao je.

Mogao sam osjetiti pritisak i gustoću u stvari. Toliko toga se događalo. Osjećao sam kako se molekule miću u mom mozgu, kako se kreću živanim putovima.

"I vi ste došli po malo Dylara, naravno."

"Naravno. Što drugo?"

"Što drugo? Odbaciti strah."

"Odbaciti strah. O istiti roštilj."

"O istiti roštilj. Zato mi ljudi dolaze."

Ovo je bio moj plan. Umišljen, nenajavljeno, zadobiti njegovo povjerenje, čekati na trenutak nepažnje, izvaditi Zumwalt, pucati tri puta u trbuh radi maksimalne sporosti agonije, staviti pištolj u njegovu ruku što bi sugeriralo samoubojstvo usamljenog ovjeka, napisati polusuvisle riječi i na zrcalo, ostaviti auto Stoverovih u Treadwellovoj garaži.

"Injenicom da ste došli ovamo, pristali ste na određeno ponašanje," rekao je Mink.

"Kakvo ponašanje?"

"Sobno ponašanje. Smisao soba je da su unutra. Nitko ne bi smio ući u sobu, ako to ne razumije. Ljudi se ponašaju na jedan način u sobama, a na drugi način na ulicama, parkovima i aerodromima. Umišljen zna i pristati na određenu vrstu ponašanja. To je znak da će to ponašanje biti onakvo kakvo se događa u sobama. To je standard suprotstavljen parkiralištima i plažama. To je smisao soba. Nitko ne bi smio ući u sobu ne poznavajući i smisao sobe. Postoji nenapisan dogovor između osobe koja je ušla u sobu i osobe u koju se sobu ušlo, nasuprot kazalištima na otvorenom, otvorenim bazenima. Svrha sobe proizlazi iz njezine osobite prirode. Soba je unutra. Ljudi u sobi moraju postići i dogovor oko ovoga kao razliku prema travnjacima, livadama, poljima, vinogradima."

Potpuno sam se slagao. To je imalo savršenog smisla. Zbog čega sam bio ovdje, ako ne da definiram, utvrdim poglede, ostvarim cilj? Uo sam buku, daleku, monotonu, bijelu.

"Kad započneš plesti vestu," rekao je, "najprije se moraš upitati koja vrsta rukava će zadovoljiti tvoje potrebe."

Njegov je nos bio spljošten, a koža boje Planterovog kikirikija. Kakvu geografiju je odavalo njegovo lice u obliku žlice? Je li dolazio iz Melanezije, Polinezije, Indonezije, je li bio Nepalac, Surinamac, nizozemski Kinez? Je li on bio složenica? Koliko ljudi je dolazilo ovamo zbog Dylara? Gdje se nalazi Surinam? Kako je napredovao moj plan?

Proučavao sam crteže palmi otisnute na njegovoj širokoj košulji, Budweiser obrazac se ponavljao na površini njegovih bermuda hlaća. Hlaće su bile prevelike. Oči su bile poluzatvorene. Kosa je bila duga i neukrotiva. Bio je izvaljen na naizgled zaboravljenog zrakoplovnog putnika, nekog tko je već davno bio poražen iscrpljujućim ekanjem, aerodromskim brbljanjem. Počeo sam žaliti Babette. Ovo je bila njezina posljednja nada za bijeg u spokoj, ovaj umorni, istrošeni ovjek, sada obični preprodavač, s kosom kao metla, ovjek koji ludi u mrtvom motelu.

Zvučnu krpice, zvučni dronjci, zavrtloženi trunci. Pojava stvarnost. Gustoća koja je istovremeno bila prozirna. Površina se sjajila. Voda je udarala po krovu u sferičnim oblicima, kuglicama, rasprskavajući im baloni i ma. Sve bliže nasilju, sve bliže smrti.

"Kunom ljubimcu pod stresom možda bi trebalo prepisati dijete," rekao je.

Naravno, nije on uvijek bio ovakav. Bio je ravnatelj projekta, dinamisan, preopterećen poslom. Čak i sada sam na njegovom licu i oči mogao vidjeti malodušne ostatke kompanijske oštroumnosti i inteligencije. Posegnuo je u džep, izvukao šaku bijelih tableta i bacio ih u smjeru svojih usta. Neke su uletjele, neke prošle mimo. Tablete u obliku letećih tanjura. Okončan je straha.

"Odakle potječe, ako vas smijem zvati, Willie?"

Usredotočio se, pokušavajući se sjetiti. Htio sam ga navesti na opuštanje, natjerati ga da govori o sebi, o Dylaru. Dio i estica mog plana. Moj plan je bio ovo. Nakrenuti glavu i pogledati u sobu, opustiti ga, čekati na trenutak nepažnje, nastrijeliti ga triput u trbuh radi

maksimalnog u inka boli, uzeti njegov Dylar, si i na cestu uz rijeku, zatvoriti garažna vrata, pješa iti ku i kroz kišu i maglu.

"Nisam uvijek bio ovakav kakvog me vidite sada."

"Baš sam pomislio to isto."

"Obavljao sam zna ajan posao. Zavidio sam samome sebi. Bio sam posve en do kraja. Smrt bez straha je svakodnevna stvar. Možete živjeti s time. Nau io sam engleski gledaju i ameri ku televiziju. Prvi put sam iskušao ameri ki seks u gradi u Port-O-San u Texasu. Sve što su tamo rekli bilo je istinito. Volio bih da se mogu sjetiti."

"Govorite kako smrt kakvu poznajemo zapravo ne postoji bez elemenata straha. Ljudi se mogu tome prilagoditi, prihvatiti njezinu neizbježnost."

"Dylar nije uspio, nažalost. Ali, sigurno e do i. Možda sad, možda nikad. Toplina vašeg dlana e doista pretvarati granu zlatnih listova u voštani papir."

"Bit e prona en djelotvorni lijek, tvrdite. Lijek za strah."

"Koji e slijediti grandioznija smrt. Djelotvornija, produktivnija. To je nešto što znanstvenici ne razumiju, ribanje haljinica Wooliteom. Ne da bih ja osobno imao nešto protiv smrti s najviših tribina Okružnog Metroplitan stadiona."

"Želite re i kako se smrt prilago uje? Izmi e se našim pokušajima da je racionaliziramo?"

To je nalikovalo ne emu što je jednom rekao Murray. Murray je tako er rekao: "Zamisli gr u truhu, dok gledaš kako tvoj suparnik krvari u prašini. On umire, ti živiš."

Sve bliže smrti, sve bliže prodiranju metalnih projektila u meso, gr u u truhu. Promatrao sam Minka kako je gutao još tableta, kako je bacao tablete prema ustima, sisao ih poput bombona, njegove o i se nisu micale s titravog ekrana. Valovi, zrake, neprekinute spone. Vidio sam stvari novim o ima.

"Neka ostane me u nama," rekao je, "ja ovo jedem kao bombone."

"Baš sam pomislio to isto."

"Koliko biste željeli kupiti?"

"Koliko bi mi trebalo?"

"Vidim vas kao zdepastog bijelog pedesetogodišnjaka. Opisuje li to vašu tjeskobu? Vidim vas kao osobu u sivoj jakni i svjetlosme im hla ama. Recite mi koliko je to ispravno. Prebacivanje Fahrenheita u Celzije, to je ono što radite."

Nastupila je tišina. Stvari su se po ele sjajiti. Vlažna fotelja, iskrzani ormari , neuredni krevet. Na noge kreveta bili su pri vrš eni kota i i. Mislio sam, ovo je siva osoba iz mojih no nih mora, ovjek koji mi je uzeo ženu. Je li ga vozala po sobi na krevetu na kojem se on kljukao tabletama? Jesu li ležali, svatko na svojoj strani kreveta, i odguravali se rukama? Jesu li svojim pokretima, dok su vodili ljubav, pokretali krevet i gurali jastuke i plahte na male kota e? Pogledaj ga sada dok sjaji u mraku i nalikuje senilnom starcu.

"Rijetko zaboravljam vremena koja sam proživio u ovoj sobi," rekao je, "prije nego što sam postao raseljeno lice. Bila je žena sa skijaškom maskom, ije mi ime bježi ovog trenu. Ameri ki seks, velim vam, tako sam nau io engleski."

Zrak je bio ispunjen nekom nevjerojatnom osjetljivoš u. Što si bliže smrti, bliži si drugom vi enju stvari. Bolni intenzitet. Napredovao sam dva koraka bliže središtu sobe. Moj plan je bio elegantan. Napredovati polagano, zadobiti njegovo povjerenje, izvaditi Zumwalt, ispaliti tri metka u njegov srednji dio radi maksimalne trbušne agonije, o istiti oružje od otisaka, napisati kultne samoubila ke poruke na ogledalima i zidovima, uzeti njegovu zalihu Dylara, usko iti u auto, odvesti se do ulaza na autoput, uhvatiti smjer za Blacksmith, ostaviti automobil Stoverovih u Treadwellovoj garaži, pješa iti ku i po kiši i magli.

Proždri je još tableta, druge su mu popadale po prednjem dijelu Budweiser bermuda. Napredovao sam za još jedan korak. Smrskane tablete Dylara ležale su posvuda na vatrootpornom tepihu. Zdrobljene, zgažene. Bacio je nekoliko tableta na ekran. Televizor je bio boje oraha sa srebrnkastim rubom. Slika je bila loša.

"Uzet u tubu metalik zlatne boje," rekao je. "Uz pomo špahtle i bezmirisnog terpentina, zgusnut u boju na svojoj paleti."

Sjetio sam se Babetine prije o Dylarovim popratnim pojavama. Rekao sam, da iskušam, "padaju i avion."

Pogledao me je, vrsto stežu i naslone fotelje, prvi znakovi panike po eli su se graditi u njegovim olima.

"Poniru i zrakoplov," rekao sam, oštro izgovaraju i riječi, autoritativno.

Odbacio je sandale, preklopio se u preporu eni položaj za pad, s glavom nagnutom jako naprijed, rukama obujmivši koljena. Izveo je taj manevar automatski, složio se spretno, s dvostrukim pregibom, gotovo se bacio u to, poput djeteta ili pantomimi ara. Zanimljivo. Droga nije samo uzrokovala konzumentovu zamjenu riječi i sa stvarima na koje se one odnose, već i njegovo ponašanje na ponešto stiliziran način. Gledao sam ga kako se skljkao, drš u ruku. Ovo je bio moj plan. Zavirivati u sobe, u i nenajavljeno, natjerati ga da drš e, upucati ga u trbuh maksimalno triput, si i na cestu uz rijeku, zatvoriti garažna vrata.

Zakoraio sam još jedan korak prema sredini sobe. Kako je slika na televizoru po elu poskakivati, nestajati, zaplirati se, Mink kao da je živnuo. Precizna priroda zbivanja. Stvari u svom pravom stanju. Napokon, on se izbavio iz tog duboko pognutog položaja, podižu i se uredno, jasno ocrtan na uskovitlanom zraku. Bijela buka posvuda.

"Sadržava željezo, niacin i riboflavin. Engleski sam naučio u avionima. Meunarodni jezik zrakoplovstva. Zašto ste ovdje, bijeli ovještaji?"

"Da bih kupio."

"Vrlo ste bijeli, znate li to?"

"To je zato što umirem."

"Ova e vas stvar srediti."

"Svejedno u umrijeti."

"Ali, to ne e biti važno, ime se sve svodi na istu stvar. Neki od tih zaigranih dupina bili su opremljeni radio-odašiljačima. Njihova daleka lutanja mogla bi nas naučiti emu."

Nastavio sam napredovati u samosvijesti. Stvari su se sjajile, neki tajni život isijavao je iz njih. Voda je udarala po krovu u obliku letelica o njih jabučica, rasprskavaju ih balonima. Prvi put sam shvatio što je uistinu kiša. Znao sam što to zna i biti mokar. Razumijevao sam neurokemiju u svom mozgu, zna enje snova (otpadni materijal nagovještaja). Nevjerojatne stvari posvuda, utrkivale su se po sobi, utrkivale sporo. Potpunost stvari, gustoća. Vjerovao sam u sve. Bio sam budist, džain, baptist Duck Rivera. Moja jedina tuga bila je Babette, jer je morala ljubiti izdubljeno lice.

"Nosila je skijašku masku da ne bi ljubila moje lice, jer je neamerička, rekla je. Rekao sam joj kako je soba unutra. Ne ulazi u sobu ako se ne slažeš s tim. To je bit, nasuprot svevoj obali i kontinentalnim visoravnima. Ili - možeš jesti sjemenke, povrće, jaja, ali ne ribu, ne voće. Ili voće, povrće, životinjske proteine, ne sjemenke, ne mlijeko. Ili velike količine sojina mlijeka zbog vitamina B12 i velike količine povrća zbog ujednaavanja inzulina, ali ne i meso, ne ribu, ne voće. Ili bijelo meso, ali ne crveno meso. Ili B12, ali ne jaja. Moguće su beskrajne a efikasne kombinacije."

Sada sam bio spreman ubiti ga. Ali, nisam htio ugroziti plan. Plan je bio domišljen. Provesti se pored mjesta događaja nekoliko puta, približiti se motelu pješake, zavirivati u sobe, pronaći gospodina Graya pod njegovim pravim imenom, u i nenajavljen, zadobiti njegovo povjerenje, napredovati postupno, dovesti ga do drhtanja, čekati trenutak nepažnje, izvaditi 25 kalibarski Zumwalt automatik, ispaliti tri metka u trbuh za maksimalnu sporost, dubinu i jačinu bola, obrisati oružje zbog otisaka, staviti oružje u ruku žrtve kako bi se sugeriralo banalno i predvidljivo samoubojstvo motelskog samotnjaka, nažvrljati sirove riječi i na zidove žrtvinom krvlju kao dokaz njegovog završnog kulturnog ludila, uzeti njegovu zalihu Dylara, uvući se u automobil, voziti se autocestom u Blacksmith, ostaviti automobil Stoverovih u Treadwellovoj garaži, zatvoriti garažna vrata, pješakiti kući i kroz kišu i maglu.

Ušao sam u titravim svjetlom obasjan prostor, iskoračio iz sjene, žudeći za vidljivošću. Zavukao sam ruku u džep, stisnuo vatreno oružje. Mink je gledao u ekran. Rekao sam mu nježno: "Pozdrav metaka." Još uvijek sam držao ruku u džepu.

Pao je na pod, počeo puzati prema kupaonici, ogledavajući se preko ramena, poput djeteta, oponašajući i, stilizirano, ali pokazujući pravi strah, izvanredni šuš u ureni strah. Slijedio sam ga

u zahod pored velikog zrcala pred kojim je nesumnjivo pozirao s Babette, dok se njegov dlakavi detalj klatio kao u preživa a.

"Paljba," prošaptao sam.

Pokušao se zavu i iza školjke, s objema rukama iznad glave, noge su mu bile stisnute jedna uz drugu. Stajao sam golem u dovratku, svjestan svoje golemosti, gledao sam se iz Minkove perspektive koja je uve avala, inila me prijete im. Bilo je vrijeme da mu kažem tko sam. To je bio dio moga plana. Moj plan je bio ovo. Re i mu tko sam, dati mu do znanja razlog njegove spore smrti u agoniji. Otkrio sam mu svoje ime, objasnio prirodu veze sa ženom koja je nosila skijašku masku.

Stavio je ruke iznad medunožja i pokušao se ugurati ispod kotli a, iza školjke. Ja ina buke u sobi bila je ista na svim frekvencijama. Zvuk svuda uokolo. Izvukao sam Zumwalt. Velike bezimene emocije ispunile su mi grudi. Znao sam tko sam u mreži zna enja. Voda je padala na zemlju u kapljicama i inila površinu sjajnom. Vidio sam stvari u novom svjetlu.

Mink je odvojio jednu ruku od svog medunožja, zgrabio nove tablete iz džepa i bacio ih prema ustima. Njegovo se lice pojavilo na kraju bijele sobe, bijelog zujanja, unutrašnje površine sfere. Podigao se u sjede i položaj i trgaju i džep na košulji pokušao na i još tableta. Njegov strah je bio lijep. Rekao mi je: "Jeste li se ikada upitali zašto, od trideset i dva zuba, ova etiri uzrokuju toliko muke?"

Pritisnuo sam otonac pištolja, oružja, ubojite naprave, automatika. Zvuk se kotrljao bijelom sobom poput snježne grude, pribrajaju i se reflektiraju im zvukovima. Gledao sam krv kako prska iz žrtvine sredine. Profinjeni luk. Divio sam se bogatoj boji, osje ao taj in stanica bez jezgri koji je proizvodio boju. Mlaz se sveo na kapanje, krv se širila preko kerami kog poda. Vidio sam s onu stranu rije i. Shva ao sam što je crvena boja, vidio sam je u pojmovima prevladavaju e valne dužine, isijavanja, isto e. Minkova bolje bila lijepa. Intenzivna.

Ispalio sam drugi metak samo da bih ga ispalio, obnovio iskustvo, uo zvu ne valove kako se slažu jedan na drugi kroz sobu, osjetio gr kako mi se uspinje uz ruke. Metak ga je udario s unutrašnje strane bedrene kosti. Krvave mrlje su se pojavile na njegovim hla ama i košulji. Zastao sam da bih ga pogledao. Sjedio je ukliješten izme u zahodske školjke i zida, bez jedne sandale, o i su mu bile potpuno bijele. Pokušao sam se vidjeti iz Minkove to ke gledišta. Golem, nadmo an, koji osvaja životnu mo , kome raste kredit života. Ali, on je otišao predaleko da bi imao to ku gledišta.

Išlo je dobro. Bio sam zadovoljan kako je sve išlo dobro. Kamioni su brujali iznad glave. Plasti ni zastor za tuširanje mirisao je na plijesan. Potpunost stvari, strahovita ja ina. Približio sam se spodobu koja je sjedila, paze i da ne stanem u krv i tako ostavim otkrivaju e tragove. Izvadio sam maramicu, obrisao oružje, stavio ga u Minkovu ruku, pažljivo izvukao maramicu, oprezno postavio njegove koš ate prste, jedan po jedan, oko drške, osobito nježno provukao kažiprst kroz štitnik otonca. Pjena mu je, malo, izbila na usta. Udaljio sam se korak unatrag da još jednom pogledam ostatke poraznog trenutka, scenu burnog nasilja i usamljene smrti na sjenovitim rubovima društva. To je bio moj plan. Udaljiti se korak unatrag, promotriti gadariju, uvjeriti se jesu li stvari pravilno postavljene.

Minkove o i su iskola ile. Zasjele su, kratko. Podigao je ruku i povukao otonac, metak me pogodio u zapeš e.

Svijet se urušio, sve one jarke tvarnosti i povezanosti odjednom su pokopane pod nadgrobni humak uobi ajenih stvari. Bio sam razo aran. Povrije en, iznena en i razo aran. Što se dogodilo s višom razinom energije s kojom sam provodio svoj naum? Bol je pržila. Krv je prekrila moju podlakticu, zapeš e i dlan. Posrtao sam unatrag je e i i gledao kako krv kaplje s vrhova mojih prstiju. Bio sam zabrinut i zbunjen. Obojene to kice su se pojavile na rubu moga vidnog polja. Poznate malene plešu e mrlje. Dodatne dimenzije, nadnaravna percepcija, bile su svedene na vizualni nered, zakovitlani mutež, bez zna enja.

"I to može predstavljati po etak nadiranja toplog zraka," rekao je Mink.

Pogledao sam ga. Živ. Njegovo krilo bilo je puno krvi. S povratkom normalnog redosljeda stvari i osjeta, u inilo mi se da ga prvi put vidim kao osobu. Stare ljudske zbrke i smicalice su ponovno bile na djelu. Suosje anje, kajanje, samilost. Ali, prije nego što sam

mogao pomoći i Minku, morao sam neke temeljne popravke napraviti na sebi. Opet sam izvadio maramicu, uspio je desnom rukom i zubima vrsto zavezati iznad rupe od metka u mom lijevom zapešću, odnosno između rane i srca. Zatim sam kratko posisao ranu, ne znajući ni to ni zašto, i ispljunuo isisanu krv i meso. Metak je probio zapešće i odletio. Zdravom rukom sam uhvatio Minka za nogu i vukao ga preko krvavih pločica, pištolj još uvijek vrsto stisnut u njegovoj šaci. Vukao ga za nogu po pločicama, preko tepiha obilježenog zdrobljenim tabletama, pa kroz vrata u noć. Nešto veliko i grandiozno i scenično. Je li bolje pokušati ga nadomjestiti uzvišenim životom ili živjeti odlučno neutralni život. Znam da sam se osjećao puno vrijedniji, istodobno umrljan krvlju i dostojanstven, dok sam vukao teško ranjenog uvijek niz tamnu pustu ulicu.

Kiša je prestala. Bio sam prestravljen količinom krvi koja je ostajala iza nas. Uglavnom njegove. Pločnik je bio prugast. Zanimljiva kulturna ostavština. Slabašno je podigao ruku, ispustio hrpicu tableta niz grlo. Ruka s pištoljem se i dalje vukla.

Stigli smo do automobila. Mink je trznuo nogom, nesvjesno, njegovo se tijelo okretalo treslo, poput ribe. Proizvodio je šuštave i krkljave zvukove, jer mu je nedostajalo zraka. Odlučio sam pokušati usta na usta. Nagnuo sam se nad njega, palcem i kažiprstom sam mu pritisnuo nos i zatim pokušao približiti lice njegovom licu. Neobičajna i odbojna intimnost tog čina činila se još više dostojanstvenom s obzirom na okolnosti. Još veći om, još velikodušnijom. Pokušavao sam mu dosegnuti usta, ne bi li udahnuo moćne nalete zraka u njegovu pluća. Skupio sam usta, spreman na puhanje. Njegove oči su me slijedile. Možda je pomislio kako će upravo dobiti poljubac. To je svemu dodalo primjesu ironije.

Njegova su usta bila prekrivena izbljuvanom Dylarovom pjenom, polusažvakanim tabletama, krhotinama polimera kao upljuvcima muha. Osjećao sam se velikim i nesebičnim, iznad ogorčenosti. To je bio ključ za nesebičnost ili mi se tako činilo dok sam klečao iznad ranjenika, ritmički izdišući i prema ulici ispod autoputa, prekrivenoj smećem. Uzdignuti se iznad ga enja. Oprostiti prljavom tijelu. Zagrliti cjelinu. Nakon nekoliko minuta ovoga, osjetio sam kako dolazi k sebi, disanje se ujednačilo. Klečao sam iznad njegove glave, usta su nam se skoro dodirivala.

"Tko me je nastrijelio?"

"Vi sami."

"A vas?"

"Isto vi. Pištolj je u vašoj ruci."

"Što sam time htio postići?"

"Bili ste izvan kontrole. Niste odgovorni. Opraštam vam."

"Tko ste vi zapravo?"

"Prolaznik. Prijatelj. Nije važno."

"Neke stonoge imaju oči, neke nemaju."

Uz mnogo truda, dosta neuspješnih pokušaja, ugurao sam ga na stražnje sjedište automobila gdje se ispružio, stenjući. Više nije bilo moguće razlikovati je li krv na mojim rukama i gdje je njegova ili moja. Moja humanost je odletjela. Pokrenuo sam automobil. Bol u mojoj ruci bila je poput kucanja, sadaje manje pekla. Vozio sam jednom rukom kroz prazne ulice, tražeći bolnicu. Opet u bolnicu Iron Cityja. Majke Milosrdna. Sestara Milosrdnica. Pristao bih na bilo što, čak i na Hitnu u najgorem dijelu grada. Tu smo i pripadali, napokon, s našim otvorenim ranama, ulaznim i izlaznim ranama, ranama od tupog predmeta, traumama, predoziranja, akutnim delirijima. Promet su činili samo kombi s mlijekom, kombi s kruhom, nekoliko teških kamiona. Svjetlost se po njima nazirati na nebu. Stigli smo do mjesta s neonskim križem iznad ulaza. Bila je to trokatnica koja je mogla biti Pentecostalistička crkva, dnevni centar za njegu, svjetski stožer nekog uniformiranog omladinskog pokreta.

Imali su kosinu za invalidska kolica što je značilo da mogu vući i Minka do ulaznih vrata bez da mu glava lupeta po stepenicama. Izvukao sam ga iz automobila, stisnuo glatku nogu i vukao ga uz kosinu. Držao je jednu ruku na trbuhu da zaustavi krvarenje. Ruka s pištoljem povlačila se otraga. Zora. Bilo je neke prostornosti u tom trenutku, epske su uti i sažaljenja. Time što sam ga nastrijelio, naveo da povjeruje kako je to u redu, osjećao sam da sam time u redu nastrijelio, svima nama, jer sam isprepleo naše sretne zvijezde, upravo fizički ga

doveo do spasa. Povla i o sam cijelu njegovu težinu duga kim i sporim potezima. Nije mi prije palo na pamet kako ovjekovi pokušaji da se iskupi mogu produžiti zanos što ga je osje ao kad je po inio zlo in koji je sada nastojao nadomjestiti dobrim djelom.

Pritisnuo sam zvono. Za nekoliko sekundi netko se pojavio na vratima. Starija žena, opatica, u crnoj halji, s crnim oglavljem i štapom na koji se oslanjala.

"Mi smo nastrijeljeni," rekao sam, podigavši svoje zapeš e u zrak.

"Ovdje vi amo mnogo takvih stvari," odgovorila je injeni no, glasom u kojem se osje ao akcent i okrenula se natrag.

Povukao sam Minka kroz ulazna vrata. Pokazalo se kako je to bila klinika. Bile su tu ekaonice, pokretne pregrade, vrata s oznakama Rendgen, Pregled o iju. Slijedili smo staru opaticu u sobu za traume. Pojavila su se dva bolni ara, zdepasti muškarci nalik na sumo borce. Podigli su Minka na stol i strgali odje u s njega kratkim, istim, uvježbanim pokretima.

"Stvarni prihod uskla en s inflacijom," rekao je.

Došlo je još opatica, šuštavih, pradavnih, me usobno su govorile njema ki. Dovezle su opremu za transfuziju na kota i ima i s pliticama na kojima su blistali odrazi instrumenata. Izvorna opatica je pristupila Minku i uzela pištolj iz njegovog dlana. Gledao sam kako ga je ubacila u ladicu u kojoj se nalazilo bar još desetak pištolja i pola tuceta noževa. Na zidu je visjela slika Jacka Kennedyja kako se drži za ruke s Papom Ivanom XXIII na nebu. Nebo je bilo djelomi no obla no mjesto.

Stigao je i lije nik, postariji ovjek u otrcanom trodijelnom odijelu. Govorio je njema ki s opaticama i prou avao Minkovo tijelo koje je sada dijelom bilo umotano u plahte.

"Nitko ne zna zašto morske ptice dolaze u San Miguel," rekao je Willie.

Sve mi se više svi ao. Izvorna opatica odvela me je iza pregrade da bi obradila moju ranu. Po eo sam joj izlagati verziju pucnjave, ali ona nije pokazivala zanimanje za to. Rekao sam joj kako se radi o starom pištolju sa slabim mecima.

"Tako nasilna zemlja."

"Jeste li ve dugo u Germantownu?" rekao sam.

"Mi smo posljednji Nijemci."

"Tko sada ovdje živi, ve inom?"

"Ve inom nitko," rekla je.

Još je opatica prošlo pored nas, teške krunice su se njihale na njihovim pojasevima. Meni su predstavljale veseo prizor, neku vrstu rijetke slike koja mami osmijehe ljudima na aerodromima.

Pitao sam opaticu kako se zove. Sestra Marie Hermann. Rekao sam joj kako znam ponešto njema kog, nastoje i pridobiti njezinu naklonost, kao što uvijek i inim s medicinskim osobljem bilo koje vrste, barem u ranoj fazi, prije nego e moj strah i nepovjerenje pobijediti bilo kakvu nadu koju bih mogao imati u manevrima za stjecanjem prednosti.

"*Gut, besser, best,*" rekao sam.

Osmijeh se pojavio na njezinom naboranom licu. Brojao sam joj, pokazivao predmete i izgovarao njihova imena. Ona je sretno kimala glavom, istila ranu i zamatala zapeš e sterilnim gazama. Rekla mi je da ne u trebati udlagu, a da e mi lije nik ispisati recept za antibiotike. Zajedno smo brojali do deset.

Pojavile su se još dvije opatice, smežurane i škriputave. Moja opatica im je nešto rekla i uskoro smo svi etvero vodili djetinji razgovor. Obradili smo boje, imena odje e, dijelove tijela. Bio sam mnogo opušteniji u njema kom razgovoru s tim društvom, nego što sam bio sa stru njacima za Hitlera. Postoji li u recitiranju imena neka nevinost kad ini Boga tako zadovoljnim?

Sestra Marie Hermann dovršavala je obradu moje rane od metka. Sa svojega mjesta imao sam jasan pogled na sliku Kennedyja i Pape na nebu. Potajno sam se divio slici. Osje ao sam se dobro gledaju i je, sentimentalno osvježen. Predsjednik još uvijek krepak poslije smrti. Papina priprostost je isijavala. Zašto to ne bi bilo istinito? Zašto se oni ne bi mogli sresti negdje, u nekom drugom vremenu, okruženi naslagama pahuljastih kumulusa, i prihvatiti se za ruke? Zašto se ne bismo svi mi susreli, kao u nekom epu o mnogostranim bogovima i obi nim ljudima, visoko u zraku, lijepo oblikovani i blistavi?

Rekao sam svojoj opatici: "Što Crkva govori o nebu danas? Je li ono još uvijek staro nebo poput ovoga na oblacima?"

Okrenula se da bi pogledom okrnula sliku.

"Mislite li da smo glupi?" rekla je.

Bio sam iznenađen silinom njezina odgovora.

"Onda, što je nebo, prema Crkvi, ako nije boravište Boga i anđela i duša spašenih?"

"Spašenih? Što je to spas? Blesava je glava onog tko bi došao ovamo razgovarati o anđelima. Pokažite mi anđela. Molim vas. Htjela bih to vidjeti."

"Ali, vi ste opatica. Opatice vjeruju u te stvari. Kad vidimo opaticu to nas obraduje, to je slatko i zabavno, to što nas podsjetite kako netko još uvijek vjeruje u anđele, u svece, u sve te tradicionalne stvari."

"Vi biste, dakle, imali glavu tako blesavu da povjeruje u to?"

"Ne računajte se u što ja vjerujem. Radi se o tome u što vi vjerujete."

"To je istina," rekla je. "Nevjernici trebaju vjernike. Oni očajnici traže nekoga tko vjeruje. Ali, pokažite mi sveca. Dajte mi jednu vlas s tijela nekog sveca."

Nagnula se prema meni odlonog lica uokvirenog crnim oglavljem. Počeo sam se brinuti.

"Mi smo ovdje zato da pomognemo bolesnima i ranjenima. Samo to. Ako želite razgovarati o nebesima, potražite drugo mjesto."

"Druge opatice nose haljine," rekao sam razumno. "Vi ovdje još uvijek nosite stare uniforme. Habitus, oglavlje, neugledne cipele. Morate vjerovati u tradiciju. Stara nebesa i pakao, misa na latinskom. Papa je nepogrešiv, Bog je stvorio svijet u šest dana. Velika stara dobra vjerovanja. Pakao i njegovi jezera, krilati demoni."

"Dođete ovamo s ceste, krvare i, i kažete mi kako je trebalo šest dana da bi se stvorio svemir?"

"Sedmog dana On se odmarao."

"Vi biste razgovarali o anđelima? Ovdje?"

"Ovdje, naravno. Gdje drugdje?"

Bio sam frustriran i zbunjen, gotovo sam vikao.

"Zašto ne vojske koje se bore na nebu na kraju svijeta?"

"Zašto ne? Zašto ste vi uopće opatica? Zašto ste stavili tu sliku na zid?"

Ponovno se osvrnula, njezine oči su se ispunile prezirnim zadovoljstvom. "To je za druge. Ne za nas."

"Ali, to je smiješno. Koje druge?"

"Sve druge. Za druge koji žive svoj život vjeruju i kako mi još uvijek vjerujemo. Naša zadaća u svijetu je vjerovati u stvari koje nitko drugi ne uzima ozbiljno. Potpuno napustiti takva vjerovanja značilo bi smrt ljudskom rodu. Zato smo ovdje. Neznatna manjina. Da bi predstavljali stare stvari, stara vjerovanja. Vraga, anđele, nebo, pakao. Ako se ne bismo pretvarali kako vjerujemo u te stvari, svijet bi se srušio."

"Pretvarali?"

"Pretvarali, naravno. Zar mislite da smo glupi? Nemojte biti smiješni."

"Vi ne vjerujete u nebesa? Opatica?"

"Ako vi ne vjerujete, zašto bih ja?"

"Ako biste vi vjerovali, možda bih i ja."

"Ako biste vi vjerovali, ne biste trebali mene."

"Sve te stare zbrke i smicalice," rekao sam. "Vjera, religija, vjere ni život. Velike stare ljudske lakovjernosti. Želite mi reći i kako ih ne uzimate ozbiljno? Vaša posvećenost je prijetvorna?"

"Naša prijetvornost je posvećena. Netko mora djelovati kao da vjeruje. Naši životi nisu manje ozbiljni zato što propovijedamo stvarnu vjeru, stvarno vjerovanje. Kako se vjera smanjuje na svijetu, ljudima više nego ikada treba netko tko vjeruje. Ljudi divljih oči u spiljama. Opatice u crnom. Fratri koji šute. Mi smo ostavljeni za vjeru. Budale, djeca. Oni koji su napustili vjeru moraju još uvijek vjerovati u nas. Oni su sigurni kako su u pravu jer ne vjeruju, ali znaju da vjera ne smije iščeznuti u potpunosti. Pakao je kad nitko ne vjeruje. Vjernici moraju uvijek postojati. Budale, idioti, oni koji slušaju glasove, oni koji govore

nepoznate jezike. Mi smo vaši luaci. Mi predajemo svoje živote kako bismo omogućili vaše nevjerovanje. Vi ste sigurni da ste u pravu, ali ne želite da svi misle poput vas. Nema istine bez budala. Mi smo vaše budale, vaše luakinje koje ustaju u zoru da bi molile, pale svijeće, mole skulpture za dobro zdravlje, dug život."

"Vi imate dug život. Možda djeluje."

Hroptavo se nasmijala pokazujući zube tako stare da su bili gotovo prozirni. "Još malo, pa gotovo. Izgubite svoje vjernike."

"Molili ste nizašto sve ove godine?"

"Za svijet, blesava glavo."

"I ništa ne možete preživjeti? Smrt je kraj?"

"Želite li vi znati u što ja vjerujem ili se pretvaram da vjerujem?"

"Ne želim to čuti. To je strašno."

"Ali istinito."

"Vi ste opatica. Ponašajte se tako."

"Mi se zavjetujemo. Siromaštvo, djevičanstvo, pokornost. Mi se ozbiljno zavjetujemo. Ozbiljan život. Ne biste preživjeli bez nas."

"Sigurno među vama ima onih koji se ne pretvaraju, koji istinski vjeruju. Znam da ima. Stoljeva vjerovanja ne mogu presušiti u nekoliko godina. Postojale su stive znanstvene discipline posvećene tim predmetima. Angelologija. Grana teologije koja se bavi isključivo anđelima. Znanost o anđelima. Veliki su umovi raspravljali o tim stvarima. I danas ima velikih umova. Još uvijek raspravljaju, još uvijek vjeruju."

"Dođete ovamo s ceste, vuku i tijelo za nogu i želite razgovarati o anđelima koji žive na nebu. Nemojte biti smiješni."

Rekla je nešto na njemačkom. Nisam uspio razumjeti. Progovorila je ponovno, nešto duže, pritiskujući i svoje lice na moje, riječi su postajale oštrije, vlažnije, grlenije. Njezine su oči i pokazivale veliko zadovoljstvo mojim nerazumijevanjem. Prskala me je svojim njemačkim. Oluja riječi. Postajala je sve živahnija kako se govor nastavljao. Radosna žestina se pojavila njezinu glasu. Govorila je brže, izražajnije. Krvne žilice su plamtjele na njezinu licu i oči su imale. Počeo sam uočavati kadence, pravilni ritam. Nešto je recitirala, tako sam odlučio. Litanije, himne, katekizam. Možda misterije o krunici. Rugala mi se molitvom prezira.

Neobično je to što mi se činilo lijepom.

Kad joj je glas oslabio, napustio sam pregradu i lutao uokolo dok nisam pronašao starog liječnika. "*Herr Doktor*," zazvao sam ga, osjeću i se kao netko u filmu. Uključio je svoj slušni aparat. Dobio sam svoj recept, pitao hoće li Willie Mink biti dobro. Neće, bar još neko vrijeme. Ali, neće ni umrijeti, što mu je dalo neznatnu prednost nadom.

Povratak kući bio je monoton. Ostavio sam automobil na prilazu Stoverovih. Zadnje sjedište je bilo prekriveno krvlju. Krv je bila na upravljaču, a krvlju su bile umrljane i upravljačka ploča i ručke na vratima. Znanstveno proučavanje kulturnog ponašanja i razvoja uvijek. Antropologija.

Popeo sam se na kat i neko vrijeme promatrao djecu. Spavali su, tamarali svojim snovima, oči su im se hitro kretale pod spuštanim kapcima. Legao sam u krevet kraj Babette, potpuno odjeven, osim što sam skinuo cipele, znaju i nekako da mi ona to neće zamjeriti. Ali, moj um se i dalje utrkiavao, nisam mogao zaspati. Nakon određenog vremena spustio sam se u kuhinju i sjeo uz šalicu kave. Osjećao sam bol u zapešću, povišeni puls.

Nije bilo ni čega za raditi do čekati sljedeći zalazak sunca kada će nebo zvoniti poput bronze.

40

Bio je to dan kad je Wilder sjedio na svoj plastični tricikl, vozio ga po ulici sve do ugla, skrenuo desno u slijepu ulicu i bučno pedalirao do samog kraja. Odgurao je tricikl preko zaštitnog ruba i zatim se vozio duž popločane pješačke staze koja je zavijala uz nekoliko obraslih parcela do skupine od dvadeset betonskih stepenica. Plastični kotači su štroptali i škripali. Ovdje se naša rekonstrukcija događala oslanjajući na svjedocije ispunjeno

strahopoštovanjem dviju starica koje su sve promatrale sa stražnjeg trijema na drugom katu visoke kuće u drveće. Vukao je tricikl niz stepenice, rukom koja kao da je to moralainiti, ali bez suosjećanja, puštajući ga da lupeta cijelim putem kao da je mali brat neobičnog oblika i ne nužno omiljen. Opet se uspeo te odvezao preko ceste, vozio se pločnikom i nastavio travnatim nasipom koji je graničio s autocestom. Tada su žene počele dozivati. Hej, hej, rekle su, najprije pažljivo, još nespремne prihvatiti moguće posljedice procesa koji se odvijao pred njima. Djeak je dijagonalno pedalirao niz nasip oštromno smanjujući i kut silaska, zatim zastao na kraju kako bi usmjerio tricikl prema točki na suprotnoj strani koja je označavala najkraći put. Hej, sinko, ne. Mahale su, u nezvjerene gledale hoće li se na sceni pojaviti kakav dovoljno odrastao pješak. Wilder, koji je zanemario njihove povike ili ih nije čuo u nizu grmljavina jurećih automobila i kombija, u međuvremenu se, kao da je nabijen nekom mističnom snagom, počeo voziti preko autoceste. Žene su mogle jedino promatrati bez glasa, svaka s rukom u zraku, s molitvom da se film odvrti unatrag, da se djeak odveze unazad na svojoj izbljedjeloj plavoj i žutoj igriki poput lika iz crtica na jutarnjem programu televizije. Vozači nisu mogli baš shvatiti što se zbiva. U svom skvrčenom položaju utvrđenom pojasom, znali su da ova slika ne pripada uzbibanom svijetu autoceste, širokotratnoj modernističkoj rijeci. Bilo je logično u brzini. U znakovima, obrascima, u životima svedenim na djelić sekunde. Što je značila ova mala mrlja na kotačima? Neku silu u svijetu koji je poludio? Skretali su, koili, trubili bez prestanka u dugo poslijepodne poput životinjske tužbalice. Dijete ih nije htjelo ni pogledati, vozilo je ravno prema središnjem razgraničenju, uskoj traci izbljedjele trave. Bio je napregnut, isturenih prsiju, izgledalo je kao da se njegove ruke pokreću jednako brzo kao noge, njegova okrugla glava tresla se odlučno u provedbi zacrtanog cilja kao da djeluje po debilnom naumu. Morao je usporiti da bi se popeo na uzvišeno središnje razgraničenje, podigao i tricikl kako bi prednji kotač podigao na uzvišenje, krajnje promišljen u svojim pokretima kao da slijedi neki plan po točkama, dok su automobili cvile i prolazili kraj njega, trube zakašnjelo trubile, oči vozača tražile retrovizor. Odgurao je bicikl preko trave. Žene su gledale kako se ponovno vrsto smjestio na sjedalo. Ostani tamo, vikale su. Ne idi. Ne, ne. Svedene na jednostavne rečenice poput stranaca. Automobili su i dalje nadolazili, jurišali po asfaltu, beskrajna crta prometa. On se otisnuo na prelazak posljednje tri trake, napuštajući i travnato uzvišenje kao lopta koja odskakuje, prednji kotač, stražnji kotač i. Zatim, glavoposkakujuća utrka na drugu stranu. Automobili su ga izbjegavali, zastranjivali, penjali se na rubnike, za ušena lica su se pojavljivala na bočnim prozorima. Djeak koji je divlje okretao pedale nije mogao znati kako je sporo djelovao ženama na visokom trijemu. Žene su sada utihnule, bile izvan događaja, iznenadno umorne. Kako se sporo kretao, u kakvoj je zabludi bio misleći i kako juri poput vjetra. To ih je umorilo. Trube su i dalje zvonile, zvukovi se miješali sa zrakom, jenjavale, dozivale iz automobila koji su već nestali, prijekorno. Stigao je na drugu stranu, kratko vozio paralelno s automobilima, zatim kao da je izgubio ravnotežu i pao, otkotrljao se niz nasip, višebojno klupko. Kad se ponovno pojavio trenutak kasnije, sjedio je u vodenom kanalu, dijelu potoka koji je na mahove tekao uz autocestu. Iznenađen, odlučio je zaplakati. Trebalo mu je malo vremena za to, blato i voda svuda uokolo, tricikl pored njega. Žene su opet počele zvati, opet podižu i ruke da bi zaustavile kretanje. Djeak u vodi, vikale su. Pogledajte, pomozite, utopit će se. A on je, izgleda, sjedeći i na triciklu u potoku, zavijao iz dubine duše, jer ih je čuo prvi put podigavši pogled preko hrpe zemlje prema drveću u nasuprot autocesti. To ih je još više uplašilo. Dozivale su i mahale, približavajući i se ranoj fazi nekontroliranog užasa, kada je prolazeći automobilist, kako već nazivaju takve ljude, uzbunjen zaustavio automobil, spustio se niz nasip i podigao djeaka iz mutnih plitina, te ga uzdigao visoko da bi ga buduće starice vidjele.

Stalno smo odlazili na nadvožnjak. Babette, Wilder i ja. Ponijeli bi termosicu ledenog čaja, parkirali automobil, promatrali sunce na zalasku. Oblaci nisu stvarali prepreku. Oblaci su pojačavali dramu, oni su bili zamka za svjetlost, oni su je oblikovali. Teške naoblake nisu bile djelotvorne. Svjetlost bi prsnula kroz njih stvarajući i snopove i oblake ne lukove. Velike naoblake su naglašavale raspoloženje. Malo toga smo imali reći i jedno drugome. Dolazilo je sve više automobila, parkiraju i se stvarali su kolonu sve do prvih kuća. Ljudi su se uspinjali nasipom, a zatim stupali na nadvožnjak, noseći i voć i grickalice, ohlaćena pića, ponajviše

sredovje ni, stariji, nose i sklopive stolce za plažu koje bi na nadvožnjaku rasklapali i stavljali na pločnik, ali i mlađi i parovi, ruku pod ruku na ogradi, pogleda usmjerenih na zapad. Nebo je nadomještavalo sadržaj, osjećaje, ushit životne prirode. Vrpce boja u visini ponekad su se rastavljale na sastavne dijelove. Bilo je oblaka nalik tornji ima, svjetlosnih oluja, zraka svjetlosti koje su nježno padale. Teško je shvatiti kako smo se zbog toga trebali osjećati. Neki se ljudi boje zalaska sunca, neki su odlučili u svom zanosu, ali većina nas ne zna kako bi se osjećala, spremni smo izabrati ili jedno ili drugo. Kiša nije bila prepreka. Kiša je donosila stupnjevanje prizore, predivne pokretne nijanse. Stizalo je još više automobila, ljudi su klipsali uz strminu. Teško je opisati duh tih toplih predvečerja. U zraku se osjećalo i šuškanje, ali ne i pretpostavljeni ljetni žamor gomile u kratkim rukavima, ne igra u pijesku s utvrđenim pravilima izvedenim iz povijesti predvidljivih reakcija. To je šuškanje bilo povučeno u sebe, nejednako, gotovo odstupajuće i stidljivo, upućeno tišini. Što smo još osjećali? Svakako je bilo strahopoštovanja, sve je bilo strahopoštovanje, prerastalo je sve prijašnje kategorije strahopoštovanja, ali nismo bili sigurni promatramo li izdivljenje ili bojazni, nismo bili sigurni što zapravo gledamo ili što to znači, nismo bili sigurni je li to stalno, razina iskustva na koje ćemo se postupno prilagoditi, u koje će se naša nesigurnost s vremenom uklopiti ili jednostavno neobičnost atmosferskih prilika koja će uskoro proći. Sklopivi stolci su se rastvarali naglim trzajima, starci su sjedali. Što se moglo reći? Zalasci sunca su oklijevali, oklijevali smo i mi. Nebo je bilo mirno, monotonno i ukrašeno. Tu i tamo nadvožnjakom bi prošao pokojni automobil, krećući se polagano, smjerno. Ljudi su u sve većem broju stizali usponom, neki u invalidskim kolicima, iskrivljeni bolešću, oni koji su se brinuli za njih bili su nisko pognuti kako bi ih izgurali na vrh padine. Nisam znao koliko je hendikepiranih i nemoćnih ljudi u gradu dok topli sumrak nisu privukla gomila na nadvožnjak. Automobili su bržali ispod nas dolazeći sa zapada, iz smjera nagomilanog svjetla, i mi smo ih gledali kao da ćemo na nekom od njih ugledati znak, kao da su na svojim obojenim površinama nosili neki ostatak sunčeva zalaska, jedva zamjetni sjaj ili tanki sloj razotkrivajuće prašine. Nitko nije uključivao radio ili podizao glas više od šapta. Nešto zlatno je sipilo, mekano pridodano zraku. Bilo je ljudi u šetnji s psima, bilo je djece na biciklima, uvijek s fotoaparatom i teleobjektivima, svi u šuškanju trenutka. Nedugo nakon što bi pala tama, a insekti vrištali u toplini, polako bismo se pošli razilaziti, stidljivo, uljudno, automobil za automobilom, rekonstruirani u vlastitu razdvojenju i obranjivu osobnost.

Ljudi u Mylex odijelima su još uvijek bili na našem području, sa žutim njuškama, skupljaju i svoje užasne podatke, usmjeravaju i svoje infracrvene naprave prema zemlji i nebu.

Dr. Chakravarty je želio razgovarati sa mnom, ali ja sam se namjerno držao podalje. Bio je znatiželjan saznati kako napreduje moja smrt. Zanimljiv slučaj, možda. Htio me ponovno natjerati u uread za slikanje gdje se nabijene estice sudaraju, pušu visoki vjetrovi. Ali, ja sam se bojao ureada za slikanje. Bojao sam se njegovih magnetskih polja, njegovog kompjutoriziranog nuklearnog pulsa. Bojao sam se onoga što zna o meni. Ne javljam se na telefon.

Razmjestili su police u samoposluživanju. To se dogodilo jednog dana bez ikakva upozorenja. Međutim u redovima policajaca vladala je borba za prevagom i panika, malodušnost se očitavala na licima starijih kupaca. Hodali su u djelomičnom transu, zaustavljali se i ponovno kretali, gomila dobro odjevenih spodoba zaleđena u redovima policajaca, nastoje i raskrinkati obrazac, razaznati povezujuću logiku, nastoje i zapamtiti gdje su vidjeli obogaćeno mlijeko. Nisu uviđali razloge za promjenu, nisu u tome nalazili nikakav smisao. Jastučići i za ribanje bili su sada sa sapunima, za inički raštrkani. Što su bili stariji žena ili muškarac, to su bili više njegovani i pažljivije obuđeni. Muškarci u Sansabelt širokim hlačama i svijetlim pletenim majicama. Žene su odavale njegovani i pedantan izgled, zračile su samosviješću, pripravne za kakvo uzbudljivo zbivanje. Skretali bi u pogrešne redove, zavirivali me u police, ponekad se naglo zaustavili, pa bi se druga kolica sudarala s njima. Samo je generička hrana ostala gdje je bila, bijela pakiranja s jednostavnim natpisima. Muškarci su se služili popisima za kupovinu, žene nisu. Vladala je atmosfera lutanja, besciljnosti i progonjenosti, ljudi blagih naravi bili su dovedeni do ruba. Pozorno su ispitivali sitni tisak na paketima umorni od novih razina

prijevare. Muškarci su tragali za otisnutim datumima, žene za popisima sastojaka. Mnogi su se mu ili sitanjem. Nejasna slova, izbljedjele slike. Me u razmještenim policama, u huci prostora, u nedvojbenoj i nemilosrdnoj injenici svoga propadanja, pokušavali su prona i izlaz iz sveop e pomutnje. Ali, na kraju i nije bilo važno što su vidjeli ili su mislili da su vidjeli. Blagajne su bile opremljene holografskim ita ima koji su mogli razaznati binarnu tajnu svakog artikla, nepogrešivo. To je bio jezik valova i isijavanja ili kako mrtvi razgovaraju sa živima. A, tu ekamo svi zajedno, bez obzira na godine, s našim kolicima ispunjenima robom jarkih boja. Sporo pomi u i red, ugodni jer nam ostavlja vremena bacili koji pogled na tabloide izložene na polici. Pri e o nadnaravnom i izvanzemaljskom. udotvorni vitamini, kure protiv raka, rješenja za pretilost. Predaje o slavnima i mrtvima.